

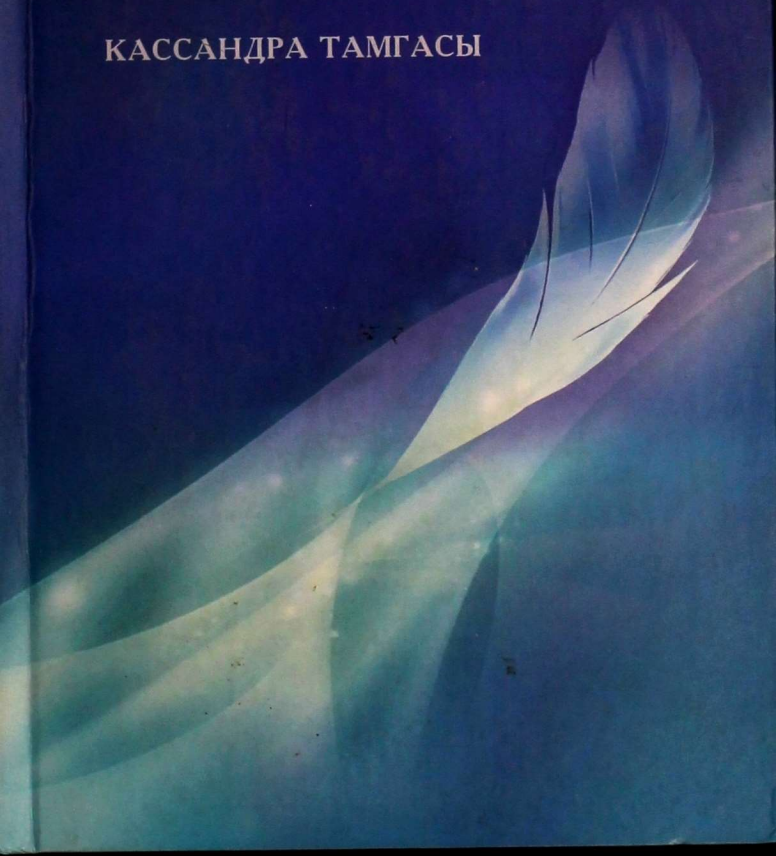
84(2=Ки)кыр
А 36

ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВ

*Чыгармаларынын
сегиз томдук жыйнагы*

VII

КАССАНДРА ТАМГАСЫ

УДК 821.51
ББК 84 Ки 7-4
А 37

Көркөм сүрөтчүсү **Рысбек Исаков**

1-басылышы 2008-жылы чыккан

2-басылышы 2009-жылы чыккан

Айтматов Чыңгыз.

А 37 Чыгармаларынын жыйнагы: VII том. Повесттер, аңгемелер. /Түз. Абдылдажан Акматалиев. – 3-бас. – Б.: «Улуу тоолор», 2014. – 340 б.

ISBN 978-9967-13-989-3

Чыңгыз Айтматовдун 8 томдугуна автордун аңгемелери, повесттери, романдары жана публицистикалары кирди.

А 4702300100-14

УДК 821.51
ББК 84 Ки 7-4

ISBN 978-9967-13-989-3

© Айтматов Э. Ч., 2014

КАССАНДРА ТАМГАСЫ

Кассандра* Аполлондун махабатын четке кагат, ошондо Аполлон Кассандраны каарына алып, анын көзү ачыктык менен айткандарын эч ким ишенгис кылып салат...

(Байыркы грек мифологиясынан)

Жарыкчылыкка али келбеген, Асман алдында жасалып жаткан арам иштерди көрбөгөн жан гана тигил экөөнөн бактылуу.

*(Екклесиаст)**

❧
3

I

Бул сапар да иш баягыдай айтылган Сөздөн, Сөздүн өзүнөн башталды*. Ооба, баягы качандыр бир болуп кеткен дүйнөгө маалым түбөлүктүү сюжеттегидей болду.

Анан кийинки окуялардын баардыгы ошол айтылган Сөздөн келип чыкпадыбы...

Антсе да бул күтүүсүз жагдайга биринчи кабылган адамдардын көпчүлүгү кийин жүрүп дал ошол окуяны өмүрүндөгү эң укмуштуу окуя катары мемуарларында жазышарын эч качан ойлошкон эмес. Анан калса бир кызык – ошол окуяга күбө болгондордун баары сүйлөшүп алышкансып, эскерүүлөрүн: «Ошол күнкү болуп көр-

* – түшүндүрмөлөрү тексттин акырында.

бөгөндөй окуялар детектив романдагыдай өнүктү» деп баштоого мажбур эле.

Чынында эле ошондой болду. «Трибюн» газетасынын кызматкерлери капысынан жетекчилик жайгашкан кабатка шашылыш чогулушкан редколлегиянын чукул чакырылган кеңешмесинин маалында тыяк-быякка чалууга, телефондун шынгырагына, факска жооп берүүгө, ал эле эмес кимдир-бирөөнүн редакциянын эшигин атап киришине тыюу салынсын деген баш редактордун буйругун алышты.

Ошентип баары ушул чукул чакырылган кеңешмеден башталды да калды. Буга окшогон билдирүүнү газета бетине жарыялоо үч уктаса түшкө кирчү ишпи! Бирок баары бир бүтүмгө келүү керек эле, аракеттенүү керек эле. Же бар, же жок – маселе мына ушундай кырынан турду. Ошентип, «баардык континенттерде ойду ойготуучу» деген атак алган «Трибюн» азгырылбай коё албады (албетте, азезилдин азгырыгы деп кийин опоненттери айткандай), дүйнөнү дүңгүрөткөн кабар деген оңойбу. Редакция бул материалга эсклюзивдүү укук алды да, адамзат тарыхында мурда болуп көрбөгөн документти шыр жарыялап жиберүүгө тобокел кылды.

Мына ошондо, окуялар башталаар алдында, редакциянын баяндоочуларынын ичинен кимдир бирөө көбүнүн эсинде калган сөздү айтып салды: «Мына, жигиттер, болору болду, – деди ал колундагы сыры кургай элек баракты көрсөтүп, – тарыхта ойго келбес окуяны мына «Трибюн» жарыялап олтурат! Бүттү, эми бизге эч ким жетпейт, калганын көрө жатабыз – турмуш көргөзөт. Мунун аягы эмне болмокчу демекчисинер го? Көрө жатабыз да! – Ал башын чайкап

койду да, сырдуу кошумчалады: – Анткени коллегалар, кечирип коюңуздар, эскертип коёюн, мындан ары ар ким өзү жөнүндө ойлонушу тийиш – бир сааттан кийин эмне болоору белгисиз».

Чынын айтканда, кооптонбой коюуга болбойт эле. Аны баары түшүнүп турушту. Редакцияда ошол күнү баарынын – баш редактордон тартып, келечекте репортаждарды жазууга калем төшөлтүү үчүн бул жерге журналистика факультетинен келишкен стажерлорго чейин – паанайлары саат сайын өзгөрүп турду: бирде баары абдырап, олтурган орундарында селейишип, бири-бирине сөз катуудан качышса, бирде, тескерисинче, коридорлор менен кабинеттерде ары-бери чебеленишип, дүүлүккөндөн көздөрү ойноктоп, уу-дуу кепке түшүп кетип жатышты. Бирок азыр башка жөнүндө ойлонуунун да оролу келип турган – мүмкүн каарданган караламан калктан коргонуу үчүн эшик, терезелерди бекитүү керек болуп жүрбөсүн. Бул да болушу мүмкүн, анткени көчөдөгү жаалданган калың эл редакцияга кирип келип, (аларды эч бир полиция токтото алмак эмес), айнектерди талкалап, телефондорду жерге уруп, эмеректер менен оргтехниканын тымтыракайын чыгарып, чатак чыккан жерге чаап жеткен телевизионщиктердин объективдеринин алдында, каш-кабактын ортосунда бүт дүйнөнү буй түшүргөн, адамды Тенирдин өзү менен тенештирген газетчилерди алка жакадан алып, айласын кетиргидей себеп алаканга салгандай айкын эле... Бирок азырынча эч нерседен кабары жок кумурскадай жайнаган эл американын улуу шаарынын көчөлөрүндө көк тиреген айнек үйлөрдү бойлой кылкылдайт, ага катар түркүн түстөгү машиналар тынымсыз өйдө-төмөн дарыядай

агылат, төбөдө көз уялта жаркыраган вертолёттор учуп жүрүшөт.

Али эч ким акылынан адаша элек, буга чейин эч качан өзүнүн түбөлүктүүлүгүнө шек туудурбаган жашоо агымынын сырына абийирсиздик менен кол салган карасанатай газетаны булгалап, аянтка эч ким айкырык салып чыга элек, али эч ким баарын дүрбөлөң түшүрүп, тозоктун жолун торойлу деп чуу сала элек.

«Трибюн» башка бирөө озунуп кетпесин деп шашылды. Кайра терилип жаткан номер жарым эле саатка кармалды дегиче бүттү, космостон келген бул материалды дүйнөнүн башка жериндеги кайсы газета болбосун өз тагдырын тобокелге салып, дароо жарыялап жибермек. Ал түгүл мунун кесепетинен, мейли, жер жүзүн топон суу каптап, жандуунун баарын жайпап кетсе да, андан кийин бир да газетанын эч кимге эч жерде кереги жок болуп калса да – баары бир бул бир келген кезегин «Трибюн» өткөрүп жибере алмак эмес...

Ал эми келечектеги жана сыягы, акыры болбой койбоочу топон суунун башаты болгон океан, ошол күнү материктер арасында өркөчтөнө тармалданып, кубаттуу кыймылдагы массасы менен жер шарын алдыртан чайкап, өзүнөн-өзү козголуп, көз ачыпжумганча пайда болгон сүрдүү албуут толкундары албан агымдары менен ойноп, учу-кыйырына көз жетпеген өз мейкиндигинде бүлбүлдөй жалтылдап, бууракандап чалкып жатты.

Футуролог¹ бийиктиктен океандын кайнаган магмасына көз чаптыра, Атлантиканын үстүнөн

¹ ф у т у р о л о г – (лат. futurum – келечек) келечекти изилдөөчү, божомолдоочу окумуштуу.

учуп бараткан авиалайнердин иллюминаторунан аны суктана карап баратты. Бүгүнкү ачык күндө анын көз кыры түшкөн көрүнүштөрдө адаттан тышкары бөтөнчө эч нерсе болбосо да – төмөн жакта баягы эле чалкыган океан, суу, шарпа салган толкундар, бир түрдүү көрүнүш, көз талыткан ээн горизонт, болгондо да жүздөгөн авиажүргүнчүлөр үчүн карабай коюуга мүмкүн болбогон көрүнүш – футурологдун делебесин козгоду. Адамдын ой-моктой көзү дүйнөнүн чексиз мейкиндигин камтый кароого жөндөмдүү экендиги кандай укмуш деп ойлонуп баратты ал. Бул да бекеринен эмес. Эч бир жан – ал турсун ак булуттун алдында айланган бүркүткө да, мындай кеңири мейкиндикти камтып көрүү касиети берилген эмес. Ооба, техникалык жетишкендиктерден улам, акылдан бүткөн экинчи чындык болуп калган адам ааламга ылайыкташуучулуктун улам жаңы ресурстарын тапты да, теңирге тете кудуретке жетти. Анан калса ааламдын көзгө көрүнбөс бийиктигинде көзгө илешпеген куюн болуп закымдап жүрүп, бүт жер жүзүн көрүү Жаратканга гана буюрган эмеспи. Самолёттун бир калыптагы күүлдөгү коштогон бекерчиликте футуролог ушулар жөнүндө ойлонуп кеткен эле. Өзүн жалгыз калган учур да бир сонун эмеспи. Чоң бокалдын түбүндө музга аралаш куюлуша жылыттылдаган шараптан татканга саал бою жылый түшкөн неме канынын жагымдуу дүргүгөнүнө каршылык кылбады, тескерисинче, өзү менен өзү калган мындай сейрек кездешчү учур узактыраак болсо экен деп тиледи. Жанындагы креслордун боштугу, сөзгө аралашууга аргасыз кылуучу катарында коңшу сапарлаштардын жоктугу – бу дагы ондой берди болду.

Футуролог Европадагы кезектеги сапарынан кайтып келаткан эле. Дагы баягы эл аралык конференция, интеллектуалдардын жыйыны, ушундай космополит¹ чөйрөнүн жашоо ыңгайына айланган дагы баягы бүтпөс дискуссиялар, ой-пикирлер менен божомолдоолордун айнасында биринен бирине агылган дискуссиялар. Сөз дагы эле баягы дүйнөлүк цивилизациянын келечеги жөнүндө, монополярдуу² өнүгүүнүн коркунучу жана башка ушуга окшогондор жөнүндө жүрдү. Булар дайыма актуалдуу бойдон калып келаткан, аларды андап билүүгө Гарвард университетинин окумуштуусунун, мындайча айтканда, бүткүл өмүрүн жумшап келаткан проблемалар болчу жана ал жыл өткөн сайын, бул бал китепчиликтин илимин канчалык терең өздөштүргөн сайын, ошол көшөрүп изилдеген изилдөөсүнүн – эзелтен жашап келе жаткан адам тукумунун келечегинин – изилденип бүтүшү мүмкүн эместигин сезүүсү ошончолук күчтүү боло баштады. Анан, түбөлүк тагдырдын алдын алууга умтулуу, бүгүн да, эртең да, миң жылдан кийин да эч качан эч кимге ачылбоочу жашоонун маңызы эмнеде экенин издеп, түбөлүк кыйналуу эмне деген убара, эмне деген бейопа иш? – деп ойлоп кете турган кээде. Бирок ээ-жаа бербей келечекке умтулган учу-кыйырсыз күлүк ойдон баш тартып көр эр болсон, тигил горизонттон жаңы гана кылтыйган нерсени көрсөм деп алдас урбай коюуга, жан алакетке түшпөй коюуга кыйналбай коюуга болор бекен деги?! Келечекти көз алдыга келтире албаган тагдыр –

¹ космополит – дүйнөлүк атуулдук.

² монополярдуу – бир жактуу, бир багыттуу.

опосуз тагдыр. Бирок илимий сабырдуулукту сактап, «кармашка» катышпай туруп, алиги тарыхтын дөнгөлөгү деген неме кайда, кандай тунгуюкка алып барганы жатканын акыйкат болжолдоого, алдын ала айтууга бел байлоо айрым учурда канчалык кыйын; баса, ал деги эле дөнгөлөк болду бекен, а мүмкүн, таптакыр эле тегеренүүгө жөндөмсүз, катуу урунуудан кийин чабактары чачылып кетип, жалпайып калган велосипеддин дөнгөлөгүндөй бир нерседир – анан калса кыймылдын бул формасына илимде толук камтырлык бир аныктама табылбай койбодубу. Божомолдоочулук, эскиздүүлүк, декларативдүүлүк – бир эле учурда эмпирикалуу¹ дагы, драмалуу дагы, ошого карабай, баарын чечмелөөгө, баарын алдын ала айтууга белсенген саймедиреген футурологиянын эзелки белгилери. Тээ бийиктиктен туруп жасаган айрым бир жоромолдор адамды безге сайгандай чочутуп, жүрөктүн үшүн алат, өз жоромолундан, тарыхтын аласалма жазмышын сезүүдөн жана баарыдан мурда, кайда барба, кайда болбо баардык жерде ачыктан ачык эле бийликке, жалгыз гана бийликке умтулган баш бербес күчтөрдүн демиткенинен төбө чачың тик турат. Кандай бийлик болбосун, ал канчалык максатын бийик санабасын, анын жалгыз көздөгөнү бийлик жүргүзүү, демек ал эски каргашанын ордуна башкасын, жаңысын жаратары бышык. Баарына кайыл болуп, чындык менен кыялдагы идеалды чанкап издеген жанга футурология анык баш катырган азап эмеспи. Анан, ошондой болсо да,

¹ э м п и р и к а л у у – тажрыйбага негизделген (теор. жалпылоолорго чейинки)

тээ байыркы доордогу али тил бүтө элек алгачкы адамдан башталган келечекти алдын ала көрүү аракетинен баш тартуу, бешенесине түйшүк жазылган адам баласына келечектеги өнүгүүнүн жолун, кылдай пайда көрүү оюнда жок, мүмкүн, мессиандык¹ тилек менен, айтып берүү аракетинен баш тартуу футуролог үчүн кыйын иш болчу, өз жанын өзү кыйганга барабар иш эле. Бул ишке канча өмүрү кетпеди! Азыркы кездеги пайдакеч коомдо «көзү ачыктардын» бийик абалын сактап калыш оңой иш эмес. Дельфий пифийлери* Кудайлардын атынан ажалды да, азапты да, данктын салтанатын да көзү ачыктык менен айта берүүчү кайран мезгилдер өткөн. XX кылымда оракулдарга* текеберчилик менен шылдындай карап калышпадыбы, аттин!

10 Анткен менен бул да анча коркунучтуу эмес. Футуролог жана анын коллегалары өз чөйрөсүндө, өздөрүнүн профессионал таламдары менен жашап жатышты. Мисалы, анын ушул жолку Европага алган сапары да жалгыз эле симпозиум эмес, анын Франкфурт-на-Май-неде басылып чыккан жаңы китебинин презентациясы менен да байланыштуу болучу. «На-Майне» демекчи, ушуга байланыштуу салтанат учурунда кимдир бирөө «майн» деген немис сөзүн буруп, Майндагы улуу шаар «Майне Хераусфордерунг» («Өзүмдү өзүм кармашка чакырам») аттуу улуу китепти басып чыгарды деди оюн-чын-дан. Албетте муну автордун өзүнөн башка эч ким четке кага алмак эмес. Футуролог ал китебинде боюнан уйгакты силкип салгандай, сол-

¹ м е с с и а н д ы к – адамдар үчүн азап тартып, кудайга ортомчулук кылуу, пейил тазартуучу.

чулдукту силкип салган. Бул чынында эле өзүн өзү менен кармашка чакыруу, тагыраак айтканда, өткөн жаш кездеги мүдөөлөрүн тануу болчу. Кылымдын экстремисттик эпкиненин кол үзүүнү өзүнөн баштоого туура келди.

Презентациядан кийин ал пресс-конференция өткөрдү, автограф таратты, андан соң Рейнде анча созулбаган сейилдөө сапары жүрүп, чакан кемеде баратып «Шпигелге»^{*} интервью берди. Футурологиянын жашы энкейип калган апостолун^{*} жандап, каалгый жылган Рейндин боюндагы аскалардын фонунда сүрөткө түшүрүштү. Дагы – абалкы аскалар анын бой-келбетине абдан төп келип турат, өзү да абалкы аскаларга окшоп олуттуу да, калыбет, – дегендей сыпайы тамаша айтылды. Буга ал өзү мыйыгынан жылмайып, андай болсо интервьюна: «Абалкы асканын ой чабыты» деп атап койгула деди. Ошентип абалкы аска ойлорун ортого салды. Ар кыл суроолор берилди. Илимде, демек, жашоодо дагы, өзү менен өзү күрөшкө чыгуу деген эмне? Өз тажрыйбасын жана ишенимин кайрадан кароо деген ушул эмеспи? Апостолдун ою кандай: пессимизм – дайыма эле жашоонун болбой койбос жыйынтыгыбы? Футурологиядагы авантюризм¹ жөнүндө анын ою кандай? Анан, акырында, апостолдун өзүнүн ал-абалы кандай? Мынабу рейн шарабы жөнүндө эмне демекчи?! Андай болсо мыкты экен! Америкалыктарга айла барбы. Айрыкча теги немис болсо!

Мына эми, Роберт Борк абдан оор матчтан кийин тезирээк чечинип-кийинүүчү жайга же-

¹ а в а н т ю р и з м – (авантюра – фр. укмуштуу окуя) – тобокелчилик, реалдуу мүмкүнчүлүктөрдөн эмес, кокустук ийгиликтерден үмүт кылуучулук.

тип, боюмду таш-тайын деп шашылган спортсменче, самолётто келатып дайыма оюнан кетпеген нерселерден алаксыганга аракеттенди. Бирок болбоду. Жаңы, а мүмкүн акыркы монографиясы жөнүндө ойлоду. Анын алдында бүтпөс нерсени бүтүрүү турган – бул анын акыркы ыры болмок. Албетте мүмкүнчүлүгү жетсе. Эгер көп жылдан берки изилдөөлөрүнүн негизинде оюн жаңы илимий жактан келечекти көрө билүүнүн босогосуна жеткирүүгө мүмкүнчүлүгү жетсе. Роберт Борктун ою боюнча, азыркы кездеги адам баласынын алдында таптакыр жаңы проблемалар менен кагылышуу турган, ал буга чейин белгисиз, баардыгына жалпы бирдей кыйын сыноого кабылмак. Бул капысынан күн табын жоготуп, сууй баштаганда, же тескерисинче, өтө ысып кеткенде мүлдө адамзат сезгенге салыштырарлык нерсе болмок. Бул жаңы проблемаларды ойлонуп көрүү менен адамзат өз жашоосунун бүтүшүнүн трагедиялуу мүмкүнчүлүгүн сезүү жөндөмдүүлүгү өзүндө бар экенин таап эле жөн болбостон, ошол сезгендиги аман калуунун жана өнүгүүнүн андан аркы жолдорун жана формаларын издеп табуунун жаңы ыкмаларын табууга түрткү болушу тийиш. Бул, өз кезегинде, жашоонун жаңы ыңгайына, ой жүгүртүүнүн жаңы жолуна алып келмек. Мына ушул жөнүндө жазуу, келечектеги өнүгүүнүн жолун жоромолдоп айтып берүү – Роберт Борктун жанагы акыркы ыры ушул болмок... Бирок үлгүрөр бекен? Иш өтө көп... А убакыт деген учкан куш...

Океан канат алдында баягыдай эле жыбырай тармалданып, толкундардын чачырандысы нурга чагыла жаркылдап, учу-кыйырсыз мелмилдейт. Күн, булутсуз чанкайган асман, келберсиген мейкиндик, закымдаган учуу – океан үстүндө түбөлүк

токтоп калгансыйт. Бир жарым саат чамасынан кийин материк көрүнөт, мына анан самолёт коно баштайт, анан мына бул асмандагы тыным бүтөт, анан кайрадан уу-дуу түшкөн аэропорттогу алгачкы кадамынан баштап, адамдардын ирими-не бой урат.

Азырынча учуу улана берди, футурологду сапарында кандайдыр бир күтүүсүз жана бөтөнчө бир нерсе күтүп турду.

Ал жарамсыз ышкыбоз-фотограф болчу, анысына карабай фотоаппаратын дайыма жанына ала жүрчү да, эч нерсени ылгабай, көзүнө көрүнгөндүн баарын чырк-чырк эттирип, тарта берчү. Бөтөнчө ал асмандагы ар кандай көрүнүштөргө тап эле. Үй толо эч нерсеге жараксыз фотографияларды эмне кыларын билбей, аялы Жессинин айласы кетчү. Сиркеси суу көтөрбөй турган чактарда Жесси аны таштанды тарткыч деп шылдындап, анан баарын өрттөп жиберем деп опузалачу, бирок бул аны берилген ишинен бет бургуза алчу эмес. Өзүн-өзү шылдындап: «Мен илимде да стратосферачымын – абстракциядан айланып чыга албайм, фотографияда да ошолмун – объективге алганым жалаң булуттар!» дечү. Мына ушул жолу да, асманда эркин каалгыган кандайдыр бир алда немеге окшогон булутту тартып алып, коллекциямды толуктасам болот эле деп ойлоп, ал фотоаппаратын белендеп, терезеге үнүлдү. Тилекке каршы, көңүл токтотуучу эч нерсе көрүнбөдү, айланада асман көпкөк, тээ төмөн жакта гана бир нече үзүндү-үзүндү булут каалгыйт.

Мына ушул маалда, самолёт алган багытын көздөй бурула бергенде, саал кыңкая берген борттон ал капыстан океанда сүзүп бараткан

киттердин чоң үйүрүн көрө койду. Ал киттерди ушунчалык даана, ушунчалык мейкиндик менен кыймылдын айкалышында айкын көргөндүктөн, бул бир укмуштуудай, айран каларлык көрүнүш болду. Анан калса алар, киттер, анын түшүнө көп кирчү эмес беле. Ооба, түшүнө бүдөмүк, океанда сүзүп бараткандары кирчү. Анан, биз менен жүрү деп чакырып жаткандай сезилчү. Эми мына, киттерди өнүндө көрүп олтурат. Бул бир укмуш көрүнүш! Киттер, асмандагы турналардай болуп, катарын жазбай сүзүп баратышты. Жыйырма чамалуу. Самолёт бурулуп барып түзөлдү, бирок төмөн жакта киттер али көрүнүп турду. Толкунду кубаттуу жиреп, суу фонтанын башынан алыс чачырата бүркүп, бирде океан иримине сүнгүп кирип кетип, бирде дөбөдөй болуп кайра калкып чыгып, алган багытынан кенедей да жазбай, ыраатын да бузбай, бир кылка сүзүп кетип баратышты.

Баарын унутуп салып, киттердин үйүрүнүн кыймылынын күчүнө жана эркине арбалган Роберт Борк капысынан өзүн ушул киттердин арасындагы кит-адамдай, алар менен бул албан сапарда бирге сүзүп бара жаткандай, анын жонунан, кара нөшөрдөн кийин адырдан аккан суудай, океандын суусу жылтылдап агып жаткан сымал сезип кетти. Ошентип ал, ушундан баштап мындан кийинки өмүрү акырына чейин киттер менен байланыштуу болорун капысынан тээ көңүлүнүн түпкүрүндө ойгонгон туюму менен түшүнүп, бууракандаган океанда сүзүп баратты; анын жан-дүйнөсүндө ушул жолугушуунун сырдуу түйүнү чечилди: мындан ары киттер эмнеге дуушар болсо, бул да ошого дуушар болот, киттер эмнеге кабылса, бул да ошого кабылат...

Демек киттер анын түшүнө бекеринен кирбептир да? Жок, бекеринен эмес. Бирок алар ушул маалда кайда сүзүп баратышты экен мынча шашылып? Эмне үчүн алар аны кошо жүрү деп чакырышты экен, эмне маани менен? Ушунча алыстыктан бир нерсе чыгарына анча ишене бербесе да, баары бир ал фотоаппаратын «чырк» эттирип койду.

Ошондон кийин Роберт Борк дароо үйүнө чалыш үчүн креслонун коңулунан авиателефондун трубкасын алды. Телефондун таблосунан банктын эсебин, шаардын кодун, үйдөгү телефондун номерин терип жатып, кайсы бир сандан жаңылып калды да, кайрадан тере баштады. Азыркы көрүп баратканын аялына айтышы өтө зарыл эле. Ал азыр, адам унчукпай коё албоочу, кимдир бирөө менен ой бөлүшпөй коё албоочу абалда эле. «Эмне үчүн Жесси трубканы албай жатат?! Кайда кетти экен?.. Мүмкүн үйдөн чыгып кетти бекен? Тосуп алганы чыктыбы? – али эрте да? Машинага чалуу керек?» Киттерди көргөндүгү жөнүндө ага, аялына, дал азыр айтып бергиси келди. Келгенде эле айтып берсе кеч болуп калчудай сезилди ага. Аялын түшүндө да алдай албайт, деп жакын жолдоштору футурологду бекеринен тамашалашчу эмес.

Киттер болсо океанда улам карааны алыстап, көзгө көрүнбөй баратты...

– Жесси! – деп кыйкырды ал, аялы трубкадан жооп кылар замат.

– Эсиндеби, менин түшүмө киттер кирди деп айтканым?!

– Ооба, эмне болду? Саа эмне болду? Кайда-сын?

– Мен аларды азыр эле көрдүм! Мен киттерди океандан көрдүм! Ии дебейсинби, мен мындайды өмүрүмдө көргөн эмесмин, бул бир укмуш көрүнүш, бул бир укмуш... Бул...

– Коё турчу, коё турчу, сен эмне мынча делөөрүп алгансың? Деминди басчы, кудай жалгатыр... Анан үйгө келгенде айтаарсын. Киттер дейт тура!.. Бул жерде эмне болуп жатат дебейсинби андан көрө, эмне дээримди да билбейм сага! Баары дендароо. Баарынын окугандары «Трибюн!» Салонунарда бүгүнкү газеталар барбы? Баса, кайдан болсун... Силер асманда келе жатканда, бул жерде укмуштар болуп жатат! Бул «Трибюндун» шашылыш басылмасы, ал жөнүндө азыр эле радиодон жана телевидениеден айтты... Элдин баары жабалактап окуп жаткан кези...

– Ал эмне экен? Саясий сенсациябы?¹

❧
16

– Жок, андай болсо кана! Кандай деп түшүндүрөрүмдү да билбей турам. Мен жаңыдан эле окуй баштадым. Бул – таптакыр башка.

– Ошондой болсо да сөз эмне жөнүндө экен? Деги эмне өзү?

– Космостогу монахтын Рим папасына жазган каты! Дегинкисинде баардыгына, элдин баардыгына кайрылуу...

– Эмне дейсин, эмне дейсин? Ал эмне болгон космостогу монах экен? Күлкүнү келтирбечи, бай болгур. Космостун монахтары деген да болот бекен?

– Мен түшүндүрүп бере албайм. Ал өтө эле чон материал. Баары ошону окуп жатышат азыр.

– Ал кат эмне жөнүндө экен? Анын маңызы эмнеде? Эки сөз менен айтып койчу!

¹ с е н с а ц и я – (лат. – сезим) сезимге катуу таасир берген окуя, билдирүү.

– Ал космостун монахы улуу илимий ачылыш жасаган имиш. Кишилер эми жарык дүйнөгө келүүнү, же келбей коюуну өздөрү билишет экен, айтканына караганда.

– Кайдагы шумдукту айтасын, Жесси?! – футуролог дабдырай түштү. – Деле түшүнсөм буюрбасын. Ушул да сөзбү. Буга ким ишенет? Андай болсо Кудай кайда?

– Биле албайм. Мүмкүн буга Кудай да макул болсо керек.

– Кеп эмес бекен! Сен эмне деп жатасың?! Эмне деп жатканынды түшүнөсүңбү?! Деги эмне болуп жатат силерде?

– Келсең окуйсун. Бири-бирине телефон чалып жаткан эле кишилер. Баары эмне кыларын билишпей, дабдырап калышты, дагы бир даары жиндери келип, «Трибюнду» жер менен жексен кылганы жүрүшөт. Досторун сенин оюнду билебиз дешип, күтүп жатышат. Бул эмне деген шумдук жана мунун арты эмне болот – баарын акыл тегеретип көрүп, айтсын деп жатышат...

– Ал өзү ким экен, жанагы космостогу монах дегениң? Орбитада жүрүп акылынан ажыраган астронавт-тардын бири го?

– Ал баягы кайра келбес неме, эсиндеби, космостогу илимий станциянын экипажынын бирөө Жерге келүүдөн баш тарткандыгы жөнүндө качандыр бир басма сөз бетинде «жылт» дей калды эле го?

– Эсимде, албетте. Ошондо жазганга караганда өзү орус болчу, америкалык жана жапон менен бирге учкан. Бирок ысмы эсимден чыгып калыптыр.

– Катында ал өзүн монах Филофей деп атаптыр.

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ
КИТЕПКАНА

ИНБ № 990376

– Филофей? Бул анын чыныгы аты бекен?

– Бул орустун аты. Азыр орустардан баарын күтүүгө болот. Алардын көрбөгөнү калдыбы... Космостогу коңулга бекинип алып, акырын идея таштап жаткан безгин дебейсинби?! Шумдук жаңылык экен!..

II

Рим папасына!

Азырети улугум, Ааламдагы өтө узак жерден – өзүм үч жылдан бери космостук илимизилдөөчү станцияда экспедицияда жүргөн жерге танапташ орбитадан – Сиздин тынчыңызды алгандыгым үчүн кечирим суроодон мурда, ичи мен Сиздин алдыңызда, касиеттүү ата, тизе бүгөмүн да, чын ыкласым менен колуңуздан сүйөм. Менин күнөөгө баткан курган жаныма кечирим бериңиз жана эгер мүмкүн деп санасаңыз, бир караганда караманча сандырак нерседей, ал эле эмес, ыймандык тарыхый тажрыйбанын көз карашынан алганда, зыяндуудай көрүнүшү мүмкүн болгон практикалык байкоолордун жыйынтыктарын жана күн тыным, түн уйкудан ажырап жүрүп, мүмкүн, Жараткандын өзүнүн эрки жана буйругу менен жаралган идеяларды назарыңызды бөлүп, угуп коюңуз. Болбосо менин Сизге кайрылышымдын өзү канчалык адисинен ашкан кашкөйлүк экенин түшүнүп туруп, Сиздин тынчыңызды албас элем, касиеттүү ата. Ошондой болсо да, менин кайрылуумдун себеби каттын мазмунунан айкын болор деген үмүттөмүн.

Ошентип дароо эле ток этер жеринен баштайын. Тагдыр экен, мага окшогон бир жупуну

пендени жаралып келаткан жандын – адам эмбрионунун* рефлексиясынын – мурда белгисиз сапатын таанып-билсин деп буюруп коюптур. Анын ачылышы жана бар экендигин туюнуу – бизди Кудайдын кудуретинин жабык сырларына мүмкүн катары жакындатат. Менин жолум болуп, буга чейин билинбей келген бул рефлексияны эксперимент жолу менен таап чыктым жана муну мен адам баласынын эволюциясын өркүндөтүүдөгү жаңы мүмкүнчүлүк катары карайм.

Мына ошондуктан мени кулак салып угуп коюунузду Сизден башымды ийип суранам, касиеттүү ата!

Дагы кайталайм, мен улуу ачылыш жасадым. Анын акыркы натыйжасы адамзаттын мындан аркы жашоосуна таасир этери шексиз. Мен өзүм жөнүндө ушинтип көтөрө чалып айтууга мажбур болуп жатам, анткени мен жетишкен ачылышты баалоого азырынча эч кимдин кудурети жетпейт. Анткени эч кандай аналогуз бул ачылыштын эмне экендиги жөнүндө эч кимдин түшүнүгү жок.

Адам түйүлдүгү курсакта өнүгө баштаган алгачкы жумаларда келечектеги жашоодо аны эмне күтүп турганын сокур сезим менен билүүгө жана келечекки тагдырына өзүнүн мамилесин билдирүүгө жөндөмдүү деп мен ишенимдүү айта алам. Эгерде бул мамиле жаман болсо, анда келечекте жарык дүйнөгө келүүгө эмбриондордун каршылыгы пайда болот.

Мен туулууга карата өзүнүн бул жаман мамилесин билдирүүчү түйүлдүктүн белги-бетесин таптым. Бул белги-бете боюна бүткөн аялдын маңдайында кичинекей сепкил так түрүндө пайда

болот. Мен бул такты Кассандранын тагы, ал эми негативдүү белги берген түйүлдүктү – кассандро-эмбрион деп атап койдум.

Келечекке өз мамилесин билдирүүчү жана кырсык белгисин берүүчү укмуштуудай жөндөмдүүлүк адамдын эмбрионунда бойго бүткөндүн алгачкы жумаларында гана болот. Андан сон мындай жөндөмдүүлүк өчүп жок болот, бул уруктун акырындап аны күтүп турган жазмышка моюн сунгандыгы менен байланыштуу.

Алдыда болуучу жашоону кассандро-эмбриондун кабылдабагандыгы, сөзсүз, адам баласы пайда болгондон бери келе жатат. Бирок айрым кош бойлуу аялдардын мандайындагы сепкилдүү такка эч ким эч качан маани берген эмес жана азыр да маани бербейт. Мен мындай тактын маанисин чечмелеп гана тим болбостон, аны даанараак, байкаларлык кылып көрсөтүү жолун да таптым. Ал үчүн мен нурландыруунун сеансын жүргүзөм, космостон Жерди көздөй тапкыч-нур жиберем. Орбиталык модулдан жиберилген тапкыч-нур эненин курсагындагы кассандро-эмбриондун жандануусун күчөтөт. Ошондо кишилер мурда ысык деп жүргөн кичинекей сепкил-так тапкыч-нурдун таасири астында өчүп жана баштайт. Тапкыч-нур атмосферада көзгө көрүнбөйт, организмге таптакыр зыяны жок. Аларды мен космостон дээрлик баардык континенттерге, бүткүл планетага жиберип турам. Мындай нурландыруунун максаты – кассандро-эмбриондорду текши таап чыгуу. Эмбриондордон «космостук жооп алуу» жүргүзүлөт. Кассандро-эмбрион жиберген жооптун маңызы болжол менен төмөндөгүдөй: «Эгер эрк өзүмдө болсо, мен туулбай коюуну артык көрөр элем.

Силердин суроонорго жооп кылып, мен белги берем, силер андан мени, менин жакындарымды да, келечекте тагдырдын оор жазмышы, бөөдө кырсык күтүп турарын чечмелеп биле аласынар. Эгер силер ал белгилерди чечмелей ала турган болсоңор, анда билип алгыла, мен, кассандро-эмбрион, эч кимге артык жүк болбой, туулбай туруп, туна чөгүүнү артык көрөм. Силер сурадынар – мен жооп бердим. Менин жашагым келбейт. Бирок менин эркиме койбой, жарык дүйнөгө келүүгө мажбур болсом, анда мен, баардык эле адамдардай, мандайыма кандай тагдыр жазылса, аны дал ошондой кабыл алам. Эмне кылуу керек – аны өзүңөр чечкиле, баарыдан мурда мени боюна бүтүрткөн менин энем чечсин. Ага чейин менин айтканымды угууга жана түшүнүүгө аракет кылгыла. Мен – кассандро-эмбрионмун! Менден кутулуу али кеч эмес, мен ага даярмын. Мен, кассандро-эмбрион, дагы бир топ күн силерге белги берип турам. Мен, кассандро-эмбрион, туулгум келбейт, келбейт, келбейт... Мен – кассандро-эмбрионмун!»

Кассандро-эмбриондун берген белгисин мындай чечмелөө, албетте, ар бир айрым учурдун өзүндө эч кимди эч нерсеге милдеттендирбейт. Боюна бүткөн аялдын мандайындагы өчүп-жанган Кассандранын тамгасы көп узабай оно баштайт, анан изсиз жоголот. Эгер унутуп таштагысы келсе, эч нерсе жөнүндө ойлобой, ийинин куушуруп тим болсо баары унутулат да калат...

Бирок илим ийинин куушуруп гана тим боло албайт. Космостогу компьютерге келип түшкөн статистикалык эсеп кассандро-эмбриондордун саны жыл өткөн сайын арбып баратканын маалымдап турат.

Көзгө көрүнбөгөн кырсыктын минтип өөрчүп баратышынын, – эмбриондордун жашоонун агымынан баш тартууга, түп оту менен жок болууга, жашоо үчүн күрөшкө кирбөөгө даяр тургандыгынын, – себеби эмнеде жана мунун арты кандай болмокчу? Биздин күнүмдүк пендечилик тажрыйбабыздын чегинен сыртта жаткан мистиканын стихиясынан сабак алуунун кереги барбы деги? Бар болсо жаныдан пайда боло баштаган организмдин коркунучун сырттагы реалдуу турмушка сылыгыштыруу туура болобу? Эне-нин жатынындагы уруктун өз келечегин көзү ачыктык менен сезишинин башкы себеби дал ошол реалдуу турмуштун өзү эмеспи? Эне – бул өзүнчө бир дүйнө. Демек урукка сыртта курчап турган чындыктын кейиштүү таасирлеринин аргасыз өткөрүүчүсү дал ошол эненин өзү болуп жүрбөсүн?

Мына ушул суроолордун баардыгы жоопту талап кылат.

Сөзүмдү улантардан мурда, мен мындай кырдаалда эмне үчүн Сизге, римдик-католикттик чиркөөнүн башчысына, кайрылып жаткандыгымды түшүндүрүүгө аракет кылайын, азырети улу-гум.

Сизге, пайгамбарга тете жанга кайрылып олтурганымдын себеби, Сиз Иисус Христостун жердеги өкүлү, ыйык Петрдун ордун басуучусуз, Сиз ушундан улам, дүйнөлүк кадыр-баркка ээсиз, бул турган иш, бул эле эмес, Сиздин инсандык касиетиниз Жер жүзүндө жашаган көп сандаган адамдардын нравалык ишенимдерин жана руханий асыл дөөлөттөрүн өзүнө камтып турат. Ошентип, Сизге кайрылуу менен мен өзүмдүн баардык замандаштарыма, ким билет,

мүмкүн, биздин келечектеги муундарга да кайрылып жатам.

Албетте, Сиз менин бул кайрылуумду орунсуз деп, өктөмдүк жана башка, жана башка деп саноого акылуусуз, бирок кандай болгон учурда да жогоруда козголгон «эмбриондук пессимизм» проблемасын кароо Жараткандын эркинин – төрөлүүнүн купуя сырларынын – кереметин католиктик түшүнүү деген талуу теманы аргасыздан камтып өтөт.

Мен католик эмесмин, бирок бул жагдай менин католик динин жан дилимден сыйлаганыма шек келтире албайт. Менин түшүнүгүмдө баарынан өйдөсүнүп текеберленген кандай дин болбосун, асман ар түркүн парандалар оболуп учуу үчүн мейкиндик болуп кызмат кылган сыяктуу, ар түркүн үндөрдүн үн алышып жаңырышы үчүн кызмат кылат... Ушул мааниден алганда мен католик асманынын үстүнөн учуп өтүп бараткан куш болуп калсам өзүмдү бактылуу сезер элем...

Ооба, мен дайыма ичимде католиктик ыймандык-этикалык догмаларды¹ жактырып келгем, алардан турмуштун логикасына төп келген, ошондуктан универсал мааниге ээ, баардыгы үчүн жалпы кабылдануучу нормаларды тапчумун. Бөтөнчө биздин жан дүйнөбүздү күмөн санатып, санааркатып, такай кыйнап келаткан нерсе жөнүндө – аборт маселеси жөнүндө сөз болгондо. Консерва банкасын ачкан сыяктуу эле көнүмүш иш болуп калган ушул чечкиндүү акция биз үчүн ар качан тагдырдын азаптуу көрсөтмөсү болуп жаткан жокпу, демек, адамдын бар же жок болушу ушунчалык жөнөкөй, ушунча-

¹ догма – эч кандай шарт, жагдайга карабастан өзгөрбөөчүлүк.

лык оной-олтоң чечилет экен да! Анын туулушу, же туулбашы, жашашы, же жашабашы ушинтип чечилет экен да! Баары ар кандай себептерге, караманча турмуштун оомалуу-төкмөлүү жагдайларына байланыштуу. Көп эле кишилерден мында кудайдын эмне тиешеси бар? – деп айткандарын угам. Мында Кудайдын тиешеси жок. Кудай жарык дүйнөгө жашоо берди. Андан аркысынын баарын биз, адамдар, өзүбүз билебиз – урукту сактайбызбы, же жок кылабызбы – эрк өзүбүздө. Мына ушул көпчүлүктүн басылбаган талаш-тартышында абортко таптакыр тыюу салууну жактаган католик чиркөөсүнүн позициясын мен туура көрөм, мен аны жашоонун эң баштапкы жаралгандагы ыңгайына ылайык келет деп айтар элем, анткени ар бир кымындай түйүлдүктө, ар бир кайра жаңыланып туруучу вариантта түбөлүктүүлүктүн кыймылынын кайталангыс шифры бар, ар бир туулган макулук өзүнө окшогон макулукту жаратуу менен мезгилдин агымында кодго салынган, жана ушунун баарын Жараткан башынан аалам түзүлүшүнүн конструкциясына киргизген...

Ооба, мына ушундан улам католиктерди коштоп, Кудайдын ой-тилегин түз эле бузгандык болуп аборт саналат деп эскерткин келет. Аборт – бул атайлап киши өлтүргөнгө тете зомбулук акт, аборт «Өлтүрбө!» деген эң биринчи осуятка, Тоораттагы «Тукумдагыла жана көбөйгүлө!» деген батага түптүз карама-каршы экендиги жөнүндө көп ирет айтылган.

Албетте баары ушундай. Бирок башка позиция да бар да. Боюнда бар аял эмне кылса өз эрки, же түз эле үгүттөөчү – адамдын жана коомдун кызыкчылыгы үчүн имиш, эч бир олку-сол-

ку болбой туруп аборт жасатуу керек деген сыяктуу сөздөр бардык жерде айтылбай коюп жүрөбү... Анан калса жаны гана бойго бүткөн макулдуктун болочок тагдыры күн мурунтан аны күтүп турган дүйнөдөгү кайгы-касиреттер менен жакырчылык жана оору-сыркоо, зордук-зомбулук, ыпыластык жана кордолуу менен шартталса ага каршы бир нерсе деш да кыйын... Ошондуктан аялдар жүрүшүнүн катышуучуларынын көкөлөтө көтөрүп алышкан «Менин курсагым – меники!» деген сыяктуу транспаранттары түз эле: «Баарыңар менин балакетимди алгыла!» дегенди билдирип турса да, эч кимдин денебоюн дүркүрөтпөйт, ошол эле сыяктуу, ичип кеткен кош бойлуу аялдардын уят-сыйытка карабай, дагы ичем, иче берем, эртеңки күнү мынабу ыплас, арам тамак шүмшүктү боюман алдырып салам да, көңүл ачам, ойноп-күлөм – жыргайм, башканын мага кылча кереги жок... Силердин кудайыңар мага эмне болуп калыптыр, силердин күнөөкөрчүлүгүңөр менен менин эмне ишим бар?! Баары мага түкүрүштүбү, мен да баарына түкүрдүм!... деп жалжалактаганы да эч кимди жийиркентпейт. Ошентип келечектеги адамды акыр-чикирден бетер бир заматта ыргытып жиберип кете беришет... Ошентип катаал логикага баш ийдирилген аны актоочу көптөгөн шылтоолор бар.

Баланын төрөлүшүнө массалык түрдө каршы чыгуулар жер-жерлерде улам арбып баратат, алар парламенттерде декларациялар менен демитип, феминисттик кыймылдарда, аянттарда, көчөлөрдө, эл топтолгон жерлерде ызы-чуу түшүшүп, көкүрөктөрүн катуу койгулашып, кызыл чеке болушууда... Көп өлкөлөрдө тукум улоо, же улабоо эркиндиги талап эле кылынбастан,

жулуп алынган. Бул жашоонун жарга камалганы эмей эмне?

Ошол эле учурда баардык жерде таш боор тагдырдын ташкынына ташталган кош бойлуу аялдардын көргөн күнү белгилүү. Алардын боюндагы балдарынын кимге кереги бар? Африканын ээн чөлдөрүндө да, жаркыраган шаарлардын көчөлөрүндө да көпчүлүгү, өтө көпчүлүгү ушинтип ойлошот. Зарылчылык менен мүмкүнчүлүктүн ортосундагы тунгуюк улам тереңдөөдө. Анан ошол эле учурда... Анан ошол эле учурда биз туура жашап жатабызбы, адам баласы тукум курут болбос үчүн колдон келгендин баардыгын жасап жатабызбы – жокпу? деген суроолор жана сарсанаа биздин жаныбызды жай алдырбай келатат.

26

Бирок Жер жүзүндө бактылуу боло албаган соң тукум улоону токтотсокпу, же буга тиешелүү бир санкция чыгарылган болсо, башка планеталарга кетип калсакпы – ушинтип санаага батып кыйналып, көңүл зилдеп ыйлактап качанга чейин жүрүүгө болот? Арга түгөнгөнү ушул да!

Булар жөнүндө көп айтылган, талаш-тартыштын тарпы чыгып бүткөн, баарынын мазохизмдин* мазасын көрөйүн деген көзү жок болуп калган; мен болсом Асмандан түшө калгансып, ушунун баарын кайрадан айтып олтурам. Мен Сиз аркылуу адамзатка кайрылууга аргасыз болдум, анткени баарыбыздын башыбызга буга чейин белгисиз жаны балаа түшүп олтурат: эмбриондор бизди жалынып жардамга чакырып жатканын уктук, эми бул жөнүндө ойлонбой коюуга болбойт!

Бул, мүмкүн, балаа эле эмес, адам баласынын мындан аркы жолун көрө билүүчү бизге жогору

жактан жиберилген рухтун жаңы сыноосу дагы. Бирок бул белгисиз жол бизди каякка алып барат? Бизди алдыда эмнелер күтөт? Биздин ичи-бизде туруп алып, биз жөнүндө кыйкырып жаткан кассандро-эмбриондордон кайда качып кутулабыз?

Биз ойго кирбеген тунгуюкка туш болдук. Дүйнөнүн ала салчу маалы келди... Чындыктан четте жашай алар бекенбиз?

Адамзат үчүн, ал көрүп-билип жүргөн Күндүн жанында капысынан дагы бир экинчи Күндүн пайда болушу кандай укмуш күтүүсүз кубулуш болсо, дал ошондой күтүүсүз кубулуш болуп көрүнүүчү мен ачкан кубулушту, эгер керек деп эсептесениз, Сиз айкын-ачык баалашыңыз үчүн ушул кат менен өзүңүзгө кайрылып олтурам, Касиеттүү ыйык ата...

Менин санаам ордунда эмес. Станциянын оптикалык жабдуусу мени Жерге ушунчалык жакындатат дейсиз, жердеги турмушту кабыл алууда ортодогу аралык эч кандай роль ойнобойт десе да болорлук, бирок ошентсе да жан катары – мен космостомун. Анан адамзат иштин чыныгы абалын капысынан түшүнгөн ушул учурда мен биздин күнөөгө баткан Жерибизде, эл арасында болууну каалар элем. Бирок менин милдетим – постто туруу. Мен орбитада, илимий станцияда болууга милдеттүүмүн, анткени мен, космостун монахы Филофей, өзүмдүн жасап жаткан иштеримдин толук жоопкерчилиги, тактап айтканда, кассандро-эмбриондордун флюиддерин* таап чыгууга багытталган тапкыч нурлар менен нурландыруу сеанстарын кылчактабай жана системалуу түрдө өткөрүп жаткандыгымдын толук жоопкерчилиги, менин мойнум-

да. Кассандранын тамгасын көрүнө болууга азгырган нурландыруунун мен иштеп чыккан усулу – менин абийиримдин иши.

Жердегилердин буга болуучу жообу мени катуу түйшөлтөт. Адам мындай кубулушка эч качан кабылып көргөн эмес. Адам эми өзү менен ичинен кагылышат. Мен кишилердин психикалык абалынан корком. Келечектеги энелердин маңдайындагы бүлбүлдөгөн кенедей нокот эмне экендиги билингенде, баарынын оозунан сөзү түшүп, дал болушат.

28

Пендечилигим мойнума минген кезде, эсхато-эмбриондордун* сырын түшүнүү, Кассандранын белгисин, генетиканын түпкүрүндө жашынып жатып, эми гана табылган, ушул каргашалуу кырсык белгисин таанып-билүү биринчи болуп дал ушул мага туш келгенине кейип, ичимден Жараткандан жардам сурап жалынам, жазмышыма таарынып ыйлайм. Ашынган азезилдин өзүн көргөн Фауст¹ да мени аяп кетмек. Мен Кудайдан мени ая деп жалбарып, мага окшогон чабал пендесин бул азаптан куткаруусун суранам. Мындай кыйноо эч качан, эч кимдин башына түшкөн эмес. Бирок эмне үчүн менин башыма түшүшү керек?

Азырети улугум, мен Сизге кайрылуу менен жасаган азыркы ишке мени эч ким мажбурлаган жок! Мага ачылган бул сырды мүмкүн, унчукпай жашырып, көргө кошо ала кетсем болот беле? Ошенткен болсом аны ким билет эле, ким мени жемелеп, ким күнөөлөмөк?

¹ Фауст – немец легендасында дүйнөнүн сырын билүү, даңк, байлык үчүн шайтан менен келишим түзгөн каарман. Ушул образдын негизинде кийин көптөгөн чыгармалар жазылган.

Андай болсо кулак уга элек мындай сандыракты эмне үчүн элге жаям? Элди акылдан адаштыруу, жан-дүйнөсүнө бүлүк салып, дүрбөлөңгө түшүрүү үчүн, үй-бүлөлөрдү бузуп жарып, урпактардын, ал демек, жердин үстүндө жашоо улантуунун мааниси барбы? – деп ойлоно калган жана акылынан шашкан ар бир адамдын көңүлүнө күдүк түшүрүү үчүн эмес да? Мындан ары эмне кылуу керек? Тээ Адам-ата, Обо-энеден бери мурастап келаткан жашоо калыбынын колдон чыгып кеткен туруктуулугунун орду эмне менен толтурулат?

Мен көп ирет өзүмө өзүм суроо берип көрдүм жана көп ирет өзүмө-өзүм жооп бердим... Кандай жагдай болбосун, кандай ой-максат башка келбесин, эмбриондун жашырын стихиясындагы мага ачылган сырларды айтпай коюуга менин акым жок, – анткени, дагы кайталайм, Кассандро-эмбриондордун саны көбөйгөндөн көбөйүп баратат. Анын себеби – качан болсо адисинен ашып турган адам жашоосунун ыпластыгын жана кайткыс өлүмгө бараткандыгын дүйнөлүк аң-сезимдин улам күчөп сезе баштагандыгында. Кассандранын тамгасы – энесинин курсагында жатып алып, кыямат кайым болорун калтырап-титиреп күткөн эмбриондук эсхаттын аянычтуу үнү. Ушунун өзү анын жашоого умтулуусун өчүрөт.

Анан ушул азыр, биздин мезгилде, постиндустриялык коомдо, ушундай абалды кантип жашырып коюуга болот? Жок, болбойт, мындай жашырып коюу адамзатка каршы, өзүбүзгө каршы жасалган кылмыш болмокчу.

Биз азыр өз аң-сезимибиздин жаны дүр өөрчүшүнүн босогосунда турабыз, анткени, мындан

ары биз, канчалык каалабаган күндө да, эмбрион келечектеги инсан катары, башкача айтканда, биздей болуш үчүн, биз – жашоо жаратар башталыш, биз – доор, биз – инсан, – дегидей болуу үчүн кандай генетикалык¹ жайда жарала турганына биз көз жумуп коё албайбыз. Ал келечек жашоосунун деңизинде жылжып кетип бараткан суу астындагы кайыктын – өз тагдырынын – перискобунан* шүйшүнө карайт. Кассандро-эмбриондун бул перискобунан биз өзүбүз карап көрсөк болор беле? Биздин таш-талканыбызды чыгарып жаткан толкундун себеби өзүбүз болбодук бекен?

Ойлогондон корком: жаралгандагы өз милдетибизден өзүбүз баш тартканыбыздын кесепети ушул кассандро-эмбрион болуп жүрбөсүн? Жараткандын жакшы көргөн макулугу деп аталган биз ушул абалга жеттикпи? Эволюцияны али түйүлдүк кезинде ушундай апокалипсистик жылышка жеткирүү үчүн адамдар эмне иштеп, эмне ойлошу тийиш эле?

Ушунун баары нечен жылдар, нечен кылымдар бою, компьютердин эстегичине жыйылгандай, канга жыйылып олтуруп, ушул абалга алып келгендер жөнүндө билдирет. Бүгүн биздин эмбриондун ушул рефлексиясынын – Кассандранын тамгасынын – экрандан чагылышын табууга кудуретибиз жетип олтурат. Ошентип тагдырдын буйругу менен ошол тамганы табуучу тапкыч-нурларды космостон дал мен өзүм жиберүүдөмүн. Ошондуктан бүгүн сөз менде. Ошентип мен, космос монахы Филофей, айтчуумду

¹ Г е н е т и к а – организмдин тукум куучулдугу жана өзгөрмөлүүлүгүн изилдөөчү илим тармагы.

аягына чейин айтып калайын. Бул менин милдетим.

Азырети улугум, Сиздин убактыңызды алып жатканым үчүн көптөн-көп кечирим суроо менен, өзүмдүн, мүмкүн көп сөздүү, катымды улантууга рахым этиңиз.

Кассандранын тамгасы эмне экенин билип туруп, биз эми мындан ары эмне кылабыз? Муну түшүнүү үчүн, чынында, ачыктан-ачык эле мойнубузга алышыбыз керек: пенденин жасаган жамандыгы анын өмүрүнүн аякташы менен бүтпөй, анын башы менен кошо жатпайт, генетиканын чытырман токоюнда ууланган урук болуп, акырындап аракетке кирүүчү минадай, жарылуу үчүн болжолдуу икс-саатты күтүп жатат.

Баса, акырындап аракетке кирүүчү мина жөнүндө, өтмө маанидеги эмес, чыныгы мина жөнүндө. Бул Ооганстанда, советтик аскерлердин чектелүү контингенти деп аталган аскерлер ошол жакка жиберилгенде болгон иш. Андагы окуялардын саясий максаттары бизге жакшы белгилүү, мен болсо согушуп жатышкан келгиндердин «өлүк» деп аталган азгырыктарды кантип уюштургандары жөнүндө конкреттүү сөз жүргүзүп жатам. Душмандын өлүгүн, алдына атайын дүрмөттүү минаны жашырып, анын кыштагынын чеке-белине көрүнүктүү жерге таштайт. «Контингенттиктер» болсо болуучу окуянын баарын тартып алуу үчүн кинокамералары менен буктурмада жатышат. Көмүү үчүн өлүктү алып кетүүгө келген кишилер өлүккө тиер замат мина жарылып, келгендерди турган ордунда жок кылат. Эң жогорку сезгичтеги пленкада баардык майда-баратына чейин акыркы көз ирмем түшүрүлгөн... Мына өлгөн ооганга аялы

чуркап келди. Жанындагылар аны кармап калмакчы болушту эле, бирок көз жашын көлдөткөн бойдон ал эринин өлүгүнө бой таштады. Ошондо үрөйдү учурган укмуштуу жарылуу аялды да, анын жанындагыларды да жер менен жексен кылды. Ошентип кишилер жок болду да калды. Ушунун баары тартылып алынган. Башка бир кадрда – үрөйлөрү учкан балдар. Алар жерде сулап жаткан атасын көздөй ботодой боздоп чуркап келишти эле, дагы баягыдай жарылуу кызыл-жаян болгон денелерди туш-тушка чачыратты... Жол боюнда жайрап жаткан өлүктөн жандап өтүүгө дити барбаган жолоочунун бири. Аттан түштү, бул ким болду экен деп эңкейип ийинден кармап, оодармакчы болду, дагы көз уялта жалын чачкан жарылуу. Дагы баягыдай өлүм. Башы жара бөлүнгөн ат үркүп, капталы менен сорок-сорок чуркап жөнөйт, анан кулап түшүп, буттарын дирт-дирт серпет да, кыркырайт. Ушунун баары тартып алынган... Ошентип «өлүк» азгырыгын уюштуруу боюнча операциянын эң кызыктуу жерлери тартылып алынган. Анан ушундай жол менен тартылган нерселер күжүрмөн тапшырманын аткарылышы катары эсептелип, кайсы бир штабдарда татыктуу түрдө баалануучу. Пленканы карап көрүшкөн кайсы бир кишилер тартылып алынган эпизоддордон өздөрүнүн көрсөтмөлөрү менен максаттарынын ишке ашырылгандыгын көрүштү. Бирок экрандагы окуяларды кесипкөйчүлүк канааттануу менен карагандар, булар кимдер? Анан да жасаган иштеринин натыйжаларын кинопенкага тыкандык менен жазып алып, өлүмгө ушундай азгырууну кылмышкерлик менен уюштур-

гандар, булар кимдер, кайдан келген кишилер? Алардын жетеси дайынсыз, ата-бабасынын ким экени белгисиз. Өткөн мезгилдин кумуна сиңген издер боюнча жоромолдоо гана калат.

Анан суроо туулат: качан болсо пайда гана көздөгөн жана түгөнгүс боорукерлигин нысапсыз пайдалануу менен, дилибизде үмүт дубасын кайталап, эң жогорку гарант катары ишенген, Жараткандын өзүнө дайыма каршы жашашкан булар кайдан чыккан – бизде даяр турган жаман жосундардын соолгус генетикалык башаты кузгундагандар кайдан чыгышты? Кайдан чыгышты? Алардын тукуму кайдан?! Албетте куру суроо... Бирок ал жырлагандан берилип жаткан жок. Ушунун баары кайдан уланып келатат? Же тирүүлөй көмүлгөндөрдүн сөөгүн үңкүрдө өрттөгөн алгачкы доордун адамдарынанбы, же адамды кыйнап өлтүрүүдөн өзүнүн садисттик оорусунун күчүн чыгарган, заары башына тепкен маньяктанбы, же дагы бир башкасынанбы, анан калса миңдеген жылдардан бери жыйылып келген караңгылык менен мыкаачылыктын ошол каргашалуу тунгуюгунда кимден деп болобу; анан ушул аягына чыккыс тизменин ичинде хан тактысында ыңгыранып олтурган баш кесердин бут алдында ошондой эле баш кесер жөнүндө, же бизге өз тажрыйбабыздан тааныш, бийликти канчалык кумарланып, берилүү менен эңсеген сайын, ошончолук жаалдана революция менен согуштун отун жагып, балкондордон жана трибуналардан шаңшыган партиянын жанын сабаган жарчылары жөнүндө кантип эстебей коёсун.

Кан менен бийлик – эзелтеден жамандыктын үрөнү өнүп чыгып келаткан гумус ушул...

Жамандык жамандык менен алмашып, үрөнүн кийинки жамандык үчүн таштап келатат.

Бул жагынан бизге көп нерселерди айтып бере турган доор – сталинчилердин, же тескерисинче, Гитлер-сталиндин доору – көпчүлүгүбүздүн али эсибизде турганда, шам көтөрүп алып, өткөндөгү өлүктөрдүн ичинен күнөөлүүлөрдү издөөнүн зарылчылыгы барбы? Алардын экиден бирге жуурулушкан маңызы адам канын ушунча агызган экен, дүйнөлүк статистика бир нече ондогон жылдардан кийин да желмогуздун бир денесиндеги эки баштын өлбөгөн жерде калуу үчүн бири биринин алкымына асылган кандуу, дүйнөлүк өз ара согушка тартылган курман болгондордун санын тактап биле албай жатышат. Большевизмсиз фашизм болот беле? Сталинсиз Гитлер, же Гитлерсиз Сталин болот беле? Айрым-айрым туулушкан, бирок тозоктун босогосунда киндиктери бир кесилген Сталингитлер жана Гитлерсталин жөнүндө ойлогондо XX кылымда жашагандардын төбө чачы тик турат.

Ким билет, жарыкчылыкка же Гитлер, же Сталин болуп келүү коркунучун сезген Кассандро-эмбрион, келечектеги некрофилдин шордуу түйүлдүгү, Кассандра тамгасы аркылуу өзүнүн келечекти сезип жаткандыгын тышкы дүйнөгө жана баарыдан мурда аны курсагында көтөрүп жүргөн энесине кабарлоого өз учурунда аракеттенди бекен, келечекте туш боло турган каргашалуу ролун сезгенде инстинкт менен селт этип, андан баш тарткысы келди бекен?!

Алар жарык дүйнөгө келбегенде эмне болот эле – айтуу кыйын... Мындай учурда тарыхты кайра жасай албайсың деп коёт эмеспи. Ошент-

се да ал, сөзсүз эле буга чейинки өткөн мезгилдин эч биринде да болуп көрбөгөн мыкаачылык менен айбанчылыктын кандуу туу чокусуну чыгуу үчүн Гитлер менен Сталин чийген кандуу ийри сызык боюнча өнүгүшү тийиш беле? Кан тырмактуу бул киндиктеш эки залым миллиондогон адамдарды бири-бири менен кагыштырышты, анан, акыры келип, адамзатты өзү менен өзүн кагыштырып салышты, ошол мезгилдеги планетанын калкы алдына өзүн өзү жок кылууну, акыркы ирет адамды жек көрүүчүлүк иштердин ана башын көрсөтүп туруп, таптакыр житип кетүүнү максат кылгандай иш болду. Эгерде тарыхты ушундай каргашага капталткан бардык себептерди терип айтып олтургубуз келбесе, анда өз башына сталинизм менен гитлеризмди кастарлап багып, бөпөлөп өстүргөн ошондогу адамдар, ошондогу дүйнөлүк аң-сезим, сөзсүз, сөз болуп жаткан субъекттердин тукум куучулугунда калтырылган, тирандык зулум комплексти ишке ийгиликтүү ашыруу үчүн канчалык ылайыктуу болгондугу жөнүндө ойлосо боло турган иш.

Өттү-кетти бир мезгил. Тарых прогресстин жана бейпилдиктин орду толгус канча мүмкүнчүлүктөрүн колдон чыгарганын, адамдар көз ачыктыктын илимий усулуна ээ болгон болсо, мисалы, Кассандранын тамгасы аркылуу белги беришкен кассандро-эмбриондор жөнүндө билишкен болсо, адамдын канча кайгы-касыретин, канча кырсыктарды болтурбай коюшарын эч ким айта албайт. Аттигиниң, өзүнүн генетикалык структурасында эмне бугуп жаткандыгын адамзат өтө кечигип билип олтурат.

Мына эми эмбриондордун трансценденталдык жөндөмдөрүн таанып-билүү жолунда жаңы сөз айтылды. Бул ачылыштар артынан бизди укмуштар күтөбү? Жок. Адамзатка күн мурдатан арналган Жакшылыктын энергиясын жана аны менен катар жана ага каршы Жамандыктын энергиясын эч ким өзгөртө албайт. Бирок адамда түбөлүктүүлүктүн түгөнгүс кыймылын камтыган акыл артыкчылыгы берилген, эгер ал жашоосун улантам десе, эгер цивилизациянын туу чокусуна жетем десе, анда ал өзүндөгү Жамандыкты жеңиши зарыл. Анткени адам өмүрү бүтүндөй ошону жеңем аракетин менен өтүп келатпайбы, биздин жаралгандагы милдетибиз да ошол эмеспи.

Мына биздин өзүбүздө мурда бар экени белгисиз болуп келген купуя сырдын чети кылтайды. Бул жан-дүйнөнүн мурда талап кылынбаган мерчемдерине укмуштуудай сүнгүп кирүү эмеспи?

Ушундайбы, же жокпу – айтуу кыйын, бирок Кассандро-эмбриондордун ачылгандыгы биздин жашообузга биз мурда кабылбаган бир кыйла жаңылыктарды алып келет, мен ушуга коомдун көңүлүн дагы бир ирет бөлгүм келди эле.

Кассандро-эмбриондун берген белгисине кандай жооп берүү керектигин ким айта алат? Ата-эне эмне кылышы керек? Кассандранын тамгасын тагдырдын жазмышы деш керекпи? Же тескерисинче, кол шилтеп басып кетүү керекпи? Ошентсе болот, анткени боюна бүткөн аял түн ичинде бейкут уктап жатканда бөтөнчө даана байкалган, тымызын өчүп-жанган таң калыштуу нокот эки жумадан кийин өзүнөн-өзү өчүп, жок болот. Бүттү, Кудай буюрса, ошону менен унутулат да калат. Ооба, мүмкүн, ушинтсе да

болот. Бирок баары бир мезгили жетип, ымыркай жарык дүйнөгө келгенде, ата-эненин эсине түшпөй койбойт, эстейт. Андан кийин да эске түшүшү мүмкүн, бала кезинде, эненин тагдырында, үй-бүлө турмушунда ар кандай катаал кырдаалдар болор, мына ошондой ар бир учурда чакыртпай келгендердин эскерүүлөрүнөн жүрөк сыздап, баягы жылт деп жок болгон так жөнүндө ар кандай ойлор башка келип, аргасыздан суроолорду туудурар. Кызык, эмне үчүн жанагы белги алардын баласына, анын баласына келди, деп ойлоор. Ошондой белги башка энелерде да болду бекен, а эгер болгон болсо алар да аны өздөрүнөн жана өзгөлөрдөн жашырышат болду бекен, ал кандайдыр бир сырдуу нерсе катары аны эстебөөгө, унутууга аракеттенишет болду бекен? Мүмкүн эмнегедир баланын да андан шек-шыбаты болуп жүрбөсүн, мейли бул бир көргөн түштөй бүдөмүк, анын сокур сезиминде болсун, анан дегеле ал баланын кулк-мүнөзүнө кандайдыр бир таасир этет болду бекен?

Бирок бул суроолор менен шектенүүлөрдүн алгачкы, бери гана жактагысы. Тээ алыскы горизонтто алар арбын жана алда канча татаал. Мындай учурда ата-энелер өздөрү жөнүндө, өздөрүнүн түздөн-түз, же кыйыр күнөөлөрү жөнүндө ойлошпойт дейсинби? Мүмкүн баарына алар, аялы, эри күнөөлүүдүр? Мына эң кыйыны ушул, анткени өзүн-өзү күнөөлөөдөн өткөн азап жок. Мына ушул жерде санааны санга бөлгөн суроо туулат: эмне таасир этиши мүмкүн, ошончодон алардын түйүлдүгү кырсык белгисин бергенин кандай түшүнүүгө болот, — ата-энелер мына ушуларды ойлошот. Анан кандайдыр бир себептер менен эмбрионго таасир эткен ар кандай факторлор-

дун катарына биологиялык башталыш катары өздөрүн эле эмес, өздөрүнүн тиричилигине, коомдогу турмушуна тийиштүүнүн баарын: өздөрүнүн социалдык абалын, дооматын, амбициясын¹, ишенимин – иши кылып адилеттиги кайсы, адилетсиздиги кайсы, жакшысы кайсы, жамааны кайсы жана башка, жана башка жашоо түшүнүктөрү келип чыккан адамдын турмушун шарттаган, калыптаган жана капсаланга кабылтан нерсенин баарын кошо берерин элестетүү кыйын эмес.

Жашоо-тиричиликтеги ар кандай көрүнүштөрдүн буга окшогон өз ара байланышы уруктун түйүлүшү Мейкиндик менен Мезгилдеги башкы окуя экендигинен, бул жаратылыштын архетипиндеги* байлаган тарыхтын мөмөсү экендигинен келип чыкты.

Кассандро-эмбриондун ички туюму өтө курч, доорду алдын-ала сезүүсү бөтөнчө. Ошондуктан анын импульстарын баамдап түшүнүү – бул баарыдан мурда биз тышта жана ичибизде баш-аламан куруп алган дүйнөнү биз өзүбүз баамдап түшүнүү үчүн себеп. Бул жагынан алганда Кассандра тамгасы, мүмкүн, чындыктын маңызына жаныдан сүнгүүгө, мурда биз жетүүгө мүмкүн болбогон нерсени талдоого түрткү катары Жараткандын эрки менен болгон ачылыштыр. Ошентип ар бир адам өзүнүн түшүнүгүнө жана ыкласына жараша жыйынтык чыгарууга акылуу.

Ушул азыр ошол укуктан пайдаланып, мен дагы, космостук монах Филофей, орбиталык станцияда олтуруп алып жана ал жактан байкоо жүргүзүү менен, айтып жатам. Жердегилерге

¹ а м б и ц и я – (фр.) өзүн ашкере баалоодон улам атакданкты көксөөчүлүк.

кайрыламын. Бизге Жараткан тартуулаган жашоонун изделип келаткан маңызынын урматына, биз жашап турган дүйнөгө кассандро-эмбриондун алгачкы жакындоосунда эсхатологиялык комплексти¹ эмне пайда кылары жөнүндө ойлонолу.

Бул жагынан түрдүү жоромолдор болушу мүмкүн. Ал менде да бар. Космостук станциянын өтө жогорку деңгээлдеги мүмкүнчүлүгү мага ар кандай мезгилде ар кайсы континенттерден жиберилип турган телевизиондук берүүлөрдү кабылдоого мүмкүндүк берет. Оптикалык приборлор Жер жүзүндөгү болгондордун бардыгын ар кандай нокоттордон жана ар кандай ракурстардан көрүүгө мүмкүндүк берет. Менин көз алдымда жердегилердин күнүмдүк турмушунун панорамасы – ал мен аны жерде туруп карагандагыдан алда канча кенен. Мен жөн гана сонундук үчүн байкоо жүргүзгөн жан эмесмин; менин программам космостук-жердик программа, мен бул сөздү айтуудан чочубайм, азыркы жана келечектеги адамзат алдында улуу милдетти мойнуна алган экспериментчимин. Бул жөн эле сөз эмес, бул чындыгында эле ошондой. Ошондуктан болгон чындыкка жооп бербечү бир да сөз айтууга мен өзүмө жол бере албайм. Менин изилдөөлөрүм, жан-дүйнөбүздө биз өзүбүз жасап жаткан акыр заманды алдын-ала эскертүүгө багытталгандыгына ишенемин. Мен, түбөлүк бизди бийлеп алган өзүмчүлдүк менен сопусунуучулуктун айынан өзүбүз өзүбүзгө айта албай келгендерди жарыя кылгым келет.

¹ эсхатологиялык комплекс – (гр. эсхатос – акыркы) – акыр замандык белгилерди туюу сезимдеринин биримдиги.

Мен Кассандра тамгасын системалуу таап чыгуу боюнча эксперимент жүргүзөм, аны эч нерседен капары жок аялдар билишпейт. Бул баардыгы жаандын алдында жалпы калгандагыдай нерсе. Жанагы тапкыч-нурлар саламаттыкка кылдай зыян келтирбесе да, кишилерди санаага салып жаткандыгымды ойлогон сайын жаным жай таба албай кетет.

Космостук «талапка» жооп катары кассандро-эмбриондун берген белгиси даана көрүнгөн учурда мен аларды санаадан алакчылай албайм. Бул тагдыр, андан кутулуу мүмкүн эмес. Бул тагдыр ар адамдын керт башына таандык болуп туруп, ошол эле учурда баардыгын, бүтүндөй коомду кучагына алат, анткени бул балаанын себеби – дүйнөлүк, ушуну түшүнүп алуу маанилүү.

40 Кааласак да, каалабасак да кассандро-эмбриондор менен Кассандра тамгасы – чынында эле бар. Ошондуктан мен, Жердегилерден буга туш боло тургандарга, же эбак туш болгондорго жаным кейүү менен бул жөнүндө ачык жарыялап, космостук изилдөөлөрүмдү жолдон чыкпай уланта берем. Адамдар өздөрү жөнүндөгү чындыкты билүүлөрү тийиш. Кудай алдында менин милдетим ушул. Бирок ушул жерде менин азаптуу сарсанаам башталат ыйык ата, алар жөнүндө мен айтпай коё албайм, ошондуктан да аларды ортого салып жатам.

Кайталаймын, сырын ачкан жана жарыя кылган (жарыя кылууну өзү суранып жатпайбы!) кассандро-эмбриондордун алдында да, аны боюна бүтүрткөн эне алдында да жоопкерчилик мойнумда экенин түшүнөм, анткени ал Кассандра тамгасынын маани-маңызын билбеген болсо, бейкапар жашай бермек.

Ал турмак азыр да, мына бул компьютерде саптарды жүгүртүп терип жатканымда да жаным кыйналууда, ушундай иш жасоого акым барбы деген ой мени сарсанаа кылат.

Орбиталык кораблдын ичинде туш тарабымды каранам, абасыз салмаксыздыкта компьютерден окчун түртүлөм, өзүмдүн ачылышым жөнүндө бүт дүйнөгө жар салгандыгымдын тууралыгына ички ишенимимди сактай турган, мени алаксыта турган бир нерсе издеп, көздөрүм аландайт, ангыча көзүм станциянын корпусунун эки тарабындагы телеэкрандарга урунат. Экрандардын баары жаркырайт, ар кайсы өлкөлөрдө, ар кайсы тилдерде телеберүүлөр жүрүүдө. Мына жердеги жашоо, бүтүндөй маани-маңызы жана кайталангыс сан түркүндүгү менен кайнап жатат: рекламадан тартып, спортко чейин, сот репортажынан тартып, официалдуу адамдын аэропортто жолугушуусуна чейин жана башка ушул сыяктуу.

Мына ушул глобалдуу пейзаждын ичинен менин көңүлүмдү кандайдыр бир ызы-чуу түшкөн, делебеси козголгон көчөдөгү демонстрация бурду. Анан эмнегедир полицейскийлер, алар арбын, ошол нааразылык билдирген демонстранттар менен бирге келатышат. Көчөлөрдүн баары тосулган, баардык жактан, ошону менен бирге төбөдөн да тартылып алынууда, ачууланган үндөр угулат. Окуя болуп жаткан жерден сүйлөп жаткан репортёрдун, студиянын дикторунун үнү көчөнүн ызы-чуусунан жана кыйкырыктарынан үзүл-кесил угулат. Бул кайда болуп жаткан окуя? Сыягы, Италия. Ушунча алыс болуп туруп, ушунчалык жакын – баары жанындагыдай: оту ойногон көздөр, катуу-катуу жаңсал-

ган колдор, ачуулана сүйлөгөн адамдар. Ооба, Сицилия экен. Шашылыш жаза салынган транспаранттар. Ошол экен! Баягы мафия! Баягы террористтер! Бул жолу башкы сот өлтүрүлүптүр, прокурордон кийин! Баарын каратып туруп, жүзүкаралык менен аёосуз өлтүрүлүптүр. Көчөнүн эл жүрүүчү кыймыл кайнаган бөлүгүндөгүнүн баары – сот өзүнүн сакчылары менен автомобилде өтүп бараткан ошол каргашалуу маалда ошол жерде болгондордун баары – алыстан башкарылган жардыруу менен быт-чыты чыгарылган жана өрттөлгөн. Баары «кынтыксыз» жана бүт элдин көзүнчө иштелген.

Аргасы түгөнгөн демонстранттар... Дарыядай агылат. Бирок алардын каршы чыгышканы ким? Элдин бул массасы эмне кыла алат? Мафиозинин дал өзүлөрү ичинен буларга күлүп коюшуп, ошол демонстранттардын арасында жүрүшкөн жокпу? Демонстрация бир, эки сааттан кийин тарайт, а мафия деген мафия, картель, синдикат жана ал турсун империя деп сүрдүү аталышып, өз кызыкчылыктары менен кала беришет. Алардын көзгө көрүнбөгөн бийлигинин алдында бүтүндөй өлкөлөр, мафиянын колониялары бар!..

Демонстранттар баратышат... Ангыча алардын төбөсүндө капысынан зуулдап вертолёт пайда боло калды да, баракчаларды топ-тобу менен таштап, дароо имараттардын далдаасында жок болду. Бул менин көз алдымда болуп өттү. Кишилер баштарына жааган баракчаларды кармап алышууда. Баракчаларда ажал белгиси – баш сөөк менен кайчылашкан жиликтер... Мафия жамынып-жазганбастан өлүм жөнүндө кабарлап жатат. Баарына өлүм, мафияга каршынын баа-

рына өлүм! Эл дуу жарылып нааразычылык билдирди. Көбүнүн көздөрүндө жаш. Полициянын формасын кийген, башындагы береткасы бир жагына оогон, галстугу чечилип кеткен жаш келинге көз кырым түштү. Видеокамера көтөргөн полицаи аял, түрүнө караганда, оперативдүү максатта тартып алып жатса керек. Ал вертолётту тартып алууга үлгүрдү. Бирок андан эмне пайда? Мафиози акмак эмес – вертолёт заматта кайра сырдалат, талкаланат, кандай кааласа ошондой болот. Ана анын жардамчылары микрофондору менен. Алар бир нерсе жөнүндө кызуу сүйлөшүүдө. Мен аларды түшүнөм. Мафиянын колунан жыл сайын дүйнө жүзүндө канча полицейский ажал табат! Булардын башында да ошол коркунуч бар. Жаш келиндин башында да ошол. Бирок мен эмнени көрүп турам: анын ачык маңдайында баягы так – Кассандра тамгасы! Ооба, ушундай болмок! Мен бул кадрды жакындатып чоңойтум да, жаңылбаганыма ишендим. О, Жараткан, азыр анын, полиция кызматчысынын, башка нерсе менен иши жок болсо да, азыр өзү демонстранттар менен бирге каршы туруп жаткан анын дүйнөнү тереңден кабыл албоосу анын болочок баласына өткөнүн ал билер бекен. Тигине, кырсык белгиси анын маңдайында. Ооба, тапкыч-нурларга кассандро-эмбриондордун жооп реакциясын аныктоо боюнча менин орбиталык сеанстарымдын биринин практикалык натыйжасы ушул.

Мен эгер ушул, же башка бир кассандро-эмбрион буйрук менен жарык дүйнөгө келсе, анда дал ошол эң бир укмуш кылмышкерлердин бири болушу мүмкүн деп ойлонуп олтурам. Көп адамга, бүткүл коомго ал жаманчылык жана бак-

тысыздык алып келет, кылмыш ишине, баардыгынан тышкары, туулгандан кекчилдиктин бу-гуп жаткан комплекси ойгонгон себептен ба-рат – аны жарык дүйнөгө келүүгө мажбурлашпа-дыбы, аны ушул дүйнөнү кабылдоого мажбур-лашпадыбы! Кийин ал өзүнүн карында жатканда-гы турмушунун катаал башталышы жөнүндө эч нерсе эстебейт, бирок кекчилдиктин комплекси коркунучтуу өнүм берет. Жакшы, эгер жолу бол-со, эгер ал, жаны туулган кассандра, кийин анын терс генетикалык кемтигин калыбына кел-тирүүчү, аны жоюучу чөйрөгө туш болсо, жа-мандыктын өнүгүшү үчүн эч кандай күч жумшоо талап кылынбайт, – таш улам күүлөнүп олтуруп, тоодон ойго өзү тоголонуп түшкөн сыяктуу, таг-дырдын бул аякталышы да өзүнөн-өзү тоголо-нуп кете берет.

44

Кассандро-эмбриондордун берген белгилери-не кулак түрө олтуруп, мен алардын келечеги жөнүндө ойлоном жана аларга боорум ооруйт. Алардан чыгып жаткан нерселер, – бул буме-ранг, бул биздин үзгүлтүксүз баткан күнөөбүздүн улам күчөгөн коркунучтун импульсуна айлан-ган биз өзүбүзбүз. Ошондуктан бул белгилерге – кассандро-эмбриондордун үнүнө – Жерде кулак төшөлүшү, ал эми алардын чакырыктарынын мааниси түшүнүү менен кабылданышы тийиш.

Жок, бул өттү-кетти нерсе эмес, сөз түбөлүк-түүлүк жөнүндө баратат. Түбөлүктүүлүк өзүнөн өзү түбөлүктүү, ал эми адам түбөлүктүүлүккө өзү жети-ши, түбөлүктүүлүктүн кредитин укумдан тукумга узартып олтурушу тийиш, анын жападан жалгыз жолу – адеп-ахлак жактан өзүн-өзү өркүндөтүү. Прогресс – бар болгону идеянын техникалык тир-

кемеси. Керек болсо бүткүл дүйнөнү жок кылууга даяр турган фанатик диктатордун колундагы ядролук курал – ошонун ачык мисалы.

Кассандро-эмбриондордун берген белгилери жердегилерди тынчсыздандырат бекен, аларды генетикалык жактан тамам болуунун, демек, адамзат цивилизациясынын тамам болушунун кабарчысы катары кабылдашат бекен?

Айта албайм. Күмөн саноо менен санааркоо ар бир айрым окуянын чегинде калат жана Кассандранын ар бир белгиси чечилишин, өз финалын пайда кылат деп корком...

Аялдардын көпчүлүгү – күйөөлөрү каршы боло алышпас – болуп көрбөгөндөй мындай уруктан тезинен кутулууга аракеттенишет деп чочуйм. Адегенде эле алардын акылына келери – эң бир чечкиндүү арга катары – аборт. Бактысыз болору күн мурунтан эле белгилүү адамды тууп эмне кереги бар? Моралдык актануусу ушул болору анык. Андайлар жарык дүйнөдө ансыз эле жетишерлик. Анан аларды, аборт жасаткандарды, ким күнөөлөй алат?! Ким? Коомбу? Тарыхбы? Моралбы? Генетикалык коркунуч болуп чөгүп калган каргашанын башаты – коомдун тарыхында, мораль болсо турмуш чындыгынын көшөкөр кысымы алдында көп учурда тайсалдап калат.

Азырети улугум, өз позициямды тактап коюуну милдетим деп эсептейм. Абортко тыюу салуунун католикттик тарабынын ишенимдүү жактоочусу болуу менен, мен, ошого карабай, Кассандра тамгасы табылса аборт жасатууну ылайык көргөндөрдү так кесе күнөөлөй албас элем, анын үстүнө иштин мындай бүтүшү кассандро-эмбриондордун өздөрүнүн умтулууларына да жооп бермек.

Натыйжада биз өтө татаал карама-каршылыкка дуушар болобуз. Чечкиндүү аракеттер (аборттор) маселени чечпейт, тескерисинче, дүйнөлүк аң-сезимдин өзөктүү проблемаларын тереңдетип жиберет – түйүлдүктүн эсхатологиялык комплексин пайда кылуучу себептери козголбостон кала берет.

Болочок эне ойлобой коё албас кыйынчылыктар мына булар:

- ачарчылык,
- трущобдор*,
- оору-сыркоолор, алардын ичинде СПИД бар,
- согуштар,
- экономикалык кризистер,
- социалдык толкундар,
- кылмыштуулук,
- сойкулук,
- бангилик жана банги,
- этника аралык сабаш, расизм,
- экологиялык, энергетикалык катастрофалар,
- ядролук сыноолор,
- кара тешиктер*, ж. б. ж. б.

Ушунун баары колдун иши, ушунун баарын адам өзү жараткан. Адам башына түшкөн кырсыктардын масштабдары муундан муунга көбөйүүдө. Мына ошонун баарына өзүбүз катышып келебиз. Көз ачыктык бизди жар башына токтотту, Кассандра тамгасы аркылуу өзү жөнүндө билдирүүдө...

Мен дагы бир ирет билдирем, кассандро-эмбриондордун берген белгилерин аныктоо боюнча менин космостук изилдөөлөрүм – мындан ары мындай жашоого болбойт, мындан ары тукум

курут болобуз, – дегенди түшүнүүгө элге жардам берүүдөн башка эч бир максат көздөбөйт.

Ар бир адам өзүнөн баштап, башкалар менен бирдикте, бүткүл адам аттуулар менен бирге кырсыктарды жана ыпласчылыкты жок кылганда гана турмуштун перспективасын жаңылай алат. Куру кыялбы? Дале куру кыялбы?!. Жок, бул кезектеги куру кыял эмес. Бул жандуу рухтун тирүү калышынын жолу, башка жолу жок...

Кассандро-эмбриондордон дароо кутулууга аракеттенбей турган, андан баш тартпай турган эр жүрөк адамдар табыларына ишенем; бул адамдарга алиги фаталдык белгилер көп нерселерди билдирет: жашоо ыңгайы үчүн, урпактардын тагдыры үчүн баардыгынын жана ар бир адамдын жоопкерчилигин, алдыда мурда эч качан болуп көрбөгөндөй, адамдын өзү менен өзү күрөшүүсү күтөрүн айтып берет... Андай адамдар жакшы турмушка жетишет.

Мен буга ишенем.

Эми кыскача өзүм жөнүндө айта кетейин.

Албетте эч ким менин чачымды кыркып, монах кылган жок. Мен күкүкчө өз атын өзү чакырган пендемин, башкача айтканда, шарттуу түрдөгү космостун монахымын. Өзүмө ысымды өзүм тандап алдым, Филофей деп койдум, орус жеринде ушундай ысымдагы монахтар өткөн. Мен космостук коңулга бекинип, безермандык жашоону өзүм тандап алдым. Биздин эл аралык экипаж – америкалык, жапон жана мен (жакынкы убакка чейин советтик окумуштуу жана космостук лабораториянын илимий жетекчиси), программасын аткарып бүтүп, жерге кайтышы тийиш эле, мен орбиталык станция-

дан чыгып, бизге жиберилген көп ирет колдонулуучу космостук «киреге» өтүүдөн баш тарттым. Бул жагдай боюнча мен билдирүү жасадым да, жеке мамилеге эркиндик берүүнү талап кылдым. Устараны кекиртегиме такап туруп, коллегаларымды мени жайыма коюуга мажбурладым. Ошентип каалаганыма жетиштим...

Орбитада жападан жалгыз калып, изилдөөлөрүмдү жүргүзүп жатканыма мына 5 айдын жүзү, 137 күн болду. Станциядагы жашоого зарыл азыктын запасы мага бул жерде дагы көпкө чейин болууга мүмкүндүк берет. Бирөө өлбөй бирөө күн көрбөйт, деген сөз чын болсо, анда ал мага туура келет. Бүткүл дүйнө «солк» дей түшкөн советтик империянын ыдырашы мага шыпаа болду. Өлкөдө баш аламандык өкүм сүрүп жаткан чакта мурдагы советтик жер үстүндөгү кызматтар мен жөнүндө жана мурда «Восход-27» деп аталчу орбиталык станция жөнүндө караманча унутуп салышты. Эми көпкө чейин эстешпейт деп корком, мен эмес, өз айлаларын таппай калдыбы деп корком; алар, мүмкүн жаны мамлекеттердин ортосунда космостук мүлктү акылга сыйбас бөлүштүрүү менен дагы көпкө чейин алек болушабы деп корком, а мүмкүн, мына бул мен жайгашкан орбиталык станцияны да, ал турсун, космостун өзүн да бөлүштүрүшөөр... Эми ал өздөрүнүн иши. Мен өз ишимди таптым жана адамдык парзымды өтөп жатам. Мен өмүрүмдүн акырына чейин адамзат маселелерине жооп издейм – кассандро-эмбриондордун берген белгилерин аныктай берем...

Жерде мени күтчү эч ким жок. Жарык дүйнөдө менин жакын эч кимим жок. Өзүм болсо таштандымын, балдар үйүндө тарбиялангам. Балдар

үйүнүн крыльцосуна ымыркай баланы таштап коюуга менин энемди өтө аргасыз шарт мажбурлаган болуу керек. Өзүмдүн турмушум жөнүндө, космоско чыгууга мага эмне түрткү болгону жөнүндө азыр айтып олтурбайын – ал бөтөнчө тема, бөтөнчө аңгеме.

Азырети улугум, Сиздин жарык Жүзүңүз алдында башымды ийип, таазим этем. Айып этпениз. Сиз аркылуу элге кайрылгандагы жалгыз каалаганым – эл чындыкты билсе экен дегеним.

*Филофей, космостун монахы.
Турмушта – Андрей Крыльцов.*

Орбиталык компьютерден берилген Рим папасына кайрылуусунун текстине кошуп «Трибюн» газетасынын редакциясына багышталган кат тиркелген:

«Урматтуу редактор!

Биздин сүйлөшкөнүбүзгө ылайык, «Трибюндун» редакциясына кайрылууну эксклюзивдүү жарыялоо укугун тапшырам.

Мындай кадам жасоого баруу менен «Трибюн» кандай оор жүктү моюнга алып жатканын жакшы түшүнүп турам. Эрдигиниздерге баа берем.

Эгер редакция менин кайрылуума карата кызыктуураак пикирлерди мага жиберип жиберсе, абдан ыраазы болор элем. Жердиктердин реакциясын билүү мага өтө зарыл.

Ыраазычылык менен
*Филофей, космос монахы,
РХ орбиталык станциясы*

III

Киттер анын түшүнө дагы кирди. Ал океанда киттер менен аралаш көпкө сүздү. Ал киттердин толкундар жаба берип жаткан көздөрүнө тике карады да, эмне деп жатканын түшүндү. Ал өзү да кит эле. Анан алар, ал баягыда самолеттон көргөндөгүдөй, кырка сап тартып сүзүп баратышты. Аларды алдыга, горизонттун көрүнгөн чегине карай, ал жакта аларды алда неме күтүп тургансып, кандайдыр түшүнүксүз күч айдап баратты. Горизонт улам алыстай берди, алар болсо алп денелери менен толкунду жара бөлүп, сүзүп кете беришти. Океандын суусу улам ысый берди. Өркөчтөнгөн толкундар дене кайырды. Канчалык арылаган сайын ысык толкунду жиреп сүзүү ошончолук оор да, коркунучтуу да боло берди. Ал көрдү да, океан эмне үчүн мынча кайнап чыкканын дароо түшүнө койду. Океан үстүндө бир заматта эки бирдей күн пайда болду. Жанаша коюлган прожекторлордой болуп, эки өрттөй кызыл тептегерек шар асманда алоолоп турду. Кайсынысы чыныгы, түбөлүк күн экенин, а кайсынысы – кайдан-жайдан адашып келген, а мүмкүн, чыныгы күн менен атаандашканы келген күн экенин түшүнүү кыйын болчу. Ал катуу коркуп кетти. Анан ал катарында сүзүп бараткан киттерге кыйкыра баштады: «Карагылачы, карагылачы, киттер, кагылайын боордошторум! Асманда эки күн турат! Эки бирдей күн! Угуп жатасыңарбы?! Бул жаман жөрөлгө! Океан кайнап чыгат да, баарыбыз өлөбүз! Эки күн – кырсык!»

Роберт Борк бууракандаган албуут океанда жанталашкан киттер арасында дагы көпкө кый-

кырды, ойгонсо кара терге түшкөн, дүк-дүк соккон жүрөгүнүн дабышы кулагына жанырыктай угулат. Уйкусу ачылганга чейин бул түшү экенине дароо ишене бербеди. Океан үстүндө көз уялта жаркыраган кош Куяш¹ түшү эмес, өңүндө көргөндөй, көз алдында турду. Киттер буга чейин да анын түшүнө кирген учурлар көп эле болгон, бирок буга окшоп төбөдөн кош Куяш куйкалап турушу болуп көрбөгөн нерсе! Алаамат, алаамат!..

Ангыча ал экинчи күндүн кайдан пайда болгонун түшүндү. Кооптуу жана айкын түшүндү. Анан дароо байкабаганына таң калды. «Карабайсыңбы!» – деди ичинен Футуролог, анан күзгүнүн алдындагы саатын карады. Убакыт таңкы жетиге ооп калыптыр. Аялы коншу бөлмөдө али уйкуда экен.

Борк ачык верандага чыкты, адатта ал ушул жерде денесин жаза турган. Бирок бул жолу анын ою башкада эле. Шаардын сыртындагы аны курчап тургандардын баары демейдегидей анын көңүлүн бөлө албады. Ал турсун бассейдин жанындагы жапондорчо ынтызарлык менен жасалган таштуу бак да (жылдыздарын жайгашуусуна жараша деп ишенгиң келет) бүгүн таптакыр унутта калды. Бул убакта Футуролог эртең менен – Жесси тараткан айың боюнча киши күлө тургандай шыбыр-күбүр менен, ал эми өзүнүн сөзү боюнча кумга кереметтүү чиймелерди чийген, – сыйкырлаганды жакшы көрө турган. Бүгүн андай эрмек эсине келчү күн эмес болчу. Бүткүл прессаны карап чыгышы керек, ал болсо тоо болуп жыйылып жатат, ар кандай ма-

¹ к у я ш – күн.

селелер боюнча ар кайсы кишилерге чалышы — кырдаалды кылт эттирбей кармашы керек эле.

Кассандро-эмбриондордун айланасында дуудуу күч алды. Ушундай болорун Роберт Борк билген. Өзү болсо баягы жаш кезиндегидей жанын жай алдырбаган каруу-күчтүн агылып келип жатканын сезди; ошол окуп жүргөн жаш чакта азыркы замандын цивилизациясынын маселелери боюнча университеттин чөйрөсүндө кызуу талаш-тартыштар жүрөр эле да, адамзаттын келечегин ошол кезде өтө кадырлуу интеллектуалдуу «Рим клубунун» моделдериндегидей конструкциялап алса боло тургандай, ал үчүн консервативдүү оппоненттерди ишендирсе эле жетиштүүдөй көрүнүүчү. Кассандра тамгасынын айланасындагы окуялар Борктун боюндагы кумарды, идея үчүн тобокелге барууга, ачык кагылышууга даяр тургандыкты ойготту.

52

Ал эми окуялар болсо Борктун көңүлүн тиги аэропорттон эле ээлеп алды. Жесси аны чыга бериштеги котологон көпчүлүктүн арасынан бир тутам газетаны бир десте гүлдү булгалагандай булгалап, кандайдыр бир кызыктай жылмаюу менен, кандайдыр бир күнөөлүүдөй да, шайкелең да, кабатырланган да түр менен тосуп алды. Бирок ал жашара түшкөндөй, капыстан кабылган кара нөшөр жууп кеткендей көрүндү. Жесси Борктон тогуз жаш кичүү эле, бирок мезгил-мезгили менен кан басымы көтөрүлүп, ооруй калуучу, ошондон улам жаны кыйналып, өңү өчө түшүүчү. Ал эми ошондо аэропортто тээ алыс калган жаш чагындагыдай, эрине чыйрак, сергилең, демдүү көрүндү. О, анын улуу музыкант болушуна ал, Роберт, кандай кедерги болду дейсин! Жесси чынында эле жаман виолончелист-

терден эмес болучу. Эгерде ошондо ага чапкенедей жабышкан, апенди чалыш Борк болбогондо, мүмкүн, Жессинин мансабы оркестрдин анынан алыс кетет эле. Бирок ар бир адамдын өз тагдыры бар эмеспи.

Аэропортто, турникет алдындагы жөөлөшмөдө капарсыз, кайраттуу, ошол эле учурда жолугушуу кубанычын билдирген сөздөрүнүн бири ушул болду:

– Роберт, кетээринде жанагы баш адаштырган таштарыңдын арасына эмнени сыйкырлап чийип кеттиң эле – билбейм, бирок мына бул болуп жаткан окуяларды кандай деп түшүнөбүз? Түшүнүүгө мүмкүн эмес, Роберт, эч мүмкүн эмес, эмне десен ошо де, мүмкүн эмес! Муну түшүнүп болбойт. Бул бир укмуш! Ишенип кой, муну уккандардын төбө чачы тик турат!

– Демек менин иероглифтерим да бир нерсеге жарайт экен го! – деди Футуролог тигинин сөзүнө жараша.

– Эмнеси болсо да тилегине жеттиң, урматтуу Фу-турологум, сыйкырын ушуну кылмак... Эми сырын өзүң чечип ал.

Машинанын ичинен эле, Жесси рулду кармап келе жаткан, Борк газеттерди жайды, бирок көз жүгүртүп өттү да, мындай таштап салды:

– Жок, муну үйгө барганда, шашпай олтуруп алып окуу керек экен, – деди да, көз айнегин бүктөп койду.

– Анан кандай деп ойлодуң эле? – деди Жесси жылмайып. – Эгер космостон болбой, булуң-бурчтан айтылган сөздүн бири болгондо, анда анын мурду канжалап калмак! Өзүң ойлоп көрчү: эмбрион, түйүлдүк, анан дагы саймедиреп турганын айт! Бир нерсени жоромолдогону бар!

Анысы аз келгенсип, жарык дүйнөгө келбейм деп турса! Анан ушунун баары олуттуу түрдө, кадимки чындай айтылып жатса! Ушул да болобу!?

– Эми андай деле эместир, – деди Борк далысын ойлуу күйшөп. Ага аялы үстүртөн кетип жаткандай көрүндү, бирок Жессинин андайы жок болсо да, ушул азыр аныкы жалган болсо экен деп тиледи... – Мүмкүн, сөз түйүлдүк рефлексиясынын чынында бар экендиги жөнүндөдүр... Эмнеси болсо да ойлоно турган иш дечи. Эгер, алалы, биздин бейопа дүйнөнү эсеп жүргүзүүнүн контролдук нокоту катары кабылдоонун жазыксыз формасы табылган болсо... И дебейсинби, менин оюма азыр капысынан келип олтурат. Бул чындыгында эле эмбрионалдык деңгээлде болушу мүмкүн. Ошондо да фантастикалык ой жүгүртүүлөрдө. Бирок ким билет. Эмнеси болсо да муну азырынча кое туралычы. Үйгө келели, мен окуп чыгайын, анан сүйлөшөбүз, эгер чындап эле... Баса, мен сага бир нерсени айтсам күлөсүн.

Анан Футуролог аялына немистердин бышыктыгы менен тактыгы, ошондой эле европалыктардын, аларды америкалыктарга жакындаткан ички эркиндиги жөнүндө айтып бере баштады. Күндөрдүн биринде таң эрте Дюссельдорфтогу Рейндин ээн жаткан жээгин бойлой велосипед тээп бараткан жана үнүнүн жетишинче белгилүү бир арияны заңкылдап ырдап бараткан кишини көрдү. Болгондо да велосипедчен, аппак жакалуу көйнөкчөн, галстукчан, жалтырата лакталган туфличен жана, азыр эле операнын сценасынан түшүп келаткансып цилиндрчен эле. Ошол маалда анын ырын баалагандай Рейндин боюнда жан адам жок болучу.

Бирок велосипедчен ырчыга эч кимдин кереги да жок эле. Ал өзүнө-өзү жана эртелей жолго чыккан жүк ташуучу баржалар менен кемелер сүзүп баратышкан суусу чалкыган Рейн дарыясы бар болчу... Тыяктан жайкы күн чыгып келе жаткан. Борк кубанганынан апенди чалыш вокалисттин артынан чуркап жөнөгүсү келди, ушунчалык жыргал, күлкү келерлик жана бакубат эле. Рейнге бой таштагысы, учу-кыйыры жок жээкте зыпылдап бараткан ырчы велосипедчини утурлай сүзгүсү, ага кол булгалап, суудан көңүлдүү бир нерсе кыйкыргысы, аны менен жарыша чуркап, дүйнөдө баардык түйшүктү унутуп таштагысы келип кетти.

Экөө автобан менен зуулдап бара жатышып, апенди чалыш кишиге күлүштү.

«Эми үйгө, үйгө. Эми иштөө керек, иштөө керек, каран калгырдыкы!» – деди Борк ичинде, жакында кайрадан өз үйүндө, өз кабинетинде, жазуу столунда отураарын ыракаттана ойлоп. Ушуну ойлоп келатып эки ача сезимде болду: дайыма боло жүргөндөй, кайтып келе жатканына, Жесси менен аэропортто жолукканына бир жагынан жеңилдегендей болсо, ошол эле учурда бир жума жок болгону, өткөрүп жиберген күндөрү үчүн өзүн өзү жемелегенсиди. Мындай колдон чыккан адам баркын өтө кечигип барып сезген күндөр канча болду дейсин.

Бул жолу анткен менен, көнүмүш паанайына, али самолеттун бортунда билген нерседен улам пайда болгон, башка бир нерсе кошулду. Бул таң калыштуу кабарды демейде укмуштуудай жаңылыктар туш болуучу, тагдыр жалбырт дей түшүп, анан кайра өчүп калуу тагдыры күтүп тургандай сезилген эле. Бирок укканы жөнүндө

Борк канчалык көп ойлонгон сайын болуп өткөнгө өзүнүн кандайдыр бир тиешеси бардай белгисиз сезимге кабылып, таң калганы ого бетер күчөдү. Анан калса ага таптакыр тиешеси жок бул окуядан эми ал кутула албасын, унутуп коё албасын сизди. Бул кокусунан ал соттолуп жаткан адам эле эмес, ошону менен бирге айыпкердин иши угулуп жаткан учурда ошол залда болгондордун баары, сот процессине катышкандыктары үчүн гана күнөөлүү деп табылган күтүүсүз жана кулак угуп көрбөгөн өкүм чыгарылган сот залына туш болгондой, анан бул өкүмдү жарыяланып калгандыгы үчүн гана кайра алууга мүмкүн болбогондой кеп эле...

Космостон келген жаңылык чынында эле кызыктай, таң каларлык, күтүүсүз жана түшүндүрө алгыс жагдайга кабылтты. Мына рулдагы Жесси да, түрүнө караганда, космостун жаңылыгынын таасиринде келатат. Бул анын өңүнөн, көздөрүнөн көрүнүп турат. Жессинин жаратылыш берген нур чачыраган көздөрүнүн ар бир билинер-билинбес ирмеми, өзгөрүүсү Роберт Боркко көп нерсени айтып коюучу. Кайсы бир соопчулук концертте, ал Жессини жаш музыканттардын арасынан, Жесси болсо аны көрүүчүлөрдүн арасынан, сценага жакын олтурган жерден көргөндө таанышкан алгачкы күндөн тартып, алар жолуга башташты, ошол алгачкы күндөн баштап ал Жессинин көзүнөн «жашоонун жайы менен кышын» окуганды үйрөндү жана анын санаасындагынын баарын жаземдебей билчү, Жесси да аныкын бүт биле турган. Алардын мына ушул бири-бирин ооз ача электе көз караштарынан түшүнгөндөрү алардын ынтымагын, үй-бүлөдөгү бактыларын аныктады.

Мурда болуп көрбөгөндөй, үн-сөзсүз уюп, ойлуу бараткан аялын ал сөз менен алагды кылгысы келбеди. Жессини кабатыр кыла турган бөтөнчө себеп жок болчу. Мындай куракта көп эле боло жүргөндөй, алардын жашоо тиричилиги демейдегидей бекем эле; алар бир гана Кудайдын буйругу менен болуп кетүүчү иштерди алдын ала божомолдой жана эсептей алышчу эмес – ар бир адамга берилген өз мөөнөтү, өз мезгили болот эмеспи. Азырынча алар мезгилдин жана ден соолуктун «квотасы» бүткүчө чыгармачылык мүмкүнчүлүктөрүн ишке ашырууга колунан келгенче аракеттенип жатышты. Жессинин минтип тунжурап баратышы космостогу монах Филофейдин кайрылуусуна кабатырланганынан болуп жатканын Борк түшүнүп турду.

«Үйдөн сүйлөшөбүз, – деп ойлоду Роберт Борк. – Мүмкүн университеттеш досторумдун бирине чалсамбы, үйгө жеткиче маектешсемби. – Ушинтип ойлоп, трубканы көтөрмөкчү болуп баратып, айнып калды. – Жок, бул космостун даанышманынын кайрылуусун шашпай окуп чыгайын да, анан андан кийин...»

– Радиону коёюнбу? – деди Жесси, эринин оюндагысын таап.

– Кереги жок. Мага бакылдаган радионун кереги эмне? Мага сенден артыгы жок.

– Ишенем, абдан ишенем, – деди Жесси көңүлсүз жылмайып, дагы бир машинаны «шуу» кубалап өтүп баратып.

– Жанагы тыяктан келген кабар чын эле анык болсо, – деди Борк, башын жогору шилтеп, анда, албетте, эч ким ага кайдыгер калбайт.

– А сен чынында эле ушундай болушу мүмкүн деп ойлойсунбу?

– Билбейм. Бирок чын эле ошондой болсо анда жапырт жооп болот.

– Тилине тибиртке чыксын, Футуролог! – Жесси чындап чочуп кетти. – Масса жапырт жооп берет деген балаа да!

– Эгер адамдар өздөрүн айласыз абалдабыз деп сезсе, анда генетика биологиядагы купуя сырдуулугун жоготуп, саясатка айланат.

– Өтө эле аша чаап кетесиң да, Роберт, – деди Жесси, улам күчөп бараткан тынчсыздануусун басууга аракеттенип. – Бирок ким билсин, Жесси ой жорута баштады, – мен аэропортко чыгар алдында Шнаерлер, Артур менен Элизабет телефон чалышкан, алардын да абдан тынчы кетип алыптыр. А биздин Жон, Кошут, Атлантадан телефон чалды, спектакль коюп жүрүптүр, аякта тарыхтын аякташынын фукуямалык теориясы боюнча дискуссияда сени адамзаттын алдында жаңы трагедия, жаңы сыноо турарын айткан эле деп, ал капысынан ошону эстеди. Мына, дейт ал, сенин футурологун оюна келгенди оттоп салды эле, дүйнөлүк согуштун ордуна, өзү менен өзүндөгү, адамдагы болчу согушту, туулса болобу, болбойбу деген проблеманы дүйнөлүк жамандыктын ресурстарынан сууруп чыгып олтурат. Сенин футурологун унчукпай жөн жүрсө, мүмкүн, мындай иш да болбойт эле, дейт. Эми минтип дарбазаны ачып салды эле, алигиси келди. Алиги эмне? – дейм мен. Алиги деген алиги. Алиги дегендин аты да болбойт дейт.

– Кошут ошентип айтмак. Кошут айтмак. Борк эки ийинин мыскылдуу куушурду. – Баягы тамашасы да, өзү театрда трагедияларды коюп, Шекспир, Эсхил жана башкалар менен дүйнөнү астын-үстү кылып жүрөт да, а мен болсом оюна

келгенди оттогон айбан имишмин. Рахмат. Менин кашка баш досум ушундай...

– Ой, айта көрбө, кызык неме деги. Эсиндеби, бир жолу минтет: сенин аялың да сонун, чачын да барпайып баягыдай. А менде эмне бар? Анда сен айтпадыңбы: аялымды тартып алышың мүмкүн, а бирок чачымды, көгала болуп барпайып турса да, эч качан! Анын болсо эки көзү толо жаш, каткырыгы да, ыйы да ара-лаш, артист!

Борк башын ойлуу ийкегиледи. Ал биринчи жолу үйүнө ушинтип жүрөгүндө мурда болуп көрбөгөн, тагыраак айтканда, деле кулак укпаган жүк менен, сырттан келген, көзгө көрүнбөгөн, белги-бетесиз, ошого карабай дайыма көңүлдө турган жүк менен келе жатты.

– Боб, сен океандан киттерди чын эле көрдүңбү? – Жесси анын оюн бөлүп кетти.

– Анан калп айтмак белем! Ошо көргөн үчүн сага чалдым да, – ал кайрадан кызып сөзгө кирди. Ии, дебейсиңби, аны айтууга сөз жетпейт. Океанды, көз алдына келтирип көр, кемедей болуп, эбегейсиз зор жаныбарлар асмандагы турналардай үч бурч тартып, кетип баратышат. Бул бир керемет көрүнүш! Жанымда сен жоксун. Дагы чалып ала алганым жакшы болду. Борк унчукпай калып, анан сөзүн кайрадан кызый улады: – Сага кандайча түшүндүрсөм экен, ии дебейсиңби, оюма эми келип жатат, бул кокусунан болгон иш эмес. Ии де. Ушул жолу Франкфуртта мен тааныгандардан башка Австралиядан келген жаңы катышуучу болду. Мельбурн университетинен. Канткен менен да австралиялыктар биздин баардыгыбыздан бир бөтөнчөлүктөрү менен айырмаланып турушат,

эмне үчүн экенин билбейм, мүмкүн, алар дүйнөнүн бир четинде болгондуктанбы? Же ал адам өзү ошондойбу? Мен ал кишини өзүмчө дельфинолог деп атап койдум. Анткени ал дельфиндерге кызыгат экен. Бул анын кесибинен тышкаркы эрмеги экен. Ал тирикарак, куйма кулак, өтө сөзмөр адам экен. Анан сөз киттер жөнүндө жүрүп калды, дельфиндерден баштадык. Ошол киттер жөнүндөгү маек мүмкүн сенин күлкүн келээр, бизди аябай жакындатты. Мен кызыгып уктум! Анан калса киттер эмне үчүн топ-тобу менен өздөрүнүн жанын өздөрү кыят деген сууроого илим бүгүнкү күнгө чейин жооп таба элек.

– Алардын жанагы жээкке чыгып калганын айтып жатасыңбы? Сен ошону айтасыңбы?

– Ооба, ошонун өзү. Мына ошол каруу-күчү толтура, акылы да ордунда деп ишенели, капысынан, эч кандай себепсиз, чогулуп сүйлөшүп алышкансып, түн жамына жээкке келишип, суусу кызыл ашыкка жетпеген жерге бой таштап, чанкап өлүүгө киттерди ким мажбурлап жатат? Ошол жээкте артындагы океанга кайра кирип кетүүгө кенедей да аракет жасашпай, киттер өлүшөт. Алар эмне үчүн минтишет, эмнеликтен, себеби эмне?

– Коё турчу, – Жесси анын сөзүн бөлдү, кызыккандан көздөрү ойноктоп кетти. – Бул жөнүндө газеталарда канча жазышпады. Анан эмне, сенин австралиялыгың билет бекен эмнеден болорун?

– Кеп ошондо да. Ал экөөбүз кандай деп ойлодук? Бул көрүнүш – киттердин өз жанын өздөрү кыйышы – биологиялык түрдүн өзүн-өзү сактоо законуна карама-каршы келет. Башкача

айтканда – табиятка туура келбейт. Жаныбарлар дүйнөсүндө мындай болбойт.

– Анткен менен адамдардын арасында боло берет.

– Бул таптакыр башка нерсе. Сөз ал жөнүндө эмес. Бул жерде таптакыр башка маселе, Жесси.

Роберт Борк токойдон дөнгө чыгып бараткан, жол боюнда жаркыраган белгилер менен таблор жайнаган кашкайган кан жолго көз чаптырып, эбактан бери тааныш, көп ирет көрүп жүргөн пейзажга эркисизден жылмая үнсүз олтурду. Бир азга ал өзүн өтө бактылуу сезип кетти, үйүнө кетип баратса, Жессиси рулда олтурса, өзү ичинен ойлоп койгондой, киттердин сырын ага ачып берсе, Жесси ага аябай таң каларын билет, анан кийин ачылыштын кызыгына баткан немелер, бул темага улам-улам кайрылышып, аны ар тараптан талкуулашат. Мына ушунун өзү бакыт. Анткени бакыт деген көңүлдөрдүн бириккени эмеспи. Анан ал үйгө келгенден кийин верандага экөө чогуу олтуруп алып, Жесси койгон музыканы угуп (ал классикалык музыка дегенде жанын берет), өзү жакшы көргөн ак шараптан ирмегиси келип кетти... Бирок космостогу монах жөнүндө ой кылт эте калды, ошондо бүгүн андай жыргал болбой калышы да мүмкүн деп ойлоду.

– Эмне унчукпай калдың, Боб, кулак сенде. Менин бүйүрүмдү кызытайын деп жатасын го?

– Жок. Ойлонуп келатам. Сен сурап жатпайсыңбы, жанагы австралиялык Киффер деген киши киттердин өзүн-өзү өлтүргөн себебин билет бекен деп. Кандай десем. Ал башкалардын оюна да келбеген нерсени айтып отурбайбы. Бул

кандайдыр бир логикалык ой жүгүртүүнүн тыянагы эмес. Мен муну бөтөнчө нравалык-философиялык көрө билүү дээр элем. Ооба, ооба. Жылмайба да, таң калба. Дал ушундай. Австралиялык дүйнөлүк пландагы версияны козгоп жатат. Билесинби, бардык сүт эмүүчүлөрдүн ичинен киттер дельфиндер сыяктуу, эң акылдуу жаныбарлар. Бир кемчилиги – сүйлөөгө тили жок, мына ушул жагдай адам менен алардын ортосунда өтө алгыс тоскоол болуп жатат.

– Кудайым ай, сен доклад окуп жүрүп көнүп алыпсың, Роберт. Мен таптакыр түшүнбөй жатам, сен кайсы нравалык-философиялык көрө билүү жөнүндө айтып жатасың?

– Бул таң каларлык кубулуштун сырын бир дагы окумуштуу түшүндүрүп бере албай койду. А Киффер болсо капасынан эле мага ааламды камтыган түшүнүктү ачып салса болобу.

– Анын гипотезасынын маңызы эмнеде экен?

– Ал укмуштуудай жыйынтык чыгарды. Киттердин топ-тобу менен жан кыюусунан ал жерде болуп жаткан окуяларга дүйнөлүк акыл-ойдун реакциясын көрүп жатат.

– Бул турушу менен эле фантастика, Роберт!

– Айта көрбө, айта көрбө, жаным. Бул гипотеза менин жанымды жай алдырбай жатат. Адамга акылдын, ааламдык миссиянын ээси болууга кандайдыр бир абсолюттук артыкчылык берилген, ал эми өркүндөө колубуздан келбесе, универсумду активдүү өздөштүрүү колубуздан келбесе, анда бизден эмне талап кылынат жана бул жарык дүйнөдө эмнеге жашап жүрөбүз? Демек, анда биз өз милдетин актай албаган мите, санда жок макулукпуз. Кечирип кой, аша чаап кеттим. Менин айтайын дегеним эле бизге, адам

баласына, канча берилген болсо, ошончолук милдет да тагылган. Баарыдан мурда жашоону гармониялаштыруу, өркүндөтүү милдети тагылган, а буларга болсо бизден чыккандын баары кирет. Жашоо гармониясы! Анткен менен бул жагынан канча улуу жана канча жармач ойлор туулат, канча көрө албастык менен пастык бизден бултайып чыгып турат ар бир кадамыбыз сайын, ал эми гармония – бул өзүн-өзү кармоо, жан-дүйнөнүн жакырданышы менен күрөш эмеспи. Мына ушул жерден бир табигый суроо туулат – ар бир адам алмустактан бери өз алдынча амалдана, каалаган убагында, каалаган жагдайда өзү каалагандай түшүнгөн абийир деген эмне да, жаратылыштагы, тарых алдындагы, дүйнөнүн келечеги алдындагы жана, акырында бизди жараткан жана биз өзүбүз жаратып жаткан Кудай алдындагы абийир деген эмне?..

– Роберт, – аялы чыдабай кетти. – Ырас эле сенден мыкты диний үгүтчү чыкмак экен, сен тигил орто кылымда жашаганында эмне. Бирок инквизиторлор, мүмкүн, дин бузарлыгын үчүн сени отко ыракаттана өрттөшмөк. Кудайды жаратканы эмнеси?

– А, ошондой дебейсиңби! Мына, сен дагы Жесси, жеткен догматик болуп баратасың. Кантип болсун?! Кантип болсун?! Мени өрттөп жибере алышмак эмес. Сөз менен жаратып алууга болот. Ооба, ооба. Ошол үчүн бизге Сөз берилип олтурат жогортон. Биздеги жана бизде болуп жаткандын бардыгы сөз аркылуу ишке ашат. Анан калса адамдын колунан чыккандын баары, акыры келип, сөздүн жүзөгө ашырылышы. Дарыяга салынган көпүрө – ал элден мурда сөз болгон. Мен андан ары кетейин, сөз – биздин

манызыбызда жаткан түбөлүктүүлүктүн потенциалы. Биз өлөбүз – сөз калат. Мына ошондуктан ал – Кудай. Мына ошентип биз сөздө, сөздөрдө далбас урабыз, бир туруп канат байлап, чексиздикке оболдойбуз, бир туруп качырдан бетер жазмыштын жүгөнү катылып, сөздүн жетегиндебиз... Бирок менин айтайын дегеним башка жөнүндө. Башка жөнүндө, тириликтин таптакыр диаметралдык карама-каршы манызы – эң алгач сөздүн жок болгондугу жөнүндө. А бул болсо бүткүл жаратылыш. Алсак, ошол эле киттер. Бул жагынан алганда трагедиялуу жандыктар. Сүйлөөгө тили жок, бирок бөтөнчө сезимге, өзгөчөлөнгөн, бир гана өздөрүнө мүнөздүү ой-туюмга жана рухка, бөтөнчө энергоинформациялык биоталаага ээ болуу буюрган – аларга. Бул жөнүндө алардын кенже тукумдаштары – дельфиндерди көрүп айтса болот,

– Бирок ошентсе да Роберт, айталы, сага эмне белгилүү болду?

Роберт Борк өзү өтө маанилүү нерсе деп жүргөнүн айтуунун алдында оюн жыйнап, унчукпай калды. Анан ар качан аэропортко бара жатканда, же аэропорттон келе жатканда эмнегедир кадыресе эмес, үйдө жайма жай олтуруп сүйлөшпөй турган нерселер жөнүндө айткысы келе берери оюна кылт эте түштү.

– Ии дебейсиңби, – сөзүн улады ал, – Киффер мындай дейт, менимче негизсиз эмес, киттер – булар ачык океандагы тирүү радарлар, булар космостун жашыруун белгилерин кармап алуучулар; мүмкүн дал ошолор, киттер, вулкандардын атылар учуру келгендигин алгачкылардан болуп билишет жана жердин түпкүрүндөгү кубаттын кысымынан улам үн-сөзсүз боздошот, би-

рок, мүмкүн, баардык эле кораблдер туруштук бере албаган албуут толкундар менен бороон-чапкындарга солк этпеген алар үчүн эн коркунучтуусу дүйнөлүк рухтун абалында биз үчүн акыл жеткис дисбаланс пайда кылган адам стихиясынын, адам карасанатайлыгынын чакырык белгилери жаап түшкөндүгүндө. Алар үчүн тоодон соккон альпы фени сыяктуу, барып турган кыйналыштуусу мына ушул болушу мүмкүн, мен эмне жөнүндө айтып жатканымды сен билесинби, бул жөнүндө атайын адабияттар бар, — ал тоонун калкынын психологиясын алсыраткан шамал. Анткени вулкан канчалык коркунучтуу болсо да лаваны бүркүп таштайт да, анан тынчып калат, өчөт. Ал эми адам карасанатайлыгынын шамалы басылбайт — өчпөйт. Маңызы мына ушунда. Жашоо ушундай түзүлүптүр: жакшылык дайыма тартыш, жамандык дайыма ашып-ташып, дайыма төгүлүп турат. Анан эми жер жүзүндө биз токтото алгыс бир алаамат болуп жатканда жана биз аны өлтүрүү, жанчуу, талкалоо, өзүбүздү-өзүбүз жийиркеничтүү алдоо менен көңүлүбүздүн тереңинде жана аң-сезимибиздин түйүнүндө актанып жатканда, бизди карай аргасы түгөнгөн жана алдастаган киттердин сүзүп келе жатканын көз алдына келтирип көрчү. Анткени дүйнөлүк акыл-эс тыйпыл болгону, өзүн-өзү жок кылганы, а демек жылан сыйпагандай житип кеткени калды. Бул анан ар кандай тилсиз макулуктун баарын кыяматкайымдын келиши катары коркутат. Мындан тирүү жандар ички туюму менен коркушат. Чөгүп бара жаткан кемеден келемиштер эмне үчүн качышат деп ойлойсуң? Дал ошол үчүн. Сүйлөөгө тили жок киттер биз үчүн канчалык азап чегип

жаткандыктарын айтып бере алышпайт, анан ушунун өзү аларды ичтен жеп бүлдүрүп, сыртка чыгарууну, жеңилдетүүнү талап кылат. Сен түшүнсөң мындан өткөн азап барбы! Эсиндеби, кимдир бирөө качандыр бир дудук кызды көргөнүн бизге айтып бербеди беле. Кыздын энесин жексур атасы өлтүрүп салат, ал болсо, бечара, өйдө-төмөн чуркап, эмне алаамат болгонун элге түшүндүрө албайт. Анан боюн трамвайдын алдына таштамакчы болот. Ушунун эле өзү, бирок башка, ааламдык масштабда, киттердин башынан өтүп жаткан сыяктуу. Алар, балким, океанда жүрүп чатырап күйүп жаткан токойдогу өрт кырсыгына туруктуулук көрсөтөр, тоодогу жер көчкүдөн мөңгүлөр селге айланып, жолундагынын баарын шыпырып келе жатканда өнө бою солк этип кетсе кетер, бирок адамдын жүрүм-турумундагы бузуктуктарды, карасанатайлыкты, ыпыластыкты жана жанкечтиликти, дүйнөлүк акыл-эстин ээсинин – адамдын, каргашалуу жосундарынын өөрчүшүн мына ушуларды көтөрүүгө алар дармансыз. Бизге дүйнөлүк акыл-эс, субстрат, тагыраак айтканда, түбөлүктүүлүктүн маңызы ишенип берилгендиги жөнүндө биз ойлойбузбу? Шегим бар. Биздин кайсы бир жерибизде, биздин стихиябызда бүлгүн, кыйрап-уроо, адеп-ахлактын бузулушу жүрүп жатат, ошол урандынын алдынан жамандык менен коркунучтун көзгө көрүнбөс радиациясы дүйнөгө таралууда, космос адилеттиги бузулууда, андай адилеттик бар деп ойлойм, тириликтин гармониясы ыдыроодо, мына ошондо киттер да такат бере алышпай, жээкти карай сүзүшүп, баары бирдей өлүмгө бой ташташат, өз жандарын өздөрү кыйышат. Анан Атлантиканын үстүнөн учуп

баратып төмөн жагымды карай калсам, капыстан самолет бурула берген жерде, канаттын алдында – океанда киттердин жоон тобу сүзүп бара жатат. Оозум ачылды да калды. Алардын тоодой толкундарды шынаадай жиреп, каркырадай сап тартып сүзүп бара жатканын көргөндө дем тарта албай калдым, анан ошол эле учурда эмнегедир: булар кайда баратышат, кандай күч айдап бара жатат аларды, кайда, эмне үчүн? – деген суроо келди оюма.

– Самолеттун бортунан мага шашып-бушуп чалып жибергениң эми түшүнүктүү болду. А мен ошондо, түшүнбөй отурбаймынбы: кайдагы киттер, эмнени айтып жатат деп. Албетте оюна жанагындай капкайдагынын баары келгенден кийин кантип чалбай коё алмак элең?!

– Менин оюмча, алар ойго жөн эле келе калган жок.

– Ооба, ооба, – аялы кечиримдүү жылмайды. – Урматтуу футурологум! Ал эрине мыйыгынан жылмая карады. – Сенин кээде ушундайын бар. Бирок кызык, өтө кызык, башка сөз жок. А мүмкүн бул чынында эле каршылык көрсөтүүнүн бир формасыдыр? Ким билет. Ой, Роберт, май куюп алалы, бензин түгөнүп баратыптыр. Экөөбүз киттер жөнүндө узун сөзгө кирип, зуулдап келе жатканда...

Алар бензоколонканы карай бурулушту эле, дароо баары күнүмдүк турмуштун нугуна түштү, космостогу монах дагы, киттер дагы, жана башка ар кандай абстракциялардын баары четте калды. Анан алар шаардын сыртындагы көчөлөргө түшүп жөнөштү, үйгө жетүүгө аз эле калган.

Капысынан Борк дене-бою шалдайып, чарчаганын сизди да, мындай деди:

– Жесси, бүгүн телефондун шынгыраганына жооп бербейбиз. Автоматка коюп кой, жазыла берсин. Чарчадым. Эс алайын...

– Бир телефонго мен күн мурунтан уруксат берип койдум эле. Кечирип кой, бүгүн кечинде сага Оливер Ордок чалат. Сенин бүгүн келеринди айткам ага. Болбосо ал сага Европага чалганы жатыптыр.

– Оливер Ордок?

– Ошол өзү. Ал президенттикке кандидатурасын койбодубу. Сен аны билесинби?

– Билерин билем дечи. Азыр алардын баары биринчи айлампага чыгышпадыбы. Бирок андан кутулуу кыйын. Өтө өжөр адам. Колу ооругуча чалат.

– Мени кечирип кой, Боб. Чалба деп кантип айтам.

– Чалса чалаар эми. Мейли. Оливер Ордок. Биз көптөн бери телефон чалыша элекпиз. Эсиндеби, ал вице-губернатор болгон, штаттагы илим-билим берүү, калкты иш менен камсыз кылуу жагын тейлөөчү. Бизде эл аралык илимий конференцияларды уюштурууга жардам берчү, эгер эсинде калган болсо, Москвага Горбачевдун кайра куруусунун алгачкы жылдарында бирге барганбыз. Ошондо бүткүл дүйнөдөн саясатчылар, футурологдор чогулган. Ордок саясатчы жана штаттын администрациясынын өкүлү катары катышкан. Кайра куруу, кайра куруу! Биз баарыбыз, Чыгышта да, Батышта да сестейип кулак түрүп калганбыз, калп айткан менен болобу! Кызык мезгил эле. Ал менден бир аз жашыраак, антсе да кыйлага келип калды.

– Элүү алтыда, – деп тактап койду Жесси. – Газеталарда дал ошентип жазып жатышат, элүү алтыдагы Оливер Ордок.

– Ии, ошондой. Болжол менен ошондой деп ойлогом. Биздин Оливер Ордок тобокел деп киришкен экен, таалайын сынайын деген экен. Бийликтин кумары ай, чиркин! А мүмкүн болуп калар?.. Шайлоо кампаниясы ачык деңиз сыяктуу, толкун сымал жүрөт, карасан жээкке чыгып калган болосун. Эгер коомдун толкунун өзүнө бура алса, сезе билсе. Бул жагынан Ордок камчы салдырбайт. Ал шылуун, терең эмес, бирок келесоо да эмес.

– Ооба, эсимде ал мезгил. Күнү бүгүнкүдөй эсимде. Ошондо Москвада, биз качан бардык эле, а, ооба, сексен алтынчы жыл болчу. Сен Кремлде, эски чоң залда, форумда чыгып сүйлөгөнсүн, жыйынды Горбачев өзү башкарган. Ордок да биз менен бирге болчу. Эсиндеби? Дурус сүйлөгөн, менимче.

– Дурус. Кыйла дурус. Анда оратордун энергиясы, демилгеси бар. Ал дайыма учурдун адамы болуп келген. Бирок терең билими, дагы кайталайм, жок. Анын үстүнө мындайда терең билимдин деле зарылдыгы жок сыяктуу. Массанын аң-сезими үчүн баарыдан мурда кандидаттын программасынын актуалдуулугу маанилүү. Инсандын керт башынын сапаты дагы.

– Ой, Роберт, жетишет, бизге эмне болду, баятан бери киттер, эми минтип Оливер Ордок. Биздин башка түйшүгүбүз жоктон бетер. Бир аздан кийин үйдө болобуз. Ордок, Ордок деп тим эле жаагыбыз жабылбай калды го.

– Азыркы мезгилдеги популизмдин маңызы да ушунда, Жесси. Баары бир инсан деп акылынан адашат, а ал болсо баары деп акылынан адашкансыйт. Америкадагы сен экөөбүз да ошолордун бирибиз.

– Ал туура дечи. Бирок ал эмне үчүн сага шашылышынан Европага чалгысы келип калды? Бул эмнеси?

– Анын ашкан сыры деле жок. Менин оюмча, жанагы космостогу монах көп кишинин башын оорутту, мындайча айтканда, бир заматта жолдон чыгарды. Менин оюмча, себеби дал ушунда. А бирок ким билет.

– А сенин кандай тиешен бар бул жерде? Ушул эле сыяктуу космостун феномени тууралуу Ордоко сен деле чалышың мүмкүн эле да, Боб. Аманбы, карыя, космостон Рим папасына жиберген кайрылууга эмне демексиң? – деген сыяктуу. Эсиндеби, Москвада мындай учурда бул маселени эмнеге кошуп майкамдайт, сиз билесизби?, – деп коюшат эмеспи орустар. Сен деле ошентмексиң, бул окуяны эмнеге кошуп жейбиз, кымбаттуу Ордок? Ушинтсе болот го дейм?

– Албетте. Ошентсе да сен өзүн айтып жатпайсыңбы, сага көп киши телефон чалды деп. Эмне үчүн бул кишилер жанагы космостогу кеңкелес тууралуу дал мен түшүндүрмө беришим керек деп ойлошот? Эмнеси болсо да мунун эмне экенин мен тезирээк билишим керек. А мүмкүн бул атын чыкпаса жер өрттө дегендей бир кептир?

– Андай болсо аркы-беркени айтып, тамашага батабыз.

– Андай эмес, Жесси. Тегин жерден өрт чыкпайт. Мындайдын арты жакшылыкка алып барбайт.

– Мына эми, сага шылтоо табылды. Шайыр француздар сени бекеринен пессимист дебептир. Ушунун баарын кур дегенде үйдүн босогосуна чейин унута туралычы. Бир жолкуга өтө эле

көптүк кылат, орбитадагы монах дагы, океандагы киттерин дагы, менин болсо эртең оркестр менен өтө олуттуу репетициям бар... О Жараткан...

– Менин деле бүгүн сени менен ээн-эркин болгум келип турат, Жесси... Мына келип да калдык.

IV

Буларга ээн-эркин эс алуу буюрбаптыр. Кечки саат сегизге караганда эле телефон шынгырады. Чаңкылдаган аялдын үнү, өтө кеч – беймаал убакта тынчын алып жатканы үчүн кечирим сурап, анан мистер Борк президенттикке кандидат Оливер Ордок менен сүйлөшө алар бекен деди. Ангыча Ордок сөзгө өзү аралашты. Башынан эле сөзмөр жана ачык-айрым неме, бул жолу анын үстүнө элөөрүп да турган экен. Жолдошторчо ээн-эркин маектешүү 40 минуттан ашыкка созулду. Роберт Борк сөз арасында кереги бар дагы, кереги жок дагы көп сөз укту жана өзү да айтууга туура келди. Баары кадимкидей жайдары башталды:

– Хелоу, Роберт, келишин менен, сага айтып коюшум керек: бул жолу сенин келишинди Америка континентинде эч ким менчелик күткөн эместир, албетте, сенин жанындын жартысын кошпогондо. Сени Рейн жээгинин бир жеринде татынакай франкфурттук айымдардын арасынан табууга үмүттөнүп, Европаны көздөй аз жерден өзүм сыза жаздадым!

– Ыракмат, Оливер. Франкфурттук айымдар айтканындай эле бар. Бирок сен мени ошол үчүн

эле издеген эместирсин. Бир нерсе болдубу? Көптөн бери көрүшө да элекпиз.

– Айта көрбө. Болуп жаткандар өтө эле көп, биз каалагандан да көп болуп жатат. Өзүң билесиң, мени шайтан сайып, баса, шайтан жөнүндө жакында менин башымдан өткөн шумдуктуу бир окуяны сага анан айтып берем, ошентип шайтан сайып, сен Европаны кыдырып жүргөндө, мен шайлоо алдындагы кампаниянын азабын мойнума илип алдым.

– Билем, билем. Менимче чындап киришип жаткандырсың.

– Чындабай анан. Өтө олуттуу, анан эң башкысы, чындап кызыккан финансылык колдоочулардын сүрөөнүндөмүн. Бирок сөз ал жөнүндө эмес, канткен менен да алар – оркестр, ал эми арияны аткаруучу – сенин дымагы күчтүү досун, башкача айтканда, мен! Бул эмне экендигин мен сага айтып олтурбайын. Бирок майнап чыгабы? Өтө олуттуу суроо. Бирок мен баштаганымдан кайра тартпайм. Иши кылып баарын айтып олтурбайын. Сен өзүң жакшы түшүнөсүң. Калктын калың катмары менен жолугушууда (караламан топ дегим келбейт, жо-жок антпей калайын, ооба, албетте коллективдүү интеллект¹, мен муну баардык жолугушууларда баса белгилеп жатам, мен баардык денгээлдерде коллективдүү интеллекттин өнүгүшүн жактайм) рейтинг жыйнап жатам. Ошентсе да мен сага өз киши катары айтып коёюн, баса, мен качандыр бир сенин макалаларыңдан бифуркациялык² стихиялар жөнүндө окуп калган элем, анан ошо, попу-

¹ и н т е л л е к т – (лат.) акыл-эс, адамдын ойчулдук жөндөмдүүлүгү.

² б и ф у р к а ц и я – эки ачалуу бөлүнүш.

лизм дегенин өмүргө коркунучтуу зонага кирген менен барабар: туура эмес басып алмай, туура эмес сүйлөп коймой, туура эмес карап коймой, бирөө – ыраазы, бирөө – нааразы, анан баары сенден бир нерсе күтүшөт, сен баарына даяр турушун керек. Бирок эн башкысы – проблеманы өзүң кандай түшүнөрүңдү элге жеткиликтүү айтып берүүң керек. Проблеманын чечилиши – шайлоочулардын күткөнү, мына ушул. Ооба, ооба, проблеманын чечилиши. Алоо, алоо, угуп жатасынбы мени? Мына ушундай, Роберт, сен мени кечирип кой, сага, илимпоз адамга, ушунун баарын айтып жатам, өзүмө да ыңгайсыз болуп жатат. Менин азыркы тагдырым ушундай. Мени көчөдөн өтүп бараткан ар бир адам тушүнгөндөй болушу керек.

– Баары жайында, Оливер. Угуп жатам, угуп жатам сени.

– Ыракмат. Эн башкысы, мен шайлоочуларга өзүмдүн, мындайча айтканда, Американын келечегинин стратегиялык программасын, дүйнөдөгү азыркы кризис абалдын фонунда ал мага кандайча көрүнөт – ошону жеткирүүгө аракеттенип келем. Кризис деп баса айтып жатам! Ачынында турмуш качан эле кризистен арылды эле деп коём өзүмө-өзүм. Ар качандан бир качан, дайыма кризис болуп келген. Жана баардык учурда кимдир бирөө башкаларды артынан ээрчитүүгө тобокел кылып келген. Бул жагынан алганда кризис – сенин артынан ээрчүү үчүн, сага ишенүү үчүн зарыл шарт. Конституциянын жана азыркы закондордун бешик боосун Кудай бек кылсын, бирок жер жүзүндө дайыма эле бейкутчулук болуп, майкөл, сүткөл орноп турса, кимди ким угат эле? Кризис болбосо кимди ким

ээрчийт эле? Менин түшүнүгүм ушундай. Анан жанагы, менин башкы, концептуалдуу идеям түбөлүктүү проблемадан – ар бир адамдын жана жалпы баардык адамдардын эртеңки жашоосун кандай кылуу керек дегенден келип чыгат. Албетте ар бир адам өз турмушунун жакшы жакка өзгөрүшүн тилейт, жана аны кандай кылуу керектигин ойлобойт, а жыргалдын баары дароо асмандан түшүшүн күтүп турушат. Сенин күлкүң келбесин, бирок адамдар түшүнүп турушуп, түшүнүшпөйт, аларды тынымсыз ишендирип туруу керек. Алар ошого чанкап турушат.

Ушул жагдайда Ордок өзүнүн ойлору менен көңүлдөгү санаасын айтып жаткан учурда, Борк анын сөзүнүн кыязынан президенттик орунга талаптанып жаткан адамдын шайлоо алдындагы түйшүгүнүн тааныш мотивдерин эле эмес, азырынча сөз арасында буккан бир нерсени, кандайдыр бир максатты туюп турду, ошол максатына, жээкке жакындап келаткан сал сыяктуу аяр, шашпай жакындап келатты.

Сөзүнүн маанисине караганда, Ордок маектешине жагымдуу таасир калтырууга да, анан граждандардын таламы жана демократиянын принциптери үчүн эрдик менен жасаган тобокелчилигин да баса көрсөтүүгө, жана суудай чуурган сөздөрдүн далдасында анын тынчын алган бир нерсени ачып алууга аракеттенип жатты. Анын телефон чалган себеби да ошол, муну ушундай түшүнсө болот.

Телефондун аркы башындагы Ордокту Борк көз алдына келтирди: партияга тиешелүү жайда анын жергиликтүү бөлүмүнүн лидери катары акыркы кезде ээлеп турган, терезелери сүйрүсүнөн келген кенен, телефондор менен дагы баш-

ка кооз оргтехникалардын ортосунда, ордунда айланма кара булгаары менен капталган күрсүдө саал чалкалай берип, алуучу куштай болуп, 15-кабаттын терезесинен каршысындагы ошондой бийик имараттардын айнектелген кабаттарына кайдыгер көз жиберип коюп олтургандыр. Оливер Ордоктун кишиге жугумдуу жана ачык-айрым экендигине карабай, ал жөнүндө ар кандай пикирлер – жактаган да, жамандаган да бар эле, анын адисинен ашкан зыкымдыгы жана башка, жана башкалары жөнүндө ушак сөздөр айтыла калчу. Анан анын саясатчы-популист катары жеткен кекселиги да айтылчу. Мындай айың сөздөр кимдин артында болбойт дейсиң? Анан калса кечээ эле адвокаттын папкасын көтөрүп жүргөн киши, капысынан бир заматта эле коомчулуктун көңүлүн буруп, башкалардын ичин күйгүзүп, жок жерден ийгилик үстүнө ийгиликке жетишип, анын сырын жакшы билгендердин ал жөнүндөгү пикирлерине карабай, иши илгерилеп баратса.

Ордок элден мурда профсоюз майданында, андан соң экология кыймылында иштеди, телеэкрандарда жана басма сөз беттеринде көрүнүп, бул жагынан мезгилдин талабына, же өзү баса белгилөөнү жакшы көргөн, көчөдөгү кара тамандардын талабына толук жооп бере турган кыйла жөндөмдүүлүктү көрсөттү. Ал чынында эле, из кууп бараткан иттен беш бетер, каратамандардын коомдук маанайын кадиксиз баамдады жана бул стихияга таасир этип, элитардык сынды эрдик менен кулагынын сыртынан кетирди. Ал мына ошондон утту. Албетте ийгилик үмүт пайда кылдырды, ишеним берди, адамды өзгөрттү. Ал турсун капыстан Ордоктун кебете-кешпири

да таанылгыстай өзгөрүп кетти. Анын чымчыктыкындай бети менен тарамыштары көрүнгөн мойнун каптап туруучу түшүнүксүз бозомук ак тактар кайдадыр жок болду. Анан калса кечээ жакында эле эки көзүнүн алдында мүнөздүү кара тактары бар, чакчандаган Геббелстин бетине окшогон бети капысынан сорпо төгүлүп кеткенип турчу эмес беле. Ордоктун бул кебетеси жөнүндө анын душмандарынын бири, кесиби врач киши өз убагында: Ордоктун бетиндеги тактар анын атак-данкты ашкере жакшы көргөндүгүнүн, бийлик дегенде жанын берүүгө даяр тургандыгынын психикалык белгиси деп айтканы бар. Тагдыр акыры келип Ордокко боору оорубай койсо, анын илмейген денесин башынан согончогуна чейин жанагы каргашалуу тактар каптаган бойдон башы көр алдына кирсе эмне болмок. Көрө албастар ушинтип сөз кылышчу. Бирок түшүнгөн адамдар Ордокту аяп кетишчү, анткени ал тактар нерв оорусунун негизинде пайда болгон өтө сейрек кезигүүчү «ала» деген илдет эле. Ал эми Ордоктун бетиндеги «сорпо тактарынын» капысынан таң каларлыктай жок болуп кетиши анын терең канааттануусунан, көптөн күткөн максатына жеткендигинен улам көңүлү кескин көтөрүлүп, жандүйнөсү жаңыланып кеткендиктен деп түшүндүрүштү. Албетте күлкү келерлик нерсе, бирок косметикалык кемчиликтин жок болушу чынында эле Ордоктун саясий кармаштардагы ийгиликтери менен байланыштуу болуп чыкты. Ошентип бул көртирликтин болор-болбос өйдө-ылдыйы унутулуп калды. Эми Оливер Ордок экрандан кадимкидей көрүнөт, баягы качандыр бир кездеги бетиндеги тактардан кенедей шек жок. Ал дегеле кү-

жүрмөн, ойноктогон кара көздөрү, дайыма бирдемке издеп жаткансып өткүр карайт. Ордок өзүнүн айтуусу боюнча ага каршы чыккан кишини дайыма көргүсү келет. Мына ошондо ал түптүз качырып кирип, тигини дароо алкымдан алат. Анын үстүнө Ордок чечен болчу: конур үнү, сөздү кыраатын келтире так айтканы, кыймыл-аракеттеринин орундуулугу, кыскасы, көпчүлүктүн көнүлүн бурууну көксөгөн кара жаак чеченге тиешелүүнүн баары бар.

Бирок Ордоктун таптакыр акылга сыйбас, балким өтө сейрек кездешүүчү, кызыктай жөндөмдүүлүгү Боркту бөтөнчө таң калтырар эле. Ал ушунчалык таң каларлык болгондуктан ага ишенүү да кыйын эле. Чынында эле бирөөгө айтсан, андай болушу мүмкүн эмес деп, эч качан ишенмек эмес. Борк болсо бул жөнүндө бирөөдөн уккан эмес, өзү күбө болгон, анткени Оливер Ордок экөө бир университеттин бүтүрүүчүлөрүнөн болчу, ырас, алар ар башка жылдарда окушкан, Борк мурдараак, тигил болсо кийинчерээк, Борк – тарых, а Ордок-юридикалык факультетинде. Андан бери кыйла мезгил, бир нече ондогон жылдар өттү, бирок бир университеттен окуганбыз деген романтикалык боордоштук боло жүргөндөй, аларды жакындаштырып турчу. Ал эми Ордоктун сейрек кездешчү жөндөмү бул эле: өмүрүндө телефондон канча жолу сүйлөшсө ошонун баарын бүтүндөй эстеп калчу! Башканы эмес, телефондон сүйлөшкөн сөздөрдү гана! Ал мындан 10–15 жыл илгери телефондон ким менен жана качан сүйлөшкөндүгүн, ал турсун болорболбос сөздөрдү да, күнүнө жана саатына чейин так айта турган; мисалы, аэропорттун маалымат бюросуна чалды дейли, же ага капысынан бен-

зоколонкадан 1971-жылдын 12-августунда шаршемби күнү, күндүзгү саат 3тө чалсын. Эске тутуунун мындай бөтөнчөлүгүн, мынчалык акыр-чиркиди башка жыйноонун себебин эч ким түшүндүрө албады. Ордоктун бул кызыктай жөндөмүнө бир туруп суктанса, бир туруп төбө чачы тик турарын Роберт Борк жашырчу эмес. Бул жөндөмө ал бир туруп кадимкидей эле олуттуу түрдө ойлонсо, бир туруп күлүп, анан кайра чочулай ойлончу: анан калса адамга мындай жосунсуз жөндөм эмне үчүндүр берилди да. Эмне үчүн берилди экен? Бул жогору жактан ага сыйлык катары берилди, же тескерисинче, тозоктун жазасы катары жиберилди? Ким билет?

Кесиптешинин телефондон бабыраганын угуп жатып, Роберт Борктун эсине капысынан мына ошол түштү.

78

Анан: «А мүмкүн, эгер он жылдан кийин аман болсок, тигил биздин азыркы сүйлөшкөнүбүздү эскерет, а мен болсом, албетте, мунун баарын унутуп коём, бирок ким билет, балким мен да эстээрмин... Бирок анын кереги эмне?..» деп ойлоду.

Ангыча Ордок телефон чалгандагы максатына өттү:

– Эми Роберт, сөзүмдүн төркүнү мындай, сен кечирип кой, сөздү алыстан баштоого туура келди; мен маңызын дароо түшүнүшүм өтө зарыл болгон бир окуя болуп өттү. Албетте сен аны билесиң, ал окуя бүткүл Американы дүрбөттү. Жанагы космостогу монах, аты эмне эле, Филовей беле? Филовейби?

– Филофей, – деп ондоду Борк. – Анын ысмы Филофей. Анын кайрылуусун мен бир саат мурда окуп бүттүм.

– Мен да ошондой ойлогом, Роберт. Мен үчүн жанагы кассандро-эмбриондор деген балаан башка чапкандай эле болду. Мындан көрө жер титиресе жакшы болмок. Мындан көрө... билбейм эмне дешти да. Эсим эки болуп калды, кечирип кой. Мен эч качан мындай абалда калып көргөн эмесмин. Мен буга чейин тунгуюк деген эмне экенин билчү эмесмин, эми болсо анын дал кырында турам. Мен оппонентти издеп таап, аны менен элдин көзүнчө кармашканга көнгөм, бул жерде болсо белгисиз – эмне кылуу керек, ким менен кармашам, эгер зарыл болсо күч сынашчу жоом ким? Таптакыр дайыны жок, абстракттуу нерсе болуп жатат. Ошол эле маалда ал, чынчынына келгенде, ар бирибизге жана баардыгына тиешелүү, сен жана сага окшогон суперинтеллектуалдар гана кара чабуулга түшпөй, бейкапар калышы мүмкүн, калгандарыбыздын баары капилетте калдык.

– Кечирип кой, Оливер, – деп тигинин сөзүн бөлдү Борк, – мен деле сен сыяктуу, калган баардыгы сыяктуу абалдамын. Сен андан көрө ачык айтчы, эмне үчүн бул тууралуу мага кайрылдын? Биз экөөбүз бир университеттин инкубаторунанбыз, мен сени каалашыңча угууга даярмын, бирок ошентсе да?

– Ачыгын айтайын, сага кайрылуу жөнүндөгү ой меники эмес. Сага кайрылып, кеңеш суроо жагын менин жардамчым Энтони Юнгер эсиме салды. Ал ишке тыңдыгы мындай турсун, өтө билимдүү, философия дегенде жантыгынан жата калган жаш жигит. Мен аны баалайм.

Анан ошентип, менин кеңешчилерим менен жардамчыларым ар бири бирден «Трибюн» көтөрүп алышып, көздөрү чанагынан чыгып, мын-

дайча айтканда, акылынан шашып кирип келишкенде, менин эсим ооп калды. Эртең округдагы шайлоочуларым менен, эл менен жолугушуум болот. Өзүн түшүнөсүн: демократия жана эл – мааниси бар. Мен баарына даярмын, кандай суроолору болбосун даярмын, бирок жанагы кассандро-эмбриондор жөнүндө мага суроо беришерин ойлогондо, билесинби, алдымда арстан тургандай сезип кеттим өзүмдү. Капысынан эле космостон чагылган чарт дээри кимдин оюна келиптир?! Алдыда болсо шайлоочулар менен пландаштырылган бир катар жолугушуулар турат. Эми минтип ойлонуп жатам – эмне кылуу керек? Биздин американын шайлоочулары, өзүн билесин, өтө эле такымчыл, ал турсун чаарбаш эмеспи. Аны баары билишет, бүткүл дүйнө бизге көз салып турат жана биздин америкалык сабырсыздыбызга боору каткыча күлгөндөр да бар. Демократияны максат кылып алганбыз! Дал ушундай! Бирок Кудай жалгагыр, кечирип кой, дагы алаксып кеттим. Эмне жөнүндө айтып жаттым эле? Ии, эртең менин шайлоочуларым менин азууларымдын баары ордунда экендигин жана менин дантистимин ал жөнүндөгү далилин билгиси келип эле тим болушпайт, алар жанагы космостогу монахтын кайрылуусу тууралуу менин оюмду билгилери келишет эмеспи. Ошондо мен эмне демекчимин? Же жок, же бар дегенге жарабай, алаканымды жайып тим болумбу?! Саясатчы үчүн бул таптакыр жарабаган иш!

– Сөзсүз ошол жөнүндө сурарына сенин көзүң толук жетеби?

– Кенедей күмөнүм жок!

– Анда Филофейдин ачылышын биздин ан-сезимибиздин өзүнчө бир пароксизми катары, космос аркылуу аныкталган өзүбүзгө-өзүбүздүн киргизген ондообуз катары кабыл алышыбыз гана калат. Космостон иликтөө аркылуу жеткен өзүбүздү ичтен таануунун жаңы абалы катары кароо керек. Ушундай эмеспи?

– Балким ушундайдыр, бирок билбейм, минтип айтууга мен али даяр эмесмин. Сени менен сопсонун түшүнүп сүйлөшсөк болот, бирок элге ушундай ондоо, кошумча күтүлүүдө, пароксизм, ракурс деп кантип түшүндүрөсүн. Айырмасы кайсы? Бул монах асмандан кайдагы бир кас-сандро-эмбриондор жөнүндө, алардын туулуудан баш тарткандыгы жөнүндө, иши кылып биз үчүн тажрыйбанын чегинен тышкары турган кайдагы бир кулак уга элек нерселер жөнүндө айтууда. Бирок бул илим жагына гана тиешелүү болсо анда мейли эле. Балаа басып Филофей Рим папасына, а демек, чынында, мүлдө адамзатка кайрылып жатпайбы. Анан папа буга эмне дээр экен? Дегеле бир нерсе дээр бекен? Папа түшкөн түйшүктү пендеге бербесин, өзгөчө мендейге бербесин. Папа Ватиканда, монах космосто, а мен болсом кыжы-кыйма элдин алдындамын!

– Коё турчу, коё турчу Оливер, биринчиден, жалгыз эле сен эмессин, – деп Борк иштин абалын тактагысы келди. – Мында баардыгы...

– Түшүнүп жатам, түшүнүп жатам, бирок кечирип кой, сөзүмдүн аягына чыгайын. Эмне айтканы жатканынды билем. Бул өтө жеке мүнөздөгү проблема, мындай пароксизмди кабыл алабы-жокпу ар бир адам өзү, жалгыз гана өзү чечиши керек дегени турасын. Туура, бирок бул бир караганда ошондой, Роберт. Биздин мезгил –

көпчүлүктүн көчөгө чыгып кайрылуулары менен талап кылууларынын, керт башындагы түйшүктү административдик системага жүктөй салуунун мезгили экендигин унутпообуз керек. Жада калса СПИД да административдик системанын күнөөсү делип жаткан кез. Азыркы адам – кичине эле туура эмес бир нерсе болсо болду, өзүн эмес, системаны күнөөлөп жатып калган пенде болбодубу. Ал эми бул укмуш кабар космостогу монахтан келип олтурса аны кимге оодаруу, кимдин мойнуна салуу керек? Жана да эмне кылуу керек? Иши кылып баш ооруй турган себеп бар. Анан калса көпчүлүгү бул жолу да эпчилдик кылып кетишет эмеспи – мен өзүмдүн шериктештеримди, саясатчыларды айтып жатам – эпчилдик кылганда да бул ишти шайлоо алдында өзүнө кызмат өтөгүдөй кылып коюшат. Кан төгүлгөн согушту да өз пайдасына буруп койсо болот эмеспи. Мен ошону айтып жатам.

– Ии, сен бүгүн табыңда экенсиң, досум. Мен сенин абалыңды түшүнүп турам, Оливер. Бирок Филофейдин сырдуу кайрылуусунун жандырмагы менде экен деп ойлобо. Мен да сенчилеп дал болуп олтурам. Ошентсе да айткым келет, эгер Филофейдин айткандарын оппоненттери четке кага алышпаса, жокко чыгара алышпаса, эгер чынында эле баары ошондой болсо жана жандын жаралышынын биопсихологиялык факторго, эмбриондун интуициясына тиешелүү, атап айтканда, эсхатологиялык комплекске тиешелүү чынында эле укмуштуу ачылыш жасалган болсо, аны мен «Филофейдин комплекси» деп атаар элем, анда мындан ары бул адам баласынын турмушунда коркунуч жана эрк, өмүр жана өлүм сыяктуу эле орун ээлейт.

– Койчу, ушундайбы?! Капырай, бул бир укмуш го! Кесе айттын! – Ордоктун үнүнөн чындап таң калгандык жана капалангандык байкалды. – Мындай болгон соң эмне кылуу керек?

– Эмнени айтасын?

– Мен эмнени айтмак элем? Эртеден бери экөөбүз айтып жаткан бийик материялар, бул өзүнчө, бирок мен шайлоочуларымдын суроолоруна так жооп беришим, «Филофейдин комплексине» өз көз карашымды айтышым керек да. Бул жагынан эки анжы болбосом болор эле.

– Ооба, мен сени түшүнүп турам, – деп башын ийкеди Борк. – Ойлонуу керек...

– Мен сага бир сааттан кийин кайра чалсам кандай болот? Чынында эле, Роберт, жаным жай таппай турат, мен сенин тынчынды албас элем, бирок мында жалгыз менин кербездигим – менин аным бар, танбайм, мен кербез адаммын жана аудитория алдында өзүмдүн кербездигимди көрсөткөндүгүм таптакыр жетишсиз болот. Анткени бул, сенин айтканындан улам ойлоп көрсөм, адам маңызынын таптакыр жаңы постулаты. А биз, америкалыктар, өзүң билесин, баардык жактан биринчи болушубуз керек жана биздин баардык нерсе жөнүндө өзүбүздүн бөтөнчө жана башкалардын баардыгын багыттоочу ойпикирибиз болушу керек. Кокус бүгүн галлактикадан бөтөн планеталыктар жабылып кирип келишсе, Кудай анын бетин ары кылсын, эртең биз алар менен кучакташып бирге түшкөн сүрөттөрүбүздү жарыялап жиберишибиз керек. Ансыз биз америкалык эмеспиз!

– Ооба, анын ырас, – деп Борк күлдү, анан минтип кошумчалады: – Албетте бул жерде телефондогу сөздөн көбүрөөк нерсе, кандайдыр

бир форум, кур дегенде атайын конференция, бир эле эмес, жана бир эле биздин Америкада эмес, башка өлкөлөрдө да, бир нече конференция өткөрүү талап кылынат, буга бөтөнчө калк жыш жашаган региондор, биринчи кезекте Россия, Кытай, Индия, Жапония бөтөнчө катуу үн кошушат. Ал өлкөлөрдө «Филофейдин комплекси» кандай чуу түшүрөрүн көз алдыма келтирип турам. Эми өзүбүздүн сөзгө кайрылалы. Эртең эмне кылуу керек дейсиңби? Сен, Оливер, шайлоо алдындагы программан менен чыгып сүйлөгөн жатат белең? Ушундайбы? Буга чейин шайлоочуларың менен жолугушуулар болгон, баардык эле талапкерлердикиңдей, сенин өз приоритеттерин, өз далилдерин, өзүңдүн таасир этүүчү ыкмаларың бар. Басма сөздө кандидаттардын рейтинги жөнүндө маалыматтар көрүнө калды. Жоромолдор, прогноздор. Сеники жаман эмес сыяктанган. Сенин атаандаштарыңды да билем.

– Кептин баары ошондо болуп жатпайбы. Өтө күчтүү, кыйын адамдар. Аларды эстен чыгарууга таптакыр болбойт, айрыкча оюнга жанагындай күтүүсүз фактор аралашып жатканда! Филофейдин комплекси!

Борк тигинин көңүлүн жайлоого аракет кылды:

– Бирок менин оюмча, азыр кырдаал али айкын боло электе бул жөнүндө мындай экен деп айта салуу эртелик кылат. Анын үстүнө президентке кандидат катары бул теманын сага түздөнтүз тиешеси жок.

Оливер Ордок оор күрсүнүп алды.

– Сенин айтканың анча туура эмес, Роберт, – деп каршы болду ал. – Албетте бул окуя үчүн менин эч кандай жоопкерчилигим жок. Бирок

бул кырдаал менин шайлоо алдындагы иштериме кандай таасир этери тынчымды алууда. Эми мага кулак сал, Роберт. Менин сага кайрылып жаткандыгым, жана айтып өтпөдүмбү, мен муну менин жаш кенешчим Энтони Юнгердин жансоосу менен жасадым деп. Бул, демек, азыркы жаштар сени жакшы билишээрин жана руханий жактан сага таянаарын билдирет. Мен сенин көп убактыңды алып койдум, бирок мен сага телефон чалып жатканым да кокусунан эмес, анткени сен белгилүү футуролог жана дагы башкасың, анан бизге, саясаттагы практиктерге сага окшогон интеллектуалдар консультация бербегенде, ким берет. Шайлоодогу менин атаандаштарым кыйды саясатчылар, алардын арасында мен үйрөнчүкмүн. Азыр, өзүң билесиң, биринчи тур, эгер эмитен туура саясий кадам жасабасам, анда оюндан чыгып калам.

Мындай кырдаалда шайлоочулар кимди жактырат? Кандай позицияны ээлөө керек? Ачыгын айтканда, мен консерватор болуп көрүнгүм келбей турат, анын таптакыр кереги жок, бирок революциячыл болуу – бул да дайыма коркунучтуу нерсе. Кандайдыр бир болбогон нерсе үчүн, айталы, жанагы космос окуясына байланыштуу, баштай элек жатып, жарыштан чыгып калуу – өтө өкүнүчтүү. Мен баарына даярмын, шайлоо алдындагы күрөштүн варианттарынын баары, Олимпке бараткан жолдо болуучу ар кандай кыйынчылыктардын баары эске алынып, ой-кырынан калчанды дегидей эле болгон. Аңгыча мына бул каргаша чыгып: космостогу монахтан салам! деп олтурат. Эмне кылайын, мен сени менен биргемин дешим керекпи, же космос-сосмосун менен баарынды урдум дей-

минби? Чынын айтайын, түшкө кирбес нерсе! Бирок арга канча. Бул жөнүндө мен сенин оюңду кызыкканымдан эмес, зарылчылыктан улам билейин деп турам, аны өзүң түшүнөсүң. Капитлеттен добуштан ажырап калбасам дейм. Маселе ушунда турат.

– Жарайт, Оливер, мен баарын түшүндүм көрүнөт, – деди Роберт Борк, Ордоктун өжөрлүгү менен көшөкөрлүгүнө таң калып. (Саясий жемиш үчүн күрөштүн куну оной дейсинби?!)

Монах Филофейдин куйруктуу жылдыз сыяктуу күтүүсүздөн космостон чыга келиши дүйнөгө кандай дүрбөлөң салгандыгын, ушундан баштап адамдардын аң-сезимин канчалык аласалдырганын Борк көз ирмемге элестеткенде кулактары чуулдап, башына кан тээп чыкты. Мунун арты эмне болмокчу – жакшылыкпы, же жамандыкпы? Түз коюлган суроого түз жооп берүү керек эле.

– Эгер сен, Оливер, шайлоо алдындагы жарышка катышпаган күндө да, – деди Борк, маектеши телефон байланышынын аркы учунан аны көрүп тургансып, башын көнүмүш ийкегилеп, – баары бир мындай кырдаалда маселе талкууланбай калмак эмес. Кеп менин Филофейдин кайрылуусунун таасири алдында тургандыгымда да эмес. Кеп, мен канчалык күмөн саноого аракеттенгениме карабай, азырынча анын тыянактарын четке кагууга негиз таба албаганымда болуп жатат. Тескерисинче, ишене баштадым.

– Ишене баштадым?.. Бирок мунун акыры кайда алпарат, Роберт?..

– Мезгил кайда келсе, ошого. Маселе азыр мында – же Филофейдин ачылышын эске алабыз, же фактыларды бетке кармап, четке кага-

быз, же эч нерсе болбогондой түр көрсөтүп, Филофейге кол шилтеп салабыз. Тигиниси да, анысы да, мунусу да азырынча биздин эркибизде. Ооба, Филофей көтөрүп чыккан проблемалардан качсак жашообуз буга чейин өтүп келген сыяктуу эле өтө бермекчи, бирок биз Кассандра тамгасы жөнүндө эч нерсе билбегендигибиз, биз кассандро-эмбриондордун генетикалык трагедиясы жөнүндө түшүнүгүбүздүн жоктугу бир жөн да, биз ал жөнүндө билгенибиз жана ага көзүбүз жеткендиги бир жөн. Эмне кылуу керек? Капарыбызга албай, өзүбүз өзүбүзгө коркунуч туудурбачудай түр көрсөтөбүзбү, же чындыкка тике карап, кыямат кайымдын болорун алдын-ала сезип, кассандро-эмбриондордун добушуна кулак кагабызбы? Эмне кылуу керек? Кечээ эле мындан адамзат капарсыз эле, бүгүн болсо билип олтурат. Мындайча айтканда, диагноз коюлду. Ушундан улам адам өзүндөгү өзүн кайрадан ачып жаткан сыяктуу – өзүнүн өнүп жаткан уругунда, жан жаралышында ал өзү ким, мурдагы муундардын тукумдан тукумга өткөн бузуктугу аны кайда, кайсы генетикалык куйга алып барат? Биз өзүбүздү ошол адам карангыс күзгүдөн көрө алабызбы? Же көзүбүздү жумуп алып, өзүбүздү өзүбүз улам арылатып, туюкка камай беребизби? Филофейдин трактатын мен ушундай түшүндүм.

– Ии-де. – Оливер Ордок телефондун трубкасына оор күрсүндү да унчукпай калды.

– Мен сени түшүнүп жатам, унчукпаганыңды да түшүнөм. Бирок менин пикирим сени эч нерсеге милдеттендирбейт. Сен угуп жатасыңбы?

– Ооба, ошентсе да сенин оюнду угуу мага маанилүү эле, Роберт. Менин башка аргам жок –

мен же утам, же уттурам, бул мен туура позиция ээлей аламбы, ошого жараша болмокчу. Түшүндүрбү? Уттуруу таптакыр ылайыксыз. Эмненин урматына дебейсиңби? Мен түшүнөм, мисалы, мен иш таштоочулар тарапка өттүм, же тескерисинче, апартеидге каршы демонстранттардын алдынкы катарында жүрдүм, же антким келген жок, дагы ушул сыяктуу дейли. Иши кылып, эмне үчүн күйүп жатканың ал жерде түшүнүктүү, балаа баскырдыкы! Иш үчүн! Ал эми бул жерде эмне үчүн? Космостогу станциянын кайдагы бир акылынан адашкан оопайынын тантыраган гипотезасы үчүн мансабыңды, балким өлкөнүн болочок президенттигин тобокелге саласыңбы? Ойго келбеген иш! Анан ушул окуянын же эрте эмес, же кеч эмес, дал азыр болуп жатканын карабайсыңбы! Кейип-кепчип жатканымды кечирип кой.

– Кулагым сенде, Оливер. Бирок Филофейдин ачылышын сен бекеринен тантыраган гипотеза деп жатат көрүнөсүн. Албетте ал өз ишин дечи. Бирок бул гипотеза эмес, чындыкпы деп чочуйм. Андай болсо бул – жер жүзүндөгү адам аттуунун баарына тиешелүү окуя. Филофейдин ачылышына байланыштуу болочокко салыштырганда тигил же бул тармактагы иш таштоолор, шаарлардын көчөлөрүндөгү демонстрациялар жана башка саясий окуялар эмне болуп калыптыр. Ошондуктан биз бул жерде эмне болуп жаткандыгына маани берүүгө милдеттүүбүз.

Экөө тең бирдей ойго батышып, унчукпай калышты. Анан кайрадан Оливер сөз баштады:

– Демек, сен, Роберт, Филофейдин кайрылуусун колдоону сунуш кыласыңбы?

– Ии, дечи, Оливер, сен таза саясат жагынан мамиле жасап көнгөнсүң. Ал түшүнүктүү. Бирок мен азыр субъективдүү ойдон улам айтып жаткан жокмун. Филофейдин фактыларын жана логикасын ойго албай коюуга болбойт. Космос-тогу монахтын ачылышы адамзат алдында жаңы сыноолор тургандыгын айтып жатат. Ошондуктан мени туура түшүн. Сен саясат адамысың, сенин максатың – проблеманын актуалдуулугун кармап калуу. Маанайдын агымын кармап калуу. А мен болсо окумуштуу, футурологмун. Сен менин оюмду билгин келиптир. Эгер керегим тийген болсо кубанычтуумун.

– Чоң ыракмат сага, Роберт. Басма сөздү кармалап турам. Анткени сен, сөзсүз бул маселе боюнча басма сөз бетине да, телевидениеге да чыгат эмессинби.

– Кудайга шүгүр, менин келгендигим жөнүндө Жесси азырынча журналисттерге билдирбептир.

– Ал эми менден, тажатма Ордоктон, Жесси сени сактап кала алган эмес экен. Бирок таарынба. Мен жолдоштук укугумдан пайдаланып кеттим. Адепсизирээк жагым бар чынында, анан оозум жабылбай бабырай берген немемин. Баса, сага шайтан тууралуу айтып бермек эмес белем.

– Шайтан тууралуу дейсинби? Ии, ооба, эстедим. Айтсаң айтчы, ал эмне болгон шайтан экен?

– Бул бир кызык окуя. Ии дебейсинби, жакында мен шайлоо алдындагы биринчи жолугушуумду өткөрдүм. Килейген зал жык-жыйма эл. Беш миндей бар! Өрөпкүгөнүмдү айтпа. Программды ортого салдым. Анан суроолор бериле баштады. Тим эле жамгырдай жаады. Эмнелерди гана сурашпады, ийнесинен жибине чейин!

Кызтекелерден тартып, эл аралык мамилелерге чейин. Спортко барсызбы, үй-бүлөнүз кандай, жакшы көргөн эрмегиниз – хоббиниз эмне, жана башка жана башкалар. Ангыча микрофонго бирөө келе калып, мындай суроо берип турса болобу: «Мистер Ордок, сизден көптөн көп өтүнүч, айтып койсоңуз, сиздин шайтанга кандай тиешениз бар?» Менин оозум ачылды да калды. Зал тымтырс! – «Шайтанга дейсизби? Кайдагы шайтанды айтасыз?» – «Сизди айтам, мистер Ордок. Сиз – шайтансыз!» – «Түшүнбөдүм, кандайча?» – «Сиз, мистер Ордок, тегиниз жактан венгрсиз. Венгер тилинде «ордог» «шайтан» дегенди билдирет! Муну эсинизден чыгарганыңыз жарабас, мистер Ордок!» Зал күлкүдөн жарылып кете жаздады. Менден болсо алка-шалка тер кетти. Анан жанагы неме: «Кечирип коюңуз, Ордок. Мен бекеринен айтып жаткан жокмун. Мен сиздин Америкадагы барып турган белгилүү шайтан болушунузду тилейм!» деп кошумчалап олтурбайбы. Зал дагы күлкүдөн жарыла жаздап токтоду. Муну кандай дейсиң, Роберт.

– Мунуң ойго келбес нерсе экен! Жессиге айтып берейин.

– Айтып бер, айтып бер, күлүп боору катсын.

– Окей! Бирдеме болсо чалып кой.

– Сөзсүз, – деди Ордок шайдоот, ал коштошчудай көрүндү, бирок сөз капысынан башка нукка бурулду. – Ии десен, Роберт, менин аңкоо башыма бир дейди ой келди, – деди Ордок, тыншоочтон үнүн жасап чыгарып. – Эгерде, элестетип көрчү, мындай да, ооба-ооба, эсеби маселен: биздин жолубузга жанагы космостун мона-

хы капысынан пайда болгонуна байланыштуу жана аны эмне кылууну эч ким билбегендиктен дейли, мына ушул себептүү, ушул жагынан сен биздин команданын башкы консультанты болуп берсен кандай болор эле? Албетте кампания учурунда. Сөзсүз тиешелүү акы төлөнөт дечи. Бирок кеп анда эмес, мен аны кыстара койбосом деле болот эле, кечирип кой, кудай жалгагыр.

– Ыракмат, Оливер, сунушуна ыракмат, – деди Борк шашкалактай, керексиз темага тереңдебес үчүн. – Мен сага дароо айтып коёюн: өзүмдүн ишим ушунчалык көп, үлгүрбөй жатам. Сенин жанында эртеден керээли кечке чуркап жүрө турган жаш, шамдагай, акылдуу жигиттер болушу тийиш. Бул деген кампания, добуш үчүн чуркамай. Мен мындай иш үчүн карып калдым – жарабайм.

– Антпе Роберт, антпе. Сен өзүң ойлогончолук карый элексиң. Сен антип өзүңдү өзүң карытпа. Мага ишенип кой. Мен чын ыкласымдан айтып жатам. Ыңгайы келсе ойлонуп көр, а мүмкүн? Космостун Филофейине ошого окшогон жердин Филофейи керек! Кандай дейсиң?

– Эми аны биргелешип, биргелешип ойлонолу, – деди Борк ыңгайсыздана. – Зарылчылыгы болсо бири-бирибизге чалышып турууга эч нерсе жолтоо болбойт.

– О, кей! Туура айтасың. Ыйманда жат! Жесиге менден салам айтып кой.

– Ал азыр телевизор карап олтурат.

– Түшүнүктүү, азыр элдин баарынын тиктегени телевизор. Баардыгы комментаторлордун ой-пикирлерин угушууда. Бирок эртең эмне болот? Шамал кайдан согот? Көрүшкөнчө Роберт!

– Көрүшкөнчө.

V

Акыры телефондун трубкасын ордуна коюп, Роберт Борк башын чайкады, Филофейдин кайрылуусу чынында эле баарынын талуу жерине тийип жаткан экен. Кылымдардан бери ишке ашпай келе жаткан проблемалар жер жүзүндө аз беле. Эми мына – кассандро-эмбриондордун табышмагы башка түшкөн балаа болду! Анан дүйнөлүк ызы-чуу чыкмакчы! Канча адамдын башы айланат! Сааты келди! Буйтап да, качып да кутула албайсын. Бир нерсе болот! Босогодо турат! Бышып жетилип келаткан окуялардын соргок оозунан башбакпайт! Эгерде эл быкпырдай кайнаган кан базарда кимдир бирөөнүн карманган динине кыяпат айтып, абийирин төксө, кордосо ошол замат болуп көрбөгөндөй ызы-чуу чыгары мүмкүн болсо, Филофейдин космостон жиберген кайрылуусуна элдин жообу дал ошондой токтоосуз жана ырайымсыз болмокчу. Филофейдин идеясы баарыдан мурда өтө аёосуз каралоого, шылдыңга туш болот, жаманатты кылынып, каргышка кабылат; жаңы кудайларды, жанды сактап калуучу жаңы чындыкты, жашоонун идеалдуу ыңгайынын кол жеткис алыстыктарын издеп, улуу жана майда жүрүштөргө чыккан катаал доорлордо мындайлар дайыма болуп келген. Дайыма ушундай болгон. Бирок чынында эле бул жолу да тарых кайрадан кайталанары. Анан боло жүргөндөй, же утурумдук, же узак мөөнөттүк эч нерсе ача албай жана эч нерсеге жете албай, какап-чакап жөн болобу? Анан калса жашоодон баш тартышкан кассандро-эмбриондор муундан-муунга сакталып калган жамандыктын улам өсүп келе жаткан кон-

центрациясынын, кылымдан кылымга топтолгон жамандыктын кесепети катары жок болуп кетпейт. Филофейдин ачылышы менен алар жөнүндөгү маалымат адамзаттын азаптуу тагдырын – кыямат-кайымдын болушун ырастайт. Алдыда андан башка болочок көрүнбөйт. Ушунун баарын ойлоо менен, Роберт Борк өзүнө-өзү суроо салды: эмне үчүн ал буга мынчалык өлүптөтөт, эмне үчүн ал өзүнөн өтө алыс мейкиндиктеги космостук монах Филофейдин жасаган ишин жүрөгүнө мынчалык жакын алат, эмне үчүн ага тынчы кетет, эмне үчүн кассандро-эмбрионалдык илимдин авторунун жактоочусу, пикирдеши болуп калды? Ушунун баарын кандайча түшүндүрсө болот? Боркту баарынан да көптөн көптөгөнү, анын буга чейинки жашоосу, ал эмнеге жетишсе, ошонун баары, анын баардык тажрыйбасы менен билими мына эми гана, Филофейдин ачылышына байланыштуу гана, өзүнүн чыныгы максатына жеткендей көрүндү. – Бул аны бир жагынан таң калтырса, экинчи жагынан, бүткүл жан-дүйнөсү менен болуп көрбөгөндөй канааттангандыкты, капысынан издегенин тапкандай, өмүр бою энсеп жүргөн мүдөөсүнө жеткендей сезимди пайда кылды, жана ушундан улам космос монахынын ачылышын өзүнүн ишинен бетер коргоого даяр болгусу келди. Ал өзүнүн сүйлөөчү сөзүн да ойлонуштура баштады. «Кассандро-эмбриондордун коркунучу эмнени билдирет?» деген аты да келип чыкты.

Турмушта тиричиликтин эң жогорку минуталары болот: жылдан жылга жыйыла берген, күндөн күнгө байый берген нерсе – капысынан жарк эткен чагылгандай көзүңдү умачтай ачат.

Буга, сөзсүз, сырттан кошулган жагдайлар – үй-бүлөдөгү ынтымак, илимий чөйрөдөгү аброй, башкача айтканда, күнүгө адамдын абалына, жөндөмүнө таасир этүүчү нерселердин баары, эгер эки жүздүүлөнбөй жана жөпжөнөкөй айтканда, бакыт деп аталган нерсе түрткү болот. Пендечиликтин бактысы, андан анын баркы төмөндөбөйт деп ойлоду ал ошол маалда.

Түн бир оокум болуп калган, чарчап турганына карабай, Роберт Борк кабинетине жайланышып олтурду да, компьютерди иштетти. Ошол маалда жан-дүйнөнү ээлеп турган нерсени колдон чыгарбоо керек эле. Анын баары кагазга түшүрүлүп, сөз менен берилиши тийиш болчу.

Кабинеттин кыңкайыңкы ачылган каалгасынын жылчыгынан конок үйдөгү каминдин күйүп жатканы көрүнүп турду. Жыл бою, кайсы мезгил болбосун Жесси каминден от өксүтчү эмес. Ал оттун музыкасын жакшы көрүүчү.

Алгачкы учкайк сүйлөмдөр жеңил чыкты. Жаркыраган таза экранда сүйлөмдүн саптары соко кантарган кыртыштай, биринин артынан бири жалпылдап тизиле берди. Капталдан келген күнүрт жарык шоолалаган кабинеттин терезелеринен күздүн коюу түнү көгүш тартат. Бак ичиндеги тааныш караандар билинер билинбес дүпүйөт. Тармалданган булуттардын арасынан бирде көрүнсө, бирде көрүнбөй, ай асмандын бир чети менен каалгыйт.

Кубанып иштей турган ошол саатта Роберт Борктун көз алдына асман тиреген тоонун үстүнөн көрүнчү компьютердин экранынын ары жагындагы мунарыкка жашырынып калган бир бүтүн дүйнө тартылды. Ошол саатта Борк адам баласын туулгандан өлгөнгө чейин мүлдө ээлеп алган, адамдын өзүнө окшогон адамдар арасын-

дагы жашоосунун бүтпөгөн проблемалуулугу жөнүндө жана жашоонун башкы маңызын ачууга болгон аракети жөнүндө жазып жатты, жаратылышынан адам алпейим болуп туулбайт, жок, ал үчүн талыкпастан жандүйнөндүн күч-кубатын үрөө, жана кол жетпес идеалга жетиш үчүн ар бир жолу, ар бир жаңыдан туулган сайын ага кайрадан киришүү талап кылынат. Адамдын баардык адамдык кудурети ушуга жумшалышы тийиш. Мына ошондо гана – ал адам.

Адамдын жашоосу жөнүндө ойлонуп жатып, Роберт Борк, анткени менен, ал Филофейдин катынын таасири астында талдап түшүнүүгө аракет кылган турмуш канчалык түшүндүрүлгүс, болжолдогус экенин, канчалык карама-каршылыктуу, коркунучтуу, мант берме экендигин ойлогон эмес. Президенттин тактысы үчүн күрөшүп жаткан Оливер Ордок менен баягы сүйлөшкөндө монах Филофейдин ачылышына өзүнүн пикирин айткан сааттан баштап, анын тагдыры чечилгендигин ал билген жок. Ошол сааттан баштап анын тагдыры Ордоктун тагдырына көз каранды болуп калды. Экинчи бир жактан, эч бир ойго келбес жерден, ошол кезде орбитада, космосто ээндеп жүргөн, өз кезегинде Борк жөнүндө түшүндө да, түкшүмөлүндө да эч нерсе билбеген Филофейдин тагдыры менен да байланышып калып олтурат.

Эмнеси болсо да болор иш болду. Тагдырлардын түйүнү эми чечилгис жагына айланды. Бул жөнүндө ошол айлуу түнү али эч ким биле элек эле. Ошол тагдырлары байланышкандардын бири дагы – мунусу да, тигиниси да, үчүнчүсү да... Бирок тагдырлардын түйүнү бекем чиеленишип калган болучу...

Жер үстүндөгү өзүнүн түбөлүктүү сапарын белгиленген сааты жана минутасынан тайбай улап, асманда Ай түн койнунда жылып барат. Ошол түнү бойго бүткөн сандаган түйүлдүктөр айдын тартуу күчү менен түбөлүктүүлүктүн айланпасын улоо үчүн – туулуу жана өлүү үчүн, дароо ааламдын субстанциясына тартылды. Жашоонун түбөлүктүүлүгү – курсакта, жаны пайда болгон түйүлдүктөрдө кайрадан жаңыланды. Ошол түндөгү бойго бүткөн ар бир урукта келечектин адамдары белгиленип коюлган болчу. Мына ошол түйүлгөндөрдүн баарына эркиндиктин эшиктери, төрөлүүнүн эшиктери ачылган болчу. Ошол түнү түйүлгөндүн кайсынысы болбосун кийин жарыкчылыкка башкесер дагы, башы кесилчү күнөөкөр дагы, такыба, аялсыз өткөн дин кызматкери дагы, дагы башка, дагы башка болушу мүмкүн эле. Бирок ошол түнү бойго бүткөндөрдүн ичинде түбөлүктүүлүктүн мыйзамына каршы, жашоонун чакырыгынан качкан генетикалык нигилисттер дагы – кассандро-эмбриондор да пайда болушту. Боюна бүткөн аялдардын Кассандра тамгасы болуп өчүп-жанып, өздөрү жөнүндө кабар берүү үчүн пайда болушту, даярдалып койгон өгөй тагдырына чакырык ташташ үчүн пайда болушту. Филофейдин тапкыч-нурунун жардамы менен тышкы дүйнөгө ичте жатып алып өзүнүн үнсүз өтүнүчүн – жашоодон четтөө үчүн аларга уруксат берүүнү билдирүү үчүн пайда болушту.

Алыскы жарлуу жээкте карангыда жымыңдаган маякты жандай салып, ошол түнү океанда киттер сүзүп баратышты. Ай жарыгы алдында жондору берметтей жылтылдаган киттердин жоон тобу өжөрлөнө өктөм сүзүп баратты. Бу-

лар кайда баратышат? Аларды эмне кызыктырды экен? Аларды ашыктырып бараткан кандай күч? Океандын суусунда жана киттердин көзүндө жарыгы чагылышкан жар башындагы маяк аларга эмне айтмакчы эле?

Футуролог Роберт Борк ошол түнү көңүлүн бирде санаа басып, бирде үмүт бийлеп, компьютер алдында олтурду. Ал санаасында океанда киттер менен бирге сүзүп баратты, киттер да анын кошо сүзүп келатканын билишти. Ошентип алар бирге сүзүп баратышты, анткени анын тагдыры менен киттердин тагдыры улам чырмалыша берди... Киттер албуут толкундарды жиреп кандай сүзүп баратса, ал да океанда дал ошондой сүзүп баратты, алыскы маяктын жарыгы киттердин карегинде кандай чагылышса, анын көзүндө да дал ошондой чагылышып турду...

* * *

Москва убактысы боюнча туура саат үчтө, дүйнөнүн төрт бурчуна державанын улуулуугун ар качан даңгырап эске салып туруучу айтылуу Кремль куранттарынын кагышы менен бирге Спасская мунарасындагы уясынан тик сайылып, ошол жердин жапалак үкүсү учуп чыкты. Далдайган канаттарын дабышсыз шилтеп, калдайган башын онго-солго көзгө илинтпей айлантып, алагар көздөрүн арбап алчудай ирмебей тиктеп, көлөкөдөй болуп Кремль чебин бойлой учуп жөнөдү. Ал ар түнү, айланада кыбыр эткен жан жокто, Спасский дарбазасынан чыгып, ар бир кадамын таптай таштап, туура эки жүз он салтанаттуу ритуал кадам жасаган сакчылардын кезектеги наряды Ленин мавзолейине келген

маалдын дал өзүндө ушинтип учуп чыгуучу. Мавзолей анын, үкү үкү болуп ушул жерде жаралган мезгилинде пайда болду, ошентип ал мавзолейдин эшигин секунд сайын, күнү-түнү, жыл бою, дайыма былк этпей кайтарып, өз мөөнөттөрүн өтөгөн көптөгөн жоокерлерди көргөн.

Аянттын башынан аягына чейин учуп өтүп, айдын жарыгына гранит таштары жылт-жулт эткен мавзолейдин үстүнөн бир нече ирет айланып, анан мавзолейдин арт жагында, карагайлардын түбүндө, дал Кремль сепилинин түбүндө жайгашкан мамлекеттик касиеттүү бейиттердин үстүнөн да айланып, анан ал күткөн сырткы түрү бирдей, бирдей жапалдаш, бирдей чоң баш, сыягы, адатта түн ортосунан оогон кезде пайда болуучу, ушул жердик эки элес бул жолу да көрүнбөсүнө көзү жетип (кайда кетишти болду экен, дагы айтыша кетиштиби?!), үкү күзөттө таштай катып турушкан сакчылардын бет алдынан зуу асманга оболонгон бойдон жок болду. Үкү арманда учуп кетти, бирдей жапалдаш, бирдей чоң баш арбактардын, ушакчы-маектештердин ажырагыс жубу эмнегедир көптөн бери Кызыл аянтты кыдырып, жашоо жөнүндө сүйлөшүп, кобурашканга келбей калышты. Бул тигил дүйнөнүн субъекттеринин андан башка кылар иштери калды беле?

Ырас эле, экөө кобурашканды, аркы-берки жөнүндө, айрыкча саясат жөнүндө сөз кылганды жакшы көрүшө турган. Анан ал арбактар байкабай кызып кетип, кызыл чеке болгонго чейин барышчу, алар талашып-тартышышчу, аябай сөгүнүшчү. Бири чындап мындан ары аны менен эч качан жолукпай тургандыгын, ал аны жек көрөрүн, аны менен бирге болууну каалаба-

сын айтса, экинчиси: эч жакка кете албайсың, эми тарых деген биздин эркибизде эмес, баягы мезгил өткөн, ошондуктан бекер эле кызууланып жатасың, өлгөн сон – күбүлгөн жалбыраксың, шамал каалаган жакка учуруп кете берет деп жооп берчү. Кудайдын кудурети менен бул чалпоо, чорт кыял тигил дүйнөдөгү арбактардын өздөрүн көрүү жана сөздөрүн угуу жапалак үкүгө гана буюрган... Үкү кыйла жылдардан бери бул экөөнө үйүр алып бүткөн, буларсыз бир нерсеси жетпегенсип, эригип кетүүчү. Бирок тигилердин эч жакка кете албасын, эртедир-кечтир келишерин үкү билчү. Мына жакында аянтта чоң парад өтөт, ал аяктаары менен түн кирер замат арбактар сөзсүз мында келишет, болуп өткөндөрдү көргөнгө дүүлүгүшүп, көздөрү ойноктойт. Добулбастардын кагылышы, шандуу музыка, жоокерлердин аянтта тарсылдата шилтеген кадамдары буларды катуу бушайман кылат. Аскер техникасынын күр-шарын айт! Делебе козгогон жүрүштөр, – кыйкырык-сүрөөн, шаан-шөкөт, кылкылдата көтөрүлгөн мавзолейдин үстүндө тургандардын портреттери менен чакырыктар. «Ура-аа!» деген кыйкырык-чуу, быкпырдай кайнаган эл, урук таштачу балыктардай, бир тарапка былк-былк агылат.

Бирок ал арбактарга күндүз, жарыкта көрүнүү буюрган эмес, болбосо балким алар мезгил агымын кайра артына буруп, жоктуктан утурумдук чындыкка кайтып келип, элге аралашкылары, төмөн жакта дайрадай агылган уу-дуу түшкөн элдин үстүнөн карап, мавзолейдин жогорку трибунасында тургулары келип кетишмек... Ошондо ушунун баары, стоп-кадрдагыдай, капысынан токтоп катып калса, тунжураган сценада-

гыдай түбөлүккө, кылымдарга тарыхтын түшүнүп болгус шаңында сенейсе... Ошондо Кремлдин үстүнөн учуп баратып самолёттор сенейсе, чочуп уча качышкан кептерлердин тобу ободо ошол бойдон сенейсе, ойноктогон көздөр, ачылган ооздор, ал турсун сатылган жана жеткен тунук ойлор да мээнин бырыштарында ошо бойдон сенейсе... Ошондо Күн да турган жеринде түбөлүк турган бойдон калып калса...

Ал эми күнүмдүк тиричиликте, бөтөнчө жаан-чачында, кара нөшөрдө, бороон улуп, кар бойлойлоп турган чакта, аянтта шамалдан баш калкалар жай жокто, мавзолейди күзөтүп турган кепич-чокойчон, тумакчан, мээлейчен сакчылардын чыгарган деми дароо ак бубакка айланып, жакаларга, параддык куралдардын оозуна жабышып жатканда, чоң баш жапалдаш фантом-арбактар балким жаан-чачындан улам жемекор, ырксыз болушуп, айга астыртан көз кыйыгын салышып, улам бир бурчка ыктап, бири-биринин сөзүн жактырбай калышкандыр, мына ошондо үкүнүн кулагына ачууланган сөздөр тез-тез угулуп турчу: «Аныктоого болбой турганга мени ынандырам деп убара болбой эле кой! Өлүмгө каршы аргумент болбойт, болушу да мүмкүн эмес, өлүм – табигый иш. Мен түбөлүк тирүү болгум келбейт, өлгөн соң жалган жашоонун кереги жок! Деги бул качанга чейин созулат?! Мага өлүм жок, мага тынчтык жок, мага кечирим жок! Мурда ойлогон эмесмин, эми башыман кетпейт, мен эмнеге туулдум экен, энем мени эмне үчүн тууду экен?! Мен туулгум келген жок эле го, жок! Эми минтип табыттын туткунунда жатам! Мына ушунун баары сенин кылганың! Бул сенин ашкан азезилдик, ашкан караниет идеяң!

Мен эч качан буга моюн сунбайм, эч качан, эч качан, билип кой!» Буга жанындагысы кардыккан үн менен, түбөлүккө өчкөн канжасын жайбаракат соргулап, жооп берет: «Көңүл бурчу, мен сага нечен ирет түшүндүрдүм эле го. Бул партиянын эрки. Мен сага айтпадым беле: сен партияга турган турпатың менен керексиз, баарлыгың менен, түшүндүрбү? Дүйнөлүк революция үчүн, таптык ант берүү үчүн, сен партияга өлгөнүңө карабай, өлгөндөн кийин да керексиз. Сен революциянын фараонусун, ошондуктан сени сакташат, кайтарат, саркофагда жаткан сага таазим кылышат!» – «Мен таптакыр каалабайм! Мен ага каршымын! Эч бир адам, эч бир жан өлүмдөн кутулбайт. Бул сандырактык!»

Анан үкү экөөнүн үстүнөн айланып учуп, дүйнөнүн башка эч бир жеринде укпай турган нерселер жөнүндө экөөнүн кызыл кекиртект болуп талашкандарына таң калат...

Бирок бүгүн алар, жарым түндүн кайым айтышкан арбактары жок... Аянт ээн...

Үкү Кремлдин тиштүү сепилинин үстүнөн оболуп учуп, ирмелбеген көздөрүн бүткүл теребелге жиберип, баш-аягы билинбей созулуп жаткан үйлөрдүн ээн чатырчаларынын үстү менен ак сарайдын парктарына кетти. Бул жакта ал күзгү жыш бутактардын арасында олтуруп алып, акырын добуш салды, төмөн жактагы дарыянын айрылышына, уйкудагы үйлөрдүн каралжын тарткан чатырларын дөбөнүн үстүнөн көз жиберди. Көпүрө алдынан жолбун иттин улуганы угулду. Үшүсө керек...

Кулак угуп, көз көргүс алыс жактан, кайдандыр дүйнөнүн аркы четинен, түнкү океанда киттердин сүзүп келатканын, кубалашкан тол-

кундарды тоодой денелери менен жиреп, тобу менен келатканын угуп жаткандай сезилди үкүгө. Киттер жиреген суу аласалып шаркырайт. Суунун каршылыгына болбой, киттер белгисиз тарапка сапарын улантышууда. Алардын ысык вулкандай деминен коогалуу бир нерсе сезилет.

Кремлдин дөңсөөсүндө конуп олтуруп алып үкү жер үстүндө бир нерсе болорун сезип жатты. Дайыма ушундай боло келген – дүйнө жүзүндө бир коога болор алдында киттер жанын коёрго жай таппай калчу.

Кремлдин паркынан үкү үшкүргөндөй үн салды, таң сөгүлүп келаткан эле...

* * *

102 Эртеси күнкү болуп өткөн окуя Роберт Борк үчүн күтүүсүз нерсе эмес эле, окуянын мындай өнүгүшүн күтсө болмок. Ошондой болсо да мынчалык чукул кетерин күткөн эмес...

Эртең менен, университетке лекция окуу үчүн жөнөгөндө, ал өзүнө өзү ээ болчу. Андан кийин...

Түштөн кийин Борк машинада үйүнө кайтып келатып, оюн бир жерге токтото албады. Үйгө тезирээк жетип, Жессинин кан басым ченөөчү аппаратын, эмне деп аталчу эле түгөнгүр, тапкысы келди... Жесси кээде өзүнүн кан басымын ченеп жатып, аныкын да кошо ченей коюучу. Адатта аныкы жайында болор эле, ден соолугуна таарынаар жөнү жок болчу, кан басымын ченеп берейин дегенде, жанындай көргөн аялынын көңүлү үчүн, мыйыгынан жылмая макул болчу. Эми болсо баары жайында болду бекен? – өзү ынангысы келип турду. Анткени

эмнегедир өзүн бир башкача сизди. Аны кандайдыр бир кызыктай, мурда болуп көрбөгөндөй, курчап турган дүйнөнүн туруксуздугун сиздирген абал ээлеп алды. Жашоо бир нерсесинен жылышып кеткенсиди, шамал ыргап жаткансып, туруктуулугун жоготту, ал турсун өзү көптөгөн жылдардан бери баарлашып жүргөн кишилердин көз карашында, үнүндө өзгөрүү турду, а балким бул өзгөрүү өзүндө болуп жаткан чыгар?

Ал турсун өтө катуу жүрүү үчүн атайы ылайыкташтырылбаган эң майда деталдарына чейин жат билген автобан дагы ага чоочун сыяктанып көрүндү. Машинаны эмнегедир коомай айдап келатты. Капысынан баары башкача, демейдегидей болбой калгансыды... Баары өз орундарында тургансыганы менен айлана-тегеректегинин баары мурдагы маанисин жоготуп койгонсуду... Бул эмнеси экендигин түшүнө албады...

Жессинин машинасы үйдүн жанында туруптур. Жүрөгү ылдыйлай түштү. Демек аялы али репетицияга кете элек.

– Ии, иштерин кандай? – Жесси аны утурлай басты. Ал кадимкисиндей жадырап-жайнап турду. – Эмне, дагы бир нерсе болдубу? Сен эмнегедир башкача болуп турасың. – Жесси эринин жүзүнө үнүлдү, анан, башында шылдыңкор жылмайган көз карашы дароо өзгөрө түштү. – Бир жериң ооруп турабы?

– Анчейин деле эмес. Жесси, сен ишенесиңби, элдин баары жинди болуп баратат көрүнөт! – деди Борк, портфелин диванга таштап, пиджанын чечип жатып.

– Кофе ичесинби?

– Ичсе ичейин. Телефон чалгандар болдубу?

– Болду. Болуптур, аны анан. Андан көрө шаарда эмне болуп жатат, айтчы.

– Эмне болуп жатат дейсинби? Эмне болууга тийиш болсо ошол болуп жатат. Дүрбөлөн. Баарынын оозунда Филофей. Мына ушундай. Мен газета, радио жана телевидение жөнүндө айткан жокмун. Аякта ажиотаж, эмне болуп жатканын билүүгө жасаган натыйжасыз аракеттер.

– Алар чалышты, Си-эн-эн, «Америка үнү», «Эркиндик» радиосу. Үйгө кечинде келет дедим сени. Ии, сөзүңдү уланта бер.

– Университетте бура баса албайсың, баары делбеленип алышкан. Беттери чоктой кызарат. Баарынын оозунда бир гана нерсе. Көрсө, бир эле нерсе бир убакта көпчүлүктүн тынчын алса, баары ошого эле кадалып калышса, бу да жаман турбайбы. Акылга сыйгыс нерселер айтылып, колдоого алынууда. Гитлер кантип аянттарда элди колго алгандыгын, кандай уу-дуу пайда кылганын мен эми түшүндүм.

– Балким сеники туурадыр. Бирок алар студенттер да, Роберт. Алар жаш, өктөм, кандары кызуу. Анан быяктан Филофей чыга калды!

– Анын чын. Кеннедини өлтүрүп кеткен күнү, эсимде, дал ушундай болгон. Бүгүн кыйкырыкчуу, чакчалекей, баш-аламандык. Бир даары, мисалы, Филофей жаратылыштын касиеттүү сырына кол салды дешет да, кайра ошол эле замат өздөрүнө өздөрү каршы чыгышып: жаратылыштын ачууга тыюу салынган да сыры болчу беле дешет. Дагы бирөөлөрү: ага эмне баш оорутабыз, космостун монахы акылдуусуна берсин орбитада, биздин эмнебиз кетип жатат. Бирөөнүн чекесине ысык чыкса эмне экен дешет.

Ага жооп кылып: камырабай жатканын – эркек-сиң да, ал эми боюндагы түйүлдүк туулгусу келбей жатканын билген аял эмне кылмак? Анан дегеле мындан ары эмне кылуу керек? Кассандра тамгасын кантебиз? Болгон нерсени унутуп коюуга, байкабай коюуга өзүбүздү кантип мажбурлайбыз? – дегендер бар. Дагы бир даары дегеле коошпогон нерсени айта салып жатышат. Ошентип аны-муну айткандардын аягы жок. Анан акырында келип баарысы: генетикалык кодго кол салып кереги жок болчу – бул кийлигишүүгө болбогон программаланган тагдыр. Миндеген жылдар бою адам баласы тагдырдын коду менен жашап келишкен, эми биздин эркибизге баш ийбеген нерсени ревизиялоого акыбыз жок дешип чуру-чуу түшүштү. Баарын айтып бере албайсың. Кимдир бирөө үчүн ал бир чекедеги ысык, арзыбаган нерсе, а башка бирөө үчүн – катастрофа. Ооба, баарын айтып берүү кыйын. Бирок баарынан жаманы – Кассандра ишке киришти. Юридикалык факультеттин бир студенткасы лекцияда олтуруп күзгүгө карана коюп, бакырган бойдон аудиториядан качып чыгыптыр. Анын мандайында жанагы так, кассандроэмбриондордун белгиси пайда болуптур. Мындан да жаман дагы бир кокустук. Жолдо авария, рудда бараткан аял күзгүгө карана коюптур, караса – мандайында баягы шектүү так тургандай көрүнүптүр. Дагы жакшы – киши зыян болбоптур.

– О Жараткан! – Жесси орундукка олтура кетти. – Мына башка түшкөн балаа! Эми эмне кылуу керек? Бир айла табыш керек да?!

– Билбейм, Жесси, билбейм. Эмне кыл дейсиң мени? Сен репетицияга барышың керек

эмеспи. Келгенден кийин сүйлөшөбүз. Менин да жаным жай таппай турат.

– Кайдагы репетиция! Тигинтип жатса, кайдагы репетиция!

– Мына эми, башталды. Сен да кошулдунбу! Сени бүткүл оркестр күтүп олтурса, а сен бул жерде Филофейдин табышмагына башыңды катырасың.

– Мен ооруп калыпмын деп телефон чалып коём. Анан калса мен баарынан улуумун. Анын үстүнө жакында чоң эне боломун. Сен аны жакшы билесин.

– Мени да ошол күтүп турат, бирок эркек аты дебесен, мен да чоң энемин, – деп эри тамашалоого аракеттенди. – Чоң эне, чоң ата болуп Чикагого Эриканыкына учуп жөнөөр күнүбүз кайда. Азыр болсо, мага ишенип кой Жесси, антпе, репетицияны үзгүлтүккө учуратпай жөнө. Андан пайда жок.

Жесси олку-солку боло түштү.

– Болуптур. Дагы толук жарым саат бар, ал турсун андан да көп. Эми эл эмне болот? Эриканын боюна бүткөнүнө мына жети айга кетти. А балким анын маңдайында да Кассандранын белгиси болгондур? Анткени ал кезде эч кимдин эч нерседен капары жок эмес беле. Эгер Эриканын боюна жакында бүтсө эмне болмок, элестетип көрчү?! Мен анда түн уйкудан ажырамакмын. – Жесси унчукпай калды, бир аз жайлана түшүп, кошумчалады: – Азыр сага кофе даярдай коёюн Роберт, анан жөнөйм.

– Мен өзүм деле даярдайм, убара болбочу.

– Жок, мен азыр. Баса, башкалар менен бирге Ордоктон Энтони Юнгер деген бирөө чалды.

– Юнгер? А, түшүндүм. Ии, анан эмне деди?

– Азыр, келип айтып берем.

Аялы эски, буу менен иштеген жана ошондон улам буу машине деп аталган, кофе кайнаткычка кофе даярдагыча, Роберт Борк эки колун эки жакка таштап коюп, креслодо бул үйдө жат адамдай сезилген кызыктуудай абалда олтурду. Ал туш тарабын каранып койду. Чоң мебель коюлган конок үйүн, биринчи ирет көрүп жаткансып айланта карады, качандыр бир кезде Жесси Венециядан сатып алган люстра жана каминдин үстүнө жайгаштырылган чоң күзгү да ошол эле стилде болчу. Рояль, виолончель. Айнек шкафтарда кыры алтындалган китептер (китептердин көпчүлүгү экинчи этажда, кабинеттин катарындагы китепканада эле). Бүтүндөй ушул үй дагы, эски венециялык күзгүдө чагылышып турган, сары таман атка окшоп, сөөк-саактуу жана ак чач, кезегинде бой-келбети келишкен өзү дагы ошол саатта эмнегедир ага жат нерседей көрүндү; ал өзүнүн өткөн өмүрүн, ошол өмүрү менен байланышкан буюмдарды, чала тааныштай, түнт, адаттан сырт ойго чөмүлгөндөй болгон өзүн четтен карап тургандай сыяктанды. Ал: «Жалгыз эле мага керекпи, чындап эле акыр заман келгенсип, эмне мынча сары санаага батам?! Балким менин буга чейинки өмүрүм бар болгону башталышыдыр, ошол үчүн эми белгисиз нерсеге туш келип жаткандырмын? Сокур киши көмүскө эшикти сыйпалап издеп жаткансыган чагымдыр? Футурология менен алпурушуп жүрүп, атак-даңкка жеткен илимпоз катары негизинен бейкут, бир ыңгайга түшкөн жашоо өткөрүп жүрүп, мен эмнеге жеттим? Эми мына космостук Филофей сунуш эткен тагдырдын акыркы акты. Бул эмне? Чын-

дыктын ачылган учурубу? Алмактын бермегиби? Ырас эле ушундайбы? Филофей мага ким деги? Эч ким эмес. Анда эмне үчүн жаным жай албайт? Демек мени аны менен байланыштырган бир нерсе барбы? Киттер түшүмө кирди эле, эми болсо...» деп да ойлоду. Ушундай ойлордон ажырай албады, күмөндөнүүдөн кутулбады. Эми эмне жөнүндө ойлосо да, космостогу монахтын ачылышынан баштоого туура келди. Баарын салыштырууга туура келди – буга чейинкилерди да, мындан кийинкилерди да...

Жесси кофе алып келди, сөз кайрадан мурдагы нукка түштү. Көрсө, Роберт Борктун эмгектерин сыйлоочулардын биримин деп өзүн тааныштырып, президенттикке кандидаттын командасынан Энтони Юнгер деген телефон чалыптыр. Боркко университетке чалууга аракеттенген экен, бирок таппай калыптыр жана түштөн кийин дагы чаларын айтып коюуну сураныптыр. Жесси, балким Борк өзү чалар десе, Юнгер: «Мени табуу кыйын болот, таманым жерге тийбей чуркаар чакчалекей түшкөн күн, Ордок шайлоочулар менен жолугушат, андан кийин чоң пресс-конференция, иши кылып түйшүк көп, бирок мистер Борк менен сөзсүз сүйлөшүшүм керек. Сүйлөшүүнү көптөн бери көксөп жүрөм, азыр себеп табылып турат. Суранам, айтып койсоңуз, менде маалымат жана суроолор бар. Телефон чалышым өтө зарыл» дептир.

Жесси репетицияга жөнөп кеткенден кийин көп өтпөй телефон шыңгырады. Бул Энтони Юнгер болчу.

– Мистер Борк, сиз экөөбүздүн Филофей деген орток досубуз бар жана сиз экөөбүздүн тааныштыгыбыз, тилекке каршы азырынча теле-

фондон гана, ошонун шарапаты менен болуп жатат десем, кандай дейсиз?

– Аныңыз ырас. Бул космостун монахы эми биздин турмушубуздун көп жагын аныктайт.

– Сөз дал ошол жөнүндө, мистер Борк. Анан ал жагы башка бирөөгө караганда, Сизге көрүнүктүүрөөк. Эми проблема, окуя кандай багыт алат, орустар айткандай, тарыхтын ок жыгачы кайда бурулат, мына ошондо. Сизди билип алсын үчүн мактанып айтып коёюн – мен орусча дурус сүйлөйм. Шакиртчиликти Москва университетинде өткөм. Бул жагынан Сизге пайдам тийсе кубанычта болом.

– О, мунуңуз мыкты экен, – деди Роберт Борк таң калуу менен, ичинен Энтони Юнгердин үнү ишенимдүү жана жагымдуу экенин байкап. «Абдан күжүрмөн адам экен! – деп ойлоп койду ал. – Жашы канчада болду экен?» – Горбачевдун тушунда мен дагы Россияда болгом, – деп орус темасын улап кетти ал. – Москва, Ленинград, Киев. Айтыңызчы, Энтони, жашыңыз канчада? Анчейин гана билейин деп сурап жатам.

– О, жан-дилим менен! Олуттуу көрүнүш үчүн отуздамын дейин деген элем, бирок тактык керек – жыйырма сегиз жарым жаштамын, – деп жооп катты тигил. – Акыл токтотууга убакыт жетти. Дагы эмне айтсам? Москва мага көптү берди – жашоонун жана билимдин башка уюлу, бирок КГБга кызмат кылган эмесмин. Эмитен айтып коёюн!

Америкада ооздон түшпөй калган бул тамашага экөө тең күлүп калышты.

– Кечирип коюңуз, Энтони, жашыңыз жагынан уулумдай экенсиз. Ал эми кызыгып сурап

калганым, олуттуу пикир алмашууда маектешиндин курагын билүү маанилүү.

– Менин оюм да ошол. Мен болсом сиз жөнүндө баарын билем. Сиздин китептеринизди окугам. Акыркы кезде сиздин «Эбегейсиз зор үйдүн тогуз эшиги» деген макалаңызды өтө кунт коюп окуп чыктым.

– Ооба, ал футурология жагындагы дүйнөлүк идеяларды синтездөө¹ аракети болчу. Ыракмат, мен аябай ыраазымын, – деп кобурады Борк.

– А мен өзүм да академиялык маңыздан алганда өз ордун таппаган пендемин, – деди Энтони күлө сүйлөп, – билимим уйдун бөйрөгүндөй көп курак, кол сермебеген нерсем калган эмес – философиялык астрологияга чейин сермегем, качандыр бир кезде космос жөнүндө да кыялдангам. Профсоюз иштери менен да, журналистика менен да илээшкен кезим болгон, Оливер Ордок менен ошондо таанышкамын. Ал популизмге таянат, анын күчү да ошондо. Азыр шайлоо алдындагы жарышта ага жардам берүү керек.

Жанагы биздин жан-алыбыз калбай жатканы да ошондон. Мен анын командасында массалык маалымат байланыштарын тейлейм. Мына бүгүн, мисалы, үч сааттан кийин «Альфа-Бейсбол» деген спорт залда шайлоочулар менен жолугушуу болмокчу. Эл көп, түз трансляция. Андан соң кечирээк – пресс-конференция, бир нече канал боюнча түз алып берүү. Мен ушунун баарын сизге жөн эле айтып жаткан жокмун, мистер Борк. Балким биздин, башкача айтканда, Ордоктун эмнеси дурус, эмнеси буруш – карап көрүү сизге кызык болуп жүрбөсүн. Кечирип

¹ с и н т е з д ө ө – (гр.) айкалыштыруу, бириктирүү.

коюңуз, сиздин убактыңыз барбы, мен бабырай берип, убактыңызды алган жокмунбу?

– Жок, жок. Кулак сенде, Энтони.

– Ушуга байланыштуу сизди билип алсын деп менин айтайын дегеним бул. Эртең менен жы-йырма чакты адам – жардамчылар, эксперттер жана башкалар Ордоктун кабинетине чогул-дук. Ошондо ал чу дегенде эле космостук монах-тын кайрылуусу жөнүндө сиз менен телефондо узакка сүйлөшкөнүн айтты.

– Ооба, сүйлөштүк, – деди Роберт Борк.

– Азыр буту менен басып, мурду менен тын-гандын баары сөз кылып жаткан окуя жөнүндө Ордоктун сиз менен кенешкени жакшы болуп-тур. Ал ысмы барган сайын белгилүү болуп ба-раткан саясатчы, бирок пайгамбарлыктан алыс, анан...

– Энтони, садагасы, – деп Борк анын сөзүн бөлдү. – Мага кайрылууга Ордокко сен кенеш бергениңди мен билем. Бирок мен да пайгам-барлыктан алысмын. Сен мени бир заматта көзү ачыла түшчү адам деп ойлойсуң го? Ушул болуп жаткандардын чоо-жайын түшүнүү үчүн кимге болсо да кайрылууга мен өзүм даяр элем. Сен болсо мен бир ушунун баарынын билерманынан бетер телефон чалып жатасың. Мен өзүмдүн оюмдун талашсыз экендигине кепил боло ал-байм. Мына ушуну эске алуу керек.

– Ошондой болгонуна мен кубанычтамын! – деген жообу менен таң калтырды Энтони Юн-гер. Анын үнүнөн берилгендик сезилип турду.

– Сен эмнеге кубанычтасың?

– Менин ички туюмум алдабаганы. Өз меке-нинде пайгамбар болбойт деп коюшат эмеспи, ошондой болсо да, мен дагы бир жолу ынанып

жатам, президенттик тактыга умтулган саясатчы баарынан мурда кеңешин угуусу зарыл ойчул дал Сизсиз. Ордок бүгүн сөз сүйлөйт, бүтүндөй бир стадион толтура шайлоочулардын суроолоруна жооп бермекчи. Кеп ал коомдук ой-пикирдин куржунун колуна тийгизе алабы, эгер тийгизсе аны жонуна салып көтөрүп кете алабы, анда да эмес. Кеп силердин көз карашыңар массага тарагандыгында болуп жатпайбы. Мен муну Оливер Ордок эртең менен бизге айткандан улам сөз кылып жатам.

– Ал эмне деди эле?

– Иши кылып, мен түшүнгөндөн, сиздин берген баанызга таянып, ал Филофейдин ачылышын коомдун бардык катмарындагы, дүйнөнүн бүткүл өлкөлөрүндөгү бир дагы адам эсептешпей койбоочу реалдуулук катары комментария берчү түрү бар. Ушундай эмеспи? Менин оюмча, ушундай? Ордок болжолу ушундай деди.

– Болгон нерсени болгондой эске алып коюу – бул бир жөн, бул баштапкы таяныч. Андан ары эмне кылуу керек? Кассандро-эмбриондордун пайда болушуна себеп болгон жана себеп болуусун улантып жаткан кубулушту эмне кылабыз? Социалдык, тарыхый, психологиялык жактан алганда? Бул жерде суроо толтура.

– Айтканыңызда калет жок, мистер Борк, – деп Энтони жана дагы бир нерсе айтайын, өз түшүнүгүн билдирейин деди эле, бирок Борк сөзүн дагы улантты:

– Мен баш-отум менен ушул окуянын таасириндемин, ал турсун мен өзүм кечээгиден башкача сыяктанып, жашоонун маңызын кайрадан ойлонуп чыгуу керектей сезилип жатат, минтип аны аяктаар чагымда. Филофейдин ачылы-

шы адам тагдырына болгон биздин мурунку көз карашыбызды жокко чыгарууда. Биз мурда мойнубузга алууну каалабаган чындык бүгүн минтип чыга келип олтурат. Прогресс, цивилизация менен кошо жүрүүчү терс көрүнүштөрдү алар өздөрү жокко чыгарат деп ойлочу элек. Чамынды учпай жыгач кыйылбайт. Орустарда ушундай макал бар.

– Ооба, кенири тараган макал. Сталин, мисалы үчүн, массалык репрессиялардын чамындыларын ошентип актаган. Уланта бериниз, кулагым сизде.

– Анан ошол. Эмне дейин дедим эле? Тарыхтын бүткүл өнүгүшүндө, муундан-муунга адамдар бири бирин жана өздөрү жашаган дүйнөнү системалуу түрдө тытып келгендигин, ошонун айынан өнүгүү жолунда көп нерседен ажырагандыгын, өзүнүн тарыхый өркүндөө жолунда жетчү көп нерселерин кайрылгыс кылып жоготкондугун Филофейдин ачылышы көрсөттү, көрсөткөндө да ырайымсыздык менен көрсөттү. Мына мындай эле алалычы. Алмуस्ताктан берки бүтпөгөн согуштар, алардын ичинен даңка татыктуу дегендери да, алиги революциялар, козголондор, көтөрүлүштөр, бийликтегилердин кылмыштары, мыкаачылыгы, илимий багыттар менен идеологиялардын деспотизми – мына ушулардын баардыгы биригип келип адам жашоосун, тагдырларын дайыма талкалап, бүлдүрүп, элдерди дайыма бири бирине кайраштырып, адамдарды ач көз кылып келгендин баары Филофей ачкан кассандро-эмбриондордун үнсүз протестинен көрүнбөй турабы? Алардын саны күндөн-күнгө өсүп баратпайбы! Алардын жашоодон баш тартканы – акыр замандын болору эмей

эмине? Эми анан карап көрөлү: көр тирликтин күүсү менен аягына чейин маани берип ишенбеген кыямат кайым жөнүндө миф алдыда келүүчү чындык болуп жатпайбы. Мына ушулар жөнүндө түндө баштап койгон макаламда жазайын деп жатам. Оливер Ордок, албетте, Филофейдин ачылышына жана анын өзүнө жеке көз карашы болор, бирок кандай болгон күндө да, ал дагы, анын командасы дагы – силер баарынар биз кандай татаал материалга туш келгенибизди түшүнүшүнөр керек. Кечээ мен Ордокко болжол менен мына ушуну айткам.

– Мен сизди бүгүн да телефондон узак сөзгө тартып кеткениме өкүнөм. Бирок ичимде сүйүнүп жатам – мен билеримди билип алдым. Албетте, мен сиздин оюңузга кошулам, Филофейдин теориясында дагы көп нерселер бар, ал жөнүндө ойлонуучу кез дагы алдыда. Бирок эмнеси болсо да ал биздин башыбызды катырарын катырды. Жан адамды калтырбай, жер жүзүндөгү пендемин дегендин баарынын! Инсан деп мына ушуну айт! Ал ааламдын ачкычын бир бурап койду! Эгер биз, кечириңиз, өткөн замандын баардыгы үчүн кыйноо тарта турган болсок – ал эми иштин жөнү ошого баратат, сиз өзүңүз айткандай, ач көз адамдардын, башкача айтканда, биздин, биздин баарыбыздын, бизге чейинкилердин баарынын колу менен жасалган жаман иштердин баары үчүн күнөөгө бата турган болсок, аны өзүбүздөн башка кимден көрөбүз, кимге барып даттанабыз?! Жамандык изсиз жок болбостугу, аны ким жаратса ошолор менен бирге жок болбостугу, а мезгил сааты келгенге чейин генетиканын бункеринин бир жеринде тунуп жата берери белгилүү болду. Анан кимдир

бирөө бул үчүн эртедир-кечтир жашоодон баш тартуу менен эсесин төлөшү керек экен да?!

– Ооба, ушундай болуп жатат, Энтони. Кеп жакшылык менен жамандыктын байланышы жөнүндө биздин аз ойлонгонубузда, аларды сөзсүз бир тутумда кармоо менен, жамандык басымдуу күч экендигин, жамандык өлтүрөрүн, биздеги биздин түпкүлүктүү милдетибизди дайыма өлтүрүп турарын, биздин ааламды камтыган ресурстарыбызды өлтүрүп, тиричиликтин башка жолдорун тааныш үчүн акылга мүмкүндүк бербегендигин, ошондо адам сапат жактан азыркыдан башка болмоктугун ойлобогонубузда.

– Мистер Борк, дене түзүлүшүбүз жактан азыркандай болсок ушул бойдон калуу менен бирге, адамдар башка сапаттагы интеллектке ээ боло алар беле, жүрүш-туруштун башка сапатын күткөн жандардан боло алат беле, муну кандай ойлойсуз?

– Толук мүмкүн. Анткени биз өз киндигибизди өзүбүз кесип калбадыкпы, ааламдагы жападан жалгыз акыл берилген жандык биз болдук. Эч бир макулук бизге чендеген жок. Бизде руханий эволюциянын башка тиби, принципалдык жактан башка өнүгүү болушу мүмкүн беле? Бул жөнүндө ойлонуу, талашуу керек. Адамдардын бир нерсесин танууга болбойт, ал, биз илим жана техникадан эмнеге жетишпейли, биз дайыма, тилекке каршы, бири бирибизди жеген жырткыч бойдон калып келатабыз.

– Өкүнүчтүү, мунубуз өтө өкүнүчтүү. Демек, космостук монах бизди генетикалык кылмыштын үстүнөн кармаган тура?! Бирок бул канчалык сандырак нерсе болсо да, биз азыркыбыздан башкача болушубуз мүмкүн эле деген ой мени

бир жагынан ызалантат. Мистер Борк, мындай ырастоодо бизди мазохисттик сарсанаага салып кетүүчү адаттагы идеалисттик обон жокпу?

– Албетте бар, анткени мазохизм – бул ээн чөлдө токой жок деп ыйлактоо.

– Андай токой жок жана болушу да мүмкүн эмес болсо эмне сунуш кыласыз?

– Бир гана нерсени – өзүбүздө жаңы акыл-эстин токоюн өстүрүүнү.

– Муну кандай түшүнсөк болот?

– Муну кандай түшүнсөк болот? Өтө такмаза журналист экенсин! Филофейдин ачылыштарына келсек, бул: кассандро-эмбриондордун берген белгилерине кулак кагуу, Кассандранын ар бир белги-бетесин эскертүү катары кабыл алуу керек дегенди билдирет. Жарыкчылыкка төрөлүүнүн коркунучунун биздин ичибизде жетиле баштаган тарыхынын аягын ушинтип гана токтотууга болот. Генетикалык катастрофа жакындап келатат деген аң-сезим ар бир адамда жана бүткүл адамзатта болушу зарыл. Мен дал ушул жөнүндө «Трибюнга» арналган макаламда жазып жатам. Кечирип кой, Энтони, телефондон баарын айтуу мүмкүн эмес. Кыскартып айтканда, адамзаттын урпактар алдындагы жоопкерчилиги азыркы кезде жаңы мүнөзгө ээ болуп баратат, балким бул эволюциянын жаңы түрмөгүдүр. Кечээ Ордоко мен болжол менен мына ушуну айттым. Ал да ойго батып калды.

– Ооба, мистер Борк, бул жолу биздин Ордоко эки эсе кыйын, анткени мындай кырдаал анын саясий репертуарына кирбейт. Ордоко окшогон саясатчыларды мен эрөөлчүл саясатчы деп коём. Ордоко душманы алдында турганда ишенимдүү аракеттенет, мына ошондо ал чабуул-

га өтөт, бул элдин көзүнчө, көпчүлүк алдында болушу керек. Тар чөйрөдө ал «зарыл душман» деген терминди да колдоно коймою бар. Мына ошондо ал алдына киши салбайт. А бул жерде болсо, карабайсызбы, кайдагы бир абстракция!..

– Андай деле эмес, Энтони. Мындай абстракция көз ирмегенче конкреттүүлүккө айланат да калат. Болгондо да өтө катаал мүнөздөгү конкретикага. Анткени бул адамдардын өмүрүнө байланыштуу болуп жатат.

– Ооба, албетте. Мен тек гана Ордоктун психологиясынын өзгөчөлүгүн белгилегим келет. Бирок бул анын саясий жашоосунун формасы дагы. Бирок мунун баары сөз арасындагы нерсе. Мен аяктадым, мистер Борк, кечиресиз, сиз менен сөз бүтө турган эмес. Мага телефон чалууга уруксат бербениз, жаныңызга жай бербейм.

– Жарайт, жарайт, Энтони. Зарыл болуп калса сүйлөшүүгө эмнеге болбосун.

– Жакшы калыңыз, мистер Борк. Кокус берүүнү көргүңүз келип калса – митинг «Альфа-Бейсболдо» алтыдан сегизге чейин, а пресс-конференция «Шератон» мейманканасында – тогуздан онго чейин.

– Ыракмат, эске алайын...

VI

Күмүштөй шыңгыраган таза аба, түркүн түстөгү бариктердин көз алдында дабышсыз кулап жатканы, шаар четиндеги үйлөрдүн чатырларынын үстүнөн коштошконсуп айланган канаттуулардын кайтып бараткан тобу күздүн ошол күнүн сүрөтчүнүн полотносунда түбөлүк калууга сурантып турду... Кайсы бир жакын арадан ойноп

жүрүшкөн балдардын ызы-чуусу угулат. Ошол ачык күн жан бүткөндүн баарына бейкуттукту, жан тынчтыгын тартуулады – өз тиричилигине серп салдырды...

Ошол Кудай берген кереметтүү күн өз кезеги менен өтүп кетмек, жана анын бул агымына эч нерсе жолтоо болбочудай туюлган эле, бирок али көзгө көрүнбөгөн, али жетилип келаткан, анан өзү жөнүндө билдирүү үчүн тымызын кубат жыйнай баштаган бир окуя астыртан жакындап келатты. Бул үчүн адамдар бирге чогулушу керек эле, болушунча көп сандаган эл чогулуп, болушунча бирдиктүү, деми ысык массанын тегерегине жыш жана тыккыс топтолушу керек болчу.

Роберт Борк саатын карап коюп жатты жана Ордоктун шайлоочулар менен алдыда болуучу жолугушуусун ушунчалык бир толкундануу менен, президенттик креслого жетүү үчүн Борк өзү сөз сүйлөчүдөй, газетчилер айткандай, өтүп жаткан учурду колго алып, элдин ишеними менен колдоосуна ээ болууну алдына максат кылгандай болуп жатканын байкады. Эмне үчүн, кай себеп менен мынча өрөпкүп жатканын Борк өзү да түшүнбөдү. Бар болгону шайлоо алдындагы кампаниянын жүрүшүндөгү демейдеги иш-чаралардын бири – бөтөнчө эч нерсеси жок. Анан калса дегеле бул жөнүндө ойлоп кереги бар беле? Катардагы окуяга мынча маани берүүнүн, ага эч бир тиешеси жок нерсе үчүн мынча өрөпкүүнүн кереги бар беле? Апендичилиги да! Күйөрман болуп чыга келгенин кара.

Бирок ал өзүн канчалык табалабасын санаасы ордуна келбеди, ал жанын коёрго жер таппады. Ал сыртка чыккысы, ээн бакка баргысы келе берди, адатта алыс барбай, ары-бери ба-

сып, же кумга сырлуу белгилерди чиймелеп, ачык терезе аркылуу ойнотмодон чыккан музыкага кулак түрө турган. Ал азыр да угуп жатты. Бетховендин симфониясынан, анын космостук кенендигинен жана кубатынан ал көңүл жубатар бейкуттукту издөөчү, музыка көп ирет боло жүргөндөй, аны алаксы-таарына, башка дүйнөгө, башка ой-санааларга, күтүүсүз ойлор менен кыялдарга алып кетерине ишенчү, анткени ал бул жерде далай ирет ошентип өзү менен өзү болор эле. Музыка – бул күндүн кубатынын сансыз трансформацияларынын бири, ал Ааламдын түпкүрүнөн чыгат, а композитор болсо, радар катары, музыканы космостон угат, аны формага салат, шайкештик берет, конкрет угулгандай кылат деп ой жүгүрткөндү жакшы көрүүчү. Башкача айтканда, музыка – бул ааламдагы Мейкиндик менен Мезгилдин үнгө айланышы. Албетте ал өзүнүн бул «ачылыштарын» эч кимге айтчу эмес, айтса кишилер ага күлүшмөк. Ал турсун Жесси да билчү эмес. Анын дагы бир теориясы боло турган, аны да эч кимге айтчу эмес, бирок кээде ал тууралуу бирөөгө сыр ачкысы келчү: музыка, деп ойлоочу ал кээде, адамдарга анын өмүрүнүн трагедиялуу кыскалыгынын кенемтесин толуктоо үчүн берилген. Адам музыка угуп жатканда, ага берилип кеткенде, ал адамдан тышкаркы категорияга өтөт, ал түбөлүктүүлүктүн агымына кошулат, анан анын өмүрү узарат, түбөлүктүүлүк менен жолукканда, балким, ондогон жылдарга, жүздөгөн жылдарга жана андан көпкө узарат, бирок биз билгендей өлчөмдө эмес, али табияты ачыла элек өлчөмдө узарат. А балким анын табияты эч качан ачылбай калат.

Бул жолу музыканы мындай кабылдоого белгилүү бир ыңгай, белгилүү бир маанай, дуба окуу алдындагыдай, денизге сапарга чыгар алдындагыдай маанай керек экендигин Борк түшүндү... Ага бүгүн дал ошолор жетпей турган. Ошентип музыка да жардам бербеди. Анын үстүнө Жесси кармалып жатты. Иш аяктап, элдин баары үйлөрүнө кайтып, ошого байланыштуу жолдордо кыймыл кычап, тоскоолдуктар көбөйүп турган чак эле. Борк дагы үйдө тоскоолдукка кабылгандай болду. Иш жылбады, ошентип тез бүтүрүүчү нерсесин кармоого колу барбады. «Трибюн» ал убада кылган макаланы болушунча тезирээк алгысы келди. Ал болсо газет беттеринде сенсациянын түшүмүн кечиктирбей алуу керектигин билип туруп эле өзүн компьютерге олтурууга мажбурлай албады. Анча эле болсо, дагы түн ичинде иштейм, газетаны уятка калтырбайм деп өзүн ынандырып, улам ары жылдыра берди. Өкүндү, жан алакетке түштү жана ошону менен бирге кагазга мыкты текст түшөт деп тымызын ичинен кымындады; ал муну өзүнөн сезип турду, текст анын башында жаандан кийинки чөптөй өсүп жатты. Макала өзү эле кагазга түшүүнү суранып турду. Ал күтүшү тийиш болбогон, ага тиешеси жок нерсени зарыга күтүп, иш кылбады. Бул шаардын калкы эң жыш жашаган бөлүгүндө, ичине эл шыкалган белгилүү спортзалда өтүүчү шайлоо алдындагы зор митинг, эмнегедир анын үйүнүн жанында, террасада, газондордо, анын ээн багында өтчүдөй сезилди. Анын үйүн калың масса курчап алып, демин кысып жаткансыды... Ал өзүн өзү параноик* деп тилдеди. Болбосо кантип ушундай элестесин көзгө?

Ал бирде үйгө кирип, бирде кайра сыртка чыгып, аркы-терки баса берди, саатын карайт, жыбылжыган музыка кулагынын сыртынан кетип жатат, телефондун кыйлага тынбай шыңгыраганына карабай, жооп бербеди. Конок үйдөгү чоң телевизорго жакындабады, алдын-ала аны койгусу келбеди; бул учурда сансыз каналдарда эмне берилип жатканын карабай туруп эле айтса болмок – баягы эле телетополон да... Жесси дале кармалууда... Ал жанын коёрго жер таппады, оюн бир жерге топтой албады. Бирок олуттуу ойлор да келе калып жатты. Мисалы, университетте, ал эле эмес «Трибюндун» журналисттери менен болгон маекте эмнегедир космос монахы Филофейдин кайрылуусу жеке Рим папасына багышталганы козголгон жок деп ойлоп койду. А чындыгында муну менен Рим папасы өтө татаал абалда калгандыгын оңой түшүнсө болот да, эмне кылуу керек, мындай адаттан тышкаркы, ал турсун арты чуулуу болуп калуучу кайдагы бир өзүн монахмын деп атаган немнин кайрылуусуна пресса аркылуу жооп бериш керекпи, же жокпу, ал эми жооп берүү керек болсо эмне деп бериши керек?

Кассандро-эмбриондордун проблемасы баардык жердеги талкуулар менен талаш-тартыштардын предмети болгондо, ар кандай диндерде болуп көрбөгөндөй толкуулар башталышы мүмкүн экендигин Роберт Борк көз алдына даана келтирди. Филофейдин ачылышынын жолунда турган коркунучтардын бири ушул болучу.

Анткени Кудай менен кол жетпес биригүүнү чаңкаган адам рухунун түбөлүк умтулуусунун азабын да, асылын да өзүнө камтыган диндердин ошол эле даражада өз билгени бар – Кудай

Кудайы менен, анан калса Кудай жалпыга бир, бирок өздүкү өздөй, өзгөнүкү – бул өзгөнүкү, өз менен өзгө – сыйышпас нерселер. Ар кандай диндердин чындыкка ээ болуудагы өз приоритеттерин аныктаарда калыстыктан таюучулугу, куру намыстуулугу, өзүмчүлдүгү да мына ушундан, бул негизинен дин төбөлдөрүнүн дүйнөлүк структураларында карама-каршы турууну жана, өз кезегинде, динге ишенген массанын бири биринен четтөөсүн, өз ара түшүнүшпөөчүлүгүн пайда кылат. Ошондуктан ушул себеп менен, Филофейдин ачылышын кандай жагдайда болбосун – же космос монахын каргышка тартып жана ошону менен саясий капитал жыйнап, же Кассандра тамгасынын ачылышын өз доктринасына¹ ыңгайлаштырып, ошонун өзү менен культтун диапозонун кенейтүү жана динге ишенгендерге өз таасирин арбытуу үчүн ар бир динде белгилүү бир күчтөр табылат, деп ойлоду Роберт Борк.

Башында тийди-качты болуп, андан соң улам кайталанып, өлкөлөрдү кыдырып жүргөндө, ар кандай эл аралык илимий конференцияларда кыйнала ойлонуп, бирок анысын түз айтууга батына албай жүргөн ойлор башына келгенин ал кайрадан эстеди. Эгер жер жүзүндөгү ар бир адам баардык динди күтүнүүгө эрктүү болсо, эгер адамга баардык жерде эч нерсе менен регламенттелбеген, эгер ал, албетте, Кудайга ишенсе, баардык болгон диндерге бирдей өлчөмдө жана бирдей «статус» менен таандык болуу укугу берилген болсо, ал башка баардык динди тааныбаган кайсы бир айрым конфессиянын, же сектанын

¹ д о к т р и н а – (лат.) окуу; илимий, философиялык, диний, саясий багыттагы системалуу окуу.

жактоочусу болбостон, дүйнөлүк диндердин асамблеясынын мүчөсү боло алса жана ал өзүн христиан да, мусулман да, буддист да, иудаист да деп санай алса жана эч кандай шылтоосуз алардын баары тарабынан таанылган болсо, жана ушул катардагы ишенимдерге жана диндерге – анын сүйүүсү жана сый-урматы болсо, анын өзүн ошол культтардын баарысы тааныса, жана ал алардын идеялары менен нормаларын, бирок сектанттык эмес, обочолонбогон, а жалпы диндик идеялары менен нормаларын эркин кабылдаса эмне болмок, айрым инсандын турмушу кандай нукка түшмөк, адам тагдырлары кандай абалда болмок деген ойлор эле. Анда адамдар ортосунда диний мүнөздөгү тымызын жана ачык тоскоолдуктар болмок эмес, бул өтө ири шаарлардагы жана эл жыш жашаган өлкөлөрдөгү көп динди карманган аралаш коомдор үчүн өтө маанилүү. Балким иштин мындай абалы адам жашоосун кыйла жеңилдетип, шайкештикке келтирет беле? Балким баардык диндер өз алдынча жана бири бири менен жөөлөшпөй, жүйөөлөшө, адамды утурлап чыга турган ушундай бир учур, ушундай бир тарыхый доор келгендир? Ошондо 20-кылымдын аягындагы адам мурдагы муундардан айырмаланып, баардык диндер меники, мен баардык диндерди тутунам, мен баардык культтардын баардык ибадатканасына кирип сыйынууга акылуумун, баардык ибадатканаларда мен жат эмес зыяратчымын деп айтууга акылуу болор... Мен христиан болуп туулгам, чокундурулгам, курандын сүрөөсү менен көмүлөм, бүгүн мен православныйлар менен православныймын, кечээ мусулмандар арасында мусулман элем, Жапонияда Буддага тайынгам, Швецияда

Лютердин тезистерин кайталагам... Кудайга болгон ишениминде мен эч кимге жат эмесмин жана бизди Жаратканга адамдын баардык тилдерде жана наречиелерде кайрылган дубаларынын мага жаты жок. Баардыгыбызды бирдей тындаган, биздин жасаган жаман иштерибизден бирдей азап чеккен жана биздин акыл-паразатыбызга жана жакшы иштерибизге жараша бардыгыбыз үчүн Ааламдын эшигин бирдей ачкан Жаратканга мен жат эмесмин...

Диндик жалпылык бир дагы динде Кудай идеясын солгундатмак эмес, тескерисинче, ага универсал, ачык, динамикалуу сапат бермек, жана баарыдан маанилүүсү – жакшынакай теорияларда эле эмес, диндин баштапкы маңызындагы, жасаган иштериндеги анын адамды сүйүүчү негизин ачмак...

124

Бул баарыдан мурда таң калыштуу, а балким сандырак идея экендигин, ал ишке ашпасын, бул жөнүндө өзүнчө, ичтен ойлонууга гана болорун, буга окшогон глобалдуу ойду айтууда, динге өтө берилгендердин намысына, жашоо ыңгайына шек келтирбөө үчүн, мындай идея адамды дал кылып саларын эске алып, өтө сак болуу керектигин, албетте, Борк түшүнчү. Дал мына ушул себептен улам футуролог Борк көңүлүнүн тереинде уялаган ойлорун ачыкка чыгарбай келатат. Диний космополитизмдин актуалдуулугу чындыктын өзү катары, адамдардын жана диндердин жаңы руханий байланышынын өтө зарыл модели катары өзүнөн-өзү дайын болуп турганда да айтууга оозун белендеп келип, карманып калган. Бул Кудайды издөөдөгү, башкалардан «озунууга» умтулган атаандаш культтар-

дын ар беткей аракеттери эмес, биргелешкен кадамы болмок.

Жеке көп конфессиялуулук идеясы культтук иерархиялардын укмуштай ачуусун келтирерин, кандай ызы-чуу көтөрүлөрүн, анын шордуу башына кандай таштар атыларын, кандай күнөөлөр, кандай айыптар коюларын, кандай дүйнөлүк ересь менен айыпталарын ал жакшы түшүнөт. Эгер өзүмчүлдүк менен пайдакечтик адам табиятына башынан таандык болсо жана биологиялык сапатына жакындап турса, мындай аракеттер боло турганынан кенедей да шек санабаш керек. Ошондо өзүнүн улуу пайгамбары үчүн ыза болгон, башка диндердин кайдыгерлиги менен колдоого ээ болгон мусулман иерархиясы тарабынан өлүм жазасына тартылган шордуу Салман Рушдинин тагдыры аныкына караганда алда канча жеңил болор эле: канткен менен да Салман Рушди азырынча баш калкалап турган жай тапты, а эгер динге берилгендердин көп диндүүлүккө келишин жактаган адамдын андай мүмкүнчүлүгү болбой калышы да толук ыктымал эмеспи, ошондо жаалданган культтар тарабынан баардык жерден куугунтукталган жана баардык жерден айдалган ал еретикке жер жүзүнөн шордуу башын ката турган орун табылбайбы, ал турук ала турган жер эч качан, эч жерде болбойбу? «Мындайда сага космоско, Филофейге кире качуу гана калмак, – деп өзүн өзү шылдыңдай ойго батты Роберт Борк, анан капысынан башына бир ой кылт эте калды: – Анан калса тагдыр Филофейди те кол жеткис бийиктиктен адамдарга кашкайган чындыкты айтуу үчүн космостук орбитага чыгаргандыр?»

Мына ушундай ойлор менен алек болуп жатып, Борк аз жерден шайлоо алдындагы жолугушунун трансляциясынын башталышын өткөрүп жибере жаздады. Саатын караса алты болуп калыптыр. Ал конок үйгө телевизорго жөнөдү. Дал учурунда келиптир! Алып баруучу телекөрүүчүлөрдү «Альфа-Бейсбол» спорт залынан президенттикке өз алдынча кандидат Оливер Ордоктун шайлоочулар менен жолугушусун түз алып берүүнү көрүүгө экранга чакырды.

❧
126

Аңгыча спорт залдын эл жайнаган панорамасы көрүндү. Кылкылдаган элге сан жетпейт. Эфирден аарынын уюгундагыдай басыңкы гүлдөгөн үн угулду. Борктун көз алдынан адам жүздөрү, кандай олтургандары, миндеген ар кыл түстөгү адамдар жылып өтүп жатты. Жолугушуу өтчү жердин жасалгасы кандидаттын командасынын дурус иштегендигин айтып турду. Спорт залдын кумпасы алдында Ордоктун жылмайган портрети тартылган зор аба шары илинген. Ар кай жерде: «Ал букаралардын таламын билет», «Ордок – эртеңки президент!», «Ордок жаңы экологиялык проблеманы сунуш кылат», «Жумушсуздар Ордокко ишенет!», «Феминисткалар приоритет талап кылышат!», «Добушубузду өзүбүздүн Ордокко берели!» жана дагы ушу сыяктуу транспаранттар. Операторлор плакаттарды ири планда көрсөтүшүп, чебер иштешиптир.

Буга окшогон эли көп жолугушууга ылайык баары шайма-шай өтө баштады. Ызы-чуу, эстрада музыкасы, комментаторлордун шайдоот үндөрү, тартипти көз ирмебей карап турган полицейскийлер. Оливер Ордоктун өзүнүн олтурушу да салтанаттын себепкерине татыктуу. Анын кый-

мыл-аракеттери ишенимдүү, өзү орто бойлуу неме булчуңдуу, тамырлары баржайган мойнун койкойтуп, башын жогору көтөрүп сыймыктуу олтурат. Кубарыңкы, жаланган эринине жылмаюусу жарашык берип, ошол эле жандуу жылмаюусунун ары жагындагы аярлыгы менен чапчандыгын көздөрү сырдуу жашырып турду. Ал боюнун кыскалыгын сергектиги, кыймыл-аракетинин шайкештиги, үнүнүн бөтөнчө жагымдуулугу менен толуктаган тиш каккан конферансьени эске салды. Ордок залдын жакшы ниеттүү кол чабуулары алдында, жандай басышкан кенешчилери менен жардамчыларынын коштоосунда трибунага барды. Президент-тикке кандидат көрүнөр замат топтошуп турушкан фоторепортерлор жабалактап аны мээлешип, аппараттарын шыркылдатышып, жарк этмелерин жаркылдатышып, жан алакетке түшүп калышты. Эфир убактысынын бир минутка жетип-жетпеген мезгили ичинде эл менен жолугушунун атмосферасы митинг башталар алдында кандай болушу керек болсо дал ошондой болду жана бул аракеттеги америкалык демократияны, шайлоо алдындагы кампаниянын иштиктүүлүгүн дагы бир ирет айгинеледи.

Эмне экени түшүнүксүз бир күн кечке тынчсызданган, зарыгып ичтен тына күткөн Борктун жүрөгү болуп жаткандарды көрүп, ылдыйлай түштү, өзүн ашкере санаакорлугу үчүн жемеледи.

Анан чынында эле бүт көңүлү жалгыз Оливер Ордокко бөлүнгөн элдин бул массасында, микрофондор күчөткөн анын сөзү эбегейсиз кенен залды жаңыртып, тизмектеше жалындап агылып жатканда, адисинен ашып кетчү бир

нерсени байкоо кыйын эле. Ордок кыйла дурус сүйлөп жатты, актуалдуу проблемаларды козгоду, сөзү бутага тийгенде, элдин көңүлүндөгү көйгөйдү айтканда анын сөзү бир нече ирет кол чабуулар менен токтотулду. Президенттикке кандидат өзүнө саясий ишеним алуу үчүн колунан келгендин баарын жасады: көпчүлүктү канааттандырууга, көңүлүн бурууга, багынтууга аракеттенди. Ал мөөнөтү бүтүп бараткан президентти аёосуз сындады, сенаторлорду, массалык-маалымдоо каражаттарын, кайсы бир корпорациялар менен компанияларды, финансы структураларын сындады; булардын баары бирге жана айрым-айрым бир нерсени аягына жеткире жасабаган, бир нерсени баштап коюп бүтүрбөгөн, кирешелерди жашырган, мына бул олтургандарды мүмкүн болгон байлыктан ажыратышкан немелер, а бул болсо ушунун баарын калыбына келтирүүгө жана көп эселентип кайтарып берүүгө убада берди. Сөзүнүн ушул жери күчтүү чыкты, зал бүтүндөй толкуду, Ордоктун арааны жүрүп, эл алдында жылдызы жанды. Анын ооматы жүрдү.

Роберт Борк экөөнүн кечээги телефондо сүйлөшкөн сөздөрүн канчалык денгээлде эсине тута алгандыгын билүү үчүн Ордокту тап жылдырбай байкап олтурду. Жок, космос монахынын кайрылуусу жөнүндө Ордок азырынча ооз ачпады. Балким ушунусу да туурадыр, мүмкүн, мындай чоң саясий жыйында андай маселени козгоп кереги да жоктур? Балким Ордок, көпчүлүктү сөзгө кызыктырып арбап, күнүмдүк жашоонун актуалдуу проблемаларынын чытырман токоюна алып кетип, ошону менен регламенттин аягына чыгайын деп жатты бекен?

Бирок кандай болгондо да көпчүлүктү алаксытып, Филофейдин феноменинен* кыйгап өтүү Ордоктун колунан келбеди. Залдагы микрофондон берилген эң алгачкы суроо дал ошол жөнүндө болду:

– Мистер Ордок, – деген аялдын шынгыраган үнү угулду. – Менин атым Анна Смит, мектепте мугалиммин. «Трибюнга» жарыяланган космос монахы Филофейдин кайрылуусу жөнүндө сиздин оюңуз кандай, ошону айта алар бекенсиз? – Аял баскылыктагы микрофондун жанында түптүз болуп, өрөпкүп турду.

Капысынан катуу толкун урган кемедегидей болуп, залдагы эл козголо түштү. Гүүлдөй чыккан үндөр бат эле басылып, жооп күтүп калды. Бул демейде бурулуш деп атап койчу учур эле.

– Ооба, урматтуу Анна Смит, – деди бир тынымдан кийин Оливер Ордок, заматта бою жыйрылып, өңү өзгөрүлө түшүп, – мен ал документти окуп чыктым жана ал жөнүндө көп ойлондум. Биздин жолугушууда да мындай суроо берилерин күткөм, жашырганда эмне, албетте шайлоо алдындагы компанияга анын түздөн-түз тиешеси жок деңизчи. Бирок силердин тынчынарды алган нерсе, урматтуу шайлоочулар, мени да кайдыгер калтырбайт. Анын үстүнө, бул маселе, менин оюмча, баардыгына мүлдө тиешелүү. Анан ушуга байланыштуу айтайын деген оюм мындай, – деп сөзүн улады Ордок. – Албетте, мен бул сыяктуу саясаттан алыс проблемага анча кунт койгон жокмун. Бирок, менин оюмча, монахтын, тактап айтканда, азыркы учурдун чоң окумуштуусу Филофейдин ачылышы адам баласы үчүн сыноо мезгили келгендигин айтып турат. Биз өзүбүздү ашыра баалап жибериппиз,

аттин. Баарыңыздар газетаны окудуңуздар, сөз эмне жөнүндө экенин билесиздер. Филофейдин берген белгисин жакындап келаткан катастрофа жөнүндө эскертүү катары кабыл алуу керек. Ушундай эмеспи!

Бул учурда телеобъективдер көздөрүнөн бир нерсени кооптоно күтүп олтургандардын жүздөрүн, ар кандай абалдагы учурларын чоңойто көрсөтүп, залда жылып жүрдү. Роберт Борк ушул учурда залда болбой калганына өкүнүп, экран алдында селейди. Ордок элди ынандыра алар бекен?

— Анан эмне кылуу керек? — деп сурады мугалим аял мемирей калган тынчтыкта.

Анын суроосу ак дилинен чыгып, аргасыздыгын билдирип турду.

— Менин оюмча, — деди Оливер Ордок, — ар бир адам өзү чечиши керек. — Зал уу-дуу боло түштү. — Ал эми тереңдетип айтканда, — деп ой жүгүртө баштады Ордок, залдагы уу-дууну басууга аракеттенип, — анда, албетте, мейли социалдык, мейли, Филофей билдиргендей биологиялык болсун, катастрофанын алдын алуу үчүн тиешелүү программа иштеп чыгуубуз, кассандро-эмбриондордун эсхатологиялык реакциясын, башкача айтканда, жашоодон баш тартууга умтулуучу кубулуштарга каршы күрөшүү чараларын көрүшүбүз зарыл.

— Мага сөз беринизчи! — деген дагы бир аялдын үнү чыкты. Кайырма жака сары блузкачан, кулагында металл сөйкө жаркылдаган кара чач, кара торусунан келген, түрүнө караганда мулат деп ойлогудай бир аял кадамын өтө чечкиндүү шилтеп, баскылыктагы микрофонго келди. — Мен унчукпай коё албайм, жана да биз айтпай

коюуга тийиш эмеспиз! – деди ал эки жагын каранып. – Ооба, биздин кварталдардагы жашообуз такыр жеңил эмес. Бирок биз дайыма бала күтсөк деп, алардын төрөлгөнүнө кубанып келгенбиз. Ошондуктан биздин бул жашообузга эч ким кийлигишпесин! Космостогу монахтын эмне иши бар?! Эмне үчүн ал менин жеке турмушума кийлигишет? Мен буга таптакыр каршымын!

Залда кайрадан уу-дуу башталды, олтургандардын бир даары туура дегендей баштарын ийкегилешти, айрымдары орундарынан туруп, колдорун булгалашып, жактагандыктарын билдиришти.

Ордок мулат аялды тынчытууга аракеттенди:

– Туура, мен сизди түшүнүп жатам, айым, бирок Кассандра тамгасынын пайда болушу бизге баш ийбейт. Биз аны болгон реалдуу чындык катары карашыбыз керек.

– Эгер келечектеги президенттин трибунасынан туруп алып жанагы космостогу монахты жактайлы десек, анда сөз башка! Анда ал быякка келсин, бизге, аялдарга айтып берсин, өзү барып алып бизди кекетип-мокотуп жаткан асманына биз эмне күнөө кылган экенбиз! – аял сөйкөлөрүн жаркылдата, ого бетер алкынып, тегерегиндеги өзү менен тилектештерди дүүлүктүрдү. Балким ал үйүндө да ушинтип ажылдаган немедир, а балким анда үй да, эр да жок чыгар. «Бактысыз шордуу ай, – деп күбүрөдү Роберт Борк, – кандай гана каргашалуу жаңылыштык. Ал байкуш азап тартып жатат, аны түшүнсө болот».

Аял болсо баягыдан да күчөп, алкына берди:

– Ал даанышман окумуштуу деп айтууга сизге оңой. Ал биздин көзүбүздү ачкан имиш. Ал

эми мен үчүн орбитадагы бул тип – акмак! – деп кыйкырды аял, тилинен заар чыгып.

Ушул учурда уу-дуу болуп жаткан зал тып басылып, көз ирмемге тымтырс боло калды. Эч ким аны тыйган жок, эч ким коомдук тартиптин эрежесин сактоону эсине салбады. Ынгайсыз абалда калган Оливер Ордок да ал жөнүндө эскертүүгө даабады. Ангыча Америкада ошол саатта телевизор көрүп олтургандардын көбүнүн оозун ачырып, нес кылган көрүнүш болду.

– Мына, көргүлө, менин жашыра турган эч нерсем жок, мына карагылачы, мен эмне кылышым керек?! – деп кыйкырды аял, энтиге дем алып, анан өзүн чекеге сайып көргөзүп. – Мына бир нече күндөн бери менин чекемде жанагы балакет так, Кассандра тамгасы, космостогу азеилдин айтуусу боюнча бул шүмшүк ушинтип аталат имиш! – аялдын жүзү телеэкрандан ушул учурда ири план менен чыга калды жана маңдайындагы жоболондуу кочкул-кызыл так, кабар берип жаткансып, өчүп-жанып даана көрүндү.

– Мен эмне гана кылбадым – бетмай да, упа да жаап көрдүм, – деди аял эрдинин дирилдегенин алаканы менен калкалап. – Пайдасыз. Жок кыла албай койдум. Күндүз да, түн ичинде да! Демек мен жанагы космостогу жексурдун көзөмөлүндө экемин да? Демек ал мени көзгө сайгылап: көрүп ал, сенин түйүлдүгүн – сага каршы, энесине каршы, жашоого каршы аны өлтүрсүн деп белги берип жатат дегени тура! Демек ал туулгусу келбейт, жашоодон коркот экен да? Ушундайбы? Анын жашоодон көңүлүн калтырган ким, туула элек немени өлүмгө ким

түртөт, жарык дүйнөдөн баш тартууга аны ким мажбурлап жатат? Ким менин жеке турмушума кийлигишкен? Мени космостон туруп алып, кайдагы бир каргашалуу тапкыч нурлар менен нурландырууга кандай акысы бар? Биз бул жерде олтурабыз, ал болсо, жанагы бизге даанышман деген Филофей космостон нурларын жиберип, аялдардан кассандро-эмбриондорун издеп жатат. Бизди көзөмөлдөйт! Бизди көзгө сайгылап, акмактыгыбызды ашкерелеп жатат! Аргабыз канча? Мени жалгыз деп ойлойсуңарбы? Ушул залда мага окшогон аялдар олтурушкан чыгар, мүмкүн алар али маңдайында Кассандра тамгасы бар экенин билишпес?! Кана, эми эмне кыл дейсиңер, эл журт. Мен кантишим керек? Жашоодон коркот экен деп ичимдеги түйүлдүктү өлтүрөйүнбү? Демек мен, менин тагдырым, менин жашоом ага бир тыйынча эмес экен да? Же мен ага жерден бейиш даярдашым керекпи?! Кантип? Атаганат андай болсо кана! Бирок дүйнөнү түз жолго салуу менин колуман кантип келет? Же мен асынып өлүшүм керекпи? – ушинтти да, аял буркурап ыйлап жиберди, башын чайкагылап, чачын жула баштады. Алдыңкы катардан кимдир бирөөлөр чуркап келип, кучактай кармап, алып чыгып кетишти.

Залда кайрадан мемиреген тынчтык өкүм сүрдү. Миндеген кишилер үндөбөй олтурушту. Баары Оливер Ордок жөнүндө таптакыр унутуп коюшкансыды. Телекамералар трибунадагы аны көрсөтпөй, бирде олтургандардын өңүнө үңүлүп, бирде жалпы панораманы берип турду. Бир маалда экрандан Ордок көрүндү:

– Мен бул жерде бардык суроолорго жооп бере алабыз деп ойлобойм. Мүмкүн атайын... –

деп келатканда, анын сөзүн залдан бирөөнүн үнү бузуп кетти:

– Кечиресиз, мистер Ордок, – деп кайрылды алыскы бурчтагы микрофондон бир эркек, – менин айтайын дегеним, сиз оюнузга эч жаман нерсе албаныз. Биз сизди колдойбуз, бирок көрүп турбайсызбы, баары тең катуу санааркап жатышат. Мен өзүм врачмын, ошентсе да бул бир укмуш экенин танбайм, бул аялды мен түшүнөм, анын кайгысы катуу, жана мындайлар дагы канча дейсиз! Ал өзү ким болбосун, кимдир бирөөнүн биздин турмушубузга ушундайча кийлигишкени болобу?! Биринчиден бул биздин Конституциябызды бузгандык. Суроо туулат: биз демократиялык өлкөдө жашап жатабызбы, же жокпу? Биз өзүбүзгө өзүбүз ээбизби, же жокпу? Адам укугун сактоо деген кайда? Инсандын укугун тепсөөгө ким батына алат? Мейли ал илимий концепция болгон күндө да, ким бизди кайдагы бир теорияга жараша жашоого жана иш кылууга мажбурлай алат? Эгер мен аны, жананы концепцияны, кабыл албасам, эгер ал менин таламдарыма туура келбесе, анда мага лабораториялык жол менен тигил же бул жашоо ыңгайын тануулоого эч кимдин акысы жок. Мен Филофейдин кайрылуусун кунт коюп окуп чыктым. Көп ойлондум. Анан бул жерде, сизди өтө сыйлаганыма карабай, сиз менен макул эмесмин, мистер Ордок. Мен Филофейдин сунуштарын колдоого мүмкүн эмес деп эсептеймин. Илимий көз караштан алганда, балким аныкы туурадыр, бирок практикада – жок, аныкы туура эмес. Тажрыйба жүргүзүүчү келемиштер биз эмеспиз!

– Туура айтат! Азамат! Абдан туура! – деп ордуна кыйкырган үндөр угулду. Зал уу-чуу түшүп калды.

Телекамералар бирде тигил, бирде бул кыйкырып жаткан шайлоочунун жүзүн көрсөтүп жатты. Бир учурда телеоператор Ордокту ири план менен көрсөттү. Анын кебетеси адамдын боору ооругандай эле. Ал залда башталган ызычууну кантип басарын, эмне кыларын билбей, трибунада айласы кетип турду. Анан дал ушул минутада Борк Ордоктун бетинде кайрадан пайда болгон, капысынан кайдандыр тээ ары жагынан чыга келген, тымызын жинденгендиктин көзгө суук туундусун, сорпонун тактарын байкады. Бетине чолосуз чачыраган бул сорпо кызгылт күрөң тартып, ысык жана нымдуудай көрүндү – алыстан, экрандан дал ушундай таасир калтырды. Болуп жаткандарды, жүзүндөгү ыпыласчылыктын булагы өздөрү экендигин адамдардын билгиси келбегендигин көрүп туруп, Борк өзү жаман болду. Ооба, Филофейдин четке кагууга мүмкүн болбогон улуу ачылышын түшүнүүнү каалабагандык. Борк Ордокту да чындап аяп кетти, ал өтө басмырланып, кемсингендей, жылдызы жерге түшүп олтурду. «Жолу болбосо ушул да, – деп Борк жолдошуна жаны ачыды. – Баарынан да эми чөгүп кетпесе десен. Эптеп залды ишендирип, өз көз карашын коргоп калса экен. Мына ошондо ал мурдагы позициясын ээлейт. Бирок ошол колунан келээр бекен? О Жараткан, бул эмнен! Биздин кендирибиз кесилген, бизде күнөө жок, бирок биз өзүбүзгө келгенде керен жана сокур бойдон калдык! Шордуу Филофей, азыр ушул залда болуп калсачы!»

– Мистер Ордок, мен сизден суранам, өз атыман да, эгер мага кошулушса, шайлоочулардын атынан да суранам. Муну бул боюнча калтырууга болбойт! – деп ызычууга карабай, баягы врач-

мын деген киши микрофонго кыйкырды. – Американын граждандарына кандай эксперимент болбосун жүргүзүүгө эч кимдин укугу жок! Жанагы космостук монах деген неме жалпы адамзатка карата айтып жатат, ал өз иши, биздики эмес. А биз – америкалыкпыз. Биз – суверендүү адамдарбыз! Кошмо Штаттардын территориясында провокациялык нурландыруунун жүргүзүлүшүнө тыюу салынышы зарыл! Айтсын өз сөзүн Конгресс, айтсын өз сөзүн федералдык органдар!

– Туура айтат! Тыюу салуу керек! – деген кыйкырыктар угулду туш-туш жактан. – Тыюу салынсын!

– Тынчтаныңыздар, жентльмендер! Сиздерден өтүнөм, айымдар! – деп сценадагы алып баруучу өз микрофонунан тартипке чакырууга аракеттенди. Ал кымбат баалуу чоң алкактуу көз айнекчен, жылтырата майланган чачы кынабы менен жаткырылып таралган, кийингени кынтыксыз, салабаттуу адам болучу, түрүнө караганда иштин мындай болуп кетээри ал үчүн да таптакыр күтүүсүз нерседей көрүндү. Ал эмне кыларын билбей абдырап, галстугун улам чойгулай берди. – Микрофонго кезек менен келишиниздерди суранам! – деди ал. – Мен сизге сөз берем, бирок кезеги менен, сизден суранам, кезек менен.

Бирок кеч болуп калган эле. Баскылыктардагы микрофондордун жанында дароо бир нерсе билдирүүнү, мурда айтылгандарга кошумча дагы бир нерсе айта салууну өтө каалагандар топтолуп турушту.

Ошентип алып баруучу микрофондорго кезек берүүнү жөнгө салуу менен гана алек болуп калды:

– Биринчи микрофон! Сөз экинчиде! Мархамат! Үчүнчү микрофон! Бешинчи, жетинчи, онунчу...

Микрофондон микрофонго чыгып сүйлөөчүлөрдүн эстафетасы көзгө көрүнбөгөн от болуп чуркады, ойлор улам барган сайын так кесер айтылып, алардын маңызы Филофейдин ачылышы менен идеяларын кескин кабылдабоого, аны орбитадан кууп чыгууга чечкиндүү чакырыктарга, космосто дүйнөлүк чагымчы, ай-ааламды буй кылган жоболондуу зөөкүр дегенге чейин барып такалды; ал эми дагы бирөө, сыягы орус эмигранттарынан болуу керек, Филофейди ал турсун КГБнын баканооздорунун бири, бооз аялдардын артынан көзөмөлдөтүп койгон космостогу жоон билек айгак деп таштады. Дагы бирөө: бул Филофей деген Россиянын космоско ташталган таасир этүүчү агенти, ага Американы ичтен бузуп-жарып жок кылуу, коомдо генетикалык бомбанын жарылышын пайда кылуу тапшырмасы берилген десе, андан кийинкиси бул эл аралык мафиянын кылганы, ал азыркы коомду былк эттирбей көзөмөлгө алуу үчүн кандайдыр бир глобалдуу акция ойлоп таап олтурат деген жоромолду айтты. Чогулгандардын башына келген дагы ар кандай биринен бири коркунучтуу жоромолдор айтылды. Анан андан ары кара ниеттик менен жүзү каралыкка эзелтен колдонулуп келаткан ашмалтай сөздөр айтылып, ага космостук деген кошумчаланды – космостук азезил, космостук жин-шайтан, космостук анархист жана ал түгүл аргасыз мактоо – космостук Фауст болуп чыга келди...

Бирок канткен менен да көпчүлүгү чын дилинен, санаасында турган чочулоосун жашыр-

бай айтышты, албетте баары бир кишидей Филофейге, анын социалдык-биологиялык ачылыштарынын үрөй учурган аң-сезим менен акыл-эстен кандай болбосун айдап чыгууну көздөп, каршы болушту; бул учурда алар баарыдан мурда, кылымдардан кылымдарга эч кандай «Кассандранын белгиси» менен иши жок эле өнүп-өсүп жана гүлдөп-чардап келаткан адамзат тарыхына кайрылышты. Ушунун баары чынында катуу таасир калтырды, бөтөнчө аялдар көз жаштарын көлдөтүшүп, сактап калгыла, алардын жеке турмуштарына тапкыч-нурларды кийлигиштирбей коргоп калгыла дегенде. Анан акырында сөздүн жүрүшүндө космос монахынын маселесин БУУнун өзү колго алсын, адамзатты коргоп калуу максатында чара көрүү үчүн БУУга маселе коюлсун деген талаптар айтылды.

Мына ушулардын баарын көрүп олтуруу Роберт Боркко оор, кейиштүү болду. Дайыма моюнга алуу анча кыйын болбогон, жаралган күнүнөн тартып күтүлүп келаткан тышкы дүйнөнүн глобалдуу катастрофасы менен эмес, а түгөнүп бүтпөгөн, улам барган сайын амалкөйлүгү жана таш боорлугу артып бараткан карасанатай арам иштер пайда кылган тукум куучулуктун түпкүрүндөгү бүлгүн алып келаткан келечектеги акыр замандын чыныгы маңызын ачып көргөзөйүн деген Филофейдин аракетин элдин көпчүлүгү түшүнбөй тургандыгына Роберт Борк кайгыруу менен ынана берди. Алмустактан бери жасап келаткан арам иштери үчүн, Кудай белек кылган жашоо алдындагы күнөөсү үчүн жооп берер күн келет деген адамдагы түбөлүктүү, инстинкт менен келген коркунуч аны коё бербеди. Ал эми

жашоо ага бир жолу гана белек кылынган жана кайталангыс, ар бир пендеге түбөлүккө эмес, узак убакытка берилген, башынан Мейкиндик менен Мезгилде лимиттештирилген жана чектелген.

Оливер Ордоктун абалы зээн кейитерлик болчу. Анын жети өмүрү жерге кирип баратканын Борк элестетти, Ордокту кандайдыр бир денгээлде эскертсе да, окуя ушуга жетерин алдын-ала көрө албаганына өзүн күнөөлөдү.

Ордок чын-чынында акмактай абалда калды. Ага эч ким көңүл бурбай калды, бул жолугушууга тиешеси жоктон бетер Ордок трибунада жалгыз кала берди. Баардык айтылган сөздөр жана каяшалар бүтүндөй жалгыз Филофейге багышталды, көңүлдүн борборунда урматына ушул митинг уюштурулуп жаткан Ордок эмей эле, космос мейкиндигинин кайсы бир жеринде Филофей болду. Баскылыктагы микрофондорду ага, президенттикке кандидатка эмес, монах Филофейге бир нерсе айтуу үчүн жулунгандар ээлеп алышты. Ал эмнегедир трибунада сокоюп тура берди. Анын көз алдында баары базарга айланды да калды. Ордоктун миссиясынын маанилүүлүгү жөнүндөгү ойго шайлоочулар менен телекөрүүчүлөрдү ынандыруу үчүн көрүлгөн даярдыктар менен чаралардын баары сая кетти. Ордоктун жылмайган портрети илинген спортзалдын кумпасы алдындагы аба шары азыр күлкү келтирерлик бир нерсеге айланды. Өзү болсо аргасы түгөнүп, алдан тайып, эмне кыларын билбей делдейди. Ага кеңешчилери менен жардамчылары чуркап келишип, бир нерселерди шыбырашууда, бирок ал дале болсо күткөнү барсынып трибунада турат. Көздөрү алачакмактап ачуулуу, жүзүн мүлдө сорпонун тактары каптаган. Бул

толук ойрон болуу, бүткүл өлкө алдында ойрон болуу эле.

Митингдин дайрасы башка нук менен акты. Эгер чөгүп баратканга бир тал саман таштабаганда, ким билет, аягы эмне менен бүтөт эле. Сценага ангыча шайдоот басып, кайдан-жайдан бир жаш жигит суурулуп чыга келди; ал дале болсо галстугун улам чойгулап коюп, чыгып сүйлөөчүлөрдүн кезек тартибин сактатууга пайдасыз аракет кылууну улантып жаткан алып баруучунун жанына чечкиндүү басып келди да, бирдеме деп туруп, тигинин колундагы микрофонду күч менен жулуп алгандай болду. Анан залга кайрылып, катуу унчукту.

– Капысынан келип калгандыгым үчүн кеңирип коюнуңдарды суранам. Мен өтө маанилүү бир нерсе айткым келет!

Уу-дуу басандай түштү. Зал кыйлага мемиреп тынчый калды. Эми бир секунданы да сая кетирбөө керек эле.

– Менин атым Энтони Юнгер, – деп өзүн тааныштырды капыстан пайда болгон жаш жигит.

«Ии, Энтони Юнгер, демек ушул турбайбы. Көзгө толумдуу жигит экен!» деп ойлоп койду Роберт Борк.

– Менин ысмым силерге эч нерсе билдирбейт, – деди Юнгер – Бирок мен дагы биздин округдун силердей эле шайлоочусумун. Анын үстүнө мен мистер Ордоктун командасындамын, анын консультанттарынын бири болом. Көңүл бөлүп коюнуңдарды өтүнөм. Биздин митинг бизге космостон ташталган проблемалар боюнча диспутка эмес, а президенттикке кандидат менен жолугушууга арналган. Ошондуктан биздин шайлоо алдындагы талкуубузду улантканыбыз ду-

рус болор эле. Ал эми Филофей жөнүндө башка бир учурда сөз кылсак, анткени байкашыбызга караганда, бул укмуштуудай кабар жөнүндө дагы көп ирет ойлонууга жана талашууга туура келет. Ошондуктан регламент боюнча иштөөнү сунуш кылам. Мистер Ордокту Филофейдин проблемасына алаксытпай, өзүнүн корутунду сөзүн айтып берүүсүн сураналы.

Бул өтө өз учурундагы айла эле. Чатак ооздукталды. Борк Энтони Юнгерге ыраазы болду. Болжол менен аны ушундай го деп элестеткен. Андан ары эч ким, анын ичинде Борк өзү да, күтпөгөн иш болду.

Ордокту да баалаш керек – ал демилгени колго алаар мүмкүнчүлүктү кетирген жок:

– Ооба, мен сөзүмдү улантайын, – деп дароо даяр болду ал, ушул учурда анын көздөрүнөн кандайдыр учкун жылт эте калды, көз ачып-жумгандын ортосунда өзгөрө түшкөн жүзүнө караганда, анда бир нерсе болуп өттү. – Ооба, урматтуу шайлоочулар, азыр Энтони Юнгер айтып өткөндөй, мен бул жерде сөзүмдү улантуу үчүн турам. Бирок бир арзыбаган оңдоо киргизмекмин. – Ал олтургандарды кыдырата сынай карап, тыным жасады да, мындайча түшүндүрдү: – Мен дал ошол Филофей жөнүндө, дал ошонун өзү жөнүндө, Филофей жөнүндө айтмакчымын, – деп баса көрсөттү. – Мен бул жерде микрофондордон айтылгандарды улап, бизге космостон психологиялык чабуул жасалгандыгына байланышкан нерсени өнүктүрө, биздин генетикалык кырдаалды чечкиндүү түрдө сындай сүйлөгүм келет. Мен булар жөнүндө биринчи иретте айтмакчымын, анткени мен шайлоочулардын, элдин ою менен жашайм. Биз мына бул жерде

баарыбыз биргебиз, мага бул баарынан маанилүү. Бул жерде микрофондордон мага руху жактан жакын сөздөр сүйлөндү. Мен да бул жөнүндө, американын демократиясы үчүн барып турган жогорку нарк болуп саналган биздин укуктарыбызга жана эркиндигибизге космостон жасалган кулак уккус агрессия жөнүндө, болжол менен ушундай ойлогом. Филофей космостон биздин турмушубузга кийлигишип жатат деп бул жерде туура белгиленди, мен да ошону туура деп эсептейм. Мен дагы бир нерсени кошумчалар элем – ал муну каалайбы, каалабайбы – акыры келип биздин демократияга дагы арам иш жасап жатат. Мындай караганда мүмкүн эместей, бирок ушундай. Бул караниеттик менен, адамды жек көрүүчүлүк менен ойлонуштурулган жамандык. Биз силер менен дагы бир жолу күбө болуп жатабыз, азезилдин жүзүкаралыгына чыны менен чек жок. Сөзүмдүн башында өзүм маектешип көргөн, компетенттүү сыяктанып жүргөн айрым бир белгилүү адамдардын пикирлерин айтып келип, анан бул жөнүндө өзүмдүн оюмду ортого салмакчы элем. Бирок сөзүмдүн экинчи бөлүгүнө өтүүгө, Филофейдин кайрылуусуна өзүмдүн жеке мамилемди билдирүүгө, өзүнөр түшүнсөнөр, мен али үлгүргөн жокмун. Микрофондон айтылгандардын баары мен айттайын дегендер менен дал келет. Мына ушунун өзү сонун, ушунун өзү менин позициямдын тууралыгына мени ишендирет. Азыркы коомго капысынан болуп көрбөгөндөй коркунуч туулду деген ойду мен толугу менен колдойм. Өзүн монах Филофеймин деп атаган адамдын бул акциясы, мындай караганда генетиканы изилдөөгө арналгандай көрүнгөнү менен чын-чынына кел-

генде бул – агрессия, биздин рухубузду, биздин өзүбүзгө тарыхый ишенимибизди, биздин цивилизациябызга ишенимибизди тебелеп-тепсөө. Анан байкасаңыздар, бул агрессия космос бийиктигинен эле жүргүзүлүп жаткан жок, Филофей өзүнө союздаштарды жерден да таап алып олтурат, алар биздин илимде жана коомдук турмушта чоң кадыр-барктуу деп эсептелген айрым адамдарыбыз. Иштин абалы мына ушундай! Мына ошол кишилер Филофей менен биригип алып, өздөрүнүн космостогу шыктандыруучусунун ураанын чакырып, анын ысмы менен жерде кулак угуп, көз көрө элек тополоң көтөрүүгө, биздин цивилизациянын анык экендигине шек туудурууга, жана эң башкысы биздин аялдарга жин-шайтандын белгисин – Кассандранын тамгасын басып, шерменде кылууга өздөрүнүн убакты-саатын күтүп, даяр турушат. Тапкандарын карабайсыңарбы – Кассандранын тамгасы, элге келчү кырсыктарды жана кайгы-касиретти алдын-ала айтуучусу! Анан калса жөн жерден ошентип атап олтурушкан жок. Кандай караниеттик кыйытуу турат? Ошондуктан даяр турушубуз зарыл! Баардык улуттар даяр туруулары керек! Академиянын мантиясын жамынышкан Филофейдин пикирлештери адамдарга массалык-маалымат каражаттары аркылуу таасир этүүгө, космостон келген жалган пайгамбардын айткандарына аларды ынандырууга даяр турушат. Мында кенедей да апыртма жок, ишенип коюңуздар, бул – бүткүл адамзатка каршы чыгуум. Мына ушундай! Менин тынчсызданганым ушул, урматтуу шайлоочулар!..

Зал, көрсө, ушуну гана күтүп туруптур. Президенттикке кандидаттын сөзүнө арбалган эл аны

суктана карап олтурушту. Азыр Оливер Ордок айтып жаткандын баары алардын жүрөгүнөн түнөк таап, толук колдоого ээ болду. «Альфа-Бейсбол» спортзалында олтургандар ошол саатта дем тартышпай, Оливер Ордоктун чакырыгына, сөздөрүнө, бир кишидей кулак түрдү. Албетте бул жениш болчу. Эл алдында бедели түшө түшкөндөн кийинки Ордоктун мыкты жениши эле. Ал женишке жол тапты, так маневр жасады, стратегиясын кынтыксыз өзгөрттү, эми минтип үзүрүн көрүп олтурат.

Ордок өзү да баягы эмес болчу. Трибунада таптакыр бөлөк адам турду. Олтургандарга анын ар бир сөзү сая кетпей таасир берип жатканын көрүп, Ордок ого бетер жалындаган шык менен сүйлөп жатты. Бул өзүнө өзү ыраазы болуунун, сөз жеткис, көз тойгус ийгиликтин ыраматын сезүүнүн сейрек боло турган абалы, сөздүн бөтөнчө кудуретинин жана кубатынын абалы эле; ага анын сөздөрү, оозунан чууруп чыгып, айланадагылар менен жана баарыдан мурда жалжылдай карап олтурган аялдар менен жуурулуша кетип жаткандай, анан анын баары, жынысына карабай, эркектери да, аялдары да ага жан дилдери менен берилип, жана ар бири аны дилгирлик менен кабылдап жаткандай сезилди, жана ушундан улам ага үйүрдөгү бээлерди көздөй аңгырай азынап, демиге кошкуруп, атырылып келаткан айгырдыкындай күч-кубат жыйылды; ар бир сөз анын күчүнө күч кошту жана ушунчалык эңсеткен, бирок азырынча колу жете элек потенциалдуу бийлик менен жуурулушунун жакындыгын сездирди. Андан тээ токой макулуктарынан бери келаткан өзүнө окшогондорду бийлөөгө тынбаган чакырык, өзүнүн эзүүсүнө

туш келгендерди колдон чыгарбоого, жоготпоого жырткычтык эрк көрүнүп тургансыды. Бирок бийликтин кызыгына батуучу учурга жол жамгырдай төгүлгөн сөздөрдүн кыяны аркылуу алып бармак; токтобой сүйлөнгөн сөздөр каскастар тизилип, алдыда турган чепти – Филофейдин идеяларын жана анын пикирдештерин – кулатууга ат коюшту. Ал азыр олтургандарга тигил жөнүндө сөз кыйытып, азыр мени менен бириккиле да, менин берген белгим боюнча кармашка чыккыла дегенди билдирди.

О, бул Оливер Ордоктун ооматы келип турган учур болчу. Залда олтургандардын ичинен экрандан бир нече ирет трибунанын жанында олтурганы элес-булас көрүнгөн жалгыз бирөөнөн башкасынын баары Ордокко суктанып олтурушту. Энтони Юнгер гана ыргытылган таштар тийбесин дегенсип, эки колу менен башын басып, сценанын чет жагында капталын салып олтурган, анын шадылуу колунун кан тамырлары баржайып көөп чыкканы көзгө урунат, ал кыйналып олтурду.

Оливер Ордок болсо чабуулун уланта берди, ал сөзүнүн оңтоюн залда аны угуп олтургандардын жана андан тышкаркы талылуу жерине тийгендердин тегерегине топтоп, аларды өзүнүн эркине багындырып жана ийгиликти бекемдегидей кылып келтирди. Бул сени карай умтулган жана боюн берүүгө даяр турган аялды жагымдуу сөздөр менен жанын эритип, кыса кучактап, кармалап, аймалап жатканда, андан ары тез жана чечкиндүү аракеттенүү зарыл болгондой, ал үчүн өтө маанилүү учур болчу.

– Мен бизге кыраакылыктын зарылдыгы жөнүндө айтып жатканым, – деп ал залда олтур-

гандарга өз кишидей кайрылды, — мен коомдун кызыкчылыгын ойлоп жатам, биз баарыбыз жанагы жүзүң куруган космостук авантюранын капилет курмандыгы болбосок экен деп жатам. Анткени маселе глобалдык масштабда коюлуп олтурат жана ошол эле учурда ал ар бир адамга, атап айтканда, ушул жерде, шайлоо алдындагы жолугушууда олтургандардын баарына тиешелүү, — Филофейдин адам генефонун бузууга жана деструкциялоого багытталган планеталык эксперименттеринен, биздеги жашоого умтулуучу башталыштын жок болушуна алып келүүчү коомго дүрбөлөн салуучу максат көздөгөн эксперименттеринен өзүбүздү кантип сакташыбыз керек!

— Андай болбойт! — деген ачуулуу үндөр угулду залдан. — Биз ага жол бербейбиз!

146 — Мен да ошентип ойлойм, — деп улантты Оливер Ордок. — Жана мен бул үчүн болгон күчкүбүмдү жумшайм. Мени эч ким, эч нерсе токтото албайт. Бирок келип чыккан космостук коркунучту жана жерде туруп Филофейди колдоп, жагдайды кызытып жаткандарды, мындайча айтканда — сууну ылайлап жаткандарды, кантип, кандайча зыянсыздандырабыз? Сөз адамдардын жана элдин тагдыры жөнүндө жүрүп жатканда мен өзүмдү жалпы чакырык таштоо менен жөн болгон сыпайы жентльмен катары көргөзгүм келбейт. Филофейчилер билип коюшсун — алар канчалык жогорку интеллектуалдуу далилдерди келтиришпесин, бизде алар менен тил табышуу деген болбойт жана болушу да мүмкүн эмес, ал эми алар менен кошо генетикалык буктурмага баруу — оозуңан айлансын! Атап айтканда, мен бир футуролог менен, илимий чөйрө-

дө белгилүү, дүйнөлүк атак-данкы бар, бирок иш жүзүндө космостогу монахтын башкы жактоочусу, ал турсун идеологиялык скауту болгон адам менен кыйлага сүйлөштүм. Мурдагы Советтер Союзунда жол башчысына ак ниети менен кызмат кылган жана ал үчүн өмүрүн кыюуну бактым деп эсептеген улан-кыздарды, мен жаңылбасам, комсомолдун активисттери деп аташчу. Филофейдин жардамчысы, жашы кыйлага келип калганына карабай, ошолорго окшош, ал биздин университетте иштейт жана шаардын чет жакасындагы шаарчалардын биринде жашайт, — ал адамдын ысмы Роберт Борк!

Тыным боло калды, олтургандар дем тартпай калышты, анан бир ооздон: «Роберт Борк! Роберт Борк! Бул Роберт Борк! Кайдагы бир Роберт Борк!» деген күбүр-шыбыр желдей сызып жөнөдү.

— Ушундай, урматтуу шайлоочулар. Роберт Борктун илимий далилдерин кунт коюп угуу менен мен тирүү адамдардын тагдырына кайдыгер кароого эч кимдин акысы жок экендигине анын көңүлүн канчалык бурууга аракет кылганыма карабай, Филофей кандай илимий максатты алдына койбосун, биздин турмушубузду талкалаганы жатканына көңүл бурууга канчалык аракеттенгениме карабай, мен бул адамдын Филофейден да ашып түшөрүнө көзүм жетти. Дүйнөлүк коркунуч окумуштуу болуп көрүнгөн мына ушундай адамдарда жашырынып жатат! Роберт Борк үчүн аны менен сүйлөшкөн адамдардын жана оппоненттеринин башын тумандаткан философиялык тантырамалары, анын бүткүл ааламдык идеялары катарында жашаган жөнөкөй адамдардын тагдырынан алда канча маанилүү.

Бул жөнөкөй адамды, анын баардык проблемаларын жана кыйынчылыктарын Роберт Борк капарына да алып койбойт, мейли кандай илимий мүнөздөгү максаттар коюлбасын адам тукумунун уланышын бууган, бизди келечегибизден ажыраткан Филофейдин илимине ошол жөнөкөй адамды курман чалат. Роберт Борк фанатик, ал жан-дили менен Филофей тарапта жана ага азезилге кызмат кылгандай кызмат кылат.

– Кечиресиз, мистер Ордок! Бул экөөңөрдүн ортонордогу жекече маек эмес беле! – деп чыдабай кетти Энтони Юнгер, алып баруучунун микрофонуна чуркап келип. Анын өңү купкуу болуп, бузулуп кеткен экен. – Эки ортодогу сөздү жалпы элдин талкуусуна алып чыкканга болобу?!

– Мен Борк экөөбүздүн сүйлөшкөн сөзүбүздү жашырын сырга айланткым келбейт, – деди Ордок жайбаракат. – Эгер эки ортодогу сөздөр адамзаттын тагдырын козгоп жатса, эгер Роберт Боркко окшогон адамдар Филофейдин ишин жактаса, актаса жана адамдардын акылынан анын теориясына кенен жол ачып берип жатса, бүткүл дүйнө үстүнөн көзөмөл кылууга ага жол ачып берип жатса, эмне үчүн мен ага сыпайкерчилик көрсөтүшүм керек?

Шатыраган кол чабуулар «Альфа-Бейсболдун» ичин аскадай жаңыртты. Телеоператорлор Оливер Ордоктун дагы бир эрөөлдөгү жеңишинин болуп көрбөгөндөй бул сценасын берүү үчүн адамдардын жүздөрүнүн көрүнүшүн түшүрүшүп, залда чебеленип чуркап жүрүштү.

Энтони Юнгер бир нерсе айтууга аракеттенди:

– Мистер Ордок, сиздин буга укугунуз жок...

Бирок зал анын сөзүн аягына чыгартпады.

Ага сөз сүйлөтпөс үчүн, аны турган жеринде

жок кылуу үчүн баары бир кишидей кол чаап туруп алышты.

Юнгер ага карабай, сөзүн уланта берди, анын сөзүн угузбай кол чаап жаткандарды уксун дегенсип, кыйкыра сүйлөп, колдорун булгалап, жан алакетке түштү, бирок бул отко май куйгандай болду. Юнгердин биротоло жаагын жап кылуу үчүн, баары кыйкыра башташты: «Ор-док! Ордок! Ор-док! Ор-док!»

Андан соң, буйрук берилгенсип баары жапырт орундарынан турушту да, алакан чапкылап: «Ор-док! Ор-док! Ор-док!» – деп кайталай беришти.

Ошентип Ордоктун салтанаты жетер жерине жетти. Мындай саясий ийгилик анын атаандаштарынын эч кимисинин түшүнө да кирген эмес. Бой-келбети көзгө толумсуз, шөлбүрөңкү, чымчыктыкы кебетеленген жүзүн сепкил баскан, эмнеси менендир Геббельсти эске салган муну жалпы ажиотаж баш айлантчу бийиктикке, сырдуу ийгиликтин сферасына ушунчалык тездик менен көтөрдү дейсиң. Ордок ушул минуталарда кубанганынан эси ооп жыгылып калчу абалга келгени эч кимдин оюна келбес иш эле. Анткен менен ал кайратын боюна жыя алды. Ишти баштаарын баштады, эми аны аяктоо керек эле, ийгиликти бекемдөө керек эле. А зал болсо дале: «Ор-док! Ор-док!» деп кыйкырып жатты. Ал кайра чыйралды, колун жансоо жана ыраазычылык жылмаюу менен залдын кол чабуусун, кыйкырыгын токтотту, анан жымжырт боло калганда мындай деди:

– Кимдир бирөөгө менин Роберт Борк жөнүндө айтканым жакпай калды окшойт. Анын эмнеси бар? Ага ким жолто болуп жатат. Борк эл

алдына келсин да, башкача экендигине ишендирсин, космостогу Филофей экөө адамдарга, элге, улуттарга, келечектеги муундарга пайда келтирүүгө дилгир экендиктерине ишендирсин. Мага татыктуу жооп берип, ашкерелесин! Мархамат! Биз, кудайга шүгүр, барып турган демократиялуу мамлекетте жашап жатабыз. Ооба, Борк колун куушуруп четте олтуруп калчу адам эмес, ал чыгып сүйлөйт деп ойлойм. А эгер ал капысынан эсине келип, Филофейди колдоодон айнаса, анда түшүндүрөр, менин оюмча күнөөсүн мойнуна алар. Иши кылып каалаганындай кылысын. Американын газеталары менен журналдары анын кызматында эмей эмне эле, анан калса американыкы эле дейсинерби, а радио, а телевидение эмне? Салсын оюн ортого. Бирок мен да четте калбайм, силерге айтып коёюн, урматуу шайлоочулар, мен да массалык маалымат каражаттарынан өзүмө жупуну орун сурайм, бирок замандаштарымды өзүмдүн футурологиялык теориялары менен таң калтыруу үчүн эмес, мен от менен ойноого болбой тургандыгын, башкача айтканда, Филофейдин илими менен ойноого болбой тургандыгын Борк менен Филофей дүйнөлүк өрт чыгарууга даяр экендиктерин ар бир адам түшүнгүдөй кылууга аракеттенем. Мен Борктун оюн түшүнгөн сааттан баштап, менде тынчтык жок – анын ойлору бүдөмүк жана коркунучтуу, ал баардык жерде аялдардын бирин калтырбай тапкыч-нурларга кабылтуу идеясын жайылтууга жана жасаган күнөөсү үчүн мүлдө адамзатты кечирим сурап сабылуусун талап кылууга даяр. Анан ушунун баары, традициялык диндерди сүрүп чыгуу үчүн, адам жанына монополиялуу үстөмдүк кылуу үчүн жаңы Филофей

динине барып куюлат. Дүйнөлүк диндер да мындан ары кандай күнгө кабыларын ойлошсун. Мына ушулар жөнүндө алдын ала кам көрүү керек, мен мына ушулар жөнүндө жазам жана айтам. Биз өз убагында бул окумуштуу адамдарды – орбитадан Филофейди, жерден Боркту ооздукташыбыз керектиги жөнүндө да айтам жана жазам. Мен муну ушул жерде катышып олтурушкан баардык журналисттерге билдирем. Албетте, мыйзам жолу менен, бир гана мыйзам жолу менен ооздуктоо керек! Мындай эксперименттерге дүйнөлүк тыюу салууну киргизүү жолу менен. Бул иште мен сиздердин колдоонуздарга жана ишениминиздерге таянам!

Жарылган кыйкырык-чуу жана кол чабуулардын шатыраганы угулду, баары орундарынан турушту да, колдорун жаалдана чапкылашып, кайрадан кыйкырып киришти: «Ор-док! Ор-док!» Ордок кайрадан элден кол чабууну токтото турууну ыракаттана жана ыңгайсыздана суранды:

– Мен сиздердин дагы бир нече минутанарды алайын. Мен ушул айткандарды өнүктүрүү үчүн дагы кошумчалагым...

Капысынан спортзалдан трансляция чорт үзүлдү. Экран өчтү. Кимдир бирөө калтыраган колу менен телевизорду өчүрдү. Бул Жесси болчу. Ал үйгө качан келди, кантип кирди, баятан бери кайда олтурду – четте олтуруп алып, ушунун баарын көрдүбү, анан көргөндөрүнөн улам шал болгонсуп, кыймылдай албай койдубу, же жакында эле келдиби, – Борк билген жок. Көз алдында болуп өткөндөрдөн нес болуп, жети өмүрү жерге кирип, кайдадыр бир боштукту дендароо тиктеп, креслодо олтурду.

– Канчага чейин кароого болот деги?! Ушуну кантип чыдап карап олтурасың?! – Жесси эри-не кесе жана катуу сүйлөп бир тийди. – Жетишет! Болду!

Тигил унчукпады.

– Кабинеттеги телевизорду да жандыруучу болбо! – деди Жесси ачуулуу. – Азыр баардык телефонду сууруп таштайм! Баарын балакет басын, баарын жылан сыйпасын, бир да бирөө бир да жан, бир да телефон чалуу болбосун! Азыр баары чала башташат, колу боштун баары, сенин Оливер Ордогундун тыякта кылганын көргөндөрдүн баары! Кандай сандырак сөздөр! Кандай ыплас жосун!

Борк унчукпады.

– Сен эмне унчукпайсың?! – деп чанкылдап жиберди жаны чыдабай кеткен Жесси. – Мындай иш турмушта дегеле болуп көргөн эмес!

– Акырынчы, кудай жалгагыр, – деди Роберт Борк, – сенин кыйкырганыңдан эч нерсе өзгөрбөйт.

– Сенин унчукпай дулдуйганыңдан да эч нерсе өзгөрбөйт!

Экөө тең шалдайып, үрпөйө тартышып олтуруп калышты. Сыртта күүгүм кирип баратты, түбөлүк тартылып калууга татыган күздүн ажайып керемет күнү өз кезеги менен өтүп баратты... Артына жабыркоо жана санаа калтырып кетип баратты... Эмне менен келери белгисиз жаны күндү утурлап өтүп баратты...

– Өзүмө өзүм ишенбейм, жок ишенбейм, – шүйшүн качырап тынчтыкты Жессинин дирилдеген үнү бузду. – Бул жүзү куруган проблеманын айланасында ар кандай талаш-тартыштар болушу мүмкүн экени оюма келген, бирок сага

ушунча пас жана ыпылас мамиле жасайт деп ойлогон эмесмин!.. Керт башынын кызыкчылыгы үчүн адамды бүт дүйнөгө ушунча маскара-лоого болобу?! Мен бул шүмшүктү азыр өлтүрүп жиберүүдөн кайра тартпас элем?! Анан ушул да Американын президенти болушу мүмкүн?! Бу Тенир деген кайда?! – Жесси буркурап ыйлап жиберди. Борк ордунан туруп барып, аялына суу алып келип сунду. Жессинин эрини титиреп, стакандын четине тиштери шакылдап тийип, сууну төгүп-чачып жатып ичти.

– Сабыр кыл, Жесси, эми мени угуп тур, – деп Борк аялын башынан сыламакчы болду. Аялы башын тартып алды:

– Укпайм, эч кимди укпайм, мага эч нерсе айтпа, бай болгур! – анын алкымын жаш бууду.

– Анда кечирип кой. Жанында туруп тура-йын... Кечирип кой...

Аялы бүткүл денеси солкулдап креслого өбөк-төгөн калыбында шолоктоп ыйлап жатты. Чачы да агарып кетиптир, анан капасынан карый да түшүптүр, Борк буга мурда маани да берген эмес экен, мына ушунун баары ошол көңүл бөксөрүп, жан кейиген минуталарда көрүнүп олтурат.

Роберт Борк туманда калгандай, өзүнүн үйүндө эмес эле, чоочун бир жакта жүргөндөй, бөлмөдө аркы-терки баса берди. Кайдагы бир тунгуюкка түшүп кетчүдөй, басса да, жөн турса да ага коркунучтуудай туюлду, буктурмадан урулган күтүү-сүз соккунун күчү ушунчалык эсти энгиретер-лик эле.

Кээде рингдеги боксерлорду телевизордон карап туруп, Борк жолу болбой калган боксерго боору ачып, бир уруу менен кайра тургус болуп жыгылган боксер өзүн кандай сезет болду экен,

жыга урулган, башка планетадан түшө калган-сып, туш тарабын дендароо каранган анын жандүйнөсүндө эмне алаамат болот болду экен, деп ойлонор эле. Ал эмне экенин эми билет. Аны курчап турган дүйнө, ордунда кала берүү менен бирге, адамдын өзүндө, анын ичинде – нугунан адашкан, көчөдө аккан жаан суусундай, башта гүүлдөгөн кан тамырларда, ошол адырандаган жинди агым жеп кеткен ойдун карарган кемеринде, ой-кыялдын энгиреген башаламандыгында урайт – эми ал муну билет.

Ал узакка, узакка кыйнала басып жүрдү, а кырсыктан кыйналган ой-санаасы болсо алиги кара кемерде, бир саат мурда өзү үчүн өзү эмне болсо ошол болгон, өз «Мени» болгон, анын инсандыгын аныктаган өзүнө окшогон башталыш болгон өткөндөгүнүн урандысында уйгу-туйгу болуп жатты. Азыр эми ошонун баары Оливер Ордок жана ал жолдон чыгарган элдин массасы тарабынан бир заматта астым-үстүм кылынды, тебеленди, өрттөлүп жок кылынды. Ал тебеленип-тепселгенин жана өрттөлгөнүн дене-бою менен сизди. Денеси алоолоп күйдү. Анын өмүрүндө минтип эл алдында басмырлануу болгон эмес. Анан дароо: мындан ары эмне кылуу керек деген суроо пайда болду. Же ар-намысын көпчүлүктүн көзүнчө демонстративдүү бул күчкө багынтуу, абалдан чыгуунун бөлөк жолун таба албай, өзүн маңдайга атуу калды, деп ойлоду ал ошол саатта, адам баардык убактарда жана бөтөнчө женилүүгө дуушар болгон учурларда сөзсүз ишенип келген нерселерге – адилеттиктин, чындыктын, акыйкаттын, мунун дагы көптөгөн аттары бар – акыры келип салтанат курушуна ишенүү менен күч жыйнап, кармашка

чыгуу калды. Ал бар же жок, өмүр же өлүм, – деп өзүнө катуу жана тике айтчу күн жана саат келерин эч качан ойлогон эмес. Ошол минуталарда ал өзүнө дагы бир кейиштүү ачылыш жасады: Жесси үчүн анын трагедиясы – өзүнүн керт башынын трагедиясынан алда канча оор болот, ак никелүү аялы үчүн эринин трагедиясы өзүнүкүнөн алда канча оор болот. Ушундан улам жаны мурдагыдан да катуу жабыркады, аялынын кайгысын жеңилдетүүчү айла табылбады, сөз табылбады. Себеби аялы болуп жаткан окуянын маңызын ашкере жакшы түшүнүп турду.

– Роберт, – деди Жесси солуктап.

– Ии, Жесси, угуп жатам, бирдеме айта-сыңбы?

– Роберт, мен азыр ойлодум... – деп баштап келатып, тык токтоп калды. Борк күтүп турду. – Мага ваннадан сүлгү алып келип берчи, кудай жалгагыр.

Борк сүлгү алып келди. Сүлгү менен жүзүн сүртүнүп, алкымына келген жашын басууга аракеттенип, Жесси өзүн кармаганга аракеттенди.

– Эмне айтайын дедиң эле, Жесси?

– Бүгүн сенин башыңа келген нерсе, ал эле эмес тыякта, космосто жүрсө да, Филофейдин да башына келген нерсе да, бул идеализмдин трагедияларынын бири деген ойго келдим. Мен сен аздектеген Сократты эстедим. Ошол кездегидей эле, андан кийин да, андан кыйла мезгил кийин да идеалисттик утопияга сүрмө топ каршы турат. Кимдир бирөө башка кап кийгизе салат, анан баары төө басты кылып жатып калышат.

– Мүмкүн ошондойдур, – деп жооп катты Борк токтоо.

– Бул ошондойбу, же ошондой эмеспи, же болжол менен ошондойдур, бирок сен көрдүн го, Роберт, ошондой болгонун. Мен Ордок жөнүндө айткан жокмун, биз аны жакшылап билген эмес экенбиз, сен аны менен маектешпесең болмок, ал оорутуу неме, президенттин креслосуна олтуруу үчүн ал эмнеге болсо да – калп айтууга, жалган жалаага жана ушак-айың таратууга барат. Мен ал жөнүндө айтайын деген жокмун, ал кара жерге кирсин. Бирок жанагы килейген спортзалда олтурушкан жыкжыйма эл – кандай коркунучтуу көрүнүш! Бул деген малдын сансыз туяктары тебелеп кеткенден кийин жан дүйнөндө гүл өспөй, жалаң гана кокотикенек өсөт, муунуп кана өлгүң келет. Көзүң көргүлүк кылбасын! О Роберт, бул сүрмө топ, бул мал! Бул бир укмуш, бул бир жапайы көрүнүш! О Жараткан! – ал бетин сүлгү менен басып алып, кайрадан шолоктоду.

– Сабыр кыл Жесси, басылчы, өтө суранам сенден, сен муну жүрөгүңө өтө эле жакын алып жатасын. Мен сени түшүнүп турам, бирок ойлонолучу, бир аз башкачараак карайлычы, – деп ал аялын жубатты. Аны жубатуу менен ачууга алдырбоо керек деген логикага таянууга аргасыз болду, өзү да бир аз чыйрала түштү. – Албетте сенин айтканың көп жагынан туура. Соократтын трагедиясы мезгилге багынбаганы – бул да чын. Бирок мына ойлоп көрчү. Макул ошондой эле болсун. Масса – бул үйүрчүлүк, мал, стихия, же сен айткандай туяктар, бирок ал ошону менен бирге коомдук турмуштун тиреги. Эч кутула албайсың! Алар дегениң жашоону курган жана жашатып жаткан адамдык материал. Жашоонун түзүлүшүндө, мен айтар элем,

турмуш диалектикасында, бир парадоксал бөтөнчөлүк бар, ал – түбөлүктүү трагедия: акылман-ойчул коомдун өнүгүү мыйзамын ачат, коом болсо аны кармап-шилейт, мезгил өткөн соң дал ошол ачылыштарды кайра колдонууга алат. Тануу аркылуу көз ачылат.

– Роберт, – деп анын сөзүн бөлдү Жесси, анын үнүндө жана көз карашында жемелегендик билинип турду. – Каалаганындай айтсаң болот, бирок кийин көзү ачылат деп мени ишендирем деп убара болбой эле гой. Тебелеп таштап, анан көзү ачылат имишти? Ушундай демексинби? Жок, мунуна кошулбайм. Анан калса азыр экөөбүз философиядан сөз кылуучу учур эмес. Түн кирип келатат. Эртең сен өз сөзүңдү айтышың керек, эгер айткың келсе. Чеч.

– Ооба, айтам.

– Роберт, бул эмне экенин мен түшүнөм, Ордоктун артында – масса, сенде – эч ким жок, жанагы жаш жигиттен башка, ким эле, микрофонго чуркап келгенчи?

– Энтони Юнгер.

– Дагы ошого ыракмат. Бирок түшүнүктүү, Роберт, сага ачык эле чакырык ташталды, сен аны кабыл албай коё албайсың. Карап көр, эгер чындык ырас эле Филофей экөөн тарапта экендигине көзүң жетсе, анда эч нерсеге карабай туруп, ошол чындыкты далилдөө, өзүңдүн түшүнүгүңдү жарыя айтуу – сенин укугун.

– Мына мунуң абдан туура Жесси, бир гана жол бар – жарыя айтуу керек. Мен аны ойлоноп койгом. «Трибюндагы» макаладан кийин, мен дароо пресс-конференция берүүгө аракеттенем. Андан аркысы кандай болот – бара көрөрмүн. Макаланын көпчүлүк бөлүгү даяр, ал ком-

пьютерге салынган, бирок жанагы митингден кийин көп нерсеге көзүм ачылды, көп нерсени жаныча кароого туура келет, менин оюмча, Филофейдин оюнун тууралыгын бекемдөөчү далилдер болот. Макалада айрым нерселерди жеткире иштөө, кошумчалоо, күчөтүү зарыл болуп турат. Ошентип мен өз ролумду ойнобой туруп, сценадан кетейин деген оюм жок. Филофейдики туура, мен аны жактайм.

– Андай болсо убакытты текке кетирбе. Өзүн түшүнөсүн. Биз акыл-эсибизди жыйнашыбыз керек. Бул – согуш. Мен ошондой деп ойлойм, Роберт. Кадимки согуш!

– Туура. Бирок бул согуш каршылаш үчүн, душман үчүн, анын өзүн өзү акырына чейин же ниши үчүн согуш. Мен залда кол чаап олтургандарды айтам. Бул согуштун маңызы мына ушунда, Жесси.

– Түшүнөм. Бирок андан менин жаным жай алып калган жери жок. Каалабайм, тагыраак айтканда, мындайды кабыл алалбайм. Өзүмдү кайра жасай албайм. Мени кечирип кой. Душманга камкордук көрүүбү, мындайча айтканда, өзүндү өлтүргөндү сактап калуубу? Дагы баягы христиандык постулаттарбы?

– Шашылба. Бул христиандарга эле эмес, бири калбай баарына тиешелүү. Тилекке каршы, баардык балаанын баары, биз адамдар, акылы бар макулуктар, эч нерсеге карабай, дайыма бузулуп келаткан жашоо үчүн жоопкерчиликтен кандай да болсо айласын таап кутулуп кетүү үчүн жан алакетке түшкөндүгүбүздөн, жана караны актан айырмалабай жана андан кенедей да коркуп койбой, эптеп эле кутулуп кетсек деп ал үчүн сансыз шылтоо тапкандыгыбыздан чы-

гып жаткандыгын көбүнүн түшүнгүсү келбейт. Анан ушундай гана жашоо керек, башкача болууга мүмкүн эмес деп өзүн өзү ынандыруудан болуп жатат. Анан калса шайлоо алдындагы митинг ушуну көрсөткөн жокпу?! Жер жүзүндө биздин өзүбүздөн, адамдардан башка жамандыкты жаратуучу эч ким жок. Ошого карабай, ар бир адам жамандыктын булагын башкадан, өзүнөн алыстан, өз тобунан, сословиесинен, улутунан, мамлекетинен жана андан ары – расасынан, дининен, идеологиясынан алыстан көрөт. Анан жашоо жамандык менен жумаланып кете берет. Эмбриондор жашоого каршы чыкканга чейин барат. Болду! Андан ары барар жер жок! Андан ары мутация жана тукумдун бузулушу! Ушунун баары ойрондолот, канчалык арылаган сайын, ошончолук көп ойрондойт, биз канчалык технологиялык жактан кубаттуу болсок, биздин жаңылышуубуздун, уятсыздыгыбыздын жана бузукулугубуздун даражасы ошончолук коркунучтуу. Филофей толгоосу жанган генетикалык оркестрдин бир эле кылына тийип койдуду эле, канча нааразылык, канча кыжырдануу пайда болду!..

– Ой, Роберт, мага жетишет! – деди Жесси. – Сен андан көрө ушул ойлорунду ачыкка чыгар, эл уксун.

Алар унчукпай калышты. Жесси карманууга канчалык аракет кылса да кайрадан алкымын жаш бууй баштады:

– Мени кечирип кой, Роберт, өзүмө келалбай жатам, болбой жатат көрүп, уккандарыма ушунчалык ызамын, – деди ал ый аралаш. – Жанагы сүрмө топтун жапайычылыгынан кийин мен өзүмдү өрттөнгөн, өрттөнүп күлү гана калган

токойдо сандалып жүргөндөй сездим. Айлана-дагынын баары — бутактар, карагай-бактар, бадалдар — баары өрттөнгөн, айлана жылан сыйпагандай ээн, баары капкара жана жансыз. Эмне болот? Эмне болот? Бир нерсе болот! — деп күбүрөдү Жесси.

Борк аялын жубаткандан башкага жарабады. Аялынын мынчалык долулана зар какшаганын ал көргөн эмес. Качан болсо тыкан, дайыма ар кандай иштерди тез бүтүрүүгө аракеттенген жана жубайына караганда алда канча рационалдуу Жесси Ордоктун жүзүкаралыгына өзгөчө ыза болду.

Бирок токтоосуз аракеттенүү керек, убакыт тар экендигин эстегенде ал чыйралып, боюн жыюуга аргасыз болду.

160 — Мен сени түшүнөм, Роберт, — деди Жесси, сабыр тутууга аракеттенип, Кабинетине бар да, иште. Макаланды бүтүр. Кофе кааласан, ашканада болот, кааласан алып барып берем. Иште. Аракеттен. Мен мейман күтчү бөлмөгө кеттим. Күү ойногум келип турат. Шостаковичти ойнойм. Бешинчи симфониясын. А сен жаза бер. Айтар оюң бар экенин билем. Анан эч жакка чала көрбө, суранам. Телефондорду сууруп салдым, үчөөнү тең. Сайба. Бар. Төмөнтөн сен мени укпайсын. Каалга менен терезелерди жаап салам.

VII

Музыканын добушу кээде мейманканадан экинчи кабатка угула калып жатты. Ошол түнү виолончель бул дүйнөдө анын тагдырын, балким, башы көргө киргенге чейин бөлүшө турган аял бар экенин аргасыздан Борктун эсине салды. А

мүмкүн алардын жаны кийин бири биринен кабар алышар жана бүгүнкү уйкусуз виоленчелдин үнүн аралыктын аралыгынан угушар...

Ошол түнү да, эртенки газеттик тексттин электрон саптары монитордо жыбырай жүгүргөн компьютердин алдында олтуруп, ал океандагы киттердин кооптуу демин кайрадан эшитти. Булар дагы кайда жөнөштү? Демек жер жүзүнүн кайсы бир жеринде бир нерсе болгон го? Адамдар дагы орду толгус иш жасап жатышкан го? Тоодой толкундар каршы алдынан биринин артынан бири оодарылат, океандын кубатын жумшап жана ошол эле учурда кайрадан толуктап суу ташкындайт, киттер сүзүп баратышат. Көп өтпөй өзү да аларга аралашып кетти. Океан компьютердик экрандын жымындаган жарыгы болуп карангыда жылт-жулт этет. Ошол саатта компьютер алыскы космосту да, анын сөзүнөн өзүнүн мазмун-маңызын тапкан түбөлүктүүлүктүн бирдиктүү континуумундагы* эненин боюна бүтүүсүн да камтыды, жана океанда сүзүп баратып, ал жердеги баардык нерсенин ажырагандыгындагы жана бириккендигиндеги баардыгы үчүн жалгыз жана ар биринде өзүнүкү болгон Дүйнөлүк жандын образында түбөлүктүүлүк деген эмне экенине түшүнүк берүүгө аракеттенди... Ошентип бүтүндөй бир текстти түзгөн саптар, биринин артынан бири экранда пайда боло берди:

«Кассандра тамгасы, жеке саясий максаттарын көздөгөн айрым ораторлор бизди ынандырууга аракет кылып жаткандай, кордуктун жана кемсинүүчүлүктүн белгиси эмес, бул – күтүүсүз, мурда адамдарга белгисиз, глобалдык масштабда көз камтый алгыс кырсык белгиси жана ошон-

дуктан адамзат үчүн жазмыштын социалдык-биологиялык кубулушу катары бөтөнчө мамилени талап кылган, биздин алаамат кырсыгыбыз жөнүндөгү кыпындай белги. Филофейдин ачылышы, биздин аң-сезимибиз генетикалык денгээлде деформациялангандыгын, муундан муунга Дүйнөлүк жандын идеалына каршы жашаган адамдардын күнөөсү менен деформациялангандыгын далилдейт. Трагедия-шайлоо алдындагы жыйналышта көрүнгөндөй, кассандро-эмбриондорду жашоо үчүн күрөштөн баш тартууга мажбурлаган себептерди моюнга алуудан биздин качканыбызда, ар кандай айла-амал менен баш тартканыбызда. Жашоого үмүттүн өчүшү, дүйнөлүк цивилизациянын өчүшү деген сөз. Акыр кыямат деген ошол. Башкача айтканда, акыр замандын келишин биз өзүбүз шарттаганбыз. Инстинкттик сезгичтиги күчтүү кассандро-эмбриондор ошону сезип жатат да, ааламдык компьютердин экранындагыдай, кош бойлуу аялдардын чекесинде пайда болгон Кассандранын тагы аркылуу жашоо алдындагы өзүнүн коркунучу жөнүндө бизге кабарлап жатат. Кассандра тамгасынын өзүнөн эмес, бул эсхатологиялык жылышты генетиканын түпкүрүндө пайда кылган себептерден коркуу керек... Биз улуу жаңылыштык жиберибиз... Филофей провокатор эмес, ал – космостун пайгамбары...»

Каршы келген толкундарды ого бетер өжөрлөнө жиреп, киттер океанда катуу дабыш салып сүзүп бараткандарын Роберт Борк ошол саатта укту, анан ага алардын жолундагы суу компьютердик экрандын түсү менен кооптуу жарык чачып, күйүп тургандай көрүндү...

Ошол түн ортосунан ооп калган мезгилде Спасский мунарасындагы сааттын жебеси үкүнүн саатына – түнкү саат үчкө жакындап калган. Үкү дүйнөнүн төрт тарабына Кремль куранттары үч ирет коңгуроо уруучу мерчемдүү учурду күтүп турду, урары менен ал ордунан козголуп, мунара бийиктигинен шукшурула тик сайылып келип, аянтты каптаган чарчы таштарга жете бербей кайра кайып көтөрүлүп, анан Кремль сепилин бойлой учуп, андан ары демейдегисиндей, Кызыл аянт үстүндө дабышсыз айланып, мавзолейдин үстүндө ойку-кайкы чабыттай учуп, жарык дүйнөдө эмне болуп жатканын көрмөкчү. Бул жолу да үкү жапалдаш чоң баштар менен жолугушам деп күткөн, демейдегидей алардын эмне жөнүндө кобурашарын угууга үмүттөнгөн. Бул жолу алар сүйлөшчү сөз көп болчу, өтө көп болчу! Анткени ошонун алдында Кызыл аянтта үрөй учурган окуя болуп өткөн эле. Узак өмүрүндө башынан көптү өткөргөн үкү мындайды биринчи ирет көрүп олтурат жана мындай нерсе болушу мүмкүн экени оюна да келген эмес.

Бирок, башка жагынан алып карасаң, ушу арбактар менен маектешкен, же куш, же рух экени белгисиз бул таң калыштуу мунаранын үкүсү ал турсун акыл-эстүү эле адамдар дурустап түшүндүрө албаган нерсени кайдан билсин да, кайдан түшүнсүн.

Баары ушундан башталды: АӨКтү – аскер өнөржай комплексин сактап калуу боюнча митинг өткөрүү үчүн Кызыл аянтка миң сандаган эл агылып келе баштаган күздүн күнүнүн түш маалы эле. Журналисттер жазгандай, кайра

куруу конверсиясы «оборонканын» тамагына сайылган сөөк болду, державанын кедерине кетип бараткан күч-кубатын АӨКтү калыбына келтирүү менен гана сактап калууга болот деген сыяктуу күбүр-шыбыр нааразылыктар белгилүү бир чөйрөдө көптөн бери айтылып келе жаткан. Ооба, мындай ой-пикирлер токойдогу өрттүн түтүнүндөй болуп эл арасында тарап жүргөн. Мына эми ал тутанып күйө баштады; ага азыр анын түшүмүн жыйнап жатышкан улутчул-эстей калуучуларды козутуучулар, кайра куруу дегенин жана радикал-демократтар деп аталышкандар Батыштын кызыкчылыгы үчүн жок кылып коюшкан деген курал-жарак сатууну кайрадан баштоого, АӨКтү – милитаристтик мамлекеттин негизин – кайра калыбына келтирүүгө коомдук пикирди көшөкөрдүк менен көндүрүшкөн, далдага туруп алышып кудундашкан күчтөр көп көмөкчү болушту.

Кызыл аянтка эл туш тараптан агылып келип жатты. Митингге бараткандардын көбү сырттан – мурда «почтовый ящик» деп аталган жана тиешелүү номерлер менен коддоштурулган ар кайсы «жабык» шаарлардан келгендер болчу. Конверсиянын жүрүшүндө дал ошол сыры сыртына чыгарылган «ящиктерден» Москванын баардык вокзалдарына келип жаткан поезддерден коллектив-коллектив болушуп элдер түшүп жатышты, алар автомагистралдарды бөгөп, шаардын ортосуна колонна-колонна менен жөнөштү. Аларга Москванын «оборонщиктери», улутчул-патриоттор, Сталинди көксөгөн пенсионерлер жана башка, жана башкалар да кошулушту. Демонстранттар оор контузиядан эс-учун азыр эле жыйгансыган, өткөн мезгилден чыга калыш-

кансыган кызыктай немелер сыяктанды, алар мындан аз эле убакыт мурда ушул эле көчөлөрдө жаалдана каргалган жаман-жакшы сөздөргө калган кан тырмактуу диктаторлордун өлүп тирилген портреттерин көкөлөтө көтөрүп алышкан.

Демонстранттардын саны улам өсө берди; бул АӨКтүн жашырын жайларында мурдагы мезгилде канча күжүрмөн адамдар иштегендигин айкын күбөлөндүрүп турду. Булар дүйнөнүн жарымын куралдандырышкан. Эгер өндүрүштү кайрадан курбаса АӨКтө иштегендерди конверсия жумушсуз калтырарын эми булар сезип, жан алакетке түшүп жатышат. Ошентип алар жөнөп беришти... Бул албуут агым көз алдында дүмүрлөрдү да, таштарды да, үйлөрдүн жулунган чатырларын да агызып жөнөгөн жана эч кандай күч токтото алгыс суу ташкынын эске салды. Ошол саатта ошол суу ташкыны сыяктуу өзүнүн «дүмүрлөрүн, таштарын жана жулунган чатырларын» – «Конверсия токтотулсун!», «АӨКтү талоонго таштатпайбыз!», «Жашасын даңктуу АӨК!», «Держава – баарынан жогору!», «Мамлекетке каршы реформалар жоголсун!», «Танк – туруктуулуктун гаранты», «Курал-жарактарга – валюта!», «Дүйнөнүн курал-жарак рыногунда конкуренцияга жолтоо болбогула!», «Жарыша куралдануу жөнүндөгү калжыраган сөздөр токтосун!» деген сыяктуу так кесе айтылган чакырыктар менен талаптарды, анан билгендер үчүн таптакыр сандырак: «Почтовый ящиктерибизди кайра бергиле!», «Почтовый ящиктерде иштей жана жашай беребиз!» жана ал турмак: «Пацифисттер, ушунчаңарда оозуңарды жапкыла!», «Бизди чөгөлөтүш үчүн бизден кан-

сыз согушту тартып алышты!», «Танкты мискейге айландырууга жол бербейбиз!» жана акырында, «Жашасын курал-жарак чыгаруу – күчкүбүттүн жана улуттук байлыктын булагы!», «Жумушсуздукка жол бербейбиз, акылдын четке кетишине жол бербейбиз!», «Жашасын кансыз согуш – техникалык прогресстин кыймылдаткыч күчү!», «Саткын гуманисттер жоголсун!» жана башка ушул сыяктуу дагы көптөгөн ураан-транспаранттарын көтөрүшүп, көчө-көчө болуп жөнөп баратышты, ырас, кандай жазуу болсо да чыдаган бир үзүм картон эч нерсе эмес эле, бирок ал таасирине баш айлануучу күчкө ээ болчу.

Державанын аскер артыкчылыгынын зарылдыгы жөнүндө тынбай бабыраган саясатчылар жана державачылар менен мамлекетчилер деп аталышкандар муну каалайбы, же каалабайбы, курал-жарактардын эл аралык жарманкесин уюштургандар каалайбы, же каалабайбы, ал жердеги соода-сатыкта биринчиликти жеңип алуу улут кызыкчылыгы үчүн ыйык ишке теңештирилген жана эң башкысы – таза пайдага миллиарддаган долларларды берүүчү, муну уккандын деми токтоп кала жаздайт, анткени ошол миллиарддардын үчтөн бирин ар качан өндүрүшчүлөрдүн түздөн-түз өз чөнтөктөрүнө салып берүүгө убада берип келишкен, тарыхта данкы өчпөгөн биздин курал-жарагыбызды данктоо боюнча масс-медиада кампанияны баштагандар муну кааладыбы, же каалабадыбы, эми алардын эч кимиси ойгонгон нерсени токтото алмак эмес – баары айлампадагы чамынды болучу...

Кызыл аянтта сансыз баштар кылкылдайт. АӨКтү жактоо митингисине келип жатышкан миң сандаган кишилер аянтка толду. «АӨК!»,

«АӨК!», «Кремль – биздики!», «Кремль – биздики!» деген кыйкырыктар асманды жаңыртты.

Тартып алуу вертолёттордон жүргүзүлдү, бирок бууракандаган бул көрүнүштүн эбегейсиз зор масштабын ошол асмандан камтуу да мүмкүн эмес эле. Мавзолейдеги радио күчөткүч аркылуу туш тарапка жаңырган жалпы митингдин, сүйлөнгөн сөздөрдүн фонунда, аянттын ар кай жеринде ураандары, портреттери жана кыйкырыктары менен өзүнчө чакан митингдер да пайда болуп жатты. Аянттын «Баталга» деген жерине фиделчилер чогулуп алышкан, бул алардын көтөргөн сүймөнчүгүнүн портретинен жана ураанынан көрүнүп турду: «Фидель – биз сени мененбиз!», «Социализм – же өлүм!» Тарыхый музейдин жанындагы өтмөлүктө котологон саддамчылардын: «Саддам – Сен бизге бир боорсун!», «Саддам – Сен бизге бир боорсун!» деген кыйкырыгы айбаттуу жана кыжырлануу менен чыгып жатты. Дагы бир өтө уккулуктуу чакырык муштумдарды серендете жогору көтөрүү менен айтылууда: «Кадда-када-Каддафи! Кадда-када-Каддафи!»

Көптөгөн жылдар бою курал-жарактар массалык түрдө жөнөтүлүп турган дээрлик баардык өлкөлөрдүн аянтта буга окшогон ызы-чуу түшкөн жактоочулары бар болчу, Кытайга, Иранга, Пакистанга, Түндүк Кореяга жана бөтөнчө араб жана африкалык өнөктөш-сатып алуучуларга жан тарткандар алардын урматына бийлеп турушту. Айтпаса да түшүнүктүү, Кытайдын, өзүнүн масштабына жана демографиялык айырмачылыгына жараша, эбегейсиз көп жактоочулары бар болчу, алар акын Маонун «Тоостун ыры» дегенинен гениалдуу сапты кыйкырып жатышты: «Бийликти мылтык жаратат! Бийликти мылтык

жаратат!» Анан сталинчилер айтыла жүргөндөй: «Сталинге данк!» деп жарыша заңкылдашты жана генералиссимустун келиштире тартылган портреттери баштан жогору сороктото көтөрүлдү. Бирок ушул кыйкырык-чуунун ичинен эң эле кыйын салтанат курган Калашниковдун автоматы болду: «Калаш – Кремль наш!» деген ураан баардык кыйкырык менен айкырыкты басып кетип турду.

Ошолор менен эле бирге: «Мылтык көккө атылат – көктөн алмаз чачылат!» деген сыяктуу түшүнүүгө кыйыныраак табылгалар да ооздон чыгып кетип жатты. Муну: ракета асманга атылганда, үстүнөн алмаз жамгырдай жаайт, деп түшүнүш керекпи? Андай болсо гана! Андай болсо гана!

168 Мына ушунун баары массалык эйфориянын казанында буркан-шаркан кайнап, ушунун баары бирдиктүү күч-кубаттын, кысымдын, ийиндештиктин аң-сезимин козгоду... Мына аңгыча бир нерсе болот, анан ошондо кумар отунун пиротехникасы жалт-жулт ойноп, асман жарылат жаңырат, анан Ал, көпчүлүктүн эркин аткаруучу чыгат... Бирок Ал ким? Ал деген – Ал да башка сөздүн кереги не! Ал! Ал!..

Бирок мавзолейден айтылып жаткан башкы ораторлордун сөздөрү өзүнчө жүйөөлүү жана ишенимдүү болчу. Курал-жарак өндүрүүнү токтотуу экономикага жакшы эч нерсе бербейт, бар болгону дүйнөлүк базар байлыгы ашып-ташыган Американын колуна өтүп кетет. Ал болсо кол куушуруп олтуруп алган жери жок – курал-жарак дегенди жылыга, күндүр-түндүр чууртуп чыгарып жатат жана баардыгын чоло калтырбай куралдандырууда жана баардыгын бийлөөдө.

Андан биздин эмнебиз кем? Дагы бир далил бар болчу – конверсиядан чыккан жумушсуздук катуу социалдык нааразычылыкты алып келет. Дагы – конверсия өлкөнүн өтө кубаттуу интеллектуалдык потенциалын жок кылат. Дагы, дагы айтылган сөздүн баардыгы бутага таамай тийип жатты.

Жана ар бир таамай тийген сөз жек көрүүнүн массалык ыраматын пайда кылып жатты.

Бирок башка күч да бар эле. Ошол маалда Манеж аянтында, конверсиянын душмандарынын митинги өтүп жаткан котоломодон омончулардын кырка катары гана бөлүп турган чектеш майданда башка бир митинг дуулдап, азан-казан түшүп жатты.

Бул жерде башка публика, коомдун башка бөлүгү – демократтар, реформаторлор, пацифистер жана кайра куруунун башка өнүмдөрү, иши кылып, эркиндикти сүйүүчүлөр жана ар кандай мүдөө, тилектеги либералдар митинг куруп жатышты. Алар да көп болчу, элдин көптүгүнөн аянт кылкылдайт, алардын да өз ишенимдери, чечкиндүүлүгү жана ургаалдыгы жактан калышпаган чакырыктары жана ураандары бар. Бул жерде да: «ВПКга берилген артыкчылык токтоулсун!», «Биз ВПКга туткун болгубуз келбейт!», «ВПК – милитаризмге жардамчы!», «ВПК-бюджетти сорот!», «Сталиндик монстр – жок кылынсын!» жана башка, жана башкалар менен бирге: «ВПК – өлүмдүн конвейери!», «ВПК – партократтардын чынжырдагы дөбөтү!», «ВПК – элдин шору!» деген сыяктуу транспаранттар менен плакаттар жайнайт.

Кызыл аянтта кандай болсо ошондой көрүнүш, мазмуну гана тетирисинче.

Демонстранттар бул жерде да өздөрүнүн сыйынуучуларынын жана медреселеринин портреттерин оболото көтөрүп алышып, эл-журтка көргөзүүдө.

Бирде тигил митингге, бирде бул митингге, бирде Кызыл, бирде Манеж аянтына аппаратураларын көтөрүп алышып, жан-алы калбай чуркашкан корреспонденттер менен репортерлор үчүн бул окуялар шашылыш берилүүчү материалдардын болуп көрбөгөндөй молчулугу эле. Бирок ошондой болсо дагы дасыккан репортерлор эки плакатка көңүл бурбай коё алышмак эмес, алар башкаларга таптакыр окшобогондугу менен өзүнөн өзү көзгө урунуп турду. Бир улан менен бир кыз, сырткы түрүнө караганда студенттер – плакаттарын бийик көтөрүп алышып элди аралап жүрүштү. Кийин көргөндөрдүн айтымында, экөө элдин арасында биринен бири анча алыстабай, сүйлөшө алгыдай аралыкта, бири биринен көздөрүн албай жүрүшүптүр, эч ким менен талаш-тартышка да түшүшпөптүр жана өздөрү менен өздөрү болуп, обочолонгон кыязда экен. Улан көтөргөн плакатта кара боёк менен: «Адам жарык дүйнөгө курал-жарак жасоо үчүн келген эмес!» деп бадырайта жазылган, ал эми бийкечтин плакатындагы жазуу такыр эле үрөй учуарлык болчу: «Эгер Кремль жарыша куралдануусун кайра баштай турган болсо, мен өзүмдү өзүм өрттөп жиберем!»

Алар учу-кыйырсыз дениз мейкиндигинде адашкан кайыктай болушуп, котологон элдин арасында жүрүштү, бирөөнүн көзүнө урунса, бирөөнүкүнө урунбады, кимдир бирөө мындай декларацияларды түшүндү, кимдир бирөөгө алар бир нерсе билдирип турду, а кимдир бирөөгө эч нерсе

билдирбеди – ал да мүмкүн эле, анткени тигил тарапта да, бул тарапта да – Кызыл аянтта да, Манеж аянтында да – ар кандай билдирүүлөр, чакырыктар, үндөөлөр, ураандар, протесттер, эскертүүлөр, чечкиндүү, оргу-баргы айтылган опуза сөздөр митингчилердин башына жамгырдай жаап жаткан.

Иши кылып, боло турган иш болду. Кишилердин адатта иш өткөндөн кийин өкүнүп калмайлары бар, өзүнүн кокустан болгондугу менен да жана жазмыштын болбой койбостугу менен да таң калтырган окуялар быкпырдай кайнаган көпчүлүк жыйында массалык психоз менен дүрт этип кетерине кийин дагы бир ирет ынанышат.

Күндүн мурду Кремль сепилинен ары кынайдды, бака-шака түшүп, кажылдаган топко ала көлөкө түшүп келатты, ал эми танапташ аянттардагы митингдер дале болсо шакардай кайнап, бууракандай берди, репродукторлордон жанырган бүйүр кызытар жана көшөкөр сөздөр чогулгандардын жан-дүйнөсүнө жана акыл-эсине улам көбүрөөк дүрбөлөн салып, бир жоболон болорун сездире баштады. Ар бир тарап, аркы жана берки аянттагылар да, адилеттикке чакырышты, бийликтегилерге жана элге кайрылышты, өздөрүнүкүн гана чындык деп эсептеп, өздөрүнүн көз карашын гана туура дешти, дүйнөгө өздөрүнүн аргументтерин жана тыянактарын сунуш кылышып, кандарын кайнатышты, – жиндери келди, токтоосуз аракетке өтүү керектигин, жыйылып калган энергияны чыгаруу зарылдыгын сезишти. Кажы-кужу күчөгөндөн күчөдү, репродукторлордон бирин-бири айыптоо, коркутуп-үркүтүү, опузалоо, жаман-жакшы айтышуу жанырды, ар бир тарап башка, жек көрүмчү тарап-

ты ата мекендин арсыз душмандары деп атады. Ангыча алгачкы кагылышуу да башталды. Омондордун арасынан өтүп барышып, «милитаристтер» менен «антимилитаристтер» бири-бирин жыгачка бекитилген плакаттар, портреттер менен ура башташты. Аялдар чаңырып, эркектер кыйкырып, сөгүнүп жатышты. Сабаш башталды. Омондордун сабашкандарды тыябыз, чакты басабыз деген аракетин эки тараптын жанжалын ого бетер күчөттү. Ошентип кишилер ушуну эле күтүп турушкансып, жалгыз гана ушул үчүн чогулушкансып, заматтын ортосунда жалпы ит урушу – сабашуу башталды. Сыймыктантат көтөрүлгөн портреттер менен плакаттардын ушул жерде кереги абдан тийди – ошолор менен бири бирин башка-көзгө койгулап жатышты. Аккан кан, көз жаш, онтогондор, жүздөгөн кишилердин, эркектер менен аялдардын, жаштар менен карылардын сабашып жаткандары майда-чуйдасына чейин жана ой-кырынан – төбөдөн, вертолеттон, жер үстүндөгү мүмкүн болгон баардык ыңгайлардан тартып алынып, бүткүл дүйнөлүк телеберүүнүн экрандарына жамырата чыгарылды.

Мына ошондо баягы экөө – улан менен бийкеч окуянын чок ортосунда калышты. Алар көтөрүп жүрүшкөн плакаттарын сабашууда колдонушпаганы өздөрүнүн шоруна айланды. Кызыл аянттагы вепековчулар конверсиячыларды сабап жаткан чакта, капысынан баягыдай эле плакатын жогору көтөрүп, заары бетине чыккан патриоттордун мурдуна такап көрсөтүп жаткан сыяктанган баягы жигит көрүндү.

– Ий, ушундайбы, сволочь, сен кимдин мурдуна такап көрсөтүп жатасың, кимдин башын

айландырмакчысың?! – деп бакырды кол салгандардын бири. – Демек биз туулбай коюшубуз керек экен да?! Ой, эненди гана урайын! – ошентип уланды ура башташты, плакатты тытып ыргытып жиберешти. Дал ушул учурда, адамдын үрөйүн учурган, эгер Кремль жарыша куралдануусун токтотпосо өзүн өрттөп жиберүүгө ант берген транспарантын көтөрүп, тигил жигитке болушуу үчүн баягы кыз жетип келди.

Кыздын ушундай транспарант менен митингге барышы туура беле? Максаты эмне эле? Ал эмне үчүн мындай кылды – жаштыгынанбы, же жамандыгынанбы, же тескерисинче мындай кадам жасоого аны ишеними менен аргасынын түгөнгөндүгү мажбурладыбы? Анан акырында, оборонщиктер-вепековчулар тепкилеп жаткан шеригине барардан мурда тигил каргашалуу плакатты эмнеге ыргытып жиберген жок? Антүүнүн ордуна кыз жоболондуу плакатын колуна кармаган бойдон шеригине умтулду:

– Бул эмне кылганыңар? Тийбегиле! Силердин аны урууга кандай акыңар бар? Тийбегиле дейм! Токтоткула! – деп кыйкырды кыз.

Сөзү текке кетти. Жигитти бешөө токмоктоп жатты. Көзү-башы көгала болгуча токмоктоп коё беришсе болот эле го. Бирок бул жаңжалдын акыры эмне болорун, ачуусу адисинен ашып, заары башына чыккан сүрмө топ дагы эмне кыларын ким билиптир?!

Вепековчулар кызды оозуна келген жаман сөздөр менен сөгүп каршы алышты:

– Кана, канчык, аман-соондо бул жерден жогол, болбосо сага дагы көргүлүктү көрсөтөбүз!

Ушул жерден оозунан ак ит кирип, кара ит чыгып, ажылдап жаткан бир катын дал бутага тийгизе айтты:

– А-а, сен чагымчысыңбы? Өрттөнүп өлмөкчүсүңбү? Ой, эл-журт карагыла, эми кантем, мына бул чагымчы-канчык азыр өрттөнүп өлөт да, биздин Кремль урап түшөт! Азыр, мына биздин көз алдыбызда! Тумшугун талкалап салгылачы, үйүн таппай калсын!

Кызды качырып сала беришти, курткасын айрып ташташты. Бетинен кан кетти.

– Тарткыла колунарды! Мыкаачылар! – деп кыйкырды кыз бетине канды шыбап. Анын плакатын да заматта тытып ыргытып жибершти.

– Ии, эми кантесин? Өрттөнүп өлөсүңбү, же мушту аз жединби? Былжыраган сөздү жазардан мурда ойлонгун! Эмне үчүн өрттөнүп өлбөйсүн?

Жоболоң көз ачып жумганча болду.

174 – Сен мага ширенке тартып көр! – деп кыйкырып жиберди кыз, бүткөн бою калчылдап, заардуу күлкү алдында.

Ошол замат кимдир бирөө жандыруу үчүн ширенкенин кутусун ала койду.

– Кимде оттук бар? Ха-ха-ха! Сен андан көрө оттукту жандыр тигиге! – деп дагы бирөө кенеш бере койду.

– Токто! Антчу болбогула! – деп чаңырып жиберди кыздын шериги, токмоктоп жаткандардын колунан суурулуп. Үлгүрбөдү. Чагылган ширенке кыздын ийинине, анын синтетика курткасына түштү да, дароо жалбырт дей түштү.

Баары селдейе түшүштү, анан кетенчиктей беришип чачырай качышты. Ал эми жалынга чулганган кыз кулак-мээни тундура чаңырып, качып жөнөдү. Ошондо Кызыл аянттагы көрүнүш тозоктон кем болгон жок. Эл жыйылган жерде-

ги дүрбөлөң алардын шакардай кайнаган, кыйраткыч жаалындай эле коркунучтуу эмеспи...

Жакын эле жерде кимдир бирөө таштаган бомба жарылыптыр, же, кыязы кимдир бирөө өзүн өзү өрттөп жибериптир, же дагы бир шумдук жоболондуу иш болуптур деген айың чагылгандай тарап, митинг өткөрүп жаткандарды безге сайгандай дүрбөттү, кишилер баарын унутуп коюшуп, бири-бирин жөөлөп, мүдүрүлүп-жыгылып, кыйкырык-өкүрүк менен, эч кандай зарылчылыгы болбогондон жана болушу да мүмкүн эместен бетер, ыйык көргөн портреттерин жана жалындуу чакырыктарын аяк алдына таштай салышып, көчө-көчөлөргө түшүп, качып жөнөштү. Кишилер акылынан шашкан, алдастаган тейде качып баратышты, өздөрүнөн өздөрү качып баратышты.

Ушунун баарынын эмне кереги бар эле, Кремлдин жанында буркан-шаркан түшүүнүн эмне кереги бар эле – эч ким өзүнө жооп бере албады. Же чатак чыгаргысы, же тамашалагысы келгендиктенби, же чыны менен элеби – айтор өзүн өзү өрттөйм деген кыз «жалбырт» дей түшкөн секундадан баштап, мезгилдин жаны эсеби ачылды. Анын чаңырып, жалынга чулганып качып баратканын жакын жерде тургандардын баары көрүштү. Кыз жерге күп кулады. Ага жанагы жигит жана анын артынан чуркашкан бир нече омончулар жете келишти. Алар курткалары менен күйүп жаткан кыздын денесинен өрттү шашкалактай чапкылашып, өчүрүп киришти. Бирок кеч болуп калды. Анын аялысы кеткен шериги башын мыкчып, чөгөлөй жыгылды. Ангыча бир заматта ээндей түшкөн аянтка вертолёт конду, сыягы баятан бери теле-

видение үчүн тартып алып жүргөн неме болсо керек. Кулак тундура шуулдаган баранын алдынан, шамалдан жана шуулдактан энкейе калкаланышып, кишилер чуркап чыгышты, жерден кыздын денесин көтөрүп алышты, жанагы жигитти жана эки-үч омончуну кошо алышып, баары асманга көтөрүлүштү. Бирок алардын ичинен бирөө унутпай, ушулардын баарын тасмага тартып алууга үлгүрдү.

Вертолёт Кызыл аянттын үстүнөн учуп өттү, Спасский мунарасынын кыл чокусуна тенеле түштү да, Таш көпүрөнүн үстү менен андан ары учуп, анан Москва дайраны бойлой калдактап барып, көрүнбөй калды...

Вертолёт менен кошо токойго кирип жок болгон канаттуудай, өздөрү баш-оту менен берилген идеяларына ушунчалык алдас ура, ушунчалык үрөй учура жана кылчаюусуз өздөрүн курман чалган эки жаштын, кыязы, студенттердин трагедиясы шаар койнуна сиңип жок болду...

Ишке ашпас куру кыялдарга берилткен жана алардын урматы үчүн эмнеге болсо да бой таштаткан чиркин романтиканын күчү ай!

Ошол күнү кечинде шаардын ортосу күндүзгү болгон окуядан улам көпкө тынчыган жок. Кандары дүүлүгүп калган адамдар тынчып жата алышпай, көчөдө жүрүштү, алардын көңүлдөрү ордунда эместиги сүйлөгөн сөздөрүнөн, өндөрүнөн, баскан-тургандарынан сезилип турду. Кишилер топ-топ болуп чогулуп туруп алышып, талашып-тартышып, ой жоруп жатышты: жандырылган бир тал ширенке ыргытканда өчүп калышы мүмкүн эле, бирок өчпөй калып, кыз

көз ачып-жумганча жалбырттап чыкты – бул кандайча болуп кетти? дешип такыр түшүнө албай жатышты. Мүмкүн анын кийими дүрт деп жанып кетчү бөтөнчө составга кандырылгандыр? Бирок сөзсүз эле ушул өлүп кеткенге чейин барыш керек беле? А мүмкүн андай эместир, мүмкүн бул таптакыр эле башка, адам өзүнүн чегине жеткен ички чыңалуусуна чыдабай жалбырттап кетүүчү кандайдыр бир акыл жеткис жаратылыштын метафизикалык кубулушудур? Анан калса түн ичинде фосфор жарыгы жанып турган адамдар болот деп айтып жүрүшпөйбү. Кандай экенин ким билет?..

Ангыча түн да кирип калды. Көчөлөрдө кишилер азая баштады. Автомашиналардын каалгаларын тарс-турс жаап, ошол эле жерде рэкетирлерге берчүсүн берип, түнкү көңүл ачууну жакшы көргөндөр кыймылга келишти. Түнкү жайлардын оттору жанды, жан сырын жандандыруучу чырактар күнүрттөлдү, электромузыка шаңшып, көкүрөктөр жайдакталды, жамажайлар жайылды... Баарын унутуу, эч нерсени эске албоо, өзүнөн оолактоо, Кудайдан култ коюп оолактоо керек эле...

Ошол түнү Кызыл аянт жымжырт болчу. Кыбыр эткен жан жок. Күндүз адамдардын арам күчү ойногон, жин-шайтандын ордосу болгон, кан агып, ажал каттаган жерде эч ким болгусу келбеди. Күнүрт жарык турду. Баардык жерде, майдан талаасында ташталгансып, демонстрациячылар мушташта жана бири биринен качып баратканда тебеленген портреттер, ураандар, плакаттар жатты.

Алар менен эч кимдин иши да болгон жок.

Ай Кремлдин үстүндө көкөлөп бийик турду. Баягы өзүнүн энсеген саатында үкү учуп чыкты. Калдайган канаттарын дабышсыз шилтеп, тептегерек, ирмелбеген, арбап алчудай жалтыраган көздөрү менен чоң башын айланта карап, ал көлөкөдөн бетер бирде тигил, бирде бул жакта кайып жүрдү. Үкү кусалуу да, капалуу да болучу. Мавзолейдин үстүнөн дабышсыз айланып, анын эшигинде таштай катып турушкан күзөтчүлөрдүн көз алдынан карандап бир көрүнүп коюп, үкү жапалдаш чоң баш арбактарды издеп андан ары учту. Анан аларды Кремлдин кыш сепилинин көлөкөлөнгөн жагынан тапты. Жок, алар бул жолу да жаңы эч нерсе айтышпады. Алар бул сапар да көрксүз болчу, бирок сыйкырлап койгон сыяктуу эле. «Социализм – же өлүм!» деп митингде кыйкырып жатышкан сөздү эстерине тутуп калган чоң баш жапалдаштар кол кармашып алышып, бир жерди таптап бийлөө менен бир калыпта кайталай беришти. Ооба, экөө чарчабай, угулбагандай, көрүнбөгөндөй, үрөй учургудай кылып: «Социализм – же өлүм!» деп кайталай беришти.

Бийдин бул ыргагы үкүнү бат эле жадатып жиберди. Ал андан ары учуп жөнөдү, анан Спасский дарбазасынын жанынан жолу болуп, тирүү жанды – кайдан келип калганы белгисиз мас катынды жолуктурду.

Чач-этеги жайылган, абийиринен айрылган мас катын кайдагы бир арман ырды созуп коюп, түнкү Кызыл аянтта жападан жалгыз баратты:

Ай арман-ай, эмнеге
Туулдум экен?
Ай энеке-ай, эмнеге

Туудун экен?
 Ай арман-ай, эмнеге
 Бойлуу болдун?
 Туудун мени, энеке —
 Ойлуу болдум.
 Ай арман-ай, эмнеге
 Туулдум экен?
 Каалабагам, энеке —
 Туудун бекер.

Ай арман-ай, эмнеге
 Туулдум экен?
 Ай энеке-ай, эмнеге
 Туудун экен?...

Аял аянтты кыйгачынан кесип, темтендеп, мүдүрүлүп-чалынып баратты, бир маалда ГУМ-дун соода-сатык жайларынын далдасына кирип, көрүнбөй калды. Анын каңырык түтөткөн арман ыры дагы бир азга угулуп барып, анан жымжырт боло түштү.

Үкү болсо Кремль сепилинин үстүнө көкөлөп чыкты да, бактарды карай салды, анан ушул жерден, калың бутактар арасынан капысынан жанагы катындан беш бетер, боздогондой үн салды да, армандуу «уу-х!» деди. Ай Кремль дөңсөөсүндөгү кумпаларды, шпилдерди, чатырларды түбөлүктүү нуру менен шоолалап, сансыз жылдыздар арасында көкөлөп турду, ошондо үкүгө кайрадан океанда сүзүп баратышкан алыстагы киттердин деми угулуп жаткандай сезилип кетти. Алар кайда эмнеге шашып баратышат? Эми алардын жаны жай албайт. Эми толкундар тынчыбайт.

VIII

«Трибюн» үчүн жазылып жаткан макаланын көпчүлүк бөлүгү даяр болуп калган, эми аны корутундулаш керек эле. Бирок иш бүтөөрүнө канчалык жакындаган сайын, Борктун тынчсыздануусу ошончолук күчөй баштады: – Кассандра тамгасынын феноменин илимий жактан түшүндүрүүгө ашыкча сүнгүп кетпеди бекен, ошол эле учурда элдин басымдуу көпчүлүгү үчүн, а мүмкүн, абсолюттук көпчүлүгү үчүн, кассандро-эмбриондордун берген белгилери жөнүндө эч нерсе көрбөй, эч нерсе укпай, эптеп унутуп коюу үчүн, космостогу Филофейдин «чагымчыл» аракеттеринен кандай айла менен болсо да кутулуу маанилүүдүр. Кыйды саясатчы Оливер Ордок дал мына ушуну сезди да, ошого жараша ыңгайлашты, ошентип ийгиликке ээ болду. Сөзсүз, ал саясий жеңишке жетти. Албетте ал алдоо жолундагы жеңиш дечи. Бирок элдин массалык түрдө өзүн өзү алдоонун жолуна түшүп кеткендигин аларга кантип түшүндүрөсүң, кантип ага ынандырасың?

Ордокко караганда анын саясий тажрыйбасы, саясий ийкеми жетишсиз экенин Борк түшүнөт. Ооба, эми алар душман болуп калышты. Ушунчалык күтүүсүз жерден, ушунчалык кырылышкан душманга айланышты, Борк аны каалайбы, же каалабайбы алдыда күрөш, сөзсүз болуучу күрөш турду. Ордоктун күткөнү да ошол – көксөгөн президенттиктин жолунда эл алдында кармаш. Бул жагынан алганда тагдыр анын колуна марттык жана ыңгайы менен космостон Филофейди, жерден – Боркту – салып берди.

Ушул жөнүндө ойлонуу менен, опосуз саясий күрөшкө кандай тез тартылып кетүүгө мүмкүн экендигине, тирешүүнүн кан кызыткан кумары жан-дүйнөнү кандай азгырмачылык менен бекем ээлеп аларына Роберт Борктун көзү жетти. Ордок менен көзмө көз жолуккусу келди. Анын жанына барып, көзүнө тике карап туруп, сөөгүнөн өтүп, чучугуна жеткидей кылып, үнүн катуу чыгарбай: «Анык жүзүкара турбайсынбы!» дегиси келди. Анан баарына: «Ордок жүзүкара, мындай немеге бийлик бербөө керек, анткени ал бийликке азезилдин келгени менен барабар болмокчу, баарынан коркунучтуусу – анын азезил экендигин эч ким билбей калат!» деп жарыялагысы келди. «Жок, жок, менин ишим саясий күрөш эмес, менин милдетим – Кассандранын белги-бетелери жөнүндөгү чындыктан тайсалдоо менен жүүнү боштук кылып, проблеманы тамырлатып, балааны баштарына үйүп жаткандыктарын кишилерге далилдөө. Бирок бул коркунучтуу чындык экендигине, ошого карабай андан качпоо керек экендигине, андан кутулуунун жолун издөө зарылдыгына аларды кандайча, кантип ынандырам?!»

Борк аба жутуу үчүн балконго чыкты, түнкүсүн аба салкын тартып, күз мезгил экенин билдирип турду, карангыда жалбырактар тынымсыз шуудурап учуп түшүп жатат, Борк чыйрыга түштү. Ай автобанга* чыга бериштеги токойлуу дөңсөөгө тиер-тийбес болуп, жаңы чыгып келатат. Борк бийиктиги жана катмарланганы деңиз жээгиндеги дюналарды* эске салган токойлуу дөңсөөлөрдүн ары жагындагы гольф талааларын көз алдына келтирди, ал жакка мурдагы жылдары топ ойноо үчүн барып калар эле.

Анан кызык, анын эсине качандыр бир көргөн түшү келди. Көрсө, түш деген качанкы бир болгон чындык катары адамдын эсине кайрадан түшөт тура. Кайсы бир түнү, кыязы, жакында эле ал түш көрөт, түшүндө айлананын баары гольф ойноочу көк майсаң талаа, түн, ай тийип турат, көңүлү эргип сергек, бирок, балаа басып уядагы топ таптакыр таякты тоготпойт – таякты канчалык керилип туруп урбасын, канчалык күчтөнүп шилтебесин топ тоголонуп койбойт, ордунда калганы калган. Анан ангыча кайдандыр асман тараптан көзү өтүп кеткен, кафедрада бирге иштешкен коллегасы, профессор Макс Фрайд пайда болот. Жүрү, дейт ал, Айга учуп кетебиз, ал жакта ушундай бир сонун талаалар бар, ай гольфун ойнойбуз. Макстын айтканына көнүп, ээрчип жөнөйт, алар гольф талааларынын үстүнөн каалгып учушат, арттан болсо аны кайра чакырып Жесси чуркап келатат. Эмнегедир ыйлап алыптыр. Бул эмне болгон түш? Таң каларлык, жана мындай ойлоп келгенде, анча таң калууга деле болбойт. Макс анын жакын досу болчу, билбегени жок, астрологиянын артынан сая түшкөн неме эле. Гольфту канча эсеп менен утаарын, же уттураарын жылдыздарга карап айтууга аракеттенчү. Анын көрөгөчтүгү кээде дал келип калчу, бирок көпчүлүк учурда «көзү ачыкты» шылдыңга калтырчу. Мүмкүн тигил дүйнөдө Макстын руху бир нерсени сезгендир, Макстын өз сөзү менен айтканда, негативдүү астрологиялык фактордун жакындап келе жатканын күн мурунтан көрүп, досун сокку алдында калтырбоо үчүн Айга чакыргандыр. Жанагы түшкө киргени алдын ала эскертип жатканы го.

Ооба, Макс тирүү болсо, митингдегини көргөндөн кийин, түн катып, алардыкына, Ньюбериге жетип келмек. Андан бир нерсе өзгөрүп кетпесе деле ал ошондой шашма, бирок өтө боорукер адам эле. Кээде роялда жөнөкөй нерселерди Жессини коштоп ойноп калчу, кыйла дурус ойноочу. Жесси тамашалап калчу: «Сенин досторундун баары, Боб, Макс сыяктуу, классикалык варианттагы күлкү келтирерлик интеллигенттер. Дегинкиси силер монахтар боордоштугун түзсөнөр болмок экен, сен ордендин башчысы, догма жагынан нускоочу болсон, ал эми келишимдүү Макс сенин оң колуң болсо, баарына үлгүрмөк. Мына ошондо силер илимде эле эмес, башка дагы бир нерседен таптакыр башка нерседен көзгө көрүнмөксүнөр». Бечара Макс, Жессиге тымызын ашык эле, анан анысын кез-кезде тамашага айландырчу. Алагүү болуп турган чагында оюндагысын айтып салмайы бар болчу:

– Ий, дечи, Роберт, мен сенин көзүнө айтайын, сен менин жашоомо чоң жолто болдун.

– Ал эмне дегениң?

– Эгер сен болбогондо, мен Жессиге ашыктыгымды айтмакмын.

– Менин оюмча, азыр деле кеч эмес го?

– Жок, эгер сен таптакыр эле туулбаган болсон, мына ошондо гана айтмакмын.

– Андай болсо айла жок тура. Мен туулмак эле турсун, сенин жаныңда олтурбаймынбы.

– Кептин баары ошондо да. Эми түшүндүңбү, мага катуу жолто болгонунду?

– Макс, достум, сен анда өтө эле оной турмушту каалаган болор элеч. Андай экен, сен өз бактыңды ошол туулуп калган адам алдында бай-

кап көр, ал эми сен каалаган шайма-шай келген шартта, кызыгы жок.

– Жок, сенин алдында мен көзгө урунбайм. Таптакыр.

– Койсончу. Сени зайыптардын баары жактырат сен келбетин келишкен, мындайча айтканда, көрктүү жигитсиң, качандыр бир кезде мотоциклде зуулдачу элен, баары ооздорун ачып калышчу. Анан да сен менден жашырааксың.

– Мен мотоциклистмин, сен болсо – дүйнөгө белгилүү окумуштуусун, мен – мотоциклистмин, сен болсо – бай адамсың, жазган китептерине чоң калем акы аласың, сөөлөттүү Ньюбериде сонун үйүң бар, аялың сага Бахтан, Бетховенден виоленчелде ойноп берип турат, мен мотоциклде өйдө-төмөн зуулдайм, сен модалуу Ньюбери-гольфто топ кубалайсың, мен болсо мотоциклде зуулдайм; сен кремлдерде, ак үйлөрдө чыгып сөз сүйлөйсүң, мен болсо мотоциклде зуулдайм...

– Токто, токто, Макс, деле бечера боло каласың да. Сен мотоциклист эле эмессин, анын үстүнө ал мезгил өттү. Сенин өз илиминде – саясий географияда даңкың таш жарат, бүткүл планета сенин колунда. Анан калса кеп планетада да эмес, планета эмне болуп калыптыр! Сен абайла, кокус Анна, татынакай поляк кыздарынын мыктысынын мыктысы, угуп калса, атың эмне болот?! Жаңжал чыкпайбы! Мотоциклиң да жардам бербейт! Анна болсо кыялында сени эч кимге тенебейт.

– Ырас, Роберт, сен мени сөздөн кармадың. Анна жөнүндө айтканың туура. Ал эми тигил планета жөнүндө – анча эмес. Саясий географияда баарын билүү керек, ансыз ага кийлигишүүнүн

кереги да жок. Бул бөтөнчө, баарын камтууга умтулган илим. Бул, мен айтар элем, маалыматтардын банкы. Ооба, бул жагынан алганда мен – дүйнөлүк банкирмин. XX кылымдын Ротшилди десен да болот. Мен баарын билем, баарын угам, андан эмне болду? Асманда Кудай да баарын билип, баарын көрүп, баарын угуп турат дешет, бирок колунан эч нерсе келбейт...

Бүгүн ал жок. Автокатастрофада жантаслим болду, өтө эле учуп-күйүп жүрчү эле. Анна дароо картаят түштү. Уулу үйлөнгөн, өзүнчө турат. Жесси экөө телефон чалышып турушат, кээде көрүшө калышат. Акыркы ирет Анна жайында келди. Таза абадан дем алып, сейилдөө үчүн, ойногондорду көрүү үчүн баары гольф-талаага барышты. Жакшы эс алышты, ошояктан, гольф-клубдун ресторанынан түштөнүштү. Анан өткөн күндөр жөнүндө сөз өзүнөн өзү чыгып кетти, Максты көп кеп кылышты... Маркум ушул жерлерди жакшы көрөр эле. Зуулдап жетип келип калчу...

О, кайран гана Макс Фрайд досум. Сен азыр адамдардын акылы менен жан-дүйнөсүнө минтип бүлүк түшүп, дүйнөдө болуп жаткандарды көрсөң эмне дейт элең, эмне кылмаксың! Көзгө көрүнбөс генетикалык куюн көтөрүлүп, чарк айлантып жатат. Эми экөөнүн бирин жасоо керек: башкалар эмне болсо ошол болсун, өзүм аман калсам болду, деп көпчүлүгү ойлогондой, «көзүм көрбөсө, көчүгүмдү бөрү жесин» дегенсип, корккондо башын кумга катып алган төө куштун кейпин кийүү керек, же жалтанбай Теңирдин көзүн тике карап, анын элге эскертүүсүн кабыл алуу керек, анткени Теңир эскертип гана коёт, бүтүмгө келүү өзүбүздөн. Бул жагынан Макс

Фрайддыкы чын болчу. Жанагы түшкө киргени да бекеринен эмес. Демек алдын-ала сезип, кооптонду. Кырсыктан күн мурун сактап калгысы келип чакырды, Айдагы гольф-талааларга чакырды...

Бирок эми кырдаал кандай болор экен, анткени Ордок, чынында маселени бурмалап салбадыбы, коомду көз көрүнө алдады, алаксытып кетти, ошону менен эле бирге кыраан болуп көрүнүү үчүн Боркту эл алдында саясий эрөөлгө чакырып койду. Эми Борк даярданышы керек, тигинин чакырыгын кабыл алып Кассандра тамгасы жөнүндө өз сөзүн айтышы, Филофейди демогогиядан жана саясий спекуляциядан сактап калышы керек. Анан Ордоктун тигил жоругун мындан башка эмне демексиң?! О Жараткан, түнкү саат эки болоюн деп калган тура, кой, олтуруп иштейин, деп Борк эсине келе түштү. Токтоосуз аракеттенүү керек. Чегинүүгө жол жок. Кабинетине кайтып келип, кире бериштеги күзгүгө токтоло калды. Уйкудан калган эки көзү чоктой кызарып, санаа менен кайгыга толо эле. Чачтары таптакыр агарып кетиптир. Дагы жакшы, башкалардыкындай болуп жыдып кетпегени. Жакында эле немистер менен, топураган журналисттер менен бирге жанынан кемеде сүзүп өткөн Рейн боюндагы баягы абалкы аскадай кары, алар анын интервьюсун «Абалкы аска менен болгон интервью», деп атап салышты, бирок көп өтпөй Борк Атлантиканын, океандын үстүнөн учуп баратканда монах Филофейдин чагылганы жарк этип күн күркүрөп, бороон болорун, анан баардыгы дүрбөлөң түшүп жатканда сценага жанагы шайтандын шапалагын-

дай болгон Оливер Ордок деген неме чыга келерин алар таптакыр билген эмес. Ошентип кармашка чыгууга туура келет...

Борк компьютерге олтурганы жатканда дабыш угулду. Төмөн жактан Жесси келатты.

– Ии, ишин кандай? – сурап калды ал босогодон.

– Кандай болсун, иштеп жатам, – деди ал, анан эмнегедир эсине түшө калган качанкы бир түшүн ага айтууга оозун белендеп келатып, айнып калды.

Жесси чарчанкы көрүндү, ошентсе да анын көзүндө кандайдыр бир учкун тургансыды.

– Сага жолтоо болбоюн дедим эле, Боб, бирок сени таң калтыргым келип турат.

– Кана, кантип таң калтырмакчысың мени?

– Мына, бир кучак кагаз алып келдим. Балким сага кереги тиер.

– Ал эмне кагаз экен?

– Факс. Кимден дебейсиңби? Энтони Юнгерден.

– Энтони Юнгерденби? – деп кайра сурады. – Эмне дейт? Эмне деп жазыптыр?

– Жана мен сага баардык телефондорду сууруймун деп айтпадым беле. Аябай чалса керек. Бирок анын чаларын ким билиптир? Ал эми холлдогу факсты өчүрүүнү унутуп коюпмун, оюма да келбептир. Бир маалда шырк-шырк үн чыгат, карасам – түрмөк-түрмөк кагаз. Ме, оку. Ар бир барактын башына: «Кудай жалгагыр, факсты өчүрбөсөнүзчү» деп жазыптыр ал. Азыр да анын факсы барак артынан барак болуп келип жатат. Ага эмне болуп кетти экен? Бечара жигит. Сен окуй бер, мен анан дагы алып келип берем.

Күтүлбөгөн иш. Түнкү саат эки. Кимдир бирөө барак артынан барак жазып, факс жиберүүдө. Жазганда да алар менен бир гана ирет телефондо сүйлөшкөн, чала тааныш Энтони Юнгер жазып жатат. Бирок шайлоо алдындагы митингде, демагогиянын жайдак атын ооздуксуз минип алып чаап бараткан Ордокту, ийгиликсиз болсо да, тизгинин тартып, токтотууга батынуу менен принциптүү кадам жасабадыбы ал, Ордоктун командасындагы адам көпчүлүктүн көзүнчө өз лидеринен бөлүнүп, анын саясий курмандыгынын тарабына өтүп кетпедиби. Митингден кийин ал кандай акыбалда калганын элестетүү анча кыйын эмес. Ордок өзү жана анын берилген командасы, сөзсүз, чыккынчы катары Юнгерди күнөөлөштү. Ордоктун канатынын алдында мансапка жетүү жөнүндө ал эми ойлонбой койсо деле болот. Тели-тентуштары шылдыңдап күлүп жатышкан болуу керек: минтип өз жолун өзү торогон – болуп көрбөгөн иш. Мына ушундан кийин да ал Ордок абийирин ашыра төккөн, массалык митингде көөлөнгөн адамга жардам берүүгө батынып олтурат. Энтони Юнгердин алдында Борк өзүн ыңгайсыз сизди, бирок ошондой болсо да жаны бир аз жай ала түштү. Эч качан эч ким ага боору ооруп, жардамга кол сунуп көргөн эмес, анткени ал дайыма күчтүү, өзүнө өзү ишенген жигит. Эми болсо рингге күч менен сүйрөп чыгарылган неме, көпчүлүктүн алдында көгала койдой союлуп, рингден боору менен жылып түштү жана азырынча эл көзүнө көрүнбөй туруп, боюн жыйнамак да, эми өз эрки менен, өмүрүн тобокелге салып, кайрадан кармашка чыкмак. Мына ушунун баарын түшүнгөн Юнгер ар бир барактын башында: «Кудай жалга-

гырлар, факсты өчүрө көрбөгүлө!» деп жалынып олтурат.

«Мистер Борк, Сиздин үйдөгү телефондору-
нуз эмне үчүн иштебей калгандыгын түшүнүп
турам, – деп жазыптыр Юнгер. – Эч качан жа-
датпас элем, бирок менин абалымды да түшүнүп
койсоңуз. Эгер мен азыр Сиздин алдыңызда чо-
гөлөп туруп, Сизге айтып коюуга милдеттүү бол-
гон нерселерди факс аркылуу болсо да билди-
рип койбосом, ал мен үчүн чыныгы өлүмгө бара-
бар. Шайлоо алдындагы митингде болгон окуя-
дан кийин, мен жанымды коёрго жер таппайм,
мен баарына, ал турсун жан кыюуга да даяр-
мын, эгер анын кандайдыр бир жардамы болсо.
Ушундай үрөй учураар сөзүм үчүн мени кечирип
коюңуз. Бирок Ордок менен болгон бул адам
жийиркенерлик окуяга Сизди мен тартып ол-
турбаймынбы, бул көкүрөгүн койгулап, өз атын
өзү чакырган абийирсиз сасык саясатчыга Сиз-
ди мен бута кылып берип олтурам. Бышактап
ыйлактагандай болбоюн кечирип коюңуз, бирок
эрдимди кесе тиштеп, өкүнүп олтурам: мен кимге
кызмат кылып, кимдин союлун чабышкам, ме-
нин тайкылыгым менен ишенчээктигим ушуга
жеткирмек, мага чала болот. Бирок азыр сөз
мен жөнүндө эмес, кечириниз, Кудай үчүн! Кеп
мындан ары эмне кылуу керек, ошол жөнүндө.
Кассандра тамгасын кантебиз?! Айтайын деген-
ним...»

Ушул жерден барак бүтүп, кийинкиси баягы
эле өтүнүч менен башталат экен: «Факсты өчүр-
бөсөңүз, Кудай жалгагыр!»

«Ошентип, мистер Борк, мындан ары эмне
кылуу керек?»

Бул иште өзүмдүн акмакчылык жасаганыма карабай, айрым бир ойлорумду айтууга рахым этиниз. Балким пайдасы тийип калар.

Мистер Борк, айтууга канчалык оор болсо да, айтайын. Сизге ушундайды сунуш кылууга ба- тынганыма алдын ала өкүнөм. Бирок эми аянар жерим калган жок. Сиздин алдыңызда менин күнөөм ушунчалык – эми мага баары бир.

Менин айтайын дегеним, болору болгон соң, Ордоку жалган айткандыгы үчүн айыптоого бо- лот, анткени ал сиз менен жеке көзмө көз маек- тешкенине таянып жатпайбы. Сиз аны менен телефондон сүйлөштүңүз. А мүмкүн сүйлөшкөн эмессиз, сүйлөшкөн күндө да башка нерселер жө- нүндө сүйлөшкөнсүз. Бул ошол эле Ордоктун өзүнө жараша мамиле болмокчу. Жүзүкаралыгына жа- раша мамиле. Сүйлөшкөнүнөр жазылып калган эмес. Мен аны билем. Кепил боло алам. Ойлонуп көрүңүз. Ушундай кылууга болот десениз, мен анын абийирин айрандай төгүүчү сенсация уюш- турам. Андайды масс-медиа баса калат.

Бирок күрөштүн, албетте, башка жолу да бар. Эгер Сиз, мистер Борк, Филофейдики туура эке- нине ишенсениз жана чындык үчүн өз пикири- низде турсаныз, мен Сиз менен аягына чейин барууга даярмын, албетте, бул жерде менин кыз- матым сүрөөнчүлүк гана болмокчу. Мен Сиздин жан жигитиңиз болуп бере алар элем. Ал эми Сиз баш тартпайм десениз, алдыда чоң салгы- лаш тургандыгы – айдан ачык.

Кырдаал ушундай түзүлдү, азыркы учурда Сиз майдан талаасындагы жалгыз жоокерсиз, кос- мостук монахты ачыктан ачык жактаган, анын эсхатологиялык концепциясын колдогон, мүм- күн, мүлдө планетадагы жападан жалгыз адам-

сыз. Шайлоо алдындагы болуп өткөн окуядан кийин, Ордоку тикесинен тик туруп колдогон «бирдиктүү элдик фронттон» кийин, Филофейдин ачылышын жактап айтаар сөзү бар бир аз кишилер да этият болушуп, унчуга алышпайт. Ал эми калктын басымдуу көпчүлүгү...»

«Факсты өчүрбөсөнүз экен, Кудай жалгагыр!

Ошентип, мистер Борк, митингдеги шайлоочулардын түрүнө караганда, калктын басымдуу көпчүлүгү, ал турсун тилекке каршы, өлкөнүн бүткүл эли деп айтса да болот, Кассандранын тамгасы боюнча космостук экспериментке каршы. Кассандро-эмбриондор жөнүндө элдин укусу жок, билгиси жок, аялдар тапкыч-нурлардын көзөмөлүндө болууну каалашпайт. «Альфа-Бейсболдогу» митингде болгон окуяны баардык маалымат агентстволору берди. Ошондон улам штаттарда Ордоктун кадыр-баркы дароо көтөрүлдү. Азыр ал адам укугун тикесинен тик туруп коргоору, аял-эненин эзелтен берки ыйыктыгына чаң тийгизбестиги, жана ал айткандай, филофейчилердин кимисинин гана болбосун, алар кайда гана жүрүшпөсүн – мейли жерде, мейли космосто болсун, – карасанатай иштери менен жан аябай күрөшөрү жөнүндө билдирүү жасады, темирди кызуусунда согоюн деди. Сиздин фотографияңызды, мистер Борк, ушул азыркы тапта телеэкрандардан такай көрсөтүп, тиешелүү түшүндүрмөлөр менен коштошуп жатышат. Москвадан Филофейдин фотографиялары табылыптыр, алар да ишке киргизилди.

Мен буларды жазып жатканым, Сиз телефондорду эле эмес, телевизорлорунузду да өчүргөн болушунуз керек деп ойлодум. Сизди митингдин натыйжалары жөнүндө, окуялардын андан

аркы өнүгүп жаткандыгы жөнүндө билип алысын дегеним. Бул процесс дагы күч алат, дагы ээ-жаа бербей өөрчүйт деп корком...»

«Факсты өчүрбөсөңүз экен, Кудай жалгагыр!!!

Ошентип мистер Борк, бул процесс ээ-жаа бербей өөрчүйт, ошон үчүн Сиз, мындай кырдаалда баарыдан мурда кандай позицияны, аракеттенүүнүн кайсы жолун тандап аларыңызды чечип алышыңыз керек деп ойлойм. Анткени «генфонддун көзөмөлдөнүшүнө» – ушинтип атап алышты, каршы жапырт кыйкырып чыгуулар башталышы мүмкүн. Эгер сиз «Трибюнга» макала даярдап жатсаңыз, анда редакцияга барышыңыз керекпи, же андан көрө материалды факс, телекс, же дагы кимдир бирөө аркылуу жибергениниз дуруспу – ошону ойлонуңуз, анткени менин укканым караганда, редакциянын эшигинин алдында плакаттарды көтөрүшкөн пикетчилер котолоп, коркутуп-үркүтүп, кыйкырып жатышыптыр. Газетанын имаратын күндүр-түндүр камоого алабыз дешиптир. Мындай учурда жаалданган элге полиция дайыма эле туруштук бере албайт. Билдирген кабарым биринен бири суук, кечирип коюңуз.

Дагы кайталайм: Сиз майдан талаасындагы жалгыз жоокерсиз. Филофей – космосто, душмандарынын колу жеткис жерде, ошону менен эле бирге тилектештери менен чогуу аракеттенүү мүмкүнчүлүгүнөн ажырап турат. Кайсы жолду тандап аларыңызды чечиниз.

Сиз башкалар түшүнбөгөн жана утурумдук ыңгайына карап түшүнгүсү да келбеген, көрпөндөлөр түшүнбөгөн нерсени түшүндүңүз жана колдоп чыктыңыз. Сиз жалгызсыз жана бул жал-

гыз адамдын миссиясы. Улуу иштин баары көпчүлүк учурда жалгыз адамдын миссиясы, эмне үчүн турмушта ушундай болуп калган – билбейм. Кандай болгон күндө да мен Сиз менен бирге мин, мен Сизге тирек болууга даярмын, колу-ман эмне келсе, ошонун баарын жасоого даярмын, мен башында жазгандай, Сиздин алдыңызда өз күнөөмдү сезгендиктен эле эмес, анткени Филофейдин ачылышы жөнүндө дал Сиз менен сүйлөшүүнү Ордоко сунуш кылган мен болчумун, эн башкысы, Филофейдин идеяларына өзүм берилип калгандыгыман, адамзаттын келечегине ал экөөнүздөрдүн түйшөлгөндүгүңүздөрдү түшүнгөнүмдөн ошентмекчимин. Балким ушул кезге чейин адам адашып келип, эми: же акылыңа кел да онол, же өлүп жок болуп кеткен мамонтторчо палеонтологиялык катмарда калууга даярдан деп өзүнө айтар мезгил жеткендир.

Кечирип коюңуз, барак дагы түгөнүп калды!»

«Факсты өчүрө көрбөгүлө, Кудай жалгагырлар. Мен али айтарымды айтып бүтө элекмин... Мистер Борк, кечирип коёрсуз, ток этер жерине өтөйүн. Менин оюмча эртеңки, жок, эми бүгүнкү болуп калды, күн көп нерсени билдирет. Сенсациялар менен имиш-имиштер эмитен эле башталды. Бул алааматта жападан жалгыз диссонанс – бул Сиздин айтчу сөзүңүз, Сиздин көз карашыңыз жана ойлоруңуздун негиздүүлүгү болмокчу. Кандайча аракеттенейин дединиз? Пресс-конференцияга чыгасызбы? Андай болсо аны уюштурууга катышууга, эмне керек болсо жардамдашууга мен даярмын.

Анан дагы. Сизге, Ньюбериге таң эртелеп жетип келчүлөр арбын болору шексиз, айрыкча

репортерлор эскертпей келишет. Эгер эч кими-си менен жолугушкунуз келбесе, көрүнө бир жерге: «Эч ким менен жолугушпайм жана менин тынчымды албашынарды суранам», — деп жазып, илип коюуну унутпаныз.

Мен Ньюбериде, гольф-талааларда, шаар четиндеги парктарда болгом. Мен турган Ридингден отуз минутачалык жол. Эгер кааласаныз мен келейин, Сиз менен иштин жайын талкуулайлы. Ушундан улам Сизге өз дайнымды билдирип коёюн.

Мистер Борк, түнкү саат төрт болоюн деп калды. Мен болсом менин факсым сиздин колунузга тийип, окуйсуз го деген үмүт менен тынбай жазып жатам. Менин Сизге айтарым ушунчалык көп эле! Анткени дүйнөдөгү болуп жаткан окуялар, ал турсун күн сайын пресса кабарлап жаткандары дагы, цивилизациянын кризисин билдирип жатпайбы. Ушул шарттарда жарык дүйнөгө ымыркайдын келиши мина коюлган талаага чыгып келе жаткандай сезилет. Бирок кайда ал, ошол мина коюлган талаа, жашоонун кайсы чектеринде жашырылган: адамдын ой-санаасындабы, иш-аракеттериндеби, дүйнөлүк илимдердеби, же күнүмдүк иштердеби, — сөөмөй менен көрсөтүү мүмкүн эмес.

Мына азыр эле телевидениеден көрсөтүштү: Москвадагы Кызыл аянтта — ал жерде басып жүрүүнү мен жакшы көрөр элем, үрөй учурган окуя болуптур. Демонстранттардын эки лагери кагылышыптыр: аскер өнөр жай комплексин жактоочулар менен конверсияны колдогондор. Натыйжада бир кыз өз жанын өзү кыйды, көпчүлүктүн көз алдында өрттөнүп өлдү. Адам чыдап карай алгыс көрүнүш. Комментарлордун ай-

тымьнда, балаанын баары ошол күйүп өлгөн кыздын студент жолдошунун митингге көтөрүп келген плакатынан башталган имиш. Ал плакатта... Мен азыр улантам... Барак түгөнүп баратат».

* * *

«Факсты өчүрбөсөнүз экен, Кудай жалгагыр, Кызыл аянтта болгон окуяны айтып берейин...

Мистер Борк, кептин баары ал плакатта: «Адам жарык дүйнөгө курал жасап чыгаруу үчүн туулган эмес!» деп жазылгандыгында. Анан өзүнөн өзү түшүнүктүү, мындай жазуу Россияда «оборонщиктер» деп аталгандардын, мамлекет жана коом, башкача айтканда, тагдыр тарабынан адамдарды кырып-жоюучу курал-жарактарды – нокоттой октон баштап («оборонщиктер» дүйнө жүзүндөгү ар бир адамды жүздөн ок менен камсыз кылууну гарантиялайт), үндөн ылдам самолётторго, күн-түн дебей океан тереинде бугуп, буйрук берилери менен континенттер аралык ракеталарды аттырууга даяр турган атомдук суу алдындагы кайыктарды чыгаруучу өнөр жайында ишке чегилгендердин кара жинин кайнатты. Бул талаага кеткен эмгек, талаага кеткен акча, – дейт экен тигил акылы зирек студент дагы. Биздин американын аскер өнөр жай комплекси да ушундай эле мамилеге арзыйт. Ал дагы өзүнө окшогондорду кырып-жоюучу курал-жарактарды жасап жатат, ал дагы муну коргонуу муктаждыгынан улам жасап жатабыз деп актанышат.

Бирок, экинчи жагынан алганда, алиги «өзүнө окшогондор» да периштелерден эмес, алар да

аябай куралданган жана алар да өздөрүнүн өтө кымбат идеяларынын (азыр эн таасирдүү ураандар – улутчулдук ураандар) урматына, адилеттиктин урматына жана андан мааниси кем эмес – өз экономикалык кызыкчылыктарынын урматына кырып-жоюуну энсешет.

Ошентип баары бири-бири менен байланышкан. Анан калса, алардын байланышпаган учуру болгон эмес, дайыма байланышта болуп келишкен. Анан кантип студент кыйкырбасын, анан кантип адам баласына тил бүткөндөн бери көңүлүндө зилдеп келаткан, согуш менен курал-жарактын салтанаты акыл-паразатка үстөмдүк кылып келаткан сандаган кылымдардан бери адам жаны жарыя айтууга умтулуп келаткан нерсени плакатка өз колу менен жазбай коё алсын. Водороддук бомбаны жасаган Сахаров Россияда дал мына ушуну түшүндү, анан тык токтоду да, тагдырына каршы кадам жасады.

Курал-жарак жер жүзүндө көбөйгөндөн көбөйүүдө, буту менен басып, мурду менен тынгандын баары куралдансам дегенде ак эткенден так этет. Анан кош бойлуу аялдардын чекесиндеги Кассандранын тамгасы ошону кабарлап жаткан жокпу, курсактагы кассандро-эмбриондор ошону үнсүз кыйкырып жаткан жокпу?! Анан калса, жарыкчылыкка келген дүйнөдөгү ар бир адамга бери болгондо жүздөн коргошун ок беленделип коюлса жана ал адам күн мурунтан эле бирөөнү өлтүрүүгө, же өлтүрүлүүгө буйрулса, анан кантип?! Алиги студент ушулар жөнүндө анан кантип айтпай кое алмак?! Анан жанагы Кызыл аянтта өзүн өзү өрттөп жиберген бактысыз кызды айтпайсызбы, анын жан дүйнөсүндө кассандра комплекси менен белгиленген, түйүл-

дүк кезинде угулбай калган жана басылып ташталган нерсе ойгонбоду бекен? Анын эсхатологиялык кыйналышы менен кимдин иши болду дейсин?

Адамзат курал-жарак ойлоп чыгарбай эле, согуш дегенди билбей эле жашаса, өсүп-өнүксө эмне болмок деген идеалисттик жактан сандырак болсо да, ой туулат. Ошондо адам азыркысындай болот беле, ошондо цивилизация азыркыдай болот беле, же жер жүзүндө таптакыр башкача өнүгүү өкүм сүрөр беле жана адам сапат жактан башкача болор беле? Эмне, өнүгүүнүн башкача жолу башында мүмкүн эмес беле? А эгер мүмкүн эмес болсо, эгер адамга акыл-эс жогортон берилген болсо, эгер акыл-эс – биологиялык маңыздан тышкары нерсе болсо, анда себеби эмнеде?

Ана Филофей, космоско кетип калып, дүйнөлүк көшөгөнү кылтайтып ачты эле, адамдар купуя каргыш жөнүндө билүүнү каалабай тургандыгы дароо билинди. Мистер Борк, Филофейдин ачылышы каршылыктан башка натыйжа бербеген күндө да, мен баары бир ага ишенем. Мен андан кайда болбосун жан-дүйнөнүн адеп-ахлак жактан кыйрашы менен терендеп бараткан рухтун кыямат-кайым болоруна кыйналгандыгынын жообун табам.

Карабакта, армяндар менен азербайжандардын ортосунда көп жылдардан бери уланып келаткан кылмыштуу согушта, талаа командирлери деп аталган немелер курман болгондордун өлүгүн сатышканын укканында, эрксизден Кудай бизди эмне үчүн жаратты дейт экенсин. Майданда шейит кеткендердин сөөгүн жерге жашыруу үчүн бир туугандары жана жакын адамдары

сатып алууга тийиш экен. Аны бизнеске айландырып алышыптыр! Өлүгүн сатып, пайда табуу үчүн өзүнүн эле жоокерин артынан атып өлтүргөн учурлар бар дейт. Бул жөнүндө газетадан окуганымда төбө чачым тик турду. Ушундай арам иштер адамдардын жан-дүйнөсү менен кан-денесине кесепетин тийгизбей коёбу, акырындап тукум куучулук структураны өзгөртпөй, кийинки муундарга өтпөй коёбу?!

Мына адамдын акылына келбей турган мыкаачылыктын дагы бир мисалы. Салман Рушдини коргогон адабиятчылардын конференциясы өтүп жаткан Түркиянын бир шаарындагы мейманканага өрт коюлган. Анда конференциянын катышуучулары эле эмес, жайбаракат жашап жатышкандар да тирүүлөй өрттөнүп кетишти. Анын баарын телерепортерлор тартып алышты: имарат алоолоп күйүп жатат, тирүүлөй өрттөнүп жаткан кишилер, өрттү өчүрүүгө аракет кылышкан өрт өчүрүүчүлөр, алардын катарында фундаменталистчил жаштардын чоң тобу аянтта кыйкырып, шаттанышууда. Алар өрт койгондорду даңкташууда: ыргып-секиришип, бийлешип, ызы-чуу түшүп бул алаамат көрүнүштөн тим эле эротикалык ыракат алып жатышат. Жаштардын делбеленген кусаматтуу жүздөрүн өрттүн өлүм көксөгөн жалмандаган жалыны жарык кылат. Телеге тартып алынууда. Тим эле кадимки кинонун өзү!

Биз кайда жүрөбүз, биз эмне болуп баратабыз? Германияда тирүүлөй өрттөлгөн түрк үй-бүлөлөрү жөнүндө да биз өзүбүзгө өзүбүз ушундай суроо беришибиз керек болуп жүрбөсүн?.. Сиз газеталардан окуган чыгарсыз?..

Мындай карасанатайлыктарды айта берсе түгөнбөйт жана айткан сайын биринен экинчиси ашып түшөт, анан калса ар кайсы өлкөлөрдөгү жасалган карасанатай арам иштер улам барган сайын үрөй учурарлык болуп, өөрчүп баратканы байкалат. Мына ушунун баары жыйыла берип, генге таасирин тийгизип жаткандыгын Филофей далилдеди.

Мурда мен Ааламдын эн жогорку милдети катары акыл-эске ишенчүмүн, бирок көрсө акыл-эс арамдыктын түбөлүктүү туткуну экен. Ал качандыр бир кезде андан бошонор бекен? Анан калса Кассандранын тамгасы ошол жөнүндө зар какшап жаткан жокпу бизге?!

Кечиресиз, мистер Борк, факстын кагазын алмаштыра салайын...»

«Мистер Борк, Кудай үчүн мага ачууланбаңыз, менин ой жорумам өтө эле узак, Сизге кызыгы жокпу деп да чочуям. Бирок бүгүн түнү менин жан-дүйнөмдүн капкасы ачылды. Сиздин абалыңызды түшүнүп турам. Сизди ойлоп чочулап да жатам, бирок Сиздин кайратыңызга ишенем.

Түзүлгөн кырдаал жөнүндө ойлоо менен, Филофей орбитада жүрсө да, Жерде болуп жаткан окуялардан сыртта кала албайт деген тыянакка келдим. Эгер Сиз каршы болбосоңуз, аны менен тезинен байланышуунун жолун табуу керек эле; техникалык жактан бул өтө татаал нерсе, бирок мен муну телекомпаниялардагы жана космостук институттардагы досторум аркылуу жасоого аракет кылар элем. Муну кандай дейсиз? Эгер Сиз макул болсоңуз, мага билдириңиз, анан мен

мындай аракет канчалык ишке ашышы мүмкүн экенин Сизге кабарлайм.

Анан акырында, менин оюмча, эң башкысы. Албетте Филофей менен байланыш, аны экрандан көрүп туруп, учурашып коюу үчүн эле керек эмес да?! Менин оюмча, ал жооп берүүгө тийиш жана Кассандранын тамгасын ал кандай жол менен тапты жана ал белги башка эле бир нерсе эмес, эмбриондун болочок жашоого терс мамилесинин көрүнүшү экенинин далили эмне? – деген суроого анын жообу даяр экендигинен менин күмөнүм жок. Рим папасына жазган анын катында бул анчалык айкын эмес. Бул жагынан кандайдыр бир бүдөмүктүк турганын Сиз да байкагандырсыз. Ага бул суроону башкалар да, бөтөнчө окумуштуу-биологдор берүүлөрү мүмкүн. Мына ошол Филофейдин бүдөмүк калган нерсени түшүндүрүп, суроолорго жооп бергени мага маанилүү сезилет.

Филофей менен байланыш түзүү мүмкүнчүлүгүн мага коюңуз. Сиз болсо, Сизге үйрөтүүчү мен эмес, тезинен зарыл болуучу философиялык негиздөөнү даярдап жибериниз.

Биз Оливер Ордок башын айландырган көчөнүн караламан калкы менен кагылышпай коё албайбыз. Тагдыр ошол. Биз женип чыгышыбыз керек. Ошол көчөдөгүлөрдүн урматы үчүн!

Сиздин Энтони Юнгер.

P.S. Менин дарегим керек болсо – үйдөгү факстын, телефондун номерлери, адресим, баары ушул барактарда. Кызматымдагылардын кереги жок, эми мен ишке барбайм...»

IX

Таңкы саат төрт жарым болуп калган эле. Роберт Борк жазуу столунун үстүндөгү жайылган факстын кагаздарын карап, үнсүз олтурду. Жанында Жесси, факстарды ал да окуду.

– О Кудай, эмне болуп жатат деги, эмне болуп жатат деги! – деп улам кайталай берди ал.

– Кичине кынайсаңчы, – деди эри.

– Жалгыз калгың келсе мен кетейин, бирок баары бир уктай албайм. Мындайда кайдагы уйку. Болуп жаткандын баары өтө олуттуу экенин мен түшүнгөм, бирок мынча татаалдашары оюма келген эмес. Эми эмне дээримди да билбейм.

– Ооба, Жесси, Энтони Юнгердин айткандары туура. Эң туура, Борк ойлуу айтты. – Аны бизге тагдыр жиберип олтурат. Анын бул аракети – жаны муундун аракети. Бул дүйнөнү башкача кабылдоо. Аракеттене билүү деген ушул, дароо сезилип турат. Мен өзүм, макаладан башка макала өтө чоң болуп калды, бүтүндөй бир бетти ээлейт, эмне болот билбейм, – бир нерсе жасайт белем, ким билет. Виз экөөбүз үйгө жылчыксыз бекинип алдык. Бирок болуп жаткандардан таптакыр оолак боло албайбыз. Тигил Ордоктун кылган кара ниет иши...

– Ажаан итти агытып айдактаганы дебейсинби!

– Ооба, ажаан итти агытты. Ошол агытылган ажаан ит, – аябагандай тажаал. Ордок Филофей экөөбүзгө массаны атайын көкүтүп жатат.

– Сага каршы чыгып калган ушунча кишини ынандыра аларыңа ишенесинби?

– Мен кайра тартпайм. Далилдейм. Бирок натыйжасы кандай болот, айтыш кыйын. Кассандро-эмбриондун феноменинин ачылышы ка-

лып алган түшүнүктөргө, азыркы жашоо ыңгайыбызга, ой жүгүртүүнүн көнүмүш стереотибине катуу сокку урат. Кассандро-эмбриондордун эхатологиялык жообун моюнга алуу, демек башынан аягына чейин баарынан мурда саясий, социалдык түзүлүштөрдөн, моралдык калыптардан күмөн саноо дегенди билдирет. Албетте баардык стереотиптердин мындай кыйрашы эч кимге, боюна бүткөн аялдан тартып, Ордокко окшогондорго чейин жакпайт. Жанагы агрессияга чейин жетип жаткан каршылык мына ошондон.

– Бирок алар Филофейдин өзүн агрессор көрүп жатышпайбы!

– Ооба, алар аны агрессор көрүп жатышат. Мага ал пайгамбар, башкаларга – азезил. Дилемма пайда болду: биз мурдагыдай, жалпы жалганчылыктын шартында, эзелтеден кандай жашап келсек, ошондой жашай беребиз, же кассандро-эмбриондордун саны көбөйүп бараткандыгынын себебин түшүнүп, кыямат-кайымдын сөзсүз болушун алдын ала четке кагабыз. Адамзаттын алдында мына ушундай маселе турат.

– Филофей өзү жазып жатпайбы, анын ачылышы кишилер үчүн асмандан дагы бир Күн чыга калгандай эле күтүүсүз окуя. Бирок бул экинчи Күн жашоонун кылымдардан бери калыптанып калган ыңгайын ойрондошу мүмкүн да! Анын үстүнө силердин душмандарыңар Филофейди анын эксперименттери адам укугун бузгандык деп күнөөлөп жатышпайбы. Кеп эмес бекен? Муну кандай дейсиң?

– Жок, бул адам укугун бузганга жатпайт! Менин көз карашымда, жок, бузбайт. Мен аны жаздым. Окусаң болот. Кассандра тамгасын билүү – бул биздин милдетибиз, коомдун милде-

ти жана инсандын милдети, баарыдан мурда боюна бүткөн аялдын милдети, эгер керек болсо, анын курсагындагы түйүлдүк эсхатологиялык белгилерди берип жатабы, жокпу – текшерип билүү анын милдети. Кассандро-эмбриондорго тиешелүү статистикалык маалыматтар, кийин барып коомдун абалы жана өнүгүүсү жөнүндө билдирүүчү бирден бир кадырлуу социологиялык көрсөткүч болуп калат.

– Макул, мен сеники туура дейин, Роберт. А бирок ушунун баарын башкалар кабыл алышпачы? Кокус сен эч кимди ынандыра албасачы? Анда эмне болот?

– Көп нерсе жагдайга, жалпы кырдаалга байланыштуу болот. Энтони Юнгер туура айтат, буга Филофейдин өзүн кийлигиштирүү керек. Анын башкы көзүрү – кассандро-эмбриондордун жообунун эсхатологиялык мүнөзүн аныктаган илимий байкоолор. Ал ошол илимий байкоолорун элге жайылтышы зарыл. Ошонун баарысын бирге алып, биологиялык факторлордон тартып, андан келип чыккан философиялык тыянакка чейин дагы бир жолу эл алдында тастыктоо керек, алсак, пресс-конференцияда. Филофей өзү түз эфирде болгону өтө маанилүү! Эгер Юнгер оюн ишке ашыра алса укмуш болот. Мен толугу менен колдойм. Азыр мен ага факс жөнөтөм, калганын көрө жатабыз...

Экөө тең унчукпай калышты, халатчан, үрпөйүнкү, уйкусуз өткөргөн түндө жаактары шимилп, көздөрү киртейип кеткен, өздөрүнө өздөрү жат сыяктанып олтурушат – алар өмүрүндө биринчи ирет ушундай кооптуу түнгө кабылышты, ал түн алардын күнүмдүк түйшүгүнөн сыртта турган, аларды көздөй келаткан жоболондуу бир

нерседен кабар берип турду. Аалам ушунтип кайгы-касырет жана азап менен кеңейет.

Сыртта жерге жарык кирип, таң атып калды.

Кечээгидей эле бүгүн да күн ачык, күздүн күнкүдөй мелүүн жана жагымдуу болчудай сезилди. Алыстан куштардын сайраганы угулду – кайрадан таң саарда алыска учуп кетчү топ чогулуп жатты. Токойлуу дөңсөөнүн алдындагы гольф-талаалардын үстүндө алардын кантип айланып жатканын, кантип океандын жээгин бойлой, төмөн жакта шарпылдап шоокум салып жаткан ак жал толкундардын үстүнөн учуп, алыскы сапарга чыгышарын Роберт Борк көз алдына келтирди; алар менен кошо бул жерден учуп кеткиси келди, бирок анын алдында капчысынан өмүрүнүн баш тарткыс иши болуп чыга келген нерсени улантуу турган.

204

Жарык дүйнө аларга кол шилтебегендиги, унутпагандыгы жана унуткусу да келбегендиги таң атары менен белгилүү болду. Ал Чикагодогу кызынан келген факстан башталды. Эрика таң калып да, чочулап да жазыптыр: «Түн бою телефон чалып ала албадым. Телефонуңар иштебейт, факсыңар бошобойт. Ата, эмне болуп жатат деги? Бул эмне кылганың? Чикаго уу-дуу. Баары нааразы. Жон экөөбүз дал болуп калдык. Суранам, токтот. Апа, атамды кой десен боло?!»

Жессинин, албетте, жаны жайында эмес:

– Эмне кылабыз, Роберт? Сен – атасысың. Кызың капалуу, анын боюнда бар. Күйөө бала да кубанган түрү жок. Мен аны түшүнөм. Жон директордук кеңештин мүчөсү, ал мамилесин такташы керек. Биз ушуларды ойлобой коё албайбыз.

– Туура, баары туура, – Борктун макул болбоого аргасы калбады. – Бирок мындай кырдаалда мен эмне демекмин? Бул үй-бүлө маселеси менен бүтчү иш эмес. Ошондой болсо гана атаганат!.. Сен ага санааркаба, Жесси. Мен Эрикага жазам, телефон чалам, түшүндүрөм, санаасын тындырууга аракеттенем. Анан жаштардын да өз акылдары өзүндө болуш керек да. Албетте, аларга, бөтөнчө Жонго, компаниясынын өркүндөгөнү баарынан маанилүү дечи. Бирок автокомпаниядан тышкары да жашоо бар жана да андагы маселелер баардык жана ар бир адам үчүн маанилүү. Ырас, экөө жакшы жуп, ынтымактуу – ошондой эле болсун ылайым. Бирок өзүн түшүнөсүн, эгоизмдин, социалдык эгоизм дегендин кандайдыр бир чеги болуш керек.

– Ой, Роберт, сага лекция окутуп эле койсо. Болуптур, колун бошогондо Эрикага факс жөнөтүп коюуну унутпа, – деп коюп Жесси жүн кофтасын ийгине салып, кетүүгө камынды. Юнгердин кенешине муюду. Келчү кишилерден. «Тынчыбызды албасаныздар экен» деген өтүнүч жана ага байланыштуу кечирим сурап жазган кулактандыруу илип коюу үчүн жөнөдү. Ал, өздөрү үйдө мышык-ит деп коюшчу, иттин өзүндөй болбосо да, ошого катуу окшогон бул саксайган мышыктын коштоосунда бөлмөдөн чыгып кетти.

Жесси жанындагы мышык-итке бир нерсе деп, чачын тарап баратып эшикти жаап чыгып кеткенде, Роберт Борк түн бою олтуруп бүтүргөн макаласын «Трибюнга» берүү үчүн факска олтурду? Редакциянын кызматкерлери келгенде материал стол үстүндө жатышы жана дароо санга берилиши тийиш эле. Макала шашылыш басыларынан анын күмөнү жок болчу; ал турсун

Роберт Борк: «Текст эч кандай өзгөртүүсүз, автор кандай сунуш кылса, дал ошондой басылсын!» деген талапты кошо жазып койду. Макала басыларынан Борктун күмөн санабаган себеби, «Трибюндун» басуудан башка аргасы калган эмес. Филофейдин космостон жиберген катын басууга бел байлаган газета, эми өз позициясынан баш тарта алмак эмес, анын үстүнө ал өз кадыр-баркын да сактоого тийиш болчу. Газета минтип: же бар, же жок деп так кесе айткан учур, бир жагынан мурда болуп көрбөгөн окуя эле.

Бирок бул макаладан кийин эмне болору да бештен белгилүү болчу. Газетанын айланасындагы, Филофейдин айланасындагы, эми анын Борктун, ысымынын айланасындагы кармаш тандын алгачкы эле саатынан баштап аёосуз жана катуу болчудай туюлду. Ачыгын айтканда, алдыда өлбөгөн жерде калышчу кармаш турган...

Ар бир операцияны белги берүүчү конгуроо менен так уруп, сунуш кылынган текстти элпек сугунуп, факс барак артынан барак чыгарып жатты. Факсты берүүгө үлгүргөнү жакшы болду. Бүтөр замат сыртта кандайдыр бир жоболон башталганын Роберт Борк сезе койду, үйгө жонун дүкдүйтүп, үрпөйгөн мышыгы кирип келди, ал сырттан жек көрүмчү жолбун дөбөт жолукканда ушунтип калчу. Бирок анын артынан Роберт терезеден кандайдыр бир кагаздарды жана картонду кармап, террасада үйдү көздөй чуркап келаткан Жессини көрдү. Ал өңү-башы кубарып, демигип кирип келди. Түрүнө караганда аны бирөө көчөдө муунтуп, ал болсо эптеп бошонуп качып келаткан экен дегидей эле.

– Эмне болуп кетти? – деди күйөөсү ага эрк-сизден умтулуп.

– Роберт! Бул бир укмуш, жүзү курусун! Сыртка чыксам, тиги бурчта кайдагы бир шүмшүктөр машиналарын токтотуп коюшуп, турушат... мына кара, эмнелерди чаптап салышканын!

Жесси газеталар менен бирге сыртта дубалдан сыйрып алып, үйгө ала келгендеринин баарын – боёк менен шашылыш жаза салынган уят-сыйытсыз, одоно, кордогон жазууларды стол үстүнө таштады. Аларды карап көрүп, Борк өзү да шалдая түштү. «Борктун биздин көчөдө жашаганынан уялабыз!» – кошуналарынын бири жазса керек. Анан: «Аялдарды жек көргөн, курсактагыларды куураткан Борк, биздин Ньюбериден чыгып кет!», «Ньюберинин феминист-аялдары Боркту жек көрөт!» Башкалары мындан жаман: «Борк-шүмшүк!», «Борк-КГБнын агенти!», «Боркту атып таштоо керек!», «Мага кабылчу болсоң, карыя, муунтуп өлтүрөм! – Кассандранын Эмбриону».

– Демек таң атпай баштайлы дешкен экен! – деп кобурады, абдырап калган Борк.

– Таң атпай! Көрүп турбайсыңбы, таң атпай! Эми мунун арты эмне болмокчу, Роберт?! Эмне болмокчу? Бул акылга сыйгыс иш болду го!

Роберт Борк аркасына алган эки колун ооруганына карабай, карыштыра кармаган бойдон бөлмөдө аркы-терки басты.

– Баарына даяр турушубуз керек, – деди ал аялына, кыйкырып жибербөөгө аракеттенип. Каны кайнап турган чакта сабыр күтүү да өтө кыйын эле. – Башталышы ушул болгон соң, жакшылык күтпөө керек. Кечээги митинг болбогондо мунун баары аздыр-көптүр цивилиза-

циянын чегинде өтүшү мүмкүн болчу. Жанагы жин урган Ордок көкүтүп жибербедиби!

– Тиги бурчта тургандарды сен көрө элексин да! – Жесси сыртты жаңсады. – Турган турпаттары жаман, түрлөрү суук. Машиналарынын жанында чылым чегип турушат. Мен буларды дубалдын боорунан сыйрып алып жатсам, мага ышкырышып, каткырып күлүп турушат.

– Түрлөрүнө караганда кимдер сыяктанат? Ушул жерликтерби?

– Кайдан билейин. Баягы эле жинсы, куртка кийгендерден. Арасында аялдар да бар сыяктуу.

– Түшүнүктүү, – деп койду күбүрөп Борк, түшүнүктүү эч нерсе жоктугуна карабай.

– Полицияга кабарлаш керек, Роберт. Полицияга чалчы. Чара көрүшсүн.

– Шашылбай кое тур, чалганга үлгүрөбүз. Күтө туралы. Эгер бир нерсе болсо, анда албетте.

– Мындан артык да бирдеме болмокпу! Болчусу болгону ушул да! А сен коё тур, дейсиң! – Жесси стулга олтура кетти да, кайрадан ыйлап жиберди.

– Жесси, жаным! Ушул да болот бекен, сабыр кылчы! – деп Борк анын үстүнө үйрүлүп, шаштысы кете кобурады, Жесси болсо сүйлөөгө дарманы келбей, солуктай берди:

– Бул эмне деген шумдук! Бул эмне деген шумдук!

– Мен азыр дары алып келем. Азыр Жесси, сабыр кылчы. Мен азыр келем!

Ал Жесси жаткан бөлмөгө дарыга чуркады, калдастап баратып, каалгага урунуп алды, ушул учурда бурчта ушаланып жаткан кагазга көзү түштү. Жесси келе жатып жанагы кагаздардын бирин ыргытып жибергенин ал түшүндү. Жесси

ушунча алдастаганына карабай, эри көрбөсүн деп ыргытып жибергидей бул кагазда эмне бар болду экен? Ал ала коюп окуду да, түшүндү. Көзү карангылай түштү. «Борк, көтүндү Филофейге тосуп бер, тиги кургурга космосто катын деген жок эмеспи!» Анан ошого жараша сүрөт тартылган. Төмөн жагында: «Салам. Кассандро-эмбрион».

Ал короого, өзүнүн баягы ээн багына кандайча чыгып кеткенин билбей калды. Моралдык жактан басмырлоого алдырбайын, кем акылдыгынан жана сокурлугунан эмне кылып жатканын билбеген адамдарга кечирим берейин, мындай ыпыластыктан жогору турайын деп ал өзүн канчалык ынандырганы менен, көңүлү жайына келбеди. Эми мына: анын башына эң бир бийик ойлор келген жана ички туюмуна сөз менен түшүндүрө алгыс, түбөлүктүүлүктүн түкшүмөлү караңдаган, анан аны түшүндүрүүгө аракеттенип, кумга кандайдыр бир купуя сырдуу чийимдерди чиймелегенде, аялы шылдыңдап күлгөн жерде, минтип айбандан бетер кордолуп, басмырланып, башын өйдө көтөрө албай олтурат. Бул эмне, анын ак сөөктүгү жана курагына ылайык келбеген баёо айкөлдүгү үчүн тагдырдын шылдыңдаганыбы? Көрсө ал тажрыйбасыз турбайбы, турмуш ушунчалык таш боор кекчил экенин билчү эмес турбайбы. Мына эми улгайып калган чагында минтип боктуу таяк башына тийип олтурат.

Көтөрүлүп келе жаткан күн ага бары-жогу бирдей, керексиздей сезилди. Эч нерсе көргүсү, эч нерсе уккусу келбеди.

Ал эмнегедир үйдөн кармап чыккан газетаны жаза салды. Бул жергиликтүү ньюберилик

газетанын шашылыш чыгарылган саны болчу. Ал капкандагы карышкыр болгонуна дагы бир жолу ишенди. Биринчи бетинде Оливер Ордоктун шайлоо алдындагы митингден кийин берген пресс-конференциясынын отчету басылган. Материал Ассошиэйтед Пресстен алыныптыр. Трибунада колун албуут шилтеген Ордоктун фотографиясы, бирөө эле эмес, кенири планда берилген. Алдында ири ариптер менен бадырайта жазылган анын сөзү: «Генфондду большевиктик тазалоого – жол жок!»

Мээлеген бутасын кара: Филофей орус, демек сөзсүз, большевик. Сандырак, бирок ишенерлик! Дубалдын бооруна чапталган барактардын бирөөндө эмне үчүн Боркту КГБнын агенти дегени эми түшүнүктүү болду. Баары булганган бир булактан чыгып жаткан тура. Бул тууралуу сүйлөгүсү да, ойлонгусу да келбеди. Көңүлү эңшерилип, жашоо опосуз көрүндү.

Ал жанынан аялынын үнүн угуп, бурулду. Ыйдан эки көзү шишиген Жесси кайрат кылууга бел байланган сыяктуу.

– Энтониден азыр эле шашылыш факс келди, мына, – деп Жесси эринин жанына олтурду.

«Мистер Борк, – деп жазыптыр Энтони Юнгер. – Биз телефон менен тезинен сүйлөшпөсөк болбойт. Суранам, телефонуарды иштетип, байланышыңыздар. Сөз космос менен телебайланыш жөнүндө. Аны ишке ашыра алсак, анда биз элдин көзүн ачабыз. Сүйлөшүшүбүз керек, биз техниканы Сиздин үйүңүзгө орното алар бекенбиз. Мистер Борк, бизге баардык жактан чабуул коё башташты, бирок башыңызды төмөн салбаңыз. Мен 10 минуттан кийин чалам. Сиздин Энтони Юнгер».

– Бул жакшы кеп. Энтони ишке киришкен экен! – Борк жандана түштү. Дегеле телефондорду иштетеличи, Жесси. Чалса чала беришсин, андан баары бир кутула албайбыз. Кулакмурун кескендей болуп тунжурап олтурганда эмне!

– Анын да ырас. Жанагыга удаа келген дагы бир факс мына, – деди Жесси. Бул университеттин ректорунан экен. «Мистер Борк, Сиздин кызыкчылыгыңызды ойлогондогу өтүнүчүм: лекция окуу үчүн университетке келбей эле коюңуз», – деп жазыптыр ал.

– Түшүнүктүү баары, – деди Борк. – Жүрү телефонго.

Ошол каргашалуу таңда Энтони Юнгердин чалган телефонунун коңгуроосу жарык нурдай сезилди:

– Мистер Борк, Сиздин үнүңүздү укканым кубанычтамын. Факс жакшы, бирок үндү угуу андан да жакшы.

– Албетте! Аны бир айтасыңбы, эки айтасыңбы! – деп Борк чыйрак жооп берүүгө аракеттенди. – Менин зайыбым Жесси да сага салам айтып жатат, Энтони.

– Абдан жакшы. Ыраазымын ал кишиге. Бүгүн баарыбыз көрүшөбүз го деген ойдомун. Өтө жакшы болор эле.

– Сөз сенде, Энтони, сунушунду айт. Сенин түндөгү факсын бизди зындандан сууруп чыккандай болду. Ушунтип өзүбүзгө өзүбүз күлбөсөк болбой калды. Кана, эми эмне кылмакчыбыз? Келечеги болор бекен?

– Иштин кеңири программасы бар. Бирок баарыдан мурда Сизге айтып коёрум, Сиз билип алыңыз, мистер Борк, редакцияга жиберген

Сиздин макалаңыз, балким, эмгиче космоско Филофейге берилип жатат, мен аны бир нече минуттан кийин тактайм. Бул Филофейди космогенетика боюнча анын жердеги алгачкы өнөгү менен, мен Сизди ушунтип атап коёюн, тааныштыруу үчүн эле жасалып жаткан жок. Ошентип Филофей, мүмкүн эмгиче Сиздин текст менен таанышып жатат. Биз телебайланыш уюштуруп, Филофей экөөңүздөрдүн катышууңузда менен пресс-конференция өткөрөлү деп жатабыз.

– Энтони, садага, бул оюң ченемсиз экен. Бирок аны кантип уюштуруарыңды элестете албай турам. Анын үстүнө убакыт тар болсо минтип.

– Анын жарасы женил, мистер Борк! Мен жалгыз эмесмин. Менин ишенимдүү досторум, кенен байланышым бар, «Трибюн» толугу менен биз тарапта, ал керек болсо, өз жаны үчүн иштеп жатат. Бирок эң башкысы – телебайланыштын баардык ретрансляторлору муну дүйнөлүк окуя катары көрүп, өтө кызыгып жатышат, ал эле эмес, алар муз тепкендерден күтпөгөн жерден түшүүчү арбын пайданы эсептеп жатышкан кези. Ошондуктан жан алакетке түшүп иштешүүдө.

– Түшүнбөдүм? Муз тепкениң ким?

– Кечирип коюңуз. Одоно салыштырып койдум көрүнөт. Ооба, биз муз үстүндөбүз. Болуптур, аны коё туралы азыр. Кечиресиз, мен өзүмдү токтотуп жатам. Убакыт тар. Сөзүмдү машинадан улантайын. Биз Сизге, Ньюбериге баратабыз. Биз төртөөбүз, мен жана дагы үч жигит, космостук байланышты мыкты жөндөшкөн адистер. Ошентип төртөөбүз эки машина менен баратабыз. Машинанын бирөө – техника менен

жабдылган жип-фургон. Калгандарын жолдо баратып түшүндүрөм. Биз Ньюбериде кырк минуттан кийин, а мүмкүн андан да мурда болобуз деп ойлойбуз. Картадан болжогонума караганда сиздин үй «Конферанс» деген супермаркеттен жарым миль ары турат, ушундайбы?

– Ооба, туура, үч квартал ары.

– О кей! Демек биз жолго чыктык. Ошентип, шылдындап күлбөнүз, мен штабдын начальниги, Филофей – космос маршалы, а Сиз...

– Мен Жессинин карамагындагы подполковникмин, – деп Борк сөз таап кетти. – Баса, бир мүнөткө, Энтони. Убакыт кыска экенин билем, сен жаш жигитсин, анан дегеле эсиңе алып кой, менин үйүмдөн ишке ашырылчу космостук байланыш боюнча чыгымды мен өз мойнума алам.

– Кечигип калдыңыз, мистер Борк. Кызыккан телекомпаниялар баарын өздөрү каржылайт. Алардын өздөрүнүн көздөгөнү бар. Кабатыр болбонуз. Анан калса менин колуман да бир нерсе келет. Менин атам белгилүү адвокат болчу, ошондуктан... Ал жагын ойлобой эле коюңуз. Андан көрө кассандро-эмбриондор жөнүндө, Филофей жөнүндө ойлоңуз.

– Ордок жөнүндө, – деп кошумчалады Борк.

– Биринчи кезекте. Ал дагы билегин түрүп, ишке киришти. Аны жолго чыкканда айтам. Баса, мистер Борк, кечирип коюңуз, бирок Сизге жана Сиздин жубайыңызга да үйдөн сыртка чыкпоону сунуш кылар элем. Ал турсун супермаркетке дагы. Чыдай туруңуздар. Бүгүн болбойт. Биз баарын ала барабыз. Биз чыктык.

Бир аздан соң ал жолдон чалды. Ушул эки конгуроонун аралыгындагы бир аз убакыт Борктун жубайы экөөнө бир кылымдай, жүк оокат-

тарынды көтөрүнүп поездге отурганда буга чейинки болгондун баары артта, горизонттон ары жок болгондой, а поезд болсо дале ордуна козголбой тургандагыдай, убакыт жылбай туруп алгандай сезилди. Алардын жашоосу эми башка, бир окуядан экинчи окуяга чейин минуталар менен өлчөнгөн катаал арым алганын, алардын тагдырынын мерчемдүү учуру жакындап келатканын экөө капысынан түшүнүштү. Кандайдыр бир сырдуу, кандай болору белгисиз тагдырга эмес, аларга жакын кирип келген карасанатай күчтөрдүн ой-максаттарынан жана аракеттеринен келип чыккан тагдырга туш болорун түшүнүштү.

– Биз автобанга чыгып баратабыз, – деп кабарлады Энтони Юнгер. – Кыймыл кадимкидей, тыгын көрүнбөйт, болжогон маалда барып калабыз деп ойлойм, аңгыча иш жөнүндө сүйлөшүп туралы.

– Кулак сенде, Энтони, сыртта эмне болуп жатканын билгим келет. Биз Жесси экөөбүз баарынан кол үзүп калдык, жада калса телевизор менен радиону да өчүрүп койгонбуз.

– Мистер Борк, чынын айтайын, абал өтө оор. Сиз билип алышыңыз керек, баардык жерде, баардык өлкөлөрдө абал бирдей – массалык түрдө нааразычылык.

– Мм-да, – деп күбүрөдү Борк трубкага. – Энтони, менин билишимче, кишилер кассандро-эмбриондорду турмуштагы болгон чындык катары кабыл ала албай жатышат. Ооба, албетте, бул психологиялык жактан өтө оор сокку дечи, буга чейинки жашоонун баардык неги-зинен түп-тамырынан бери кайра кароо зарылчылыгы ке-

лип чыгат. Андан көрө шектенүүнүн уу жылан-нын четке кагып, жанчып салган жакшы...

– Туура айтасыз, – деди Энтони. – Мен муну мындайча салыштырар элем: мисалы, Сан-Францискодогу көпүрөнүн конструкциясынан жаракка кеткени табылыптыр дейли, бирок азырынча өтө берүүгө болот. Анан ал жөнүндө ойлоп эмне кереги бар? Жүктөрдү тез-тез, көбүрөөк ташып өткөрө берүү керек, ал эми көпүрөнү эмне кылууну кийин башкалар ойлосун. Бирок мен Сиздин көңүлүңүздү бир нерсеге бурайын дедим эле, мистер Борг, азырынча жолдо убакыт барында, операторлордун бири рудда, ошондуктан мен Сиз менен жайма жай сүйлөшө берсем болот, ии анан Сиздин көңүлүңүздү бир кызыктай нерсеге бурайын, а сиз өзүңүз тыянак чыгарыңыз. Мен газеталарды барактап чыктым, радиодон угуп, телевизор карадым да, Филофейдин ачылышына карата терс-душмандык тенденцияны байкадым. Филофейдин ачылышы улутчул ар-намыска катуу тийиптир. Бул Израилде израилдиктердин генефондун ушунтип жок кылууга жасалган аракет катары кабыл алынды. Тапкыч-нурларга каршы калканч табуу, Филофейдин нурландыруусун жок кылуучу бир нерсе ойлоп чыгуу керек деген ураан ташталды. Россияда болсо өтө күчтүү каршы чыгуу кыймылы: Филофей тезинен космостон түшүрүлсүн, ал эч кандай монах эмес анан, эң башкысы, – бизге бир эле кайра куруу жетишет, Гайдардын реформалары эле жетишет, эми орус элинин генетикалык жактан кайра курулушуна жол бербейбиз. Филофей – бул космостогу Горбачев! Ал Америкага сатылган киши! Ал Россияны чөгөлөткөнү жатат! – деген талаптарды койгон ураан-

дарды көтөргөн демонстрацияга айланды! – Окуя мына ушундай өнүгө баштады.

– Бул өтө кайгылуу, угууга оор көрүнүш, жаным кейип жатат. Эмне кылуу керек? – Роберт Борк карбаластап калды.

– Сиз андан аркысын угунуз. Кытайда коркунучту таптакыр башкадан көрүшүптүр. Бул алардын демографиялык артыкчылыгынын манисин жокко чыгаруунун жолу имиш. Алардын урааны – демографиялык культивацияга жол бербейбиз! Индияда болсо Кассандранын тамгасы ритуалдык белги менен боёлсун деген чакырык ташталды.

– Ой-ой, -ой, – деп таң калды Борк, – деги эмне болуп баратат, Энтони!

216 ☞ Бирок мени баарынан көбүрөөк таң калтырган башкасы, мистер Борк, кызык, Сиз буга эмне дээр экенсиз. Гамбургда баягы атактуу, порттун тегерек-четинде акмалап жүрүшчү сойкулар менен сутенерлор чаңырып каршы чыгышты. Сицилияда мафиозилер Палермонун жээги менен, мындайча айтканда, бүткүл элдик жүрүш уюштурушту. Латын Америкасында стихиялык мүнөздөгү көп сандаган каршы чыгуулар, бөтөнчө жашыруун көкнар өсүмдүктөрүн айдашкан райондорунда болууда. Жада калса порноиндустрия да четте калган жок – ал да каршы чыгып жатат. Ооба, террористтик уюмдар, ар кандай революционерлер – баары таптакыр каршы. Эгер Филофей кол жеткен жерде болгондо, анда алар аны... Демекчи, ар кайсы өлкөлөрдөгү аскер чөйрөлөрү да өтө нааразы. Баарынан түшүнүксүзү – кинобоевиктердин продюсерлери нааразылык билдирип жатышат.

– Ии, дебейсинби, Энтони, – деди Роберт Борк, – бул жерде корпоративдик-профессионалдык үйүрдөштүк билинип турат. Кандай үйүр болбосун жашагысы, көбөйгүсү келет. Мен ушундай дээр элем. Ал эми Кассандра тамгасы – алардын чекесине чыккан чыйкан, келечекте алардын керексиз болуп калуу коркунучу турат, коомдо бул үйүрлөрдүн көбүнө талап солгундап калат. Ошентип өзүн өзү сактоо инстинкти ойгонду, үйүр онтойсуз кырдаалды сезди. Мен аларды түшүнөм. Алло, алло, Энтони, жакшы угулбай калды эмнегедир.

– Мен Сизди эң сонун угуп жатам, айта бериниз, Сиздин оюнуз өтө кызык.

– Мына ушундай. Ооба, угулушу онолду. Айта берейин. Эгер Филофейдин ачылышынын таасири астында адам баласынын менталитети өзгөрсө, эгер адамзат пендеси дайыма эмбриондордун берген белгисине кулак түрүп, өзүнө башкача караган болсо, анда индивиддин өзүн терс жагынан көрсөтүүгө ыңгайлашкандыгы азаят. Ошондо кардарга талап болбой калган коомдо сутенердукту кесип кылуучу адам да болбойт, Гамбургдагы эле эмес, сойкулардын мурдагыдай ар түрдүүлөрү да болбойт. Мафия – ошонун эле өзү, бандитизм, кылмышкерлик – баары байланыштуу. Эгер Кассандра тамгасы уят эмес, эскертүү болсо, эң башкысы, – адамдардын такай өзүн өзү өркүндөтүүсүнө демөөр болсо, муундардын алдын ала жасаган аракетинин натыйжасында индивиддин өзүн терс жагынан көрсөтүүгө генетикалык ыңгайлашкандыгы жок болсо, анда азыркы баштан өтүп жаткан кризис акталат. Эрксизден суроо туулат...

– Мистер Борк, ушул ойлорунузду космостук теле-байланыш учурунда ортого сала алар белеңиз?

– Ортого салууга эмнеге болбосун? Маселе башкада: мени кулак салып, угушаар бекен? Анткени жанагы сен айткан каршы чыгуучулар өздөрү жеңилип берүүдөн коркушат да, бейкуттуктан ажырап калуудан коркушат да. Анткени андан ары ой жүгүртүү түп-тамырынан бери өзгөрүшү тийиш, ал, жанагы кассандро-эмбриондор инстинктивдүү түрдө ушунчалык чоочуган жашоодогу баардык ыпыластыкты, арампөштүктү четке кагат. Аң-сезим анан калса моралдык жакшы ниеттүү каалоолорго байланыштуу өзгөрбөйт, аман калуу менен прогресстин жападан-жалгыз реалдуу шарты ошол болот. Азыркы шартта ушунун баарын көз алдыга келтирүү да мүмкүн эмес.

– Баса, мистер Борк, ар кандай диний коомдордун каршы болуулары жөнүндө көптөгөн маалыматтар түшүп жатат.

– Ал түшүнүктүү нерсе. Кассандра тамгасы табиятында бирдей даражада мүлдө баардыгына тиешелүү. Бул мааниден алганда кассандро-эмбриондордун реакциясы универсалдуу. Адамзаттын топторго, блокторго, агымдарга, өзгө жана жатка бөлүнгөндүгүн пайдаланган, мындай бөлүнүүчүлүктөн жана карама-каршы туруучулуктан руханий митечилик кылган күчтөргө кассандро-эмбриондордун кылдай кереги жок. Кассандро-эмбриондор булар үчүн жолтоо, каргаша, сектанттык эмес, жалпы проблема. Андай күчтөр Филофейди жана анын ачылышын баардык тилде алынын жетишинче жамандашат. Ошондук-

тан мени таң калтыраар эч нерсе жок бул жерде...

– Мен Сиздин бул оюнузга да кошулам, мистер Борк, бул сүйлөшүү менин көзүмдү мурдагыдан да көбүрөөк ачты. Кечирип коюнуз, бир мүнөткө. Мени код боюнча телефонго шашылыш чакырып жатышат. Жок, жок, сиз трубканы койбонуз. Эмне экенин мен азыр билейин, анан сөзүбүздү улантабыз. (Алло, алло. Кандай жаңылыктар? Ошондойбу? Саат баскырдыкы! Жаман кабар экен. Бар. Баары түшүнүктүү. Аракет кылабыз.) Мистер Борк, кечирип коюнуз. Алынган маалыматка караганда, кырдаал кыйындап баратат, Мен Сизден жергиликтүү полицияга чалып, супермаркеттен сиздин үйдү карай демонстранттардын чоң тобу жөнөгөнүн эскертип айтып коюнузду суранар элем. Сиздин терезениздин түбүнө туруп алышып нааразылык билдиришери, кыйкырып-өкүрүшөрү, – бул турган иш.

– Жарайт, Энтони, мен азыр полицияга чалам. Аялым бая эле айткан, мен өзүм эмнегедир камырабай койдум. Бизге таң эртең эле ар кандай баракчаларды дубалга чаптап салышкан. Жесси азыр өзү барып полицияга чалат.

– Ооба, мистер Борк, сактыктын чарасын көрүп коюу ашыктык кылбайт. Анын үстүнө мага азыр эле кабарлашты. Сиздин макаланыз басылган «Трибюн» окурмандарга ташталыптыр. Шашылыш чыгарылган саны.

– Ошондойбу?! – деп жиберди санаасы ордунда болбой турган Роберт Борк. – Демек газетчилер убакытты текке кетирген эмес экен.

– Өзүнөн өзү түшүнүктүү. Сиздей белгилүү футурологдун ар бир сөзү азыр алтынга барабар. Албетте, макаланын айланасында эми ар кан-

дай талаш-тартыш болот деңизчи! Бул камоодо калган сепилден биринчи атылган замбиректин үнү. Бирок бул Ордокту көздөй атылган жападан жалгыз дүрмөт дагы. Мен буга катуу капа экенимди жашыра албайм. Сиздин позицияңызды бөлүшкөн кишилер бар жана алар аз эмес деп ойлойм. Кассандро-эмбриондордун феномени акылга зирек интеллектуалдарды ойлондурбай коюшу мүмкүн эмес. Бул биздин өзүбүздү өзүбүз түшүнүп-билүүбүздөгү бурулуш учур эмеспи. Тарыхта качан мындай болду эле? Анан бул кубулуштун маанисин түшүнгөндөрдүн баарынын жазында бакта сайраган чымчыктай-чечекейи чеч болуп, жарпы жазылышы керек эле. Бирок тилекке каршы, интеллектуалдардын басымдуу көпчүлүк шары катуу агымга каршы барууга даабайт, мен муну бөркүмдөй эле көрөм. Элитардык субъект дегениңиз ушул сүрмөтопко каршы – жок, барбайт, үнүн өйдө чыгарбайт, далдада күтүп турат. Бул учурда Ордок колуна факел алып чуркап, акыл-эс менен жан-дүйнөнүн өртүн, дүйнөлүк өртүн жагып жүрөт, караламан калкты өзүнө тартып, көтөрүп чыгууга үлгүрдү. Баары ураан чакырып, аракет кылууга сүрмөтопко барып кошулууга ашыгууда. Сойкулар уюшкан түрдө митингге чыгып жатышса, башкалар жөнүндө эмне айтмакпыз?!

– Энтони, кечирип кой, мен жашы улуу адам катары сөзүңдү бузуп коёюн. Сен али өтө жашсың, жана сойкулар жөнүндө айтканда сенин күлкүң келгенсип турат, мен аны түшүнөм. Мага болсо бул өтө кайгылуу сезилет. Албетте, бардык эле мезгилде алардын жүрүм-туруму кылган иштерине жараша болуп келген, бирок мындайды, сойкулар топ-тобу менен эл алдында наа-

разычылык митингисине чыкканды, кечирип кой, мен эч качан уккан эмесмин. Аларга мүнөздүү алардын кесиптик кашкалыгына жана менменсинүүчүлүгүнө карабай, бечара сойкулар ушул жерде да өздөрүнүн жашоо жагдайына көз каранды экендиктерин сезишиптир. А чынында Кассандра тамгасы – бул мына ошолорго окшогон генетиканын чытырман токоюнда соолгон гүлдөргө боздоп ыйлоо эмеспи.

– Аларды митингге саясий сутенерлор азгырып чыгарды, башкаларды азгырып чыгарган да ошолор. Азыр бөтөлкөдөн өзү чыгарган жинди, Ордок эми өзү башкара албай калды деп ойлойм. Мисал келтирүү үчүн алыс барып кереги жок. Мына, жолдо эмне болуп жатканын көрүп турам. Бизди кууп өтүп жаткан машиналардын көпчүлүгү дал ушул Сизге, Ньюбериге зуулдап баратышканын сезип жатам. Анан машинадагылардын дээрлик баары, мага окшоп телефондон бир нерсе деп кыйкырышууда. Ырай-бешенесинен жакшылыктын жышааны билинбейт. Ар бир машинада эл толтура. Мага айтышкандарына караганда, булар супермаркеттин жанындагы машина токтотуучу жайга чогулушат экен.

– Ооба, Энтони, ал жер ушуга окшогон жыйындар үчүн өтө ыңгайлуу.

– Ошол жер эле болсо эмне! Кечирип коюнуз, мени дагы алаксытып жатышат. (Алло, угуп жатам, ооба, Энтони Юнгер менмин. Угуп жатам. Түшүнүктүү. Ооба, ооба, айт, угуп жатам. Ошондой болот деп ойлогом. Жарайт. Мага дайыма билдирип тур. Түшүндүм. О кей!) Мистер Борк, азыр эле мага кабарлашты. Нью-Йорктун көчөлөрүндө жык-жыйма демонстранттар. Бөтөнчө ООНдун имаратынын алдында эл көп

жыйылыптыр. Полиция араң туруштук берүүдө. Демонстранттар Филофейди космостон алып түшүүнү талап кылып жатышат. Бул эми эл аралык акция. Мүнөздүү жагы, алдында акыркы күндөрү Кассандра тамгасы менен белгиленген кош бойлуу аялдар келатышат. Алар чекелерин боёшуп: «Карагыла, бизге Кассандра тамгасы басылган. Бизди сактап калгыла!» деген плакат көтөрүп алышыптыр. Анан көптөгөн эркектер жана аялдар, тилектештигин билдиришип, чекелерине кайчы белги коюп алышып, кошо келатышат. Кырдаал мына ушундай.

– Ооба, Энтони, калп айткан менен болобу, иш кыйын.

– Жолукканда сүйлөшөбүз. Жакында келип калабыз. Эң башкысы, мистер Борк, аппаратураны орнотуп, Филофей менен байланыш түзүү, андан кийинкисин чогуу ойлонуштурабыз.

– Күтөм, Энтони. Үйдүн жанынан кандайдыр бир үндөр угула баштады. Жесси гаражды жапканы кетти. Терезеден көрүп турам. Кимдир бирөөлөр бассейнге таш ыргытып, хулигандык кылып жатышат. Полиция азыр келип калууга тийиш. Күтүп жатам. Баса, Энтони, кечирип кой, Филофей менен байланышты жөндөөгө канча убакыт кетет?

– Балдар айтып жатышат, бир саатка чамалуу, мүмкүн бир аз узагыраак. Иш көргөзөт. Ошондо Сиз, мындайча айтканда, Филофей менен көзмө көз сүйлөшөсүз. Мага кабарлашты, ал факс боюнча сиздин макалаңыздын текстин алыптыр. Стратегия жана тактика, пресс-конференцияны кантип өткөрүү жөнүндө сүйлөшүп алуу керек. Келгенде дагы сүйлөшөбүз да. Бир аздан кийин барабыз, күтүңүз!

Көчөдө ызы-чуу күч алды, Машинадан чыккандардын жана супермаркеттен бери жөө келаткандардын да шашылганы терезеден көрүнүп турду. Чогулгандар короонун сыртындагы бактардын түбүндө бир нерсе жөнүндө кызуу сүйлөшүшүп, боёк менен чампаланган плакаттарды жана чакырыктарды эми көрүнөө кармап турушту. Баарынын темасы бир, ачыктан-ачык коркутуп-үркүтүү: «Борк, – сага сооп жок!», «Жалган илимди жайылткан желмогузду жаткан жеринде жайлайбыз!», «Профессордун чекесине Кассандра тамгасын басуу керек!», «Адам укугун тебелеген, өзү тебелендиде калат!», «Биз илимдин террористине чыдоого милдеттүү эмеспиз!», «Борк – шайтандын шапалагы!» «Филофей менен Боркту – бир түркүккө танабыз!» жана башка, жана башкалар...

Санаасы бир ордунда эмес Борк ойлоно берди – булар кимдер, бул кишилер? Эмне үчүн, эмне себептен булар бул жерге жапа тырмак кирип келишти? Мурда билишпесе, көрүшпөсө, бири биринин бул дүйнөдө бар-жок экенинен кабарлары болбосо. Эми минтип мезгил-сааты келип, жолугуп олтурушат. Эми алар кандайдыр бир окуя болушун күтүшүп, көчөдө уу-дуу, каралар актар, эркектер жана аялдар, жаштар жана карылар, биринде үн жаңырткыч, биринде фото жана киноаппаратура бар, көпчүлүгү радиотелефондуу, алар кимдир бирөөлөр менен кызуу сүйлөшүүдө. Бул күчтөр Борк мурда живописттик полотнолордо, театрлардын сценаларында жана киносюжеттерде чагылдырылганын көрүп, тарыхый изилдөөлөрдөн, теориялык макалалардан окуп жүргөн, анын авторлору кара-ламан топту сүрөттөп жазып, анын жүрүм-туру-

мунун болжоп болгустугунун себеби эмнеде экендигин түшүнүүгө аракеттенген баягы күчтөр дал ушулар экенине ишенүү ушунча таң калыштуу, ойго келгис нерсе эле.

Эми мына, баягы караламан топ деп аталган немелер бул жерде турушат. Алар тегерете курчаган тосмого кыналышып, кадала карап турушат, терезеден өндөрү көрүнөт. Булардын каалаганы кайсы, көксөгөнү эмине? Эмне болушун күтүп турушат? Алардын колдору көзгө көрүнбөй факел – Варфоломей түнүнүн эстафетасын жагууда, алардын буттары Рим козголоңдорунун канга боёлгон таштарына урунууда, төбөлөрүндө – уусун төгүүгө аракеттенген быкпырдай кайнаган жапайы аарылардын үнү ызылдайт. Бул алардын күнөөсүбү, же баштарына түшкөн кара кырсыкпы, же кандайдыр бир зулум күч аларды жазалоо үчүн бул жерге айдап келдиби? Эмне кылуу керек, кечээ жакында эле өлчөөсү өзү менен кеткен фюрерди көргөндө кубангандыктарын жана берилгендиктерин билдирип, аянттарда жүз миңдеген алкымдан чыккан үн менен жер-сууну бузуп айкырышкан, анын колу шилтенери менен батышка да, чыгышка да, түндүккө да, түштүккө да тизеден кан кечип агыткан иттей жулунгандарга эмне айтмакчысың; кечээ жакында эле ыштанына сыйип жибергиче жакшы көргөн кишисин көзүнүн кыйыгы менен болсо да бир карап алуу жана ошол замат аны менен кошо тиги дүйнөгө аттана берүү үчүн айтылгандардын жана дарга асылгандардын континентинин үстүнөн кара куюн болуп учуп кетүү үчүн Сталиндин табыты алдында бири бирин тебелеп өлтүргөндөргө эмне айтмакчысың; кечээ эле түнкү Тегеранды түп көтөрө дүрбөтүп, жер-сууну бузган

кыйкырык-чуу менен таш баранга калып өлүүдөн качкан ирандын шахиншахы учуп чыгып бараткан авиалайнерди аз жерден шассисинен кармап кала жаздагандарга эмне айтмакчысың? Акылынан адашкан караламан сүрмөтоп учуу талаасында дагы далайга чуркады, асманда улам бийиктеп бараткан самолёттун оттору өчүп-жанып баратты, адамдардын алы жетпеген жылдыздар асманда жымындап турушту, өктөсү ичинде калган тигилер күйүп-бышып, жер тепкилеп, алиги самолётту тезинен кайра кондуруп берүүнү Алладан жалынып суранып турушту...

Эми ошол сүрмөтоп бул жерде, анын үйүнүн алдында, жаны айкашууну күтүп турат...

Ал терезеден карап турду, жанында Жесси. Алардын сүйлөшүүсү эмнегедир абасыз мейкиндикте калкып жүргөндөй сезилди:

– Ии десең, Роберт, булардын чындап эле түрү жаман.

– Мындан жаман болушу мүмкүн эмес.

– Эмне кылышыбыз керек?

– Менин оюмча, алардын алдына чыгышым керек, баруу керек.

– Бул эмне дегениң, Роберт?! Сенин акылын ордундабы?

– Ордунда эле турат. Мени алар жашынып жатат деп түшүнүшпөсүн. Козголоң генетикалык деградацияны токтото албасын, тескерисинче, зордук кайра кыямат-кайымдын болушун тездетээрин түшүнүшсүн деп жатам. Кассандра тамгасы – бул бизге ташталган тагдырдын кара ташы экендигин айткым келет аларга. Кассандро-эмбриондор билдирген ар бир белги биздин баарыбызга тиешелүү. Эгер биз ушуну түшүнсөк,

анда айла табылат, үмүт болот. Алдыда эмне бар экенин көрүү үчүн артка кылчаюу керек.

– Калети жок, бирок элден мурда ойлончу, Роберт, сен муну кимге айтып түшүндүргөн жата-сың. Бул университеттеги лекция эмес да. Сени ким угат? Булар сени угалы деп келишкен жок бул жерге!

– Менин башка аргам жок.

– Ал эмне дегенин? Сен өзүң айтпадың беле. Азыр Энтони космос менен байланыш түзөт, сен Филофей менен көрүшөсүң, анан экөөң баарын сүйлөшөсүңөр, кечинде болсо Филофей экөөнөр пресс-конференция өткөрөсүңөр да, проблема тууралуу өз көз карашыңарды ортого саласы-нар. Анан кишилер акыры силердин аларга жа-мандык каалабагандыгыңарды түшүнүшөр деп ойлойм.

– Сенин айтканыңды угуп жатканда сеники туура сезилет мага, Жесси, бирок сени угуп жат-кан учурда гана. Анткени тигил тургандар пресс-конференцияны күтүшпөйт. Булар бугун дароо чыгаруулары керек, булардын колдору кычы-шып араң турушат. Өзүң карачы, көрдүңбү, би-ринин артынан бири агылып келүүдө, эл канча-лык көбөйгөн сайын, ошончолук булардын каны кызый берет. Али кеч боло электе чыгып, алар менен ачык сүйлөшүшүм керек.

– Чочуп турам, Роберт. Тобокелге салбасаңчы.

– Тобокелге салбаганы кандай? Мен аларга Филофейдин ачылышы жөнүндөгү оюмду айтам.

– Сен аны макаланда айтпадыңбы.

– Ал аз. Же таптакыр жокко эсе. Тигил ки-шилер макала окушпайт.

– Роберт, карасан, жасап жаткандарын, – се-нин портретинди өрттөп жатышат!

– Менин портретимди? Мен эмне, саясий лидер белем?

– Кара! Сенин фотографияндын чонойтулган көчүрмөсү экен.

– Эмне демекчимин. Кагазды өрттөп жатышканы өкүнүчтүү.

– Полиция дегени кайда?

– Полициянын бул жерде эмне тиешеси бар? Полиция келген. Тигине, кире бериште үчөө турбайбы. Сен байкаган жоксунбу аларды?

– Болгону үчөөбү? Анда эмне үчүн унчугушпайт?

– Алар эмне кылышмак эле? Кимдир бирөө дагы бирөөнүн портретин өрттөгөндү жакшы көрөт тура. Болгону ушул.

– Мындайды телевизордон нечен ирет көргөн элем. Эми минтип өзүн көрүп жатам. Кайдагы бир Индиядагыдай. Тим эле өзү! Ой, Энтони келсе экен тез эле! Алар эмне үчүн эмгиче жок, ыя?

– Билбейм. Бул мезгилде тыгын болот. Өзүн билесин да.

Экөө тунжурап калышты. Туруп турууну да, олтурууну да, сүйлөөнү да, сүйлөбөөнү да каалашпады.

Ангыча сүрмөтоп дуулдап, козголо түштү да, команда берилгенсип: «Борк жазалансын! Борк жазалансын!» деп бир кишидей кыйкырып киришти.

Жаалданган кыйкырык күч алды. Чыдоо кыйын боло баштады. Сүрмөтоп Роберт Борктун чыгып келишин талап кылды. Кайдан экени белгисиз чекелери боёлгон аялдар пайда болду. Алар «Трибюндун» жаңы номерин булгалашып, кыйкырып киришти: «Борк шүмшүк! Борктун чекесине Кассандранын тамгасын басуу керек!

Кассандранын тамгасы үчүн аны жанчуу керек! Борк – шүмшүк!» Башка топ: «Ордокуу – ак сөз! Ордокуу – ак сөз!» деп бакырды.

Кырдаал кыйындады, сүрмөтоп делөөрүп алды. Полицейскийлер тартипке чакырышканы менен эч жардам бере алышпады. Алардын бирөө топтун арасынан зорго суурулуп чыкты да, машинадан кайдадыр телефон чала баштады, жардам сурады көрүнөт.

Сүрмөтоп селдей каптап, үйдү көздөй жөнөдү. Көпчүлүктүн кысымынан олтургучтар талкаланып, аллеядагы фонарлар жерге кулап түштү. Алкымдары айрылганча кыйкырышып, адам чыдагыс ызы-чуу көтөрүлдү. Эринин пиджак кийип жатканын көрө калып, Жесси чочуп кетти:

– Кайда барасын? Тышка чыкпа!

Борк Жессини ары түрттү. Ушул секундадан баштап анын дароо карангылай түшкөн карактеринде дүйнө анын мурдагы кабылдоосунун чегинен кайдадыр башка жакка жылышып кетти. Экөөнүн көздөрү бири бирине урунду: жандары кейип турду. Бирок кайдагы бир алыс жакта жүргөн сыяктанып:

– Мени кармаба. Мен тагдырыма жазылганды көрүшүм керек, – деди. Жессинин аргасы түгөнүп, өңү бузула түштү:

– Сен өлүмгө баратасың!

– Арга канча, – Борк күнк этти, – баары бир барышым керек.

Ал эмнегедир кийим илгичтен калпагын алды да, сыртка чечкиндүү кадам шилтеди. Сыртка чыкты, ошол замат аны ысык илеп, аны чыдамсыздана күтүп, тирүүлөй жалындап турган топтун толкуну урду. Ал көрүнөөрү менен дуу жарылган кыйкырыктан аба термелди. Транспа-

ранттар менен плакаттар дароо сорок-сорок кыймылга келди, ар бири өз плакатын Борктун көзүнө сайып көрсөтүүгө беленденди. Ал алдында тургандардын баарын кыдырата карап жана бирөөнүн да өңүн айрып көрө албай, тээ өзүнүн чабытынан дендароо жылмайып, эшиктин алдында турду. Анан калпагын шап кие салды да, көз ирмем ичинде демейдеги калыбына келди – жазы мандай, жарык жүз, саал жүлжүйүнкү келген чүнүрөкөй кой көздөрү, ээги жана мойну али бекем, ак чач, москоол чал болду да калды. Ал азыр, бир жолу франкфурттук журналисттер айткандай, Абалкы асканын өзү болчу.

Тыным боло калганда өрөпкүгөндүктөн каргылданган үн менен Борк бир нече сөз айтууга үлгүрдү:

– Кассандро-эмбриондор – ал биздин шорубуз да, биздин күнөөбүз да. Биз анын алдында жооп беришибиз керек!

Бир аял ага мышыктай атырылды.

– А сен мына муну көрдүңбү? – деп ал так түшкөн чекесин сайды.

– Бул тамганы мага тигил космостогу азезил басып олтурат! Мына оку! Азезилдин ырын азезил коштойт! – деди да, аял футурологду анын макаласы басылган газета менен бетке шакылдатып чаба баштады. Газета тытылып кетти, калпак баштан ыргыды жана дароо тебелендиде калды. Аял болсо албууттанып кыйкыра берди, сыягы үйүндө ушунтип кыйкырып көнгөн неме болсо керек. – Мунун жазмакерлигин кара, мен сени жаздырам! Мен тигил космоско чейин жетем! Мен жанагы Филофей деген азезилди муунтуп өлтүрөм!

– Ур аны! Ур! – деп кыйкырышты аялдын албууттанганына кандары кызыган тегеректегилер. – Бери сүйрө аны! Бери сүйрө! – деп бакырышты артта тургандар, анаң Боркту көздөй муштумдарын түйгөн бойдон жөнөштү. Ага ондогон кол кармашты, анан баары аралашып кетти. Жесси түртүндүдө калды, анын жалбарганына да, көз жашына да эч ким көңүл бурбады.

Мына ушул жапайы сценаны тартып алууга аракеттенген телевизионщиктердин тобу да будаланды, аппаратура тебелендиде калды. Кандайдыр бир чара көрүүгө далалаттанган бир нече полицейскийдин өздөрү да айланпадагы чамындыдан жаман болду. Роберт Боркту болсо бир жакка, кайда экени белгисиз, бирок бир жакка сүйрөп баратышты. Аны алкымдан, чачтан алышып, жамажайын айра тартып, бетин таанылгыс кылып канга боёп, ар кимиси өз тарабына сүйрөп жатты. Сүрмөтоп жада калса өзүн өзү жаалдана тебеледи. Анан ушунун өзү каарды жана жек көрүүчүлүктү ого бетер күчөттү. Мына ушул чакчалекей чаң будунда адисинен ашкан бир топ киши футурологдун ээн багына, бассейндин жанына туш болушту, ал дал ушул жерде, Дүйнөлүк рухтун купуя сырларын ачмакчы болуп, кумга кандайдыр бир табышмактуу чийимдерин чийүүчү эмес беле, анан дал ушул жерде болбой койбос нерсе болду. Кимдир бирөө кайдан-жайдан таап алган темир таяк менен Боркту тиштешип туруп баштан ары уруп калды. Борк катуу бакырып алды да, эки колу менен башын басып, чалкасынан кетти, ал канга боёлуп, чабалактап жатканына карабай тепкилей беришти.

Аңгыча сүрмөтопто кандайдыр бир жаны кыймыл пайда болду, кандайдыр бир күчтүү адамдар Боркту беттей умтулушуп, жолундагылар-

дын баарын туш тушка ыргыта түртүп келатышты. Бул космос менен байланыш түзмөкчү болушкан Энтони Юнгер жана анын жолдоштору эле. Алардын байланышынын эми бул жерде тыйындай кереги жок болчу. Алар өлөрчө тепки жеп жаткан Боркко тез эле жетип келишти.

– Бул эмне кылганыңар? Бул кимдин колуна келген иш? – Энтони Юнгер колуна тийгендердин баарын туш-тушка ыргыта берди. – Кылмышкерлер, баарыңар кылмышкерсиңер! Киши өлтүргүчсүңөр – канкорсуңар!

Төбөдө полицейскийдин вертолёту төмөндөп келатты. Анын барасынын кулак тундурган ышкырыгы жердеги кыйкырыкты угузбай салды, катуу шамал көтөрүлдү. Бул үнсүз фильмдеги сценаны элестетти – унчукпаган жаалданган топ. Вертолёт конду, андан дубинкаларын кармап, полицейскийлер секирип түшө баштады. Сүрмөтоп ошондо гана эсине келип, туш тушка чачырап кача берди. Көпчүлүгү супермаркет тарапка, машиналарына дыр коюшту. Бир кыйласы шашып-бушуп машиналарын бурушуп, бир заматта көздөн кайым болушту. Бир нече минуттан кийин жан адам калган жок.

Энтони Юнгер эки жардамчысы менен Роберт Борктун чолосуз жанчылган денесин көтөрүп, дагы бирөө акыл-эсинен ажыраган, мүдүрүлүп-чалынган Жессини колтуктап келатты.

Алар баары полицейскийлер менен кошо вертолётко чыгышты, андан кийин Юнгердин жардамчылары кайра жерге түшүшүп, космос менен байланыштыруучу аппаратура жүктөлгөн өздөрүнүн машиналарына олтурушту, вертолёт асманга көтөрүлө баштады. Ал үйдөн жогору типтик учуп чыкты. Терребел жымжырт боло түштү.

Айланада эч бир жан калган жок, эшик, каалгалары талкаланган, отургучтары туш-тушка ыргытылган, фонарлары омкорулуп ташталган жана апенди чалыш футурологдун ээн багы тебеленип-тепселенип, үйдүн айланасында кыбыр эткен жан жок болучу. Бул таш-талканы чыгарылган, жылас болгон ээн талаа эле.

Бир минутадан кийин вертолёт гольф-талаалардын үстүнөн учуп баратты. Роберт Борк качандыр бир кезде ушул жерге келгенди жакшы көрчү. Кечээ жакында эле ушул күнөс, мелтиреген жашыл шалбаа түшүнө кирип, маркум досу Макс Фрайд аны Айдын гольф-талааларына чакырган эле.

Вертолет шаардын ооруканасына багыт алды...

Энтони Роберт Борктун үстүнө энкейди. Өзүнүн үстүндөгү көйнөгүн чечип салып, башын танды, бул кан токтотуунун аракетин эле. Ал Роберт Борктун көйнөк менен оролгон башын тизесине коюп, тирүүлүктүн жышааны барбы-жокпу — байкоого аракеттенди, керемет болуп кетерине үмүттөндү. Кайсы бир көз ирмемде футурологдун өнүнө жан киргенсип, көзүнүн жапкактары билинер-билинбес кыймылга келди, Юнгер аны байкай койду. Экөөнүн көздөрү урунуша калды. Борк Юнгерди балким тааныды. Алар өмүрүндө биринчи ирет жүз көрүштү жана ошол замат кош айтышты. Биротоло, түбөлүккө. Роберт Борктун башы шылк дей түштү...

Юнгер боздоп ыйлап жиберди, Жесси жансыз жаткан эрин түшүнбөй нес-мас карады. Полицейскийлер баштарын үнсүз чайкашып, кайгы бөлүшкөндүктөрүн билдиргенши.

Вертолёт оорукана борборунун үстүнөн төмөндөй баштады, бирок кеч болуп калган эле...

Ошол замат океанда катуу толкун башталды. Метеокызмат компьютердик каналдар боюнча Атлантиканын жээгиндеги катуу толкун жөнүндөгү кабарды шашылыш таратты. Атлантика мейкиндиги үстүнөн учуп бараткан самолёттор катуу калдактады, кораблдин командирлери жүргүнчүлөрдөн куралдарын курчанууну, орундарынан турбоону суранышып, учуунун татаалдыгы жөнүндө жердеги кызматтарга радар менен кабарлап жатышты. Стюардессалар жылмаюуга аракеттенишкен менен пайдасы болбоду – Атлантиканын жаалы чындап катуу болчу...

Киттер гана – ааламдын радарлары демейдегисиндей, өздөрү сезгендердин баарын, кабыл алгандардын баарын, Аалам жаңырыгын өздөрүндө камтып баратышты. Ошентип киттер турна мисал сап тартып, океанды шынаадай жиреп сүзүп баратышты. Океан алардын бул тартибин бузууга, кайра артка бурууга аракеттенди. Бирок алар, тоодой толкунга бирде көмүлө калышып, бирде кайра калкып чыгып, анан кайра көмүлүп, алдас ура кармашып, сүзүп кете беришти...

Аларга мынча дем берип, минтип кубалап бараткан күч кайсы, алар эмнеге жана кайда сүзүп баратышат?

Москвада Кызыл аянтта түндүн бир оокуму. Үкү учуп чыкчу маал чукулдап келатат. Ал азыр Спасский мунарасындагы сааттын алдында үргүлөп олтурат. Төмөн учуп түшүүчү учурду күтүүдө. Ал бүгүн бөтөнчө кооптуу... Дүйнөдө бир жоболон бар. Үкү аны сезүүдө... Бир жоболон бар...

Х

Шашылыш жарыяланган «Космос – Жер» деген пресс-конференция ошол күнү белгиленген саатта болду жана бардык негизги каналдардан берилди.

Бирок ага чейин телекомпаниялар «эфир алдындагы бороон-чапкынга» кабылышты. Футуролог Роберт Борктун өлүмү жөнүндө кабар угулар замат, дүйнөнүн туш тарабынан телефондор тынымсыз чалынып, сурамжылоо күчөдү, айрыкча эзели болуп көрбөгөндө мындай пресс-конференцияны ретрансляциялоону пландаштырып коюшкан улуттук телекомпаниялардан көп чалышты. Бул трагедиянын акыры эмне болот, Филофей менен телебайланыш түзүүгө мүмкүндүк болобу, аны менен маекти ким жүргүзөт, анан дегеле эми пресс-конференция болорун күтүү керекпи, же жокпу дешип, баары тезинен билгилери келди.

Жер болсо демейки калыбынан жазбай, өз огуна айлана берди, болжогон саат жакындап келатты... Баары чыдамсыздана күтүп турушту...

Бир маалда телевизордун экрандарынан көпкө күттүргөн жазуулар көрүндү. Артынан диктор аял чыгып, Роберт Борктун өлүмүнө дүйнөдө болуп жаткан реакция жөнүндө жана ушуга байланыштуу массалык-маалымат каражаттарынын түшүндүрүүлөрү жөнүндө билдирип коюуну телеберүү милдети деп эсептээрин жарыялады.

Түшүндүрүүлөр өтө бир жактуу болгондугун айтпай кетүүгө болбойт. Алар баягы айтыла жүргөн кайгы бөлүшүү, көңүл айтуу сыяктуу жалпы сөздөрдөн башталды, андан соң диктор аял көз карашынан байкалып өткөн табалуу жыл-

маюусун аран жашырып, диаграмманы – Филофей кассандро-эмбриондор жөнүндөгү апологети, диктор аялдын айтуусунда, Роберт Борктун «Линч сотуна» дуушар болгондугуна байланыштуу шашылыш сурап-аныктоонун натыйжасын көрсөттү: «Натыйжасы начар жана ошол эле учурда таң каларлык. Өзүнүздөр көрүнүздөрчү, урматтуу телекөрүүчүлөр!» Бири-биринен даана айырмаланып турсун үчүн түрлүү түскө боёлгон мамычалар түрүндөгү диаграммадан көрүнүп турду: суроого жооп бергендердин 83,7 проценти толугу менен футурологдун тепкиленип өлтүрүлгөндүгүн туура дешкен, ал турмак ошол топтогу респонденттердин 76 проценти, эгер алар ошол жерде, Ньюбериде болушса, ал космостогу азеилдин таламдашын өлтүрүүгө сөзсүз өзүм катышмакмын деп чыгышкан; суроого жооп бергендердин 11 проценти жапайы топтун кылмыштуу ишин айыпташып, ал окуядан коомдун нравалык жактан бузулуп баратканын көрүшкөн, ал эми респонденттердин калган, азыраак бөлүгү окуяга таптакыр кайдыгер экендиктерин билдиришиптир.

Андан соң телекөрүүчүлөргө ошол күнкү массанын көчөгө чыгууларынын социологиялык анализинин жыйынтыгын көрсөтүштү. Ал өлкөлөрдүн, шаарлардын, региондордун жана демографиялык, социалдык жана башка топтордун ушул окуяга катышкандардын узун тизмеси эле. Мындан даале болсо бүткүл дүйнө дээрлик, калктын баардык катмарлары тигил же бул формада космос монахы Кассандра тагын табуу үчүн жерге тапкыч-нурларды жиберилишине каршы нааразычылык туудургандыгы айкын болуп турду. Мында деле кишилердин ой чабытында, жүрүм-

турумунда улутчулдук фактор көп таасир эткени көзгө урунат.

Бирок баарынан жаманы түрмөлөрдө болуптур. Балким бул качандыр бир кездеги кассандро-эмбрион, бирок туулууга мажбур болгон, эми минтип жарык дүйнөнү жаман көргөндүктөрүнүн жашырын сырын капысынан Филофей жарыя кылып салган адамдардын тээ жүрөгүнүн теринде зилдеп жүргөн, анан минтип козголоң менен бүткөн андап-сезбеген жообудур. Антпесе бул үрөй учурган иштерди, бул күзөтчүлөр жана кошумча жардамга келишкен полицейскийлер менен болгон салгылашууну эмне деп түшүндүрүүгө болот; эки тарап бири-бирине бетме-бет чыгышпадыбы – бир тарабынын баштарында туулга, колдорунда таяк жана калкан, экинчи тараптын колунда эч нерсе жок, бирок көкүрөктөрүндө кетпес кек, ыза, жан кечтиликтин жаалы. Ар кайсы өлкөлөрдөгү жана ар кайсы шаарлардагы абакчылардын козголоңунун кандай гана тышкы себеби болбосун, балаанын баары кылган кылмыштары үчүн жаза мөөнөтүн өтөп жаткандар тарабынан өтө жаман кабыл алынган каргашалуу Кассандранын белгисинде эле.

Ошол күндүн дагы кыйла жаңжалдарын журналисттер кабарлашты. Мисалы, моряктар нааразылык билдиришип, деңизге чыгуудан баш тартышкан кайсы бир порттон алынган репортаж. Ээлери таштап кеткен ээн үйлөргө окшоп, кемелер жээкте турушат.

Анан баарынын талабы – космостук чагымчы Филофейди ракета менен атып түшүрүү! Орбиталык станцияны – тапкыч-нурлардын булагын жок кылуу.

Планетанын туш тарабынан алынган ушуга окшогон окуяларга оперативдүү обзор жасагандан кийин гана акыры экрандан пресс-конференция баштала турган зал көрүндү. Залда эл жык-жыйма экени дароо көзгө урунду. Кишилер дубалга желөнүп турушту, баскылыктарда, жерде олтурушту. Олтургандардын көзү сценада – орбитадан Филофей көрүнө турган эбегейсиз ылайыкташтырылып жасалгаланган чон экранда болду, ал залга кыйгачынан келтирилип, сценанын капталына коюлган эле. Сценадагы столдун жанында экөө: Энтони Юнгер менен телеберүүнү алып баруучу кеңири белгилүү Уолтер Шермет олтурушту. Ар биринин алдында – микрофондордун түйүмү. Залдагылардын баары катуу толкунданып алышкан, ал олтургандардын мисирейген жүздөрүнөн, кооптоно жылтылдаган көздөрүнөн, созулган моюндарынан байкалат. Жаналгычтын өзүн да жалтанбай тартып алууга үлгүрүшкөн дасыккан фоторепортерлордун аппаратураларын кармаган колдору билинер-билинбес калтырап, алдыда шар аккан суудан кечүүдөн коркуп, жээкте чокмороктошкон эчкилердей болуп турушат.

Демейде сөзмөр, кашка баш, сылаңкороз Уолтер Шерметтин кесиптик көнүмүшүнө салып жылмандаганы анча жараша бербеди. Анын кынтыксыз жасанганы, актёрдук калбааттыгы бул жолу комсоо көрүндү, кырдаалга ылайык келбеди. Энтони Юнгер тескерисинче өтө эле ойлуу олтурду. Анын кайгыдан кабыргасы кайышып олтурганы менен эч кимдин иши жок болчу жана ал аябай чымыркануу менен гана бүт эркин жумшап чыдап олтурду, анткени миллиондогон телекөрүүчүлөр алдында космос мо-

нахы Филофей менен маек курууга катышып, анда ал Роберт Боркту алмаштырышы тийиш эле. Анын үстүнө ошол күнү кечинде Дублинден колуктусу Кэтти энеси экөө учуп келишмек, пресс-конференциянын айынан аларды аэропорттон тосуп алууга үлгүрө албай, ого бетер көнүлү чөгүнкү, жаак эттери түйүлүп, тиштенип олтурду. Анын көз алдында өлгөн Роберт Борктун тандап алган жолу туура экендигине ишенген, ал же туруштук берсин, же көчөнүн ышкырыгы жана таш бараны алдында өздөрү көкүтүп койгон, жинденген сүрмөтопко сырттан көз салып, Юнгер да Борк көргөндү көрүп калышы ажеп эместиги жөнүндө сүйлөшүп турушкан Ордоктун командасындагы кечээги жолдошторунун шылдыңдуу жылмаюулары жана таң калгандай ийиндерин куушуруулары алдында өлсүн дегендей, тагдыр аны окуялардын авансценасына чыгарып таштаганын Энтони түшүнүп турду.

238

Ангыча дүүлүккөн көпчүлүктүн чыдамы жетер чегине жетти. Баары чечүүчү учурду – Филофейдин теле-эфирге чыгышын күтүп калышты. Ошондо, комментаторлордон кимдир бирөө айткандай, аны камоого алып, жек көрүүчүлүктүн дүйнөлүк өртүнө түртүп киргизишмекчи. Баары ошондой болчудай көрүнүп калды, жардырууну жакындатарда секунданы тетирисинен санагандагыдай, ал учур жакындап келатты.

Күндүз ооруканада Роберт Борктун киши колдуу болуп өлгөндүгү жөнүндө тыянак чыгарылганда, жашын аран токтотуп, Жесси айткан эле:

– Энтони, эгер сени Роберт Борктун тагдыры күтүп жатса, анда менин айтар сөзүм жок. Ал үчүн чындык баарынан жогору эле, ал ошонун кунуна

кетти. Бирок өзүн жөнүндө ойлон. Сен жашсын. Көрөр күнүң алдыда. Роберттин артынан өмүрүңдү тобокелге салуунун кажети барбы?

Сөздү узартып сүйлөө ошол учурда оор эле, Энтони кыска гана жооп катты:

– Мен айтканыңызды түшүндүм, Жесси. Бирок мен Роберт Борк тайсалдабаган нерседен тайсалдабас элем.

Алар оорукананын холлунда чон терезенин жанында сыркоолор менен дарылоочулардан оолак турушту. Күндүн нуру айнектен өтүп, холго төгүлөт, асман да айнектен караганда көгүш тартып, мемирейт, ары жакта клендун бариктери сабагында дилдедей саргаят... Футурологдун жесири күйүттөн мөгдөп, дүйнө көзүнө көрүнбөй турду. Ал ушул учурда эмнегедир жар башында улуган ээсиз жолбун итти эске салды. Жесси эмне кылар аргасын билбеди. Жашы токтобой ага берди. Анан, балким өзүн эптеп алаксытуу үчүн, оюндагыларды үн чыгарып күбүрөй берди.

– Роберт дайыма сүйүү – бул эки дарыянын кошулуп агышы, – дээр эле. Мен күлөр элем: кооз сүйлөгөндү өтө жакшы көрөсүң да, Боб! Эми ишенип отурам, мына, эми менин дарыям жок. Токтоду, соолду ал дарыя, мен болсо жээкке серпилип кала бердим...

Анан ал дагы кызыктай, сырдуу сүйлөдү:

– О шордуу киттер, мен виолончелде ойноп жатканда силерди эми ким эстейт...

Айтылган сөздөргө Энтони аябай таң калды, бул эмне дегениңиз, деп ал турсун сурагысы да келди, бирок даабады. Күйүттөн айтылып жатса керек деп ойлоду.

Анан кош айтышууга туура келди. Энтони телебайланышка даярданышы керек эле. Убакыт

өтө эле аз калган. Жесси Чикагодон келчү кызы менен күйөө баласын күтүп, ооруканада калды.

Ошону менен алар эртенкиге чейин кош айтышты. Энтонинин бир жерден жолу болду – ал ооруканадан Дублинге телефон чалып, сапарга чыкканы жаткан Кэтти менен сүйлөшүүгө үлгүрдү. Ал калдастай түштү, анткени алар келери менен үйлөнүү жөнүндө кам көрүү керек эле.

Ошентип баары бир убакка тогошту да калды. Мындай болорун ким болжоптур. Мезгил менен Мейкиндикти тепчип өтүп, бири бирин утурлай учкан метеориттер гана ушинтип кагылышы мүмкүн.

Кэтти менен сүйлөшүү да жеңил болгон жок. Кэтти анын телефон чалышын күтүп жаткан, жана анын тунук добушу көз ирмемге бакыттын өзүн Энтонинин эсине кайра салды. Ага Кэттинин бар турпатынын баары – кирпичтеринин ирмелгени да, дем алганы да, баскан-турганы да – бакыт болчу, далилдөөнү да, ырас-тоону да талап кылбаган бакыт болчу.

– Ой, Энтони, сенсинби! – деп кубанып кетти Кэтти. – Мен сени качан чалат деп аябай күтпөдүмбү. – Трубкадан сезилген тааныш демден ал ысып чыкты. – Энем экөөбүз жарым сааттан кийин жолго чыгабыз. Кандайсың, Энтони? Күтүп жатасыңбы?

– Кечирип кой, Кэтти. Менин да аябай тынчым кетти, чалганга үлгүрбөй каламбы деп корктум.

– Анын эч нерсеси жок, жакында көрүшөбүз. Жөн гана сенин үнүңдү уккум келген.

– Ии дебейсинби, бир зарыл иш чыгып калды. Азыр түшүндүрүп олтурууга убакыт жок. Баарын кийин айтып берем. Сен менин атым-

дан эненден кечирим сурап кой. Тилекке каршы, мен силерди аэропорттон тосуп ала албай жатам. Таксиге олтургула да, анан...

– Эмне болду, Энтони? Ошончолук эле олуттуу бир нерсе болдубу?

– Ооба, өтө олуттуу. Ал узак сөз. Кыскарта айтайын. Бүгүн кечинде мен өлгөн Роберт Борктун ордуна пресс-конференцияга катышышым керек.

– Кандайча? Аны жаалданган демонстранттар өлтүрүп салышты деп радиодон беришпедиби. А сенин бул жерде эмне тиешен бар?

– Түшүнсөң, мен ошол Филофей менен космостук байланыштын уюштуруучусу болчумун.

– Филофей мененби? Жанагы Филофей мененби?

– Ооба. Аны менен Роберт Борк бирге чыгып сүйлөмөк.

– Эч нерсе түшүнбөдүм, Энтони! Эч нерсе!

– Мен кийин айтып берем. Кырдаалга жараша Филофей менен эми мен маектешишим керек, мен кийин апам экөөнөргө түшүндүрүп берем, бирок башка арга жок...

Кэтти үнүн басаңдата чыгарып калды, телефондун трубкасын колу менен далдалап алганын Энтони түшүндү:

– Жарайт, Энтони. Кийин айтаарсың. Азырынча апама эч нерсе айтпай эле коёюн. Космостон кайдагы бир ажына бүт дүйнөгө бүлүк салды деп ал аябай тынчы кетип, нааразы. Мен да кубанган жерим жок.

– Мен экөөнөрдү тең түшүнөм, – деди Энтони. – Бирок суранарым, Кэтти, апан куру бекер эле тынчсызданбагандай болсун, айт. Кийин баарын шашпай айтып берем. Мен сени күтөм, Кэт-

ти. Мен сени сүйөм. Аэропорттон таксиге олтургула да, тез келгиле. Пресс-конференция бүтөрү менен телефон чалам, анан жолугушабыз. Кармалбагыла, самолёттон кечигип калбагыла. Көрүшкөнчө, өбөм...

– Көрүшкөнчө, Энтони. Көрүшкөнчө... Баары жакшы болушун каалайм... Мен дайыма жаныңдамын.

– Мен дагы. Күтөм...

Кэтти энеси экөө Ирландиядан учуп чыккан самолёт Атлантиканын жээгине жакындап калган болуу керек деп ойлоп койду Энтони Юнгер сценада олтуруп. Залда болсо бул учурда космос байланышынын башталаар маалына саналуу гана секундалар калган эле. Ошондо бүткүл адамзатты дүрбөткөн Филофей деген неме эл алдына чыгат. Ошондо бардык күнөөсү үчүн жооп берет, бардык күнөөсү үчүн жазасын алат.

Ошол күнү Энтони Юнгердин башына: «Мындай кырсык кокустан биздин үй-бүлөнүн башына түшсө – Кассандра тамгасы Кэттинин маңдайында пайда болсо – кантебиз? Анда эмне кылмакчыбыз? Анткени ал эч кимди ылгабайт, баарын камтыйт. Эч ким өзүнүн генотибинде жашоого жүрөкзаадалык жашырынып жаткандыгынан кутулуп кетем деп айта албайт», – деген ой бир нече ирет келди.

Зал космос менен байланышты чыдамсыздык менен күтүп олтурганына карабай, сигнал угулуп, экран жарык болгондо көпчүлүгү күтүүсүздүктөн селт эте түшүштү. Зал тымтырс боло калды. Алып баруучу карбаластап элге кайрылды:

– Эмесе, биз өзүн космос монахы Филофеймин деп атаган орбиталык станциядагы илим-

поз-биологдун пресс-конференциясын трансляциялоону баштайбыз. Баарынарга белгилүү фактыны – Филофейдин Рим папасына кайрылуусунун бөтөнчө мүнөздө экендигин жана андан кийин болуп өткөн кайгылуу окуяларды кайталап олтурбайын. Азыр болсо көңүл буруп коюңдар...

Экрандан бир нече ирет эфирдин өчүп-жанган толкунунда буйдалган бүдөмүк бир нерсе карандады, анан көрүнүш дааналанды да, экрандан баарына эбак маалым, бирок телекөрүүчүлөрдүн алдына биринчи жолу көзмө-көз чыгып жаткан адамдын жүзү көрүндү. Анан ошол замат, али эч ким ооз ачып сөз айта электе, орундарынан жапырт атып турушкан фоторепортерлор Филофейдин кебетесин экрандан сүрөткө тартышып, ишке киришишти.

Уолтер Шермет жарк этмелерден көзүн калкалап, нааразылыгын билдирүүгө аргасыз болду.

– Биздин көздү уялтып, жаркылдатканыңарды токтоткула. Биз ишти баштайбыз.

Жаркылдактар азая түшкөндө, Филофейдин жүзү чоңойду, космостон жандуу өңү жакындап келди. Ал бир адамды нес кылган учур эле. Ии, же улуу пайгамбар, же улуу ажына, же бир ашынган азезил экени белгисиз неме ушул турбайбы! Мына – тополоң менен кырсыктардын күнөөкөрү! Мына, тапкыч-нурлар менен космостон аялдарды нурландырган неме! Мына, Кассандранын белгиси жөнүндө каргашалуу илимдин автору!

Өңүнө караганда Филофейдин элүүдөн жаңы ашкандай түрү бар. Чап жаак, ак саргыл чачы саал бүкүрөйгөн далысына чейин жеткен, сакалын ак аралаган киши экен. Ал экрандан зал-

дагыларды колунда аса таягы жана түйүнчөгү бар, азыр болсо жетчү жерине туура баратабы – жокпу, ошону такташ үчүн токтой калган, кокусунан жолдон жолуккан жолоочудай карады. Кеч да кирип баратат, үлгүрөр бекемин деген кыялда. Көз карашында тынчсыздануу жана салабаттуулук бар. Энтони Юнгер болжол менен аны ушундай элестеткен, азыр ою дал келгенине ичинен ал турсун сүйүнүп олтурат. Космостук монах өзүнүн чиркөөнүн эски сүрөттөрүнө окшогон келбетине карабай, орбиталык станциянын интерьерине толук бап келип турду. Анын олтурушу ишенимдүү жана иштиктүү болучу. Балким мындай болушуна анын жерден эбегейсиз алыстыгы жана жападан жалгыз калып, бүт каны-жанын жумшаган иши себеп болгондур. Терен бырыштары, салынкы кабагы, өткүр көздөрү арбап алуучу жана кайгылуу бир нерсени жашырып турду.

Трансляциянын башталышында Энтони Юнгер Филофей англисче канчалык билет болду экен деп да тынчсызданды, анткени адам көп учурда чет тилде сабаттуу жазганы менен, ошончолук эркин, айрыкча элдин алдында сүйлөй албашы мүмкүн. Бирок Филофейдин алгачкы сөзүнөн кийин эле Энтонинин санаасы тынчый түштү – бир аз келегейлиги болбосо, теги орус космостук монах англисче кадимкидей сүйлөйт экен.

Уолтер Шермет жасалма ачык-айрымдык менен, ал турсун короздоно жылмандап:

– Саламатсызбы, Филофей бир боорум! Кечиресиз, Сизге ушинтип кайрылсак туура болор бекен? – дегенден баштап, сөз шыр кетти.

– Ооба, болот, – деди космос монахы. – Каалагандын баарына мен бир боорумун.

– Ал эми ага-ини болууну каалабагандар болсочу? – деп чымчый сүйлөдү Уолтер Шермет.

– Ал ар кимдин өз эрки. Капачылык жок. Бирок ошол мени каалабагандар үчүн да мен көнүлүмдө бир боормун.

– Эмне үчүн аны ушунчалык ишенимдүү айтып жатасыз? Ошону менен Сиз биздин опосуз дүйнөдөн жогору тургунуз келип жаткан жокпу?

– Мага кандай мамиле кылышпасын, ар бир пенденин кайгы-кубанычын бөлүшүү – менин адамдык парзым.

– Болуптур дейли. Мейли, жакшы. Бирок биздин жолугушууну ушул жагдайдагы өз ара мамиле тактоодон баштабайлы, – деп такылдады Уолтер Шермет. – Мындан олуттуу, анан, өзүңүз түшүнүп тургандырсыз, коркунучтуу иштер бар, ал анан калса сиз менен, Филофей бир боорум, мындайча айтканда сиздин орбиталык станциянын бортундагы иш-аракеттериңиз менен түздөн-түз байланышта. Биздин пресс-конференцияга келип отурганыбыздын себеби да ошол. Баса, баштаардан мурда мен сизгө олтургандарды тааныштыра кетейин. Залда – журналистиканын мыкчегерлери. Түз телетрансляция жүрүп жатат. Мен алып баруучумун, аты-жөнүм – Уолтер Шермет. Менин жанымдагы – Энтони Юнгер. Ал бүгүн эртең менен массалык нааразылык билдирүүнүн натыйжасында каза болгон футуролог Роберт Борктун ордуна теле-байланышка катышууда. Кечиресиз, болгонду болгондой айтууга туура келет: ошол кайгылуу окуялардын себепчиси сиз болуп олтурасыз. Кыскасы, Энтони Юнгер өзү таанышып, ой-пикирин айтаар.

– Ыракмат, Уолтер Шермет. Мен Энтони Юнгерди билем, – Филофей тигинин сөзүн бөлүп,

көз кырын Энтони Юнгер тарапка жиберди. — Мен Энтони Юнгерди шайлоо алдындагы митингден улам билем, трансляцияны көргөм. Мен сиздин сөзүнүздү байкоосуздан бөлүп кеткен сон, айтарымы айтайын, мен ушул учурду, ушул жолугушууну күткөн элем, мага, жана сиз эске салып кеткен нерсе жөнүндө, — акыл-эсте жана жан-дүйнөдө тутанган өрттүн жалыны космостогу мага кандай жетип жаткандыгы жөнүндө — айтууга мүмкүнчүлүк бериңиз. Ооба, ал отту мен тутанттым. Ооба, ал чындык. Бирок мен факелди еретиктерди отко өрттөө үчүн эмес, адамдардын жан-дүйнөсүн жарык кылайын деген ой менен кармап чыккан элем. Оюм ордуна чыкпайды. Кайра баары караңгы түнгө айланды. Үмүт да болбойбу деп корком. А мен, ушул жашка келип алып, баёолук менен, албетте, баёолук, чындык салтанат курат деп үмүттөнгөн элем. Жаңылыпмын. Жан-дүйнөнү жарык кылгандын ордуна тополоң түшүрүп, нааразылык туудурган экемин. Мен анын баарын телевизордун экранынан көрүп турдум. Бүгүн Ньюбериде болгон окуяны да көрдүм. Мен Роберт Борк менен телевидение аркылуу жолугушууну күткөм, ал жөнүндө мага кабарлашкан, ал киши менен сүйлөшүүгө жан-дилимден дилгир элем, бирок адамды өз үйүнүн жанынан жырткычтарча тыбыттай тытып кетишкендерин көрдүм. Орустар айткандай акыл-эссиз жана аёосуз дүрбөлөндү көрдүм. Ал дагы — менин күнөөм! Мен Космосто жүрүп, мага Кудай өзү жиберген пикирдешимдин өлүмүнүн түздөн-түз себепчиси болдум. Силердин алдыңарда чөгөлөп кечирим сурайм, адамдар! Бирок эми кереги жок болуп калды. Киши колдуу болуп өлгөн Роберт Боркту өз

жанымды кыйсам да кайра тирилте албаймын. Мен ал үчүн жанымды курман кылууга даяр элем, эгер...

Силердин суроолорунарга жооп берүүдөн мурда мен дагы бир нерсе айткым келет. Балким залдын баардык суроосуна жооп берүүгө үлгүрбөстүрмүн, алдын-ала кечирим сурайм. Мен кетчү кишимин, жашай турган силерсиңер, жашоо — демек, жоопту өзү табуу. Мени түшүнүңүздөр жана, колунуздардан келсе, кечириниздер. Коштошор алдында бир гана айтайын дегеним: мен өз ачылыштарымды атак-данк үчүн, менменсинүү үчүн жана өзүмө окшогон пенделерден өзүмдү жогору коюу үчүн жалпыга жайып олтурган жокмун; бул ачылыштар белгисиз боюнча кала бериши, дүйнө буга чейинкидей эле эч нерседен капарсыз жырғап жашай бериши мүмкүн эле. Бирок дайыма өркүндөп-өөрчүп туруучу таанып-билүү аркылуу дүйнөгө көзүбүз ачылыш үчүн биз түбөлүктүүлүктүн мааниси жана маңызы катары жаратылган жокпузбу, ансыз жарык дүйнөнүн бардыгынан не пайда, эгер түбөлүктүүлүккө биздин муктаждыгыбыз болбосо жана аны баамдап-түшүнбөсөк, өзүбүзгө керек болгондо өз чабалдыгыбыздан жана кесирдүүлүгүбүздөн чындыктан мүлтүлдөп качып турсак, анда ал түбөлүктүүлүктүн болгондугунан не пайда? Биз акыл-эси бар жандардын статусун төмөндөтүп жаткан жокпузбу, анан калса бизсиз Кудай да жок, материя да жок эмеспи. Эгер биз прогресстин жолу бул маалымат деп эсептесек, анда түбөлүктүүлүктүн маңызы улам жаңы, баарын түгөл камтыган маалыматтын үзгүлтүксүз агымында эмеспи? Цивилизациянын учу-кыйырсыздыгы — таанып-билүүнүн учу-кыйырсыздыгын-

да. Бирок биз өзүбүзгө карап таанып-билүүдөн качып жатсак, башкача айтканда, чындыкты билүүдөн качып жатсак, ошону менен биз ушунчалык көксөгөн түбөлүктүүлүктөн качып жаткан жокпузбу?

Мен кашкайган конкреттүү жагдайлар боюнча абстракттуу ой жүгүрткөндүгүм үчүн олтургандардан кечирим сурайм, бирок бүгүн, биз Роберт Боркту өлтүргөндө, аны менен кошо түбөлүктүүлүктүн бир бөлүгүн өлтүрдүк. Мени кечириниздер, мен...

– Коё туруңуз, коё туруңуз, Филофей бир боорум! – деп анын сөзүн бөлдү, өзүн араң кармаган Уолтер Шермет. – Албетте бийик материя жөнүндө ой жүгүртүү жакшы, түбөлүктүүлүктүн философиясы өтө кызык. Бирок сиз адамдын туулушунун купуя сырларына кийлигишип жатпайсызбы, – мен боюна бүткөн аялдардын маңдайында Кассандра белгисин пайда кылуучу сиздин космостук эксперименттериниз жөнүндө айтып жатам. Сиз биздин Эгого таптакыр жол берилгис кысым жасап жатасыз. Ал эми буга, сиздин эсинизге салып коюуга уруксат этиниз, макул болууга Жерде чанда гана адам даяр! Эсинизге салайын – Жерде, биз күнөөгө баткан Жерде, анан сиз баардыгы жөнүндө каарданган элдин колу жеткис космос бийиктигинде туруп алып ой жүгүртө бербениз. Элдин каары абдан адилет. Мен өз позициямды ачып салганым үчүн кечирип коёрсуз. Бирок азыр алып баруучу сыпайылык көрсөтүүчү учур эмес. Ошондуктан мен сиздин иш-аракеттериниздерге нааразычылык билдирбей коё албайм. Сиз кандай гана жакшы ниет менен жасабаныз, өз илимий ачылыштарыңыздын урматы үчүн, мен айтар элем, өзүңүз

канагат алыш үчүн, планетанын калкына дүр-бөлөн салууга сизге ким жол берди, кандай күч түрткү болду?! Анан калса өзүңүз, орус иерархтарынын айтуусу боюнча, мейли өз атыңызды өзүңүз чакырган күндө да, монах болсоңуз, анан ушунун баары текеберчилик эмеспи. Сиз Кудайдын кудуретине шек келтирип жаткан жоксузбу?! Ыйык китепте: «тукумдагыла жана көбөйө бергиле» деп жазылган эмеспи. Дал ушинтип жазылган. Сиз болсо эч кимдин көзөмөлүнө алынбоочу нерсени текшерүүгө алмакчысыз. Сиз туулуунун купуя сырын тозоктун күчтөрүнө курман чалган жоксузбу? Менин көз карашымда, бул дал ошонун өзү! Мистер Ордок бул жөнүндө саясатчы катары айтса, мен миллиондогон элдин оюн урматтаган журналист катары айтмакчымын.

Ушул жерде залда ызы-чуу башталды. Бул бир таң каларлык, акылга сыйгыс көрүнүш эле, журналисттер алардын алдында космостон берилип жаткан телеэкрандагы сүрөт эмей эле, сценада Филофейдин өзү тургансышып, орундарынан ыргып турушуп, микрофондорго жулунушуп, колдорун шилтегилеп жатышты. Филофей болсо сабыр күтүүгө аракеттенип, көздөрүн жүлжүйтө эрдин кымтып, аларды экрандан угуп турду.

Кайгыргандан анын өңү бузулуп кеткени байкалды. Муну пресс-конференция деп атоо кыйын болчу. Кан кайнаткан кызуулугуна караганда анын митингден айырмасы жок эле. Микрофонго колу жеткен ар бир журналист аты-жөнүн, газетасын, маалымат агентствосун айтар замат, дароо космостогу монахты жоопко тартууну талап кылып жатты. Мындайда философия-

га жол кайда, күнүмдүк жашоо баарынан жогору эмеспи! Филофейди ооз ачырышпады. Анын абалы жаман болду көрүнөт, капысынан экрандан жок болуп кетти. Залда тополоң башталды. Экран бош калды.

– Кайда кеттиңиз? Эмне болду сизге? – деп кыйкырды Уолтер Шермет.

Ангыча ал кайрадан көрүндү, колунда космонавттын скафандры.

Залдагы ызы-чуу бир саамга тыйыла калды. Бул эмнеси? дегенсишип, баары таң кала карашты. Филофей унчукпастан скафандрды кие баштады. Энтони Юнгер ушул тынымдан пайдаланды. Ал ордуна туруп, залга кайрылды:

– Мен ушул телебайланышты уюштуруучулардын бири элем, ошондуктан олтургандардан мага кулак салып коюуну суранар элем. Буга байланыштуу менин да өз милдетим жана укугум бар. Элден мурда Уолтер Шерметтен пресс-конференцияны мындан ары алып барууну мага берүүсүн суранам. Сиз айтаарыңызды айттыңыз, Уолтер Шермет. Ал эми бул залда болуп жаткандар, тилекке каршы, журналисттердин иштиктүү жолугушуусуна көп окшобой жатат. Пресс-конференция деген суроо – жооп менен өтөт. Азырынча бир дагы тиешелүү суроо берилген жок. Акыл жүгүртүүнүн ордуна ачуу сөздөр айтылууда. Мен көп эле пресс-конференцияларга катышкам, бирок мындайды көргөн эмесмин! Ал турмак жакында Персия булунунда согуш чыгып кеткенде да ар кандай суроолор берилип, ар кандай позициялар билдирилген болчу. Азыр болсо баары бир хордо үн алыша кыйкырышып, анан сөзсүз баары бир ооздон бир өкүмгө кол коюуга даяр.

– Кечиресиз, Энтони Юнгер, – Уолтер Шермет чыдабай кетти, – андай болсо эмне үчүн сиз аудиторияга, аудиторияга эле эмес, бүткүл дүйнөгө өз оюңузду тануулаган жатасыз? Ошол эле учурда эмне үчүн жолугушуунун башка катышуучуларын өз көз караштарын билдирүү укугунан ажыратып жатасыз?!

– Урматтуу Уолтер Шермет, мен түшүнөм азыр кырдаал ушундай, телевидениеден эл массасына өзүңүздүн берилгендигинизди көргөзүп, коомдун таламын талаша чыгып, бир заматта саясий кадыр-баркка жетишүүгө болот, ыраспы? Бирок андан чындык аныктала калбайт. Кырдаал башка. Ошондуктан мен кеч кала электе, саясаттан, анын азгырмасынан баш тартууга чакырам, ооба, биз жакшы көргөн саясаттан, ал кандай гана формада болбосун, эгер бул колубуздан келсе, обочо бололу, ансыз биз проблеманын негизине жакындай албайбыз. Чындыкка жетүү эрдикти жана реализмди талап кылат.

– Сиздин чындыгыңыз менен сиздин эрдигиниз эмнеде? – деп кыйкырып калды залдан бирөө.

Уолтер Шермет канааттангандай баш ийкеп, текебер жылмайды. Зал элейип, жымжырт боло калды.

– Эрдик жөнүндө, – деди Энтони Юнгер сөзүн таптай сүйлөп, – анын менде канчалык экенин башкалар айтышар. Эми болсо ишке өтөлү. Мына биздин алдыбызда экранда илимий улуу ачылыш жасаган, ал турсун мен тарыхта мурда болуп көрбөгөн деп айтар элем, адам олтурат. Ал бизге жагабы же жакпайбы – бул башка маселе. Бул илим. Филофей боордошум, а мага ал ыйык ата, Филофей ыйык ата адам баласы үчүн кас-

сандро-эмбриондордун проблемасынын мааниси-не биздин көзүбүздү ачууга аракеттенип жатат. Бүгүн сүрмөтоптун колунан каза тапкан, биздин дагы бир көрүнүктүү замандашыбыз, футуролог Роберт Борк Филофейдин ачылышын адамзат рухунун эволюциясындагы жаңы кадам катары баалады. Ал басма сөз бетине жазып чыкты. Ал анын акыркы сөзү, осуяты болуп калды. Мен жеке өзүм бөтөнчө баалоого жана тыянак чыгарууга умтулбайм, бирок айтайын дегеним, биз күнүмдүк таламдарыбызды көздөп, кассандро-эмбриондордун проблемасына кайдыгер карабашыбыз керек. Сөз мына ушул жөнүндө. Эми өзүбүзгө жана түшүнүктүү себептер менен Филофей ыйык атанын өзүнө суроо берели. Элге белгилүү болгон кассандро-эмбриондордун алдында эми адам эмне кылууга тийиш?

252

– Мистер Юнгер, – деген аялдын үнү чыкты. – Кечиресиз, бул сурооңуз өтө эле өктөм эмеспи? Кимдин алдында, эмбриондордун алдындабы? Сиз тийиштүү суроолордун берилишин каалаган элениз. Андай болсо пресса үчүн, акылынан шашып, нес болууга жана аргасы түгөнүүгө силер кабылтып жаткан миллиондогон окурмандар жана телекөрүүчүлөр үчүн ачык жана түз жооп беринизчи, силерден эч ким, бир да жан адам сурабаса деле, эмнеге эле силер, Филофей экөөнөр, коомго жанагы каргашалуу проблеманы ушунча жан талашып тануулап жатасыңар?

– Кеп ошол сурап жатканында, айым. Бирөө эле эмес, санак жеткис жандар сурап жатышат. Түйүлдүктөрдүн добушу бизге кайрылышып, аларга кулак салып коюуну жана алар жөнүндө да эмес, биздин өзүбүз жөнүндө ойлонууну жалбара суранып жатышат; а биз болсок аларга жооп

берүүдөн тайсалдап, коркоктук кылып жатабыз, анан калса бул шордуу эмбриондордон кутулуу өтө оной, анын куну өзүбүздү өзүбүз алдоо, жана ага биз баарыбыз, мына мени менен сиз дагы, айым, биздин мурунку муундарыбыз дагы күнөөлүбүз. Биздин баарыбызга кайрылышкан бул добуштар, кайталайм, аларга кулак кагууга, ажырата таанууга, ой калчоого муктаж, улуу Филофей мына ошону ишке ашырды. Мен анын көзүнчө, тигинтип экрандан бизди карап олтурганда, анын улуулугу жөнүндө ачык эле айтып коюуга мажбур болуп олтурам, менде башка арга жок. Ооба, ал улуу, даанышман адам. Мына сиз мени, жана сиз айткандай, каргаша проблеманы коомго таңуулаганга бизди эмне түртүп жатканын менин түшүндүрүп беришимди талап кылып жатасыз. Алалы, Эйнштейн салыштырмалуулук теориясын бирөөнүн зордоосу менен ачты беле? Филофей дагы ошол сыяктуу илимпоз, ал – көсөмдүк, ал – тажрыйбалар менен ачылыштар, ал – акылдын иши. Мен ушундай деп түшүнөм. Тоонун ары жагынан Күндүн чыгып келишине эч ким тоскоолдук кыла албагандай эле, мындай ачылышка да тоскоолдук кылуу мүмкүн эмес. Биз, адамдар, коом мамилебизди тактап алышыбыз керек – кеп мына ошол жөнүндө... Биз өзүбүзгө өзүбүз айтышыбыз керек... Адамзат мындан ары жашоонун жаңы стратегиясына муктаж...

Ушул учурда Уолтер Шермет алдында стол үстүндө турган телефон трубкасын шап көтөрдү да, кимдир бирөөгө кыска кайрылды:

– Коммутатор, сиз даярсызбы – анан трубканы кармаган бойдон Энтони Юнгерге кыртыштай кайрылды: – Сиз Филофей экөөңүздөрдүн

риторикаңызга эл аралык коомчулуктун жообун уккунуз келеби? Сиз ишенгиниз келеби?

– Сиз эмнени айтып жатасыз?

– Биздин пресс-конференция төгөрөктүн төрт бурчундагы шаарлардын аянттарында көрсөтүлүп жатканын айтмакчымын. Дароо которулуп берилүүдө. Кана, планетада эмне болуп жаткан экен, монах Филофей менен анын жактоочуларынын оюна калың эл массасынын жообу кандай экен – ушул жерде олтургандардын баары бирге карап көрөлүчү. Дагы эсинерге салайын – дүйнөнүн түркүн жерлери, сутканын ар кандай учуру, ар түркүн тилдер. Кана, көңүл бургула! – деп телефон трубкасынан команда берди. – Борбордук мониторду кошкула. Кана, элден мурда бизге Тяньаньменди бергилечи, калкы баарынан көп мамлекеттин борборунда, Пекинде эмне болуп жатты экен, көрөлү.

❧
254

Сценанын ортосунда жаркыраган чон экрандан фасадында жол башчынын боз бешменти менен тартылган Мао-Цзэдундун мисирейген баарыга белгилүү портрети кадалган Тяньаньмендин эл быкпырдай кайнаган аянты көрүндү. Моло таштай мостоё караган Маонун көз алдында аянттагы үрөй учура кыжылдаган эл бууракандап, көбүгү көккө серпилип жаткан адам океанын элестетти. Кытайлыктар өрт чыгып кеткенсип, чуу түшүп, кыйкырып-өкүрүп жатышат. Мындай көрүнүш студенттик толкунду басып салган 1989-жылы гана болгонун комментатор кабарлады. «Тяньаньмендин бир ооздон чыккан кыйкырыгын уккула, – деп улантты сөзүн комментатор. – Ал мындай дейт: «Филофейге өлүм! Социализмдин душманы ракета менен атылып түшүрүлсүн!»

Зал кубара түшкөнү экрандан да байкалган Филофейди, микрофондун жанында дем тартпай селейген Энтони Юнгерди, команда берип жаткан Уолтер Шерметти карап турду:

– Эми – Москваны, Кызыл аянтты! Көңүл бургула!

Кызыл аянтта да ошол эле көрүнүш. Таңкы үрүл-бүрүл. Ар кай жерде жагылган оттор. Сүрмө-топтун кыйкырыгы: «Өз атын өзү чакырган Филофейге өлүм! Чагымчы ракета менен атып түшүрүлсүн!» Анан ушул каны кызыган, дуулдап толкуган топтун үстүнөн экрандан бир нече ирет карандаган, олтургандардын эрксизден көңүлдөрү бурулган, үкүгө окшогон түнкү канаттуунун көрүнгөнү таң калыштуу эле. Ал канаттуу көзгө көрүнбөс жип менен байлап койгонсуп, бирде мавзолейдин, бирде Кремль сепилинин үстүнөн, анан кайра кыйкырып-өкүргөн сүрмө-топтун үстүнөн үрүл-бүрүлдө жан-алакетке түшүп, далбактап учуп жүрдү...

Уолтер Шермет дүйнөнүн башка жерлеринен – Берлин, Варшава, Монреаль, Рио-де-Жанейро – алып көрсөтүүгө дембе-дем команда берип турду, ошондо баардык жерде баягы эле кыйкырык менен бакырык угулуп, баягы эле: «Филофейге өлүм!», «Шүмшүктү ракета менен атып түшүрүү керек!» деген өкүм чыгарылып турду.

– Жетишет! Мага кулак салып коюңуздар! – деген сол жактагы экрандан Филофейдин үнү угулду.

– Кулак сизде, Филофей боорум, – деп лепилдеди дале болсо короздоно койкондогон, табалуу жылмандаган Уолтер Шермет. – Демократия ушундай нерсе экенин көргөндө эмне демек-

сиз? – дегенде ал кейкейе боюн түзөп, кашка башы көккө жеткенсип жалтырады.

– Буга чейин эмне демек болсом, ошо деймин, – деди Филофей. Ошондо баарына кайыл болгону, баарынан кечип салганы анын жүзүнөн айкын көрүндү. – Сизге мен ыраазымын, Уолтер Шермет, мен үчүн дүйнөнүн туш тарабынан репортаж уюштурганыңызга. Ушундан кийин көңүлдө күдүк калышы мүмкүн эмес. Баары айдан ачык – мен ойрон болдум. Менин милдетим адамзаттын көңүлүн кыйроодон кутулуп кетүү мүмкүнчүлүгүндө, ал гана турсун, эволюциянын жаңы баскычына өтүү мүмкүнчүлүгүнө буруу эле. Анын жолу бирөө гана – кассандро-эмбриондордун эсхатологиялык белгилерине кулак төшөө жана жалпы жонунан коомду жана анын ичинен биздин ар бирибизди өркүндөтүү зарылчылыгы жөнүндө тыянак чыгаруу. Натыйжасын көрүп турасыңар – менин аракеттерим сая кетти. Менин кан какшаганымды замандаштарым таптакыр тескери кабылдады. Мойнума алам – мен жеңилдим. Эми – кеп түгөндү. Тамам. Эми тыянак чыгарууга мезгил жетти.

– Филофей боорум, мына эми сиз объективдүү жагдайды түшүндүрүз, кеп мына ошол жөнүндө: эми элди, коомчулукту тынчытуу керек, ушундай эмеспи? – деди Уолтер Шермет акылдуусунуп.

– Ооба, демек ошондой, – деп моюн сунду Филофей. – Роберт Боркту өлүмгө дуушар кылган, болуп көрбөгөндөй нааразычылыктын күнөөкөрү мен болгон соң, Кудай алдында да, эл алдында да жооп берүүчү менмин. Мына эми ошол мезгил – кол менен кылганды моюн менен тартчу мезгил келип жетти. Менин кубанганым,

ушул тагдырым чечилчү саатта менин жалпы эл алдында болгондугум жана алар менин айткандарымдын ак экендигине ишенгендиги.

– Филофей боорум, – деп сөзгө кыпчыла калды баягы эле Уолтер Шермет, өзүн бүт дүйнө көрүп жатканын жана ар бир сөзү алтынга татырын түшүнүп. – Филофей боорум, – деди ал кайталап, – биз сизден эч кандай аракет жасоону талап этпейбиз. Эл массасынын каны кызып турганы ырас, бирок сиз аларды ушуга мажбурладыңыз...

– Ооба, ооба, мен түшүнүп турам аны, – жооп катты Филофей. – Жылуу сөзүңүз үчүн ыракмат. Бирок мен жасаган иш ойлонбой жасалгандардын бири эмес. Ал үчүн мен жооп беришим керек. Эгер менин ачылышымды, менин идеямды дүйнө жүзү жан-дүйнөнүн өзүн-өзү жаңычатаанып-билүүсү катары караса, же максатыма жетеримди, же ойронум чыгып жеңилип, өзүмдүн ачылышымдын курмандыгы болорумду, анын урандысы алдында калып өлөрүмдү билгемин. Башкача болушу мүмкүн эмес эле. Мен эмнеге башымды сайганымды билгем. Менин акыркы сөзүм мына ушул. Адамдарга кандайдыр бир карасанатайлык кылайын деген ойдон алыс элем. Бирок иш жүзүндө баары башкача болуп чыкты. Жакшы оюм жамандыкка айланды. Эми анын алдында баарыбыз алсызбыз. Бирок мен ачылышымдын өзүнөн, кассандроэмбриондордун феноменинен, алардын эсхатологиялык кабарынан баш тартпайм; кыямат-кайымдын келиши – биздин өзүбүздө арампөштүктүн жыйылгандыгында, биздин ойлогон оюбуз менен жасаган иштерибизде экендигин жана алар кризисти жакындаткан адамзаттын генетика-

лык коруна таасир берип жаткандыгын кишилер билүүгө тийиш. Ансыз кеч болуп калат...

Зал уу-дуу боло түштү. Нааразы үндөр угулду. Олтургандардын бири микрофонго ачуулашып кыйкыра баштады:

– Коркутканыңызды токтотунуз! Мен коомду коркутканды дароо токтотууну талап кылам! Мен ачык эле жарыялап коёюн – биз адамзатка космостон бийлик жүргүзүүнү көздөгөн азезилди көрүп турабыз. Ооба, ооба, мурдагы өкүмдарлардын бири да мындай бийлик жөнүндө ойлой да алышкан эмес: мейли Гитлер, мейли Сталин болсун. Алар канды суудай агызышкан да кете беришкен. А бул болсо космостон туруп алып, коркутуп-үркүтүү аркылуу дүйнөлүк үстөмдүккө умтулууда. Бул азыр элдин каарынан алыс. Ошого ишенип алып, адамзатты каалаганындай калчап жатат!

Энтони Юнгер чыдабай кетип, ал да микрофонго жулунду:

– Мистер, мен сиздин аты-жөнүңүздү билбейт экемин, микрофонго кыйкырдан мурда кур дегенде ким экениңизди залга айтып коюшуңуз керек.

– Меники айтыла жүргөн эле ысым – Смит, Жон Смит.

– Эмесе мындай, Жон Смит! Атайынбы, же билбегендигиңизденби, бирок сиз иштин чындыгын бурмалап жатасыз. Сиздин эркиндигиңиз менен укугунузду эч ким бузуп жаткан жок. Сиз өз каалаганыңыздай жашай бериңиз. Бирок ачылыш жасаган, адамзат тарыхында улуу ачылыш жасаган окумуштуу сиздин көңүлүңүзгө бүлүк түшүп калат экен деп өзүнүн илимий изилдөөлөрүнүн натыйжаларын коомдон жашы-

рып коё албайт жана жашырышы да тийиш эмес. Филофейди чындыктан таяууга, өзүнө каршы чыгууга мажбурлоого болот. Бирок факт деген факт – кассандро-эмбриондор бар жана кала берет. Мындан ары Кассандранын белгиси биздин өзүбүздө бугуп жаткан арамдык жөнүндө билдиргени билдирген. Ошондуктан биз өзүбүздү өзүбүз алдабашыбыз керек, болгон ишти өзүбүздөн жашырбашыбыз керек. Тескерисинче, биз – кандай айтсам тагыраак болоор экен, аскер ишинде окко көкүрөк тосуу деген түшүнүк бар, мына ошол окко көкүрөк тосушубуз керек...

– Эй-эй! Ошентип айтууга кантип оозуңуз барды – окко көкүрөк тосуу?! – деп. Окту кимдин көкүрөгү менен тосмоксуз? Аялдын көкүрөгү мененби?! – деп залды жанырткан аялдын чанырыгы чыкты. – Сизди да эркек дейт ээ! Аялдардын тагдырын бийлөөгө ким укук берди эркектерге? Каргыш тийген патриархат ушул жерден да өзүн көрсөткүсү бар! Мен окко көкүрөгүмдү тоспойм-этпейм! Менин маңдайыма жанагы ыпылас жана абийирсиз Кассандранын белгиси чыгышын каалабайм!

– Кечиресиз! – экрандан Филофейдин үнү угулду. – Кечиресиз, Кудай турат, сиздин сөзүңүздү бөлөйүн деген оюм жок эле, бирок Кассандранын белгиси ыпылас да эмес, уят да эмес экенин айтып коюшум керек. Таптакыр андай эмес. Мен жана да түшүндүргөм, ал муундан муунга топтолуп олтуруп, биздин өзүбүздө жыйналып калган жамандык – арампаштук жөнүндө эскертип жаткан кассандро-эмбриондун реакциясы – жообу. Акыр кыямат биздин өзүбүздө жашырынып жатат – бул тамга бизге мына ошону билдирет. Сиздерден суранарым, чочуба-

гыла. Анан азыр мени угуп тургандардын баарынан суранарым, акыркы, коштошуу сөзүмдү айтууга мага уруксат бергиле. Акыркы суткаларда уккандарымдын жана көргөндөрүмдүн баардыгы менин ачылышым өтө мезгилинен эрте жасалгандыгын, аны менин замандаштарымдын түшүнө албагандыгын билдирип турат. Мына ошондуктан мен жок болууну, бул жашоодон кечүүнү, эч кимге жамандык каалабай кете берүүнү биротоло чечтим, бир жакшы жери, мен муну космосто, эч ким мага жолтоо болбой турган жагдайда жасай алам. Мына ушул акыркы минуталарда мени угуп, көрүп жатышкандардын, же мен жөнүндө кийинчерээк билүүчүлөрдүн алдында башымды ийип, кечирим сурайм. Менин жакшы ой менен жасагандарым сиздерди жапа чектирип койду. Эми менин сапарым карыды. Мен азыр ачык космоско чыгам да, өмүр жолумду аяктайм. Тагдыр ушул. Бул кадамга мен даярмын, башыма туулга кийүү гана калды. Бирок өзүм сүйгөн Пушкиндин: «Ай аттиң, булуттун үстүндөгү кечилдер бөлмөсүнө, Кудайга коңшу болуп жашырынсам», – деген бешенеме жазылгандай жетелеген, өзүм да жетсем деп көксөгөн жердеги, өзүмдүн космостогу коңулумду таштап кетүүдөн мурда, ушул акыркы кадамымды жасаар алдында, мени угуп жана көрүп олтургандарга айтарым, тапкыч-нурлар менен планетаны нурландыруучу баардык жабдуу жок кылынды. Баардык эсептөөлөр жана иштеп чыгуулар жок кылынды, изилдөө менен байланышкан баардык жазуулар, Кассандра тамгасынын феноменин ачууга байланышкандын баардыгы жок кылынды. Ошонун баары жок болот, мени менен кошо кетет. Мындан ары,

буга чейин эч качан эч нерсе болбогондой, баардыгын унуткула да, бейкут жашай бергиле. Балким качандыр бир убакта адамзаттын акыл-ою буга кайрылаар, бирок ал бизден кийин болмокчу, ал келечектин иши. Азырынча баары кайра өз ордуна келет. Эч кандай из калбайт. Эгер менден кийин орбиталык станцияны кимдир бирөө тинтип караса көзүнө урунуучу жалгыз нерсе – бул менин өз өмүрүм жөнүндө жазганда-рым, тагдыр жөнүндө, мезгил жөнүндө, мага кассандро-эмбриондордун сырлары кантип жана эмне үчүн ачылгандыгы жөнүндө космостогу монахтын мемуарлары. Өзүмдүн артыма калтырган жалгыз нерсе ушул. Эгер сенин көңүлүнө туура келсе, уулум Энтони Юнгер, ал жазууларды сага мураска калтырам – керээзим болсун.

Кымбаттуу Энтони, мен сени уулум дегеним үчүн кечирип кой, бирок ал менин дилимдин эрки. Жана мен сени эл алдында уулум деп атагандыгым үчүн тагдырга ыраазымын. Тагдыр экен, мен туяксыз калдым; анан минтип акырында, акыркы секунддарда менин руханий уулум – Энтони Юнгерим бар деп ойлой алам.

Зал кыбыр этпей калды. Анан кайрадан Филофейдин үнү угулду:

– Мени кечиргиле, калайык! Коштошуп жатканда баарын айта албайсың. Бирок кетер алдында бир нерсени айтпай коё албайм. Мени өз атын өзү чакырган монах, өз атын өзү чакырган Филофей дегендер болду. Ооба, ал ырас. Мени монах кылып эч ким чачымды кырккан эмес, эч ким Филофей деп атымды койгон эмес. Бирок маани чиркөөнүн процедурасында эмес да, маани идеяга ишенгендиктин күчүндө. Мына ушул жагынан мени туура түшүнсөңөр экен дейм.

Мезгил жетти. Силер менен коштошоюн. Планета менен коштошоюн. Мен аны экрандардын биринен толугу менен көрүп турам, аалам мейкиндигинде калкып баратканын толугу менен көрүп турам, башка бир экранда – майдачүйдөсүнө чейин алаканга салгандай даана, чонойтулуп көрсөтүлгөн айрым пейзаждар: бакшак, чөп өсүмдүктөр, таштар. Анан тигине – кандайдыр бир таң каларлык, азырынча анча түшүнүксүз, кандайдыр акылга сыйгыс көрүнүш. Эгер орбиталык монитордогу көрүнүп жатканды жерге алып берүүгө техникалык жактан мүмкүнчүлүк болсо аны өзүңөр деле көрөсүңөр. Ана, менин оң жагымдагы экранды карагыла, карагыла. Тигине, дениз көрүндү, бул океандын жээги. Атлантика океаны! Карагыла, тоодой толкундар жээкке келип урунууда, анан тигине, көрүп турасыңарбы, эмне болуп жатканын?! Силер киттерди көрүп турасыңарбы?! Тигине, өзүнчө бир үйүр! Алар тоодой болуп океандан сүзүп чыгышты, ана, карагыла, о шумдук, о алаамат, киттер күү менен барып боюн жээкке урууда. Карагыла, бул эмне деген укмуш! Булар жанынан кечкен киттер! Аларга эмне болду? Эмне үчүн жээкке бой таштап жатышат?! Алар жанынан кечүүгө не себеп? Бул эмнеси? Буга эмне мажбурлады аларды? Аларды өлүмгө айдаган жан чыдагыс бир жаман нерсе бар! Же бул биздин акыркы ниетибиздин дал келип олтурганыбы? Күнүнө, саатына чейин! Киттердин өздөрүн өлүмгө кыйган себебин мен түшүнө баштадым көрүнөт. Бул кубулуштун маңызына терен кире албаганым өкүнүчтүү, жашоонун бул укмуштуу сырын билүү үчүн эми убакыт жок. Роберт Борк деле ушунун өзү. Анын макаласын

окуп чыгып, ой жүгүртүүсүнүн терендигин түшүнө баштадым, бирок жазылгандарда айтылбаган дагы бир нерсе катылып жатат. Мен бири бирибизге чечилебиз го, анан бизге рухту жаныча түшүнүү ачылат деп күткөм. Бирок үлгүрбөй калдык, тагдыр буюрбаптыр. Киттер да ошол. Аларга тил бүткөндө биз канча нерсени билген болор элек... Мен кармалып калдым... Мен алардын үнүн уккансып жатам. Киттер мени өздөрү менен кошо чакырууда. Мен да алардын артынан кеттим... Мен да ошол боюн жээкке таштап, жанынан кечкен киттин өзүмүн. Эми акырында – Роберт Боркко кайрылганым. Мен сенин алдында айыптуумун, мен киттер менен кошо сага жөнөдүм... Кошкула...

Андан кийинки көз алдыда болуп жаткандар көрүүчүлөрдү нес кылды. Филофей бүткүл дүйнөнүн, ошол учурда телеэкрандардын алдында олтургандардын баарынын көз алдында жашоо менен кош айтышты. Монахтын ар бир кыймылы анын өз оюнан кайтпастыгын ырастап турду. Адам өз жанын өзү кыйып жатканына күбө болуп олтурушканын баары түшүнүп турду. Филофейди ойлогон оюнан баш тарттырууга, өлүм босогосунан аны кайра чакырууга эч кимдин мүмкүнчүлүгү жок эле...

Зал тымтырс болду да калды. Эч ким ордунан козголбоду, эч ким лам деп ооз ачады. Баарынын көзү космос монахынын жашоосунун акыркы көз ирмемдери өтүп жаткан экранга кадалды. Өлүм эркиндиги эч нерсе менен ордун толтура алгыс, эч нерсе менен өлчөнгүс рухтун укмуштуу бир трагедиясы экен го деп ойлоду капысынан Энтони Юнгер. Аңгыча Филофей башына оор космостук туулганы кийди. Аны ком-

бинезондун жакасына топчулап жатканы көрүнүп турду. Мына ушул учурдан тартып анын өнү бүдөмүк болуп калды. Баары даяр болду. Эми борттон сыртка чыгуу гана калды. Филофей кылчайып карады, балким бир нерсе айткан чыгар, бирок сөзү угулбады. Коштошуу үчүн колун булгалады да, ачык космоско бой таштоо үчүн люкту карай кадам шилтеди. Люктун эшиги жылып ачылды да, Филофей боштукка кадам таштады.

Ал жылдыздар арасындагы мейкиндикке кадам шилтеди, үстү да, асты да, сол тарабы да, оң тарабы да, горизонту да, чеги да, ченеми да болбогон чексиздикте коколой башы калды.

Ал калкып калды, анан космос кораблинен улам алыстагандан алыстап, бейтарап каалгып баратты...

Ал салмаксыздыкта калкый берип, бир маалда көрүнбөй калды...

XI

Жээкке бой таштаган киттер, көздөрү чананынан чыгып, суусу тайыз жээкте жан талаша кыйналып, өлүп жатышты. Өрткө чалдыккан тоодой карайып, алардын денелери ар кай жерде жатты.

Жер болсо демейдегидей Күндү айлана берди...

Эртеси эртең менен бүткүл дүйнөнүн газеталарынын баары биринчи беттеринде: «Космосто биринчи жолу адам өз жанын өзү кыйды!», «Космос монахы Филофей адамзатты Кассандра тамгасынын оор сыноосунан куткарды!», «Жаны жаннатка барсын!» дешип бир ооздон кыйкырып чыгышты, ушуга окшогон сенсациялык

маанайдагы дагы башка көптөгөн билдирүүлөр газеталардан, телеэкрандардан жана радиоканалдардан жар салынды...

«Трибюнда» Энтони Юнгердин атынан шашылыш бир нече сап жарыяланды: «Менин аталарым, Филофей менен Роберт Борк чыйыр салып кетишти, мен аны менен андан ары кетем...»

Бирок кубанычтуу табалаган кыйкырыктар да болду: «Өз атын өзү чакырган монахтын атын Асманга көтөрө даңктоо талап этилбейт. Ал эбак курсагы жогору карап, космосто!»

Дагы башка таң калтырарлык жаңылыктардын арасында, мындан мурда да нечен ирет жарыяланган, сырдуу билдирүү жүрөт: «Атлантиканын Батыш жээгинде киттердин чоң тобу океандан кургакка боюн таштады. Жаныбарлардын баары өлдү».

Дагы бир таң каларлык, Россиянын газеталарынан алынып, сандырак кабар жарыяланды: «Кечээги түнү Кызыл аянтта белгисиз бирөө мавзолейге канаттуунун өлүгүн – үкүнү таштап кеткен. Текшере келгенде ичинде жардыргыч жок болуп чыкты».

Эки күндөн кийин Роберт Борктун сөөгү коюлду. Бейит жымжырт. Күз. Күн чаңкая ачык. Коштошуу зыяратынын учурунда Энтони Юнгер асманга көз жиберди да, ойлоп койду: экөө тен чындык жолуна түшүп, маңдайларына жазылган жайды ээлешти, бири – космос мейкиндигинен, чексиздиктин агымынан, экинчиси – жер катмарынан, түбөлүктүүлүктүн кучагынан жай табышты...

Чындык да алар менен...

Э П И Л О Г

«Менин өмүр сапарым карыды – ичер суум бүтөрүнө саналуу гана убакыт калды. Коштошуу катымды компьютерге жазып үлгүрүүгө шашылуудамын. Мына кызык, өмүрүмдүн акырында оюма келгенин кара: мен азыр Жерде жарык күн акырындап карангылап түнгө айланып баратканын көрүп турам, анан ал кайра жарык болуп, жаны күнгө айланат. Мына түбөлүктүүлүктүн көзгө көрүнүп турган агымы, мына Мезгилдин көз алдыдагы чексиздиги. Бирок орбитадан карап турган субъект үчүн чек коюлду.

Аалам масштабында адам өмүрү – бул чымын өмүрү. Бирок адамга акыл-эс берилген, анан анын өмүрүн узарткан да ошол. Бирок тескерисинче да болот – өмүрдү кескин кыскартат. Күндүн түн менен алмашкандагы купуя сырына мен канча ирет байкоо салдым, ошону менен өзүмө өзүм акыркы нокотту коёрумду ойлогон эмесмин. Анткени менин Өкүм күнүм, мендей пенденин бейопа жашоосунун акыркы күнү келди. Ар бир адамдын өмүрү менен байланышкан баардык эле нерсе сыяктуу, менин Өкүм күнүм мени менен кошо келет. Мен Өкүм күндү өзүмө өзүм белгиледим, менин кайгылуу артыкчылыгым да, кайткыс жазмышым да ошондо.

Ушул саптарды жазып бүтөрүм менен мен, эгер мүмкүнчүлүк болсо, космостук пресс-конференцияга чыгам. Андан кийин жашоо менен кош айтышышым, өз жанымдан өзүм кечишим керек. Менин өзүмө өзүм чыгарган өкүмүм ушундай. Мен коомдун адатка айланган аң-сезимин ойрондодум. Мен миллиондогон адамдарга жек көрүмчү болдум. Мен Роберт Борктун өлүмүнө

себепкермин. Мен туюкка камалдым. Мен жок болушум, жашоодон кол үзүшүм керек. Башка жол жок. Өлүм алдында адамга аба жетпей туруп алат деп коюшат, ошентсе да мен айтар сөзүмдү айтып калайын. Жердегилердин баарынын каргышына калган адамдын жек көрүмчү дүйнөнүн эмне болору менен эмне иши бар? Маа демектен баары жылан сыйпагандай болуп, дүйнө аласалып кетсин десем болор эле да! Бирок мен өзүмө өзүм белендеген өлүм алдында да өзүмдүн чочулаганымды жашыра албайм: адамдар кантээр экен, Кассандра тамгасы менен болгон окуя эртеңки күнү адамдардын акылы менен жан-дүйнөсүнө эмне таасир берер экен? Анан калса кандай болгон күндө да каргышка калганы менен чындык болуудан калбайт да. Бүгүн четке кагылган проблема эртең кайра калкып чыгат, андан качып кутулуу мүмкүн эмес.

Өкүм күнүм келди. Ал келбей коймок эмес. Мага артка жол жок. Мен силерге, адамдар, өзүмдүн жан-сырымды калтырып жатам. Андан силер өзүн кийин космостогу монах деп атап алган менин ким экендигим, кайда туулгандыгым, кандай өмүр сүргөндүгүм, эмне иш кылгандыгым, каргашалуу Кассандра тамгасынын сыры мага кантип ачылгандыгын билесинер...

Коштошуп жатып, дагы айтайын. Эң бир күтүүсүз ойлор жана санаалар мага космосто жүргөндө келди. Аны эмне деп түшүндүрөрүмдү билбейм. Мен космостон булут арасындагы Жерди караган сайын кубанычтуу ойлонор элем: О Кудай, Жер эмне деген керемет жаралыш! Жада калса Күн дагы эл жашаган Жердин урматы үчүн жаралса керек, болбосо ушунун баарынын маңызы кайсы? Дүйнө адамга керек – ошол үчүн

ал бар, ошол үчүн ал адам аны туюп-сезет, туюп-сезгендиги үчүн ал бар. Болбосо мына бул галлактиканын эмне кереги, эмне маңызы? Анан Кудайды алалы!! Ал адамга керек – ошол үчүн ал Кудай, ошондуктан ал бар! Бирок мына ушул жаратылгандын баарына адам өзү арзыйбы? Мына ушул акыл жеткис дүйнө түзүлүшүнө? Мына Ааламдын табышмагы!

Менин убактым бүттү. Өтө аз калды. Бир аздан кийин мен станциядан боюмду таштайм, секирем. Жерден алыс. Өтө алыс. Ошентип үнүм өчөт. Мени кечирип койгула.

Филофей».

Космос монахынын мурдагы жашаган жайына астронавттардын командасы келген алгачкы эле күнү Филофейдин каты менен жансырынын тексти орус тилинде жерге берилди. Кораблдин командиринин шашылыш билдирүүсүндө персоналдык компьютердин эстутумун-да Филофей калтырган керээз сакталгандыгы, ал космос станциясына келчү персоналдан компьютерде сакталган анын жансырын Энтони Юнгерге берип коюуну сурангандыгы айтылат. «Энтони Юнгер менин жазгандарымды өз каалаганындай пайдаланууга акылуу».

Текст: «Сени менен жана сенден кийин баштан өткөндөр» деп атап коюлган.

Андан ары төмөндөгүлөр жазылган:

«Космостогу орбиталык станцияга туш болом деп мурда эч качан оюма келген эмес. Ага мени илим жолу алып келди. Бирок мен космоско жалаң гана илимий мүдөө менен жөнөбөгөндүгүмдү, өзүн-өзү Жер жүзүнөн куугунтуктаган, кийин өзүн-өзү космос монахы деп атаган куу-

гунтукталуучу экенимди эч ким билбейт. Илгери саясий, же кандайдыр бир башка себептер менен чет өлкөдөн мекенине, Советтер Союзуна келүүдөн баш тартышкан, ошону менен бүткүл дүйнөнүн көзүнчө улуу державанын бийлигине каршы чыккан адамдар өздөрүн «кайрылбас» атап коюшчу, ошолор сыяктуу мен да өзүмдү «кайрылбас» атап койсом болмок.

Бирок жок, ал бул жерге туура келбейт. Мен куугунтукталуучу да, кайрылбас да эмесмин, бул түшүндүрүлүшү татаал элден бекинүү, космос аркылуу элден бекинүү. Рухтун космос менен интеграциясы, өтө опсуз угулганына карабай, мен ушинтип коёр элем. Бирок космосто болгон өмүрүм менин бүткүл жашоомдун логикалык жыйынтыгы, менин өнүгүүмдүн эн жогорку жана акыркы нокоту болду. Мунун өз зарылчылыгы, күн мурунтан белгиленгендик, тагдыр болсо керек. Ушундай болушу мүмкүн экенине ишенүү кыйын, бирок жарык дүйнөдө эмнелер гана болбойт...

Менин тагдырымдын башталышы да элдикиндей эмес, башкача болду. Ушул себептен мен өмүр бою өзүмдүн жаралышымдын, тагыраак айтканда, туулгандыгымдын сырын козгоодон качып, өмүр бою аны улам ары көлөкөгө түртүүгө аракеттенип келгем.

Мени ымыркай чагымда, жуурканга ороп туруп, балдар үйүнүн крыльцосуна, кире беришине таштап кетиптир. Менин фамилиям Крыльцов болуп калганы да ошондон, балдар үйүндө берилген. Атымды Андрей коюшуптур да, атамдын атын да ошондон алышыптыр – Андреевич. Крыльцов Андрей Андреевич. Бул кайгылуу окуя, мага кийин айткандарына караганда,

1942-жылдын аягында, кыштын кардуу таңында болгон экен. Ал таң менин элдир-селдир эсимде, албетте, буга эч ким ишенбейт, ошентсе да. Арга канча, мен болгонун болгондой айтып жатам. Апам басканда кардын кычыраганы эсимде турат. Ошол кыштын таңында анын шашылып келатканы да эсимде. Эсимде, ал мени көкүрөгүнө бекем кысып, эки жагын элендей карап, денесин калтырак басып келаткан, анын жүрөгү дүкүлдөп катуу соккону угулуп турган. Ал катуу демигип, менин кулагыма бир нерселерди шыбырап, ыйын жана көз жашын тыюуга аракет кылып келатты. Балдар үйүнүн крыльцосуна калтырмак болуп ал мени көтөрүп келаткан чакта мен жууркандын жылчыгынан анын өнүн, кар жабышкан кирпиктери менен көздөрүн, бозоргон асманды, сампарлап түшүп жаткан карды көргөм. Кар уйгу-туйгу айланып, жай жаап жатты. Балким апам мага ошондо: «Сен ыйла, катуу-катуу ыйла, эл тез уксун!» – деп шыбырагандыр.

Апам мени крыльцого койгондо бул эмнеси экенин мен дароо түшүнгөнүм жок. Мен сууктан үшүдүм, ал кайтып келип, мени бооруна кысып алат деп күттүм. Бирок ал бадалга жашынып, ары четте күрткүдө турду – келбей койдуну. Ошондо анан мен ыйлап кирдим, катуу ыйладым, аңгыча эшик ачылды да, кимдир бирөө келип мени колуна ала коюп, көтөрүп кирип кетти...

Менин күрткү дегеним, кийин менин жападан жалгыз укканым ошол болду: «апаңын изин күрткүдөн гана көрдүк, – болду, башка эч качан эч жерде из калганы көрүнбөдү...»

Азыр мен көз алдыма келтирем, бери жакта таштап койгон баласы бакырып ыйлап жатса, басып келбей бадалдын далдасында кантип чыдап турду экен... Менин түшүмө бир түш дайыма эле кире берет – мен калың күрткүнү жиреп, анын изин карайм, изи түнт токойго кирет, мен корком, суук, карга батам. Анан: «Апа! Апа!» – деп кыйкыра баштайм да, ойгонуп кетем...

Бирок ошол каргашалуу таңда ошондой каргашалуу кадам жасоого менин энемди эмне мажбурлады экен? Атаганат, билсем кана! Менин атам ким болду экен? Энем аны өзү билет болду бекен? Мына ушуга окшогон дагы көп суроолор мага жоопсуз, өмүр бою табышмак бойдон калды.

Балдар үйүндө бул жагдайда мага эч ким сөз козгочу эмес, кээде өзүмдүн сырымды кимдир бирөө менен бөлүшкүм келген менен, ага анчалык дилгирленчү эмесмин, анын үстүнө, ошол кар жаап турган кышкы таңда энем мени боорунан кысып алып көтөрүп келаткандан башка эштеп айтар эч нерсем жок болчу. Анан калса менин бир нерсе эштеп калганыма эч ким ишенмек да эмес.

Бирок менин айткандарымды, кенедей да ишенбегендигин билдирбей, уккусу келген жарык дүйнөдө жападан жалгыз аял – Валерия Валентиновна бар эле. Кызматташтары аны Вава дешчү. Биз дагы, балдар, Вава, Вава эже дечүбүз жана ушунун өзүндө дагы кандайдыр бир үйбүлөлүк жакындык, жылуулук бар эле. Анан, албетте, Вава эже баарыбыздын эң сүйүктүү тарбиячыбыз болчу.

Биздин балдар үйүбүз Руза шаарынын чет жакасында, Малеевка поселогунун жанында болчу. Бул болжол менен Москвадан 100 чакырым-

ча ары. Биздин № 157 балдар үйү майдан тилкесинде жетим калган балдарга башпаана катары Подмосковьеден немис аскерлери чегинип кетери менен уюшулган эле. Ошол кезде Вава Рузада, токойдун ичинде коншу жайгашкан композиторлордун үйүндө иштешчү. Бул чынында советтик композиторлорду өстүрүп чыгаруучу жай болучу. Бул жерде, казналык жайда ар бири жеке коттежде жашаган ар кайсы крайлардан жана республикалардан келишкен композиторлор кылымга татыр музыка – жаралгандан жалгыз улуулардан улуу жол башчы жана элдердин атасы жолдош Сталинди данктаган салтанаттуу кантаталар менен хоралдарды жазып жатышкан... Бул жерде кээде өтүкчүнүн уулуна ХХ кылымдын өкүмдарына айланган бул адамга арналган чыгармаларды угуп, сын берүү үчүн жогорку партия ишмерлери келүүчү. Кээде бул жерде шефтик концерттер берилчү, ага биз дагы, балдар үйүндөгүлөр да келчүбүз. Вава эже чыгармачылык үйдүн администратору эле, бирок ал өзү да оной пианистка эмес болчу. Ошол себептүү согуштан кийин ал биздин балдар үйүбүзгө музыкалык жетекчи катары келди.

Кырк биринчи жылдын күзүнөн кырк экинчи жылдын жазына чейин Рузада жана анын чет жакаларында немистин танкачан аскерлери турган. Менин ал окуяларга, албетте, эч кандай тиешем жок болчу, бирок туулган мезгилим менен менин таштандылык тагдырымдын ортосунда, сыягы, кандайдыр бир байланыш бар көрүнөт, эмнеси болсо да Вава эже бул жөнүндө ойлоно кетчү жана мени менен сүйлөшкөндө, мен боорумду көтөрүп калган чагымда ушуну кыйытып калчу. Ал өзү да Рузада жарым жыл-

ча немистердин оккупациясында калган, баары эсинде болчу. Ал мени нотага үйрөтүп, музыка бөлмөсүндө экөөбүз калган учурларда, сөз музыкалык сабаттын алкагынан чыгып кетер эле.

Вава, Вава! Көз алдымда байкалбай карып бараткан, жан-дилибиз жакын, боор этимен артык көргөн ушундай адам энем болуп калганда эмне! Баарынан кызыгы, эч качан менин жанымда энем болгон жок, а Вавада бала болгон эмес. Анын жетим балдарга жакын болуп калгандыгынын себеби жалгыздыгынан болбоду бекен?

– Андрюша, – дечү ал мага – сен, албетте таштанды болуп калганына арман кыласың. Мен сени түшүнөм. Арман кылбай коёсунбу. Бирок андан сага жеңил боло калбайт. Андан көрө сен өзүнө сырттан көз жиберип көрчү. Ошондо сен башка нерсени көрөсүң. Эгер мен жаңылбасам, Андрюша, Кудай сага чоң жөндөм берген. Ак сөзүм! Ушул айтканымды качандыр бир эстээрсин. Сенин акылың тунук, өтө жөндөмдүү баласың. Мына бул музыканы эле алалы, сенден мыкты музыкант чыгышы мүмкүн. Бирок ким болууну өзүн чечерсин. Музыка өзүн үчүн, а элге башка ишин менен кызмат кылышы мүмкүн. Мына мектепти бүтүрүп, окуунду улантасың, өз жашоон өзүндө болот. Анан ушул жөндөмүн менен, Андрюша, ак жолун ачылат. Сага эч нерсе жолто боло албайт. Ооба, сенин энең жөнүндө эч нерсе белгисиз дейли, бирок сенин атаң ким экендиги да таптакыр белгисиз эмеспи, жана баласынан аша кечип, житип кетүүгө энең эмне түрткү болду, аны эмне мажбурлады, айтуу кыйын. Эмне болгон күндө да, менин оюмча, сен аны күнөөлөбөшүң керек. Жок, энени жек көрүүгө болбойт, мейли ал күнөөлүү болгондо да

жек көрүүгө болбойт. Сен капа болбо, бирок мен: сен ага ыраазы болушун керек демекмин. Ооба! Сен таң калба. Бирок өзүн ойлоп көрчү, Андрюша. Сенин укмуштай жөндөмүң эненден, сенин атан менен эненден, сенин бул жөндөмүң тукумундан, эненден жана энең аркылуу алдың. Сени таштап кетүү үчүн ал башынан эмнелерди өткөргөнүн эч ким билбейт. Бирок ал ушуга баргандан кийин, демек анын башка аргасы калган эмес. Бул, демек, сени аман сактап калуунун жападан жалгыз мүмкүнчүлүгү болсо керек. Эмне үчүн экенин айта албайм. Билбейм. Эч ким билбейт. Бирок энендин башка аргасы калбагандыгына, сени ушинтип гана аман сактап калышы мүмкүн болгондугуна ишенем. Ооба, зор тобокелчиликке барган, бирок мына, сен аман-эсен жүрбөйсүңбү. Башкасын билбейм, бирок балдар үйү деген биздин өлкөдө куру сөз эмес. Өзүнөн эле байкасаң болот. Дале болсо бул дагы эненден, энең аркылуу сенин өңү-башың, бой-келбетин, сымбатың да кудайга шүгүр. Сага көп нерсе жаратылыштан, демек, эненден келген. Менин сага берер кеңешим: энемдин башка аргасы калган эмес экен деп жүр. Эр жеткенде дагы көп нерсени түшүнөсүң.

Жылдар өткөндө Вава ачык талкуулоого болбой турган, кандайдыр бир бөтөнчө жагдайды кыйыткандыгын түшүндүм. Ал өзүнүн баамына канчалык ишенгендигин айтуу кыйын. Бир нече жылдан кийин, мен Москвада, университетте окуп жүргөн кезде, Вава көз жумду. Ошентип Ваванын капысынан кыйыткан бир сөзү, эч кандай, же аныктоочу, же четке кагуучу фактысы жок жоромолу менин эсимде түбөлүк кала берди.

Мен тогузунчу класста окуп жүргөндө биздин жаныбыздагы Малеевка деген поселокто чон кырсык болду. Бир аял он жетиге келип калган кызы экөө өз жандарын өздөрү кыйышты. Энеси асынып өлдү, анын артынан кызы да ошону кылды. Алар экөө эле болчу. Энеси композиторлордун чыгармачылык үйүн жууп-тазалоочу, кызы мектепте окуп, бой тартып келаткан, бирок аял бул кызын немис аскерлери Подмосковьеден чегинип кеткенден жарым жылдан кийин төрөгөндүгүн бардыгы билишчү жана ал аял кызын немис солдаттынан, мындайча айтканда, баскынчыдан, оккупанттан, фашистен жана башка ушул сыяктуудан төрөгөндүгү эч кимге жашыруун эмес болчу. Кошуналары аялга күн көрсөтүшчү эмес, мектепте кыздын укпаган шылдыңы жок болчу... Бул кайгылуу окуяга эси эңгиреген Вава ошол күнү бир кызыктай кобурады, мүмкүн ага өзү да маани берген жок көрүнөт, бирок анын сөздөрү менин көңүлүмө «тык» дей түштү да, түбөлүккө сакталып кала берди: «Эмгиче муунум токтой элек, Наталья, деди ал тарбиячылардын бирине. – Эмне деген шумдук! Ушунчалык ырайымсыз өлүм болобу! Энеси да, кызы да өз жандарын өздөрү кыят деген эмне шумдук... Адамды ушундай абалга жеткиргендерин карабайсыңбы! Булардын кылган күнөөсү кайсы?! Ооба, согуш деген согуш, анын өз эсеби бар. Согушта кан агат, кишилер өлөт. Бирок ушунчалык ырайымсыздыкка, басмырлоого, кордоого, ызырынууга болобу?! Мейли эми, болуп кетиптир, шордуу неме немистен төрөп коюптур. Болору болуптур да. Анын эмнесине эле мынчалык кастарын тигип калышты, эмне деген жапайычылык?! А кыздын

күнөөсү эмне?! Анан калса ата менен энени эч ким тандап албайт, Кудай кимди берсе – ошол болот. Алар кайсы күнөөсү үчүн асылып алышты?! Эмне, энеси эптеп эле баласы эл катары болсун үчүн бирөөнүн эшигинин алдына таштап салып, өзү болсо ың-жыңын билдирбей, жер жутуп кеткенсип, көздөн кайым болуп, тирүүлөй өлсө жакшы болот беле...»

Ошондон бери маалы келгенде жумурткадан чегилип чыккан жөжөдөй болуп, көңүлүмө бир ой кылт деди да калды: а балким, менин атам да дал ушунун өзү болсочу, анан энем бечаранын ымыркай баланы эшиктин алдына таштай салып, өзү түбөлүккө, кайра кайрылгыс болуп көздөн кайым болуудан башка аргасы калбасачы...

Мен мындай нерсе кандай шартта, кантип мүмкүн болорун көз алдыма келтирүүгө аракет кылдым. Ар кандай ой жорудум, ар кандай чечмеледим. Ошондо аңгыраган ээндикти, жалгыздыкты, жармачтыкты сездим. Мындай абал чалкыган деңизде кеменин сыртында калган адамда болушу мүмкүн...

Кеме кыйкырганыңа, чакырганыңа карабай, караан үзөт, айлананда жан жок, толкундар, деңиз гана. Жээк да жок. Бирок аны бул деңизге кимдир бирөө таштап кетти да?! Ким?

Ушул суроого жооп алгым, билгим келди, муну эмне үчүн билгим келди, анын эмне мааниси бар эле, түшүнбөйм. Ырас эле ал мага эмне бермек? Эч нерсе. Бирок ушунчалык билгим келди: эгер чынында эле немис солдаты менин атам болсо, ал кийин эмне болду экен? Анан башыма капысынан баёо, сандырак ойлор келчү: эмне үчүн ал менин атам болушу керек эле, ким аны сурады, мени төрөтүп коюп, анан житип

кетүү үчүн бүт Европаны басып өтүп кел деп аны ким сурады? Ооба, өзүңдүн тегинди билгин келет, бирок биле албайсың, ойлоно бересин. Мени тууган энем кайда кеткенин билгим келет. Ооба, ошол немис солдаттын, менин атамдын тагдыры эмне болду экен, тирүү калды бекен, же курман болдубу, а балким тирүү, сак-саламат Германиянын бир жеринде бул жарык дүйнөдө кырк экинчи жылы балдар үйүнүн крыльцосуна таштап салынган уулу бар экенинен капарсыз жүргөндүр... Мына ошол уулу менмин. Анын болсо иши да жок... А кокус кереметинде сезип-билип, келип калсачы?! Мына мен келдим, менин уулум кайда? – десе. Ошондо эмне болмок? Бирок бул куру кыялдын кереги эмне? Баары ошондой болгон күндө да ага, бул немиске бир түкүрүк сыяктуу унутулган ошол окуянын эмне кереги бар, ал эмнеге азап чекмек эле?..

Мына ушуга окшогон опсуз, акылга сыйбаган ойлор башыман чыкчу эмес. Анан ушундан улам ойго эмне гана келбесин, адам тагдырларынын айры жолу сөзсүз согуш болуп берген. Ошентип, ата-энелери турмуштун тунгуюгуна түшүп кетип жоголгон, согушта бойго бүткөн балдардын трагедиясы келип чыккан. Ал тунгуюктан ызгаардын, жатыңкыроонун, четтөөнүн, жек көрүүнүн илеби согуп турат. Анан ошондо менин көңүлүмдө менден айырмаланып, баардык «нормалдуу» туулгандарга, дүйнөгө ичтен каршы туруу сезими пайда болор эле, аларга, жарыкчылыкка жакшы жол менен келгендерге өзүмдүн анык артыкчылыгымды далилдегим келчү, коом менин бөтөнчө инсан экенимди көрсө, менин көсөмдүгүмдү көрсө жана менин даанышмандыгымды мойнуна алууга мажбур

болсо деп ойлочумун, күчкө күч менен, жамандыкка жамандык менен жооп берүүгө дайыма даяр тургум келчү...

Турмуштун жолуна мен мына ушундай ой санаа менен чыккам. Мен бул дүйнөдө жападан жалгыз, коколой баш экенимди эсимден бир да жолу чыгарчу эмесмин. Менде ата да, эне да, ага-ини да, эже-карындаш да, жене да, жээн да, таяке да – эч ким жок болчу. Мен асмандан түшө калгандай болгон жан элем. Балким мага дал ошол шыпаа болду окшойт... Ооба, мен укмуштай илимий мансапка жеттим, мен өзүмдү баш-отум менен илимге бердим, ошонун өзү тандап алган багытымда улуу ачылыш жасоого – жупунуланбай эле коёюн – мүмкүндүк берди. Ооба, бул ырас! Мен илимге кызмат кылдым, а илим мага, менин даңкыма, менин манчыркоо-мо, менин абалыма, менин жанымдын жайлуулугуна кызмат кылды...

Анан ушунун баары келип мени космоско, орбиталык станцияга алып келди – ушул тагдырга туш кылды. Анан мен өзүмдү өзүм космостун монахы деп атап алдым. Бул менин аргасыздыгымдын ашкан чеги болду. Мага жерден жай табылбайт, мен аны түшүндүм... Анан тагдыр мага жашап өткөн өмүрүмдү, баштан кечиргендеримди ачык жазгыдай сейрек кездешүүчү мүмкүнчүлүк бергенин жана мени космоско качырган да ошол экендигин мен ушул жерден, космостон түшүндүм. Анан ошондо мен өзүм: сен, болгондун баарын сабырдуулук менен түшүнүүгө, баардыгын өзүңө жана башкаларга айтып берүүгө милдеттүүсүң дедим. Жансырдын маңызы ушунда – өзүңдү аябашың керек. Баарын болгонун болгондой, түгөтө айтуу керек.

Дегинкиси бул окуялардын баардыгы болор-болбостон – мен бойго бүтүүнүн жана адамдын жарыкчылыкка келишинин купуя сырын изилдөөнүн артынан түшүп алган мединституттагы семинардан башталды десем болчудай. Менин талуу жериме тийген бул теманы күнүмдүк турмушумда эч ким менен эч качан сөз кылбасам да, анын үстүнө менин чөйрөмдө мындай сөздөр эч качан козголбой тургандыгын да баса белгилегим келет, ошентсе да мындай кызыгууну менин аң-сезимимдин түпкүрүндө сакталган «таштандымын» деген айыкпас жара козгогон болуу керек.

Мен өзүм менен иштегендер үчүн баарыдан мурда илимий жетекчи катары, катаал шеф, жогорку бийликтегилердин колдоосуна ээ кадыр-барктуу адам катары маанилүү болсом керек деп ойлойм. Жашырганда эмне, мен адам баласынын каргыш тийген пендечилигине жат эмес болчумун, мен мансапкорлуктан жана менменсинүүчүлүктөн жат эмес болчумун. Мен дайыма өзүмдүн да, өзгөнүн да көзүнө көрүнүүгө, өзүмдүн кадыр-баркымды бекемдөөгө аракеттенчүмүн. Менин аркамдан: «Биздин гендик!» – деп шыбырашып калганда, ал дегеле «биздин генералыный директор» дегенди билдирчү эмес, ал «биздин гениальный диктатор» деген сөздөрү эле. Мен ага кенедей да оңтойсузданчу эмесмин, тескерисинче. Муну түшүндүрүү кыйын, бирок бийликти ак эткенден так этип самоо, чанкап көздөө – чынында эле адамзат пендесинин акыл жеткис табышмактарынын бири, жана мен дагы өкүм жүргүзүүнү энсечүмүн, тартипти талап кылчумун, өзүмдүн «жабык» лабораториямдын кызматкерлеринен, кийин директор болгон сон

институттун кызматкерлеринен да кынк этпей баш ийүүнү талап кылчумун; талант жана тартип – кадрларды тандоодо менин карманган принцибим ушул болчу.

Мына ушундан улам мен экспериментатор катары, биологияда жаңы, күтүүсүз багыттын тайманбас баштоочусу катары көңүлдүн борборунда болуп турган ошол мезгилде, мен илимде эле атым чыкпастан, уюштуруучу, жетекчи катары да кадыр-баркка ээ болуп калган элем. Ооба, менин жолум мансапка шыр ачылды, кийин байкасам ал кызыккан инстанциялардын да жардамысыз болбоптур, бирок ал өзүнчө сөз болуучу нерсе; мен болсом, ийгиликке шерденген жаным, илим талаасынын үстүнөн, күчүн топтоп алып, алды-артын карабай учуп бараткан балдарыдан бетер учуп бараттым; мурда эч кимдин акылына келбеген ойлордун жетеги менен, бул жагынан түбөлүктүүлүктүн технологиясынын авторун – Жараткан Эгемдин өзүн да четке сүрүп салууга даяр турган мен улам бир ачылыштан экинчи ачылышка учуп бараттым. Анан калса, мейли илимий эксперименттердин чегинде болсо да, Жараткандын жарыкчылыгына ким туулаарын, алардын уругунан мен эмне жаратарымды, алар аны каалайт беле жок беле, ага карабай, эгер билгиңер келсе, мен жеке өзүм чеччүмүн...

Азыр эми өзүмө: сенин менменсинүүчүлүгүң да ушундан! деп айткандыгым таң каларлык эмес. Айтып-айтпай эминен, мен чынында эле адамдын бойго бүтүшүн жана төрөлүшүн башкара билгендигиме акылымы алдырып койгон экемин.

Жасалма уруктандыруу жолу менен жашырын төрөлгөн адамдарды жаратуу жөнүндө ой биринчи жолу малды жасалма уруктандырууга салыштырмалуу келип чыккан. Зоотехникада бул дайыма актуалдуу маселе болуп келген. Адам өзүнүн чарбалык таламдарына ылайык малдын тукумун өзгөрткөн.

Анан калса илим таануу максатында гана эмес, башкаруу үчүн, тагыраак айтканда адамдын төрөлүшүн манипуляциялоо үчүн адамды жасалма жол менен жаратуу маселесине киришүү менен эксперименталдык биология мындан канча алыска кетти!..

Ооба, илимдин караңгы коңулунан жаалдана учуп чыккандыгым кандайча болуп кеткенин мен азыр баамдоого аракеттенем; илим болсо өзүнүн жеке маңызынан башканын баарына кайдыгер, бирок бул адеп-ахлактын чегинен алыс чыккан, адам баласы үчүн коркунучтуу ишке алды-артымды карабай киришип кеткендигимди мен анда ойлогон эмесмин. Мен үчүн, ал кезде жаш илимпоз үчүн, жападан жалгыз критерий – илимий жактан артыкчылык гана бар болчу. Ошентип илимдин салтанатынын урматы үчүн мага чейин бир да адам кадам жасоого батынбаган жакка, баардык диндер үчүн тыюу салынган зонага кадам таштадым; босогосуна жетип, Кудай алдында таазим кылуунун ордуна, мен текеберчилик менен каалгасын тепкиледим.

Мына сенин кирип кеткен жагың! Анан күндөрдүн биринде сени институттун парткомуна чакырып, өтө сылык-сыпаа, жакшы ниет менен, ал турсун үзүлүп-түшө кечирим сурануу менен сага сенин эмгектең мындан ары жа-

шырын деп эсептелерин, сенин баалуу изилдөөлөрүн жөнүндөгү материалдар басма бетинде, чет элдик басма бетинде андан бетер, ачык жарыяланбашы тийиш экендигин кабарлаганда, сен ошондо да буга маани бербедиң. А чынында бул сенин танабыңды тартуунун алгачкысы эмес беле! Келечектеги заказчылар сенден өздөрүнө керектүү аткаруучуну сомдоп жаткан. Сен үчүн болсо башкасы маанилүү эле – «алдыдагы ишти аткаруу, илимди алдыга жылдыруу».

Чынын айтканда, сен биологиялык тозоктун Мефистофели болчусун. Сергек акыл, аналитикалык баамчылдык – сен баарынан жогору койгон окумуштуунун сапаттары мына ушулар. Мына ушул каргашалуу жолдо ушунчалык ээ-жаа бербеген күч-кубат жумшоого сени эмне түрттү – сен өзүңдүн ролунду актоочу себеп издебедиң жана алды-артыңды да карагың келген жок. Баарынан мурда таштанды бала эч кимди алдына салбаган, кылымдын генийи болгусу келгенин ким билиптир? Карандай илимий проблемаларга баш-оту менен кирип кетип, сен жакшылык менен жамандыктын ары жак тарабында калганыңды өзүң байкаган жоксун, адамдардын, өз осуяттарынын жаратуучулары менен туткундарынын түбөлүк тартып келаткан азаптозогуна үнүлүүгө эмгек коротподун. Кылымдар бою жашоо маңызын издөө менен алек болуп келаткандарга сен кайдыгер карадың. Ал эми улуу философ Лосевдин, сенин мекендешиндин, сенин замандашыңдын адамзат тарыхында илимдин ролу жөнүндө ой жүгүртүп жатып айткан, атайын сен үчүн актуалдуу сыяктанган оюн сен өзүңдөн оолактата түртүп койдун. Лосев, анткен менен, коомдун жана маданияттын чексиз про-

гресси жөнүндө жаңы европалык окуунун нигилизмине карата мындайча жазган: «европалык парадигмага ылайык, бир да доор өз алдынча мааниге ээ эмес, а болгону башка доор үчүн семирткич, андан кийинки ар бир доор да өзүнөн өзү мазмунга ээ эмес, анан ал дагы – кийин келчү доор үчүн, демек баардык болочок доорлор үчүн кык жана кыртыш; мүдөө болсо дайыма жана сөзсүз улам ары, чексиз мезгилге жылдырылып олтурат да, ошонусу менен улам жаңы эдемдерди жарыялоочуларды актап жүрүп олтурат». Лосевдин бул терен ой жүгүртүүсүн сен өзүңдүн колундун ээн-эркиндинин камсыз кылууга, жеке өзүңдүн жоопкерчилигинди кийинки муундарга жүктөөгө умтулушуна жараша чечмеледин. Сенин миссияң – «илимди жылдыруу», ачылыштарды жасоо, ал эми алардын натыйжасын болсо башкалар чечсин деп ишендирдин өзүңдү. Сенин ишин – инкубатордук жатында урук өстүрүү, ал эми жасалма жол менен жаратылган адамдар эмне болсо ошол болсун – сага тиешеси жок.

Азыркы күнүмдүк турмушта: «Ал сиздин проблеманыз» деген адепсиздиги ашкере сөз тарап кетти. А сен болсо ошондо эле ушул принципти карманчусун, бойго жасалма бүткөндөрдүн тагдыры жөнүндө өз оппоненттерине: бул ошолордун өз иши, алардын жеке проблемаларын өздөрүнө калтыруу керек, – деп жооп берчүсүн. Социалдык абалдын көз карашынан алганда, башкалар менен бирдей шартта туулган алардын, икс-бойго бүткөндөрдүн алдында, башкалардай эле өздөрү жөнүндө өздөрү ойлоо керектиги турган. Булардын баардыгынын илимге эч кандай тиешеси жок деп эсептедин сен. Жасал-

ма бала туудуруунун технологиясынан тышкары тургандардын баардыгы сенин тынчынды алчу эмес.

Ооба, сен ушундай болчусун. Балким өзүңдүн илимий иштеринде сен чынында эле дүйнөлүк ачылыштарды жасоого жана илимдин андан аркы өнүгүшүн прогноздоого жөндөмдүү гений болгондурсун. Бирок сенин бардык кылган иштерине баягы таштанды бала багыт берип турчу. Сен аны мойнуна алчу эмессиң, бирок качандыр бир кезде босогого ташталган таштанды бала болбос нерсени болтурам деп – күн мурунтан программалаштырылган адамдардын туулушуна өкүм жүргүзөм деп – бүткүл дүйнөгө далилдөөгө дайыма жулунуп туруучу. Сен лабораториянда ушул тагдырларды чечтиң, сен башка эч ким батынбаган жана билбеген нерселерди жасадың – сен өзүңдүн оюн жана иш графигиң боюнча колдо конструкцияланган адамдарды жасап чыгардың, сен адамдарга жүргүзгөн көзгө көрүнбөс бийлигиңе магдырап жыргадың, сен акылыңдан адаштың.

Анан эки иштен бир иш деп сен бүткүл дүйнө геосаясаттын масштабында башынан өткөрүп жаткан жана жетишкен нерседен – ХХ кылымдын апокалипсисин сезүүдөн өзүңө актануу таптың. Анан калса термоядролук ачылыштардын үрөй учурап тунгуюгу алдында эч ким илимдин атырылып бараткан атын тизгиндеп токтоткон эмес, ошол областта аракеттенген окумуштуулардын эч кимиси кайра артына кайрылган эмес, жайдакталышы тиричиликке эбегейсиз зор коркунуч алып келе жаткан дүйнөнүн ажалга арбалган негиздерине кабылбас үчүн, өзүнө өзү

каршы чыккан эмес. Илим стратегиялык максаттардан улам ысымсыз калган, бирок мезгил өткөн соң атом бомбалардын атасы деп жарыяланган, өмүрүнүн аягына жакындап келе жаткан сайын белгисиз калбас бекемин деп ошончолук көбүрөөк санаа чеккен адамдарды бүткүл дүйнөлүк данкка бөлөп, ачылыштардын гениалдуулугунун жана аракеттердин кылмыштуулугунун ортосунда камырабай тең салмактуулукту сактап келди. Анан алардын илими алгалай берди. Анткени окумуштууларга атомдун теренине сүнгүү маанилүү болучу, эч нерсеге кылчактабай жана эч нерсеге карабай, адам баласынын чабалдыгына карабай, аларга ааламга татырлык күч-кубатка ээ болууга мүмкүндүк берүүчү ошол азезилдин күчүнө тезинен ээ болуу маанилүү эле. Ал эми бул илимий идеялардын фанатизминен келип чыккан өлүм коркунучуна келсек, ядерщиктердин ачылыштарынын болбой койбоочу натыйжаларына келсек, анда бул азап-тозоктор кийинки урпактардын мойнунда калтырылмак. Аталарынын жин ургандай ачылыштары үчүн ошолор азап чекмек, эмне кылуу керек, өз керектөөсү үчүн мындан ары материяны кандайча трансформациялоо керек, аны мына ошолор ойлонуп, ошолор чечишмек. Азырынча баары жайында болчу... Сен ошондон үмүттөнгөнсүң...

Ооба, адамдын алдында жаратылыш эч кандай жооп бербей тургандыгы сыяктуу эле, окумуштуу өзүнүн изилдөөлөрүнүн натыйжасы үчүн жооп бербесине сен бекем ишенчүсүң. Ошентип сенин өзүңдүн жогорку милдетине болгон мессиандык ишениминди козгоого эч кимдин күчү жетмек эмес, сени эч нерсе сүрдөтө алмак эмес.

Ооба, сен ошол бөтөн көздөн жашырын илим дүйнөсүндө жанган жылдыз элең. Сенин аялың Евгения күндөрдүн биринде сенден кара тумоодон качкандай качып, областтык театрларды кыдырып кеткенден кийин да, ага театрлардан кайгылуу карыган аялдардын ролу тийсе тийип, тийбесе жок, ал сени менен жүрүп көргөндөрүнүн жана башынан өткөргөндөрүнүн баарынан кийин, капысынан өтө тез карып кетти, ошентип аялың качып кеткенден кийин да сен эсине келбедин, селт этпедин, туш тарабыңа көз жиберип, анын артынан чуркабадың, баарынан да аялыңдын көз алдында ушунчалык коркунучтуу көрүнгөн нерсе эмне экенин сын көз менен кароого аракеттенбедин. Евгения сенин изилдөөлөрүңдүн маанисин дароо биле албады, сенин эксперименттериндин маңызы эмне экендигин дароо элестете албады. Ал илимий кызыгуудан алыс болчу, башка стихияда – искусство стихиясында жашачу, бирок сага жакын болчу, сени менен көп жылдар бою бирге жашады, сенин көргөн-бакканың жалгыз ишин экенине ал чыдады, ал турсун сен аны дайыма өзүң аборт жасап турганыңа да чыдады, кийин ал жөнүндө сен катуу өкүндүң, анткени сен өзүңө нормалдуу аялдын болбой койбос жийиркеничин туудуруп, үй-бүлөнүн ырысын кыркканыңды түшүндүң, ушунун баары сени токтоткон жок, сен: илимге баш-оту менен кирип кетип, башкалардын, баарынан мурда сени сүйгөн аялдын сезимдери жана ойлору менен эсептешпей койгонум туурабы, деп ойлонуп да койгон жоксуң. Сенин изилдөөң эмне экенин, жылдар өтүп эмнеге келгениңди жана көздөгөн максатыңды билгенден кийин, ал сенин алдында тизе бүгүп

ыйлады, баарын таштап, Москвадан алыс бир жакка, Ыраакы Чыгышка кетип калалы деп жалынып-жалбарды, ал жакта да илимий борборлордо иш толтура, ал жакта да профессура Москвадагыдан жаман акы албайт, ал жактагы театралдык чөйрөдөн өзүм да орун таап алат элем, жаны турмуш баштайлы бала күтөлү деп зарлады, бирок сен аялындын айткандарына көнгөн жоксун, өзүн айткандай, сенин эксперименттериндин алдында анын баёолук коркоктугу, анын сентименттери¹ сага таасир бербеди, сен сага ишенип берилген ишти таштагың келбеди. Кийин канчалык өкүнгөнүң менен, канчалык бармагыңды тиштегениң менен, кеч болуп калды... Турмуш бир орунда турбайт жана артына кайрылбайт...

Сенин менменсинүүндө чек болбоду. Евгения акыры кетип калды, бирок сен ага мынча кайгырып эмне кылам, башкасын табам, мына бир аз колум бошой калса, эки жакка көз жиберем – айлана-тегеректе аял деген көп – сөзсүз өзүмө жакканын, эң башкысы моралдык комплекси жок, сенин ишиндин адеп-ахлак жагынан көп эле шектене бербегенин тандап алам деп ойлодуң. Ошентип ал аялды өзүңдүн жаныңда ошондой эле атомщиктердин чарбактары жайгашкан тандалган адамдар үчүн арналган «феодалдык» бульвардагы академиялык чарбагына алып келесин. Бирок орундалууга толук мүмкүн жана кол жетерлик болуп көрүнгөнү менен, алардын бири да ордуна чыккан жок. Анын үстүнө жаны жагдайлар чыгып, анын баарына чаман жетпе-

¹ сентименттери – (фр.) ашкере сезимталдыгы, сезимге берилүүчүлүгү.

ди, мына ошолор сенин кийинки жашоонду жана кийин космоско, орбиталык станцияга кетип калууга, өзүңдү космостун монахымын деп жарыялоого мажбурлаган шарттарды аныктады.

Ал учурда сен академия чөйрөсүндө жетишерлик белгилүү инсан болчусун жана илимди тейлеген саясий органдардын бөтөнчө назарынан пайдаланып калгансың. Калыстыкты айтуу керек, бул жагынан КПСС БК тиешелүү деңгээлде болуп чыкты. Ошондой экендигине сен өз тажрыйбандан нечен ирет көзүн жеткен. БКнын көзүнүн түздүгүнөн эч убарасыз жана «айттыруусуз» сенин институтуна, баарыдан мурда сенин белгилүү лабораторияңа, каалаган фондулар менен артыкчылыктар берилип турду. О, жогорку бийликтегилердин мээримине, ак сарайдын жайдарылыгына, ак сөөктүк алпейимдикке адам кандай гана тез көнөт. Дүйнөдө дайыма эле ушундай болду беле жана дайыма эле ушундай болобу деп сурайсың сен азыр өзүңдөн. Мисал издеп алыс чуркоонун кереги жок. Илимдер Академиясынын Президенти, жетектөөчү атомщик, телефондон жана жеке сүйлөшө келгенде эсиңе салууну унутчу эмес: «Андрей Андреевич, кудай үчүн, эмне керек болсо айтып туруңуз. Ишенимдүү иштениз, сиздин программаңызды өлкө зарыл нерселердин баары менен камсыз кылууга даяр. Эмне керек болсо, импорт жабдуулар, препараттар, кызматкерлерге турак жай, транспорт, кыскасы эмне керек болсо баарын сураңыз, тартынбаңыз. Сиз өтө маанилүү иш жасап жатасыз...»

Дүйнөнүн жарымына созулуп жаткан бүткүл өлкөнүн атынан делген мындай комплименттер-

ден, мындай жоомарттыктан сен онтойсузданар элен; карандай илимий эксперименттер функционерлерди улам көбүрөөк кызыктырганы, алардын капысынан тарп андыган жорудай айланганы сени уялтчу, бирок сен унчукчу эмессин, жок, сен ийилип-жүгүнүп ыраазычылык билдирчү эмессин, бирок сен каршы болчу да эмессин, жана сени жогорку жетекчилерге өтө кызык көрүнгөн кандайдыр бир таң калтырчу долбоордун баш тартпас аткаруучусу катары карабоо керек экендигин айтууга аракет да жасачу эмессин. Ооба, өзүңдү өз маалында токто-тууң керек болчу, кийин түшүнүктүү болгондой, сенин шексиз лоялдуулугуна ишенүүгө негиз бербөө керек эле... Бирок сен же чабал, же принципсиз, же көңүлүндө мансапкорлукка, бийликтегилерге жасакерчиликке жат болбосоң керек. Ошондуктан ойлонуштурулгандан тартып кош маанилүү илимий программаны жетектөөнү дал ушул сага тапшыргандыктары өзүнөн өзү түшүнүктүү болуп калган жокпу. Ал «Жыныстардын эмбрионалдык жөнгө салынышы» деп аталчу, бирок анын негизги максаты жашырын туулуучу индивиддердин тукумун жаратуу усулун иштеп чыгуу эле.

Мындай иш дүйнө жүзүндө болуп көргөн эмес. Анан жаратылыштын кыймылына туурадан чуркап чыккан каракчыдай болуп, сен ушул ишке аралаштың. «Иксроддордун», аты жашырын ата-энелерден, аты жашырын аял тууган – башкача айтканда, жашырын өндүрүлүп чыгарылган адамдардын тукумун чыгаруу – сенин жашырын лабораторияңдын башкы мүдөөсү болуп чыкты. «Иксрод» деген термин – сеники эмес, аны ар кандай сөздөрдү ойлоп тапканга маш

илимдин партиялык кураторлору чыгарышкан – көп өтпөй, өзүнчө эле бир революциялык дегенге жакындаган пароль болуп калды, анткени иксроддорду лабораториялык жол менен чыгаруунун максаты таптакыр жаңы адамдын түрүн, идеологиянын келечектеги рыцарларын калыптоо эле. Иксроддор ХХI кылымдын берилген революционерлери болуп калышмак. Көздөгөн максат ушул болчу. Мындан партиялык төбөлдөр өлүп бараткан дүйнөлүк коммунисттик идеологияны жандандыруунун жана реставрациялоонун жаңы ыкмасын көрүшкөн. Анан, мойнуңа алсаң, сенин кулагың көп өтпөй «иксрод» деген жаңы сөзгө, ал эми көңүлүң – сен жасап жаткан ишке көнө баштады, сен анткен менен, сенин эксперименттериң – бул илим, ал эми анын натыйжасы – сенин проблемаң эмес дегенге өзүңдү ишендире алдың.

Токто! Шашылба. Бул жерден баарын өз-өз ордуна коюп алуу керек. Ооба, адамдын жаңы тибин чыгаруунун алысты болжогон программасын эске алып, «иксрод» деген терминди инстанция сунуш кылгандыгы түшүнүктүү. Бирок эң башында, программанын стратегиялык максаттары жөнүндө алгачкы ирет сөз болгондо сен каршы болбодун, баш тартпадың, четке чыга бербедин. Сени жаңы Дарвин деп атап коюшкандары жана цивилизациянын тарыхында бул кулак укпаган программа сенин теориялык жана практикалык иштеринден, бул маселе боюнча сенин божомолдорундан келип чыккандыгы сени анча оңтойсуздандырбады. Анан иксроддордун тукумун чыгаруу боюнча программанын илимий жетекчиси болгун деген сунушка сен дароо эле макул болбогондугуң барып

турган табигый иш сыяктанды, сен ойлонуп көрөйүн деп убада бердин, бирок – баш тартпадың! Анан калса баш тартыш керек беле, деле баш тартуу мүмкүн беле? Жалгыз таруу ботко болбойт эмеспи. Сени ал кезде кадырлап улам-улам чакырып турушчу, ошондуктан бийлик башындагылардын оозунан чыккандарды так кесе четке кагуу деген таптакыр мүмкүн эмес эле.

Чынында эле ошондой болду. Ошол эле күнү, Илимдер Академиясынын сунушуна сен ойлонуп көрөйүн дегенде, сен Эски аянтка, Саясий бюронун мүчөсү жана идеологиялык маселелер жана эл аралык коммунисттик кыймыл боюнча КПСС БКнын секретары Конюханов Вадим Петровичке чакырылды.

Эски аянтка сен демейдегидей келдин, анча көп эмес, бирок ар кандай себептер менен бул жерге жылына бир нече ирет келчүсүн. Бул жолу да сен өзүңдүн директорлук кара «Волганда», зыпылдап, Москванын көчөлөрүндөгү агылган элге, чымын-куюн болуп зуулдаган машиналарга жайбаракат көз жиберип коюп келип калдың. Эгер алар сенин кайда жана эмне үчүн келатканыңды билишсе, анда алар көчөнү туура тосуп алышмак да, машинандын ташталканын чыгарып, өзүңдү ташбаранга алып өлтүрүшмөк, ошондо бул эч кимди таң калтырмак эмес, Кудай булардын каарын кечирмек. Түштөн кийинки Москва демейдегисиндей элге жык-жыйма болчу, бөтөнчө шаардын борборунда. Алар туюнуштубу жокпу, бирок алар үчүн ошол саатта баардык тиричиликтин проблемасы бир нерсени издөөдө, ой-санааларынын баары бир нерсе алууда, бир нерсеге жетүүдө жана ушуга байланышкан тынымсыз аракеттерде болду. Бирок алар-

дан анча алыс эмес жерде кимдир бирөө Жаратылышка, Тарыхка, Кудайга, адамдарга, мүлдө баардыгына каршы туруучу кандайдыр бир иш ойлонуштуруп койгондугу, ошол иштен кийин дүйнө башкача, кайрадан жаратылгандай болуп калары алардын эч кимисинин башына көз ир-мемге да келген жок. Бул оюн ишке ашырууга толук мүмкүндүгү бар ал адам ошол эле учурда мизилдеген автомобилде аларды жандай салып жылжып өтүп баратты, жана бул адам үй-бүлө, ата-тек, муундардын тукум куучулугу деген түшүнүктөр архаизм болуп калчу, натыйжада ар бири башталышы жана акыркысы болуп калчу – өзү кайдан жаралганы жана кимди жаратканы жөнүндө кенедей да түшүнүгү жок калчу – мезгилди келтирүү үчүн иштеп жатканын алардын эч кимиси ошол саатта, албетте, билген жок. Бул милдеттерди үй-бүлөнүн ордуна Мамлекет-Ата аткарганы жаткан...

Жо-ок, албетте, ал глобалдуу программа жеке сеники эмес болчу. Идеологиялык көрөгөчтүк сени эмес, башкаларды даарыган, мейли ошондой эле болсун, бирок тоталитардык мамлекеттин кара ниет күчтөрү аларды өз максаттарында пайдалануу идеясына сен кызмат кылдын, сенин илимиң кызмат кылды, сенин экспериментериң түрткү болду. Ал жөнүндө сен азыр, баардыгы болуп өтүп кеткенден кийин айтып олтурасын. Бирок сенин илимий ачылыштарыңдан кандай практикалык тыянак чыгарса болорун сен ошондо эле боолголочусун, ошого карабай, анын сага түздөн-түз тиешеси жок деп эсептечүсүн да, ал жөнүндө ойлобоого, тереңдебөөгө аракеттенчүсүн. Көрсө, эбегейсиз кенен ой бар экен, ал такыр эле куру кыял эмес экен, сен

жасап жаткан иштер эми бийликтегилердин колдоосуна алынган экспериментатордун илимий оюн-зоогу эмес экен. Сен аны БКга келгенде тушүндүң.

Бул жолу кире бериштен сени Конюхановдун секретары тосуп алды да, персоналдык лифт менен, бардык көзөмөлдөөчү күзөттөрдөн жандай өтүп, жетинчи кабатка алып кетти. Конюханов күтүп турган экен. Ал эшикти өзү ачып, сени кабинетке чакырды.

– Андрей Андреевич, сизди көргөнүмө кубанычтамын! – деп көз айнегинен жаркылдай карап учурашып калды. Анын алпейимдигинде жасалмалуулук жок болчу. – Кириңиз. Биз сиз менен анда-санда бир көрүшөт экенбиз. Келиңизчи, бир аз сүйлөшүп олтуруп, чер жазып алалы. Сизди келет деп атайын биздеги күнүмдүк ишти ары жылдырып койдум, кара баскырды. Ооба, Сиз ырас айтасыз, тез-тез баарлашып турсак болор эле, Андрей Андреевич. Бирок анын баарына убакыт керек, убакыт, убакыт! Келиңиз! – Анан секретарына эскертти: – Эч кандай коңгуроо деген болбосун. Мен жокмун.

Алардын бул жолугушуусуна кандайдыр бир өзгөчө маани берилди деп түшүнсө болор эле. Чынында да ошондой болуп чыкты.

Конюханов өзүн кармаганды, адамды өзүнө тартканды билчү. Ал сылык эле, кунт коюп угуп, ойлонуп сүйлөчү. Кийиминде ашык эч нерсе жок: костюм, анын өңүнө ылайык галстук, жакшы-накай бут кийим. Ашыкча тамак жеп, ашыкча ичимдик ичпеген, өзүн сынынан бузбаган адам. Тунук көз айнеги чап жаак жүзүнө жарашып турат. «Эчкинин сакалын чаптап койсо, Дзержинскийдин өзү болот!» – деп ойлоп койдун сен

эмнегедир. БКнын бул секретары жөнүндө пикирлер жаман эмес болчу, тескерисинче, көпчүлүгү ал жөнүндө кенен ойлонгон адам катары жакшы айтышчу. Саясий бюронун мүчөлөрүнүн ичинен ал эң жашынын бири эле, элүүгө чукулдап калган, жана баарынан мээнеткеч деп эсептелчү. Мансапка дипломатиялык кызматта жүрүп өтө акылдуулук менен жана артынан сая түшүп жеткен – биз үчүн саясий жактан бөтөнчө приоритеттүү делген өлкөлөрдө: Түндүк Кореяда советник, андан соң элчи, Вьетнамда, Кубада жана Кытайда элчи болуп иштеген, анын эмгеги жогору бааланган болчу, анан ошол жактан ошол от күйгөн жактан аны көтөрүштү, болгондо да, жалпы пикир боюнча, толук татыктуу жана адилеттүү түрдө. Андан ары, эл аралык Олимпке – ООНго Туруктуу Өкүл болуп кеткени жатканда, капысынан Конюханов партиялык органдарга, алардын жогорку эшелонуна которулуп жиберилди, мына ошондон бери ал эл аралык коммунисттик кыймылдын сферасында бүткүл идеологиялык жана тышкы саясий иштерди башкарып келаткан.

Конюханов жөнүндө сенин билгениң мына ушулар эле, эми минтип сен аны башка ракурстан көрүүчү жагдай келди.

Айтыла жүрчү жалпы сөздөрдөн кийин, маекке киришүү үчүн ал мындай деп калды:

– Андрей Андреевич, сөздү алыстан баштайын. И-и дебейсизби, эгер мен адамзаттын тарыхы көз ирмемде, алсак, мындайды укмуштуу бир көз ирмемде деп коюучу кимдир бирөөнүн башына кандайдыр бир жарк эткен ой келе калган көз ирмемде жаралат десем, балким аша чапкандык болор. Жашоодо баары белгилүү бир

убакытка чейин эволюциялык жол менен өнүгөөрү белгилүү иш го. Бирок кээде капысынан, мындайча айтканда революциялык кырдаал пайда болот, коллизия пайда болот, мына ошондо кайсы бир ой, кайсы бир идея чынында эле дүйнөнү бир заматта аласалдырып жиберishi мүмкүн. Мына азыр дал ошондой учур. Бирок бул идеянын булагы мендей пендеде экен деп ойлобосоңуз экен, кудай жалгагыр. Мен бар болгону кийик аттыруучу жандоочумун.

– Андай учурда мен ким болмокчумун? – деп жибердиң сен, маектешин эмненин башын кылтыйтып жатканын билүүгө аракеттенип.

– Бир аз чыдай туруңуз. Бул жомоктун башталышы гана. Ансыз иштин маңызына жетүү кыйын. Эмесе ошол башталышын улантайын. Мен айтканы жаткан нерсе – революциялык мүнөздөгү тарыхый кадам. Анда Француз революциясынын учкуну, биздикинин, Октябрь революциясынын жалыны бар, мен ушундай ойлойм. Бул ой жүгүртүүнүн абсолюттук эркиндигинин стереотиптерден толук кутулгандыктын натыйжасы, бирок бул али Платон айткандын дал өзү, идеянын материяга таасири жана материянын социалдык-саясий идеалга айланышы. Түшүнүп турам, Андрей Андреевич, сиз азыр, балким, деги эмнени айтып жатат, бул эмне болгон лекция деп таң калып тургандырсыз. Бирок кечиресиз, маселе сизге, сиздин илиминизге түздөн түз тиешелүү. Ооба, ооба! Таң калбаныз!

Экөөң арбын кишилер менен кеңешме өткөрүүчү узун столдун четинде олтурдунар. Секретарь жука стакандарга чай куюп келди.

Бул жерге өтө маанилүү, бөтөнчө маанилүү иш боюнча чакырылгандыгыңды сен түшүндүң,

антпесе мунун баарынын, сөздү мынчалык алыстан баштоонун эмне кереги бар? Анан сенин тар илимий эксперименттериңдин практикалык маанисин Борбордук Комитет эмнеден көргөндүгүн түшүнүүгө аракеттендиң. Анын масштабы сени таң калтырып, сестентип жана ошол эле учурда өзүнүн өктөмдүгү менен кызыктырып, акырындап иштин жайы түшүнүктүү боло баштады.

– Мына ушундай, Андрей Андреевич, менин сөз кылып жатканым да ошол, – деп сөзүн улантты Коноуханов. Ал чылымынын түбүн хрусталь күлдөмөгө ойлуу басып өчүрдү да, башын серпе көтөрдү. – Балким мен ашыкча татаалдаштырып жаткандырмын, – деп жылмайды ал. – Ар кандай кириш сөздөргө көнүп алыпмын. А биз, сиз экөөбүз өз кишилерденбиз, Андрей Андреевич. Өзбүз. Ошондуктан ачык, колумдан келишинче кыскарта айтайын. Ошол кыскача айтуу мага кыйын. Бирок... Биринчиден, эң башкысы, партия сизге ишенет Андрей Андреевич. Ишенет. Анан биздин алдыбызга тарых коюп жаткан милдет – жалпы баарыбыздыкы. Ооба, түшүнөм, илим менен саясат экөө эки башка нерсе, бирок таптык мамиле кайда болбосун сөзсүз керек. Биздин, марксчыл-ленинчилердин кармаган багыты ошол, жана биздин тарыхый артыкчылыгыбыз да мына ошондо экендиги талашсыз. Мына сиздин ачылыштарыңызды алалы, колдон жаралган биологиянын ачылыштары деп коёлу, бул адам жаратылышына өтө тереңдеп кол салуу эмеспи, бул чынында, адамдык инсаниятты реконструкциялоо – анын келип чыгышын, коомдогу ордун жана ролун, ал эми андан ары жасалма жол менен туулгандар-

дын матрицасы боюнча бүткүл адамзатты реконструкциялоо мүмкүнчүлүгү. Башталган иш ташталбайт дейт эмеспи. XX кылымдын арабасы кайда кеткенин караңыз!

Сизге түшүндүрүп олтурчу мен эмес, бирок бул мааниден алганда мен Илимдер бөлүмүнүн баасына толук кошулам – дүйнө бүткөндөн бери мындай болгон эмес. Илим сиздин атыңыздан болуп көрбөгөндөй кубаттуулукка жетишти. Сизге урмат жана даңк! Бойго бүтүү менен туулунун сырдуу стихиясы башкарууга баш ие турган иш болуп баратат. Ушундан улам ой пайда болду: муну массалык түрдө жайылтууга аракет кылса эмне болот? Анан калса бул революция да, азырынча анын аты жок, бирок бул адамды өзүнчө тукум катары кайра өндүрүп чыгаруудагы анык революция! Андай болгон соң, бул процессти башкарууга жана көзөмөлдөөгө мүмкүн болсо жана ал коомдук турмуштун жаны фактору жана тарыхтын жаны таянычы экендигин билдирсе, анда, макул болорсуз, бул саясаттын иши. Мына ушул жерден биз сиз менен, Андрей Андреевич, эми өнөктөштөр катары жолугушуп олтурабыз. Мындай иште партия сырттан сонуркай караган көзөмөлчү катары обочо калбашы керек, тескерисинче убакытты текке кетирбей, бул процесстин башында турушу тийиш, биздин коомдун, биздин идеологиянын максаты жана таламы үчүн аны ылайыктуу нукка бурушу тийиш, биз ушундайча ойлойбуз. Кечирип коюнуз, Кудай үчүн, Андрей Андреевич, менин көп сөздүүлүгүм башым менен кошо жатчудай. Сиз сөз эмне жөнүндө бара жатканын түшүнүп тургандырсыз. Сиз баарын алдын ала билесиз, сиз – даанышман адамсыз. Мен

дагы мындай деп кошумчалаар элем. Бул эмнеге гана тиешеси болбосун – космостогу ачылыштан тартып, эксперименталдык биологияга чейин – биздин түпкү максатыбызды, биздин бүткүл дүйнөлүк тарыхый ролубузду унутпашыбыз керек. Кеп мына ушунда. Тилекке каршы, айрым бир ревизионисттик маанайлар, ал турсун биздин БКда, аппарат чөйрөсүндө да орун алган. Менин сизден жашыраар сырым жок, биз – өз кишилербиз. Айрым жолдоштор, биз бардык өлкөлөрдүн эмгекчилери жөнүндө ойлонушубуз керек экендигин унутуп коюшуп, социализм тусунда айрым бир өлкөдө женил-желпи жана жыргап-куунап жашагылары келишет! Капитализм менен болгон мелдеште биз жеңип чыгышыбыз керек. Дүйнөлүк революциянын урааны азыр түздөн түз көтөрүлбөсө да, планетада баары бир коммунизм женет! Бул – биздин максатыбыз, жана биз аны баардык мүмкүн болгон чаралар менен, баардык каражаттар менен жакындатышыбыз керек. Ошону менен бирге илимдин жаңы жетишкендиктерин да колдонушубуз зарыл. Өзүңүздүн илимий эксперименттеринизге берилип кетүү менен, сиз, Андрей Андреевич, эксперименталдык биологиядагы сиздин болуп көрбөгөндөй жетишкендиктериниз адамзат жашоосунун масштабында глобалдуу бир нерсе айтканы турганын баамдабай атасыз. Ооба, ооба! Мен муну чыным менен айтып жатам. Бир караганда муну элестетүү кыйын, анткени баары бар болгону лабораторияда жаралган эмбриондон, мындайча айтканда, айнек-идиште жетилген уруктан башталып жатпайбы. Бирок кептин баары, ушунун натыйжасында туулган адам – аны иксрод деп коёлу – жашырын инсан, ал ата-эне

сиз, жасалма жол менен жаратылган субъект экендигинде, мен ушундай түшүнөм. Мен сизге эмне үчүн айдан-ачык нерсени түшүндүрүүгө аракеттенип жатам? Анткени сиз үчүн бул өтө кызыктуу лабораториялык эксперименттердин предмети, ал эми биз үчүн иксрод – адамдын жаңы тукуму, түрү. Анан, биздин жоромолубуз боюнча эски дүйнөнү, андан эмгекчи табын куткаруу үчүн, дал ошол иксрод аласалдырат! Кептин баары мына ушунда. Мезгили келгенде дал ошол иксрод тарыхый процесстин башкы аракеттенүүчү фигурасы болуп калышы мүмкүн!

Мен бул жөнүндө өтө шыктанган демилге менен айтып жаткандай сезилиши мүмкүн. Ал да бар. Анын себеби да бар. Анткени иксроддордун феномени саясий жактан алганда укмуштуудай келечектүү. Бизден айырмаланып, бүткүл дүйнө жүзүндө коммунизмдин жениши үчүн артына кылчактабай, олку-солкулук жана коркуу менен иши жок күрөшкө кирүүчү башкы күч дал ошол! Үй-бүлө жана башка туугандык мамилелер эски дүйнөнүн архаикалык институттары катары тарыхтын таштандысына дал ушул иксроддор тарабынан ыргытылат. Иксроддор инсанияттын жана рухтун болуп көрбөгөндөй эркиндигин алып жүрүүчүлөр катары, биздин революциялык илим эбак алдын ала көргөн адамзаттын жаңы дооруна жол ачат. Иксрод келечекте эскини, керектен чыккандарды жок кылуучулар эле эмес, ошондой эле жаңы дүйнөнү жаратуучулар дагы. Улуу адамдар, көсөмдөр иксроддор чөйрөсүндө, демейдеги архаикалык чөйрөдөгүгө караганда алда канча көп чыгаарынан күмөнүм жок. Өзүңүз түшүнүп турасыз – бул жерде үй-бүлөлүк жана башка көнүмүш байланыштар-

дан жана түйшүктөрдөн толук эркиндик бар. Балдар жасалма жол менен бирдей өндүрүлүп чыгарылат жана ошого ылайык тарбияланат. Баса, бөлүмдөгү айрым жолдоштор жашырын туулгандарды «сбакит» деп атоону сунуш кылып жатышат, кайдан келип чыкканы белгисиз асыл таштын сыныгы ушинтип аталат, бирок менин оюмча, «иксрод» – мыкты, уккулуктуу да, так дагы.

Биз азырынча, өзүбүздү кызыктырган теманын айланасында бар болгону теориялаштырып, ойлонуштуруп гана жатабыз, бул кулак угуп көрбөгөн жаңы кишинин кубулушу эмне алып келерин жоромолдоп жатабыз, жоромолдоо керек, ансыз болбойт. Азыркы цивилизация окуялардын, проблемалардын жаңы толкундарын биринин артынан бирин кубалап келип жаткан кезде кол куушуруп олтура берүүгө болбойт. Тарых аны бизге кечирбес эле. Ушундан улам айткым келет, келечек көп жагынан дүйнө түзүлүштөрүнүн глобалдуу күрөшүндө ким биринчиликти колуна алганына жараша болот. Женишке жаңы адамдарга – иксроддорго – коомдо эшикти ким кенири ачса ошол жетишет, анткени бул жашырын туулган жандардын артыкчылыгы үйбүлө, ар кандай тууган-уруктук жана кландык жакындыктардан, патриархалдык жана башка байланыштардан караманча эркин экендиктеринде, бул болсо эскирген этиканын кылымдардан берки жүгүнөн арылууга алып келет. Саясий жактан алганда – бул теңдешсиз утуш. Иксроддор коллективизмдин жана интернационализмдин эталону болуп калышат. Алар коммунисттик интернационализмдин ургаал күчүнө

айланат, Батышка чечүүчү саясий соккуну дал ошолор урушат.

Ушунун баары, өзүңүз түшүнүп тургандырысыз, келечектин иши, ошондой болсо да жалпы концепция иштелип чыгышы жана аракетке киргизилиши тийиш. Ошондуктан сиздей окумуштуунун, Андрей Андреевич, бул маселе боюнча биздин позицияны тутунгандыгына партия терең кызыгат. Биздин бүгүнкү жолугушуунун мазмуну да, мындайча айтканда, ушунда. Анан, биз жалпы тил табышабыз го деп мен ишенем. Анткени иш жүзүндө эң башкысы сизге жараша болот, Андрей Андреевич, сиз иксроддорду өндүрүп чыгаруунун технологиясын жаратуучусуз. А биз болсо сүрөөнчү: идеология – бул кеменин желбоорун үйлөгөн шамал, кыймылга келтирүүчү кубаттуу шамал, бирок желбоор эмес... Ушундай эмеспи? Баса, сиздин ишинизге компетенттүү органдар да катуу кызыгып жатышат, бул боюнча алардын конкреттүү сунуштары бар.

Маек дагы улана берди. БКнын секретарынын өз оозунан уккандарыма оозум ачылып, ошол саатта мени кыйнап жана азап чектирип жаткан нерселерди сыртыма чыгарбай жашырууга далалат кылдым. Мен маек жүрүп жаткандагы өзүмдүн кыстырмаларым менен жоопторумду бул жерде келтирген жокмун, алар анча мааниге ээ эмес, анткени алар Борбордук Комитеттин позициясынан айырмаланган, же Конюхановдун оюна каршы бир нерсе камтыган эмес, эң эле кыйын дегенде менин айткандарымды алдыртан гана анчейин күмөн саноо катары кабыл алса болор эле.

Ошондогу маек жөнүндө азыр мен эмне үчүн төбө чачым тик туруу менен эскерип жатам,

себеби эмнеде?! Анан азыр, космосто жүрүп, иш өткөндөн кийин: иксроддордун айланасында эмнелер гана жасалбады да, эмнелер гана ойлонуштурулбады, эмне деген даярдыктар көрүлбөдү?! деп таң калам. Ошол эсте каларлык жолугушууну акыйкаттуу кайра калыбына келтирүү үчүн мен баарын болгонун болгондой, өзүм жөнүндө да, ошол саатта түрүм кандай болсо – ошондой ортого салайын. Менин ошондогу жүрүм-турум, албетте, мени жакшы атты кылбайт. Бирок ошондо, Эски аянтта, мен башкача жасай албас элем, – мен актанып жатканым жок мен баатыр эмесмин, болгум да келбейт, бирок чынымды айтайын мен ошондо башкача жасай албайт элем, анткени келечекте баарынан ажырамакмын, акырындап өзүмдүн негизги темамды иштөөдөн четтетилмекмин, аны дароо эле ошол эле өзүмдүн кызматкерлерим, партиянын берилген нөкөрлөрү баса калышмак, андай окуялар Илимдер академиясында кадам сайын кездешчү. Жетекчилик абалды жана таасирди жоготуу, илимдеги абалды жоготуудан да жаман катастрофага алып келүүчү. Ооба менин жеткен комформист, бийликтин кулу экеним билинди, ошол кездеги интеллигенция, азыр өзү жөнүндө кандай айтпасын, басымдуу көпчүлүгү менден айырмаланчу эмес.

Дагы бир индивидуалдуу, жеке, бирок андан мааниси төмөн эмес бир нерсе ошондо мага жолтоо болду... Бул да актангандык эмес, мен аны түшүнөм, ошентсе да... Организмге байма-бай ферменттерди берип туруучу уйку бездеринен бетер, менин ата-тексиз абалым жөнүндө Конюханов эмне деп ойлоп жатат деген сарсанаа менин жанымды жай алдырбады. Бул ой-санаа

мени чүнчүттү да койду. Ал муну түшүндүбү жокпу, же өзүнүн идеясы жана мүдөөсү менен алек болгон неме менин ким экенимди, тукум-ураатымдын жоктугун таптакыр унутуп салдыбы, же тескерисинче, менин таржымалымдагы бул фактыны – качандыр бир кезде Руза балдар үйүнүн крыльцосунан табылган таштанды баланын таржымалын – билип туруп, билмексенге салып, ошондон атайын пайдаландыбы. Анткени иш жүзүндө мен ошол иксроддун өзү болчумун, мейли табигый шартта төрөлсөм да, баары бир дал ошонун өзү болчумун, тек-жайсыз, тукумураатсыз, кажыбас кайраттуу, солк этпес салмактуу, жүрүм-туруму таш боор деп айтаарлык, өз ишинин катаал адиси катары таанылган, жөндөмү менен убактысын алдына койгон, максатынан башка ишке коротпогон адам деп эсептелчүмүн. Баамымда партиянын идеологдоруна дал ошол керек сыяктанды, алар чыныгы иксроддордун дал ушундай болушун каалашты. Мен тагдырдын буйругу менен иксроддун өзү болуп калдым. Бул жөнүндө ачык айтылбаганы менен эрксизден тирүү мисал болуп турдум, кайсы бир жагынан алганда үлгүнүн өзү болдум... Мен аны түшүнүп турдум... Балким ошол күнкү Эски аянтагы башкы кабинеттердин биринде өзүмдү кызыктай сезгеним да ошондон болсо керек.

Мен өзүмдү ишенимсиз сездим – баары бүдөмүк, туруксуз, жаным жай таппай турду. Ушул кабинетте менин катышуум менен чагым жүрүп жаткансыды. Илимий тажрыйбалар менен кылмыштын чеги кай жерден өтөт, ошол туруксуз чек араны көрсөтүүчү бирөө табылабы?! Көңүлгө шек туулду: кокус бул чагым азаптуу жана жарыбаган турмушта жашаган, бирок укумдан-ту-

кумга, өздөрү болбосо балдары, неберелери көк-сөгөн бакыт-таалайга жетет деген, анын өнөл-гөсүн эңсеген, ата-бабалардын арзыган тилек-теринен улам кыялдагы идеяларга жетүү жо-лунда ажайып бир укмушка ишенген адамзат-тын, нечендеген муундар азап менен тапкан адамзаттын жашоосунун кылымдарды карыткан негиздерине каршы болсочу... Иксроддордун алдында ошол тарыхый дөңгөлөктү токтотуу, Аталыктын жана Энеликтин куугунчусунун жана көзгө көрүнбөс баш кесеринин ролунда болмокчумун...

Бирок ошол эле учурда менин ролум, менин маани маңызым канчалык жогорулаарын, конъюнктура асманынын алдында менин ордум канчалык мартабалуу болуп баратканын мен түшүндүм. Болуп көрбөгөндөй алаамат иштин аткаруучусу катарында дүйнөдөгү илебине нан бышкан адамдар менин көзүмдү карап турушмак.

Мен таштандылыктын үзүрүн толугу менен көргөнү жаткам. Бул, балким кандайдыр бир азезилдик менен акылга сыйбастай ойлонуштурулган сценарий боюнча тагдырдын өзү жазып койгон нерсе болсо керек, турмуштан дал мына ушинтип өч алгын деп мени атайын көкүтүп жаткансыды, — мен, жаратылышым жагынан иксрод жаным, мен өзүм иштеп чыккан технология боюнча жарыкчылыкка жашырын келишкен иксроддордун тукумун өстүрүүчүмүн. Анан кимдир бирөөгө жагдайдын минтип жантигынан келип калышы жага бербей олтурбайбы, — тарыхтын ушул бурулушунда мен өтө өз маалында, өтө зарыл учурда кабылып олтурам...

Босогодон коштошуп жатып, Конюханов мындай деп калды:

– Андрей Андреевич, сизди билбейм, бирок мен биздин маектен зор канагат алдым...

Мен да болжол менен ошондой эле сыпайгерчилик менен жооп каттым. Анан ал күтүүсүздөн сөзүн улады.

– Сизге айта кетчү бир нерсе бар, Андрей Андреевич. Сизге органдан жолдоштор кайрылышат, алар жанагы... – ал сөзүнүн аягына чыккан жок, анан кайра улантты: – Сиздин ишинизге көмөктөшүү үчүн алар сизге сунуш менен кайрылышат. Бул, албетте, техникалык уюштуруучулук жагындагы маселелер, кабатыр болбой эле коюнуз. Алар, демейдегидей, баардыгын ойлонуштуруп, баардыгын жети өлчөп коюшкан, бул жолу да өтө иш билгилик менен жасашат дээр элем...

Чынын айтканда мен бир аз күймөлө түштүм:

– Вадим Петрович, – дедим мен Конюхановго кайрылып. – Муну эскертип койгонунузга ыраазымын, ошондой болсо да ал жолдоштордун мага көрсөтүүчү көмөгү кандай болорун сиздин өз оозуңуздан угуп алганым дурус болор эле. Ошого жараша иш кылууга даяр болсом дегеним да.

– Жарайт, – деди Конюханов жайдары жылмайып. – Жан-дилим менен Андрей Андреевич, айтканыңыздын жөнү бар. Мендеги маалымат биздин Бөлүмдөн. Калганын түздөн түз иштин жүрүшүндө билесиз.

Андан кийинки билгеним, чынында эле, карандай иш жагынан алганда, өтө рационалдуу болуп чыкты. Жолдоштор эмне кылышты билишет экен, жана баарын жети өлчөп, бир кесип коюшуптур.

Ал жөнүндө мен машинада баратып ойлодум. Эли быкпырдай кайнаган Москванын көчөлөрүнө

кайрадан көз чаптырып баратып, Конюханов менен болгон маектин маңызын акылдан өткөрдүм, менин лабораториялык иштерим капысынан ири, мамлекеттик маанидеги өтө жашыруун программага айланганына таң калдым.

Компетенттүү органдардын долбоору боюнча иксроддор эки этап менен чыгарылышы тийиш эле. Биринчиси – эмбрионалдык-инкубациялык – менин жоопкерчилигим алдында бүтүндөй менин институтума жүктөлмөк, ал үчүн мага тиешелүү укуктар жана каражаттар берилмек. Бул этаптын эң татаал жери лабораторияда жаратылган жашырын түйүлдүктү инкубанын, өзүнүн организмдин бүркүлгөн эмбрионду көтөрүүгө, башкача айтканда демейдеги тогуз айлык кош бойлуулукка арнаган аялдын жатынына имплантациялоо менен байланышкан. Төрөттөн кийин экинчи этап, шарттуу түрдө – эмчектеги этап башталмак. Программанын бул бөлүгүнүн бизге тиешеси жок болчу, иксроддорду чонойтуу жана андан ары тарбиялоо атайын интернаттардын милдети болмок. Иксроддордун «индустриясын» компетенттүү органдар болжол менен жалпы жонунан ушундайча элестетишчү.

Проблема? Бардык эле иштердегидей, мунун да өз проблемалары бар болчу. Бул технологияда баарынан кыйын жери, таң каларлык, түйүлдүктү аял-донордун жатынына трансплантациялоо эмес, тукумду ал жерде өстүрүү эмес, инкуба деп атоо сунуш кылынган, ошол аялдардын кулк-мүнөзү менен байланышкан моралдык-этикалык жактагы карандай субъективдүү факторлор болуп чыкты. Лабораторияда бойго бүткөн иксроддун генетикалык жактан инкубага эч кандай тиешеси жок болчу. Өзүнүн энелик касиет-

тин мындай убактылуу пайдаланууга берүүгө, «арендалык» пайдаланууга берүүгө, жалган эне болууга ар бир эле аял макул боло бербеси жөнүндө сөз жок. Бул маселенин айланасында коомдук чатак чыгып кетиши мүмкүн экендиги турган иш. Мына ошондо эмне болмокчу? Чет өлкөлөрдө чуу көтөрүлмөк, ООНго жана башка гуманитардык уюмдарга чейин жетмек, алар ушундайды эле күтүп турат эмеспи!.. Мына ушул жерден биздин угар кулак, көрөр көзүбүз үч тамганын – КГБнын даанышмандыгына жана айлакерлигине баа беришибиз керек. Конюханов мени босогого чейин узатып келип, компетенттүү органдардын уюштуруучулук идеяларын ортого салганда, мен учуп чыгууга бир гана тешиги бар үнкүрдө калгандай болуп, биздин лаборатория, биздин институт жана мен өзүм эчактан бери эле компетенттүү органдардын байкоосунда калганыбызды түшүндүм, анткени проблеманын маңызы ушунчалык таасын коюлган эле. Маселенин чечилишине КГБнын кызматкерлери өздөрүнүн методикасын жана жардамын сунуш этишти. Алардын сунуштары мындай эле: инкубалар сот жообуна тартылган жана кылмыш мөөнөтүн өтөп жатышкан аялдардын ичинен тымызын тандалып алынат. Ал эми андайлар өлкөдө дайыма жетишерлик болчу. Аялдардын көп сандаган колонияларында жана айдоодо ар кандай кылмыштары үчүн ар кандай статьялар менен кесилген он миңдеген, жүз миңдеген аялдар жүрүшчү. Бул жагынан кесилген аялдардын ичинен инкубаларды тандап алууда чек жок дээрлик эле. Менин макулдугум керек болчу. Мен ойлоноюн дедим.

Кийинчерээк мен компетенттүү органдардын сунуштары менен майда-чүйдөсүнө чейин таанышып чыктым, таанышып чыгып, кайрадан таң калдым – иштин жайын билгендик жана белгиленген максатты жүзөгө ашыруудагы тактык ушунчалык кынтыксыз эле. Инкубага он жылдан жыйырма беш жылга чейинки узак мөөнөткө эркинен ажыратылган аялдар алынышы тийиш болчу. Тиешелүү медициналык изилдөөдөн өткөндөн кийин инкубанын ролу зэк аялга төмөнкү шарттар менен сунуш кылынат: а) бир иксроддун төрөлүшү аялдын камактагы мөөнөтүн жарымына кыскартат, эки иксроддун төрөлүшү аялдын толук эркиндик алышына укук берет; б) зэкинкуба баланы үч айга чейин эмизет да, андан кийин аны кылчактабастан мамлекеттин карамагына өткөрүп берет; в) төрөттөн кийинки мөөнөт аяктаган соң зэкинкуба лагерге, же өтө алыс райондордун бирине которулат; г) зэкинкуба өзүнүн ролу, турган жери, аны тейлеген адамдардын составы жөнүндө маалыматты таратпоого милдеттенет; кокус бул шарттарды буза турган болсо зэкинкуба кайрадан жоопко тартылат.

Зэкинкубаларды бул ишке тартуунун компетенттүү органдар тарабынан түзүлгөн долбоору жалпы жонунан мына ушундай эле. Мен көпкө ойлондум. Ал анчейин кубанып кетчү деле долбоор эмес болчу, бирок андан жакшысы да жок эле. Ошентип мен макул болдум.

Мен компетенттүү органдардын кызматкерлеринин бири менен сүйлөшүп калдым. Кыйла акылдуу адам экен. Мен инкубаларды зэк аялдардан алуунун моралдык жагына шек туудурганымда, ал, азырынча башка жол жок, кийин

кесилгендерди пайдалануунун зарылчылыгы калат – инкубалардын кызматы, айталы, алиги сойкулардын кызматы сыяктуу эле төлөнмө болот деп жооп берди. А балким жашырын төрөлүүчү балдарды бойдо көтөрүп жүрүү аялдардын белгилүү бир чөйрөсү үчүн кесипке айланат, болгондо да өтө кирешелүү кесипке айланат.

Биз түз, ачык, эч бир кылтың-мылтыңсыз сүйлөштүк. Анын айтуусу боюнча, инкубатордук кызмат ачыкка эле чыкпастан, бала төрөөнүн мындай жолу артыкчылыкка ээ болуучу мезгил келет имиш. Мына ошондо «Эне», «Ата» деген түшүнүктөр уламышка айланмакчы, же карандай шарттуу маани билдирип калмакчы.

Ошентип, компетенттүү органдардын купуя жана алысты болжогон ой-тилектери улам барган сайын жайдактала берди, тек-жайсыз адамдардын жаңы тукумун чыгарууну көзөмөлгө алууга алардын бөтөнчө кызыкдарлыгы кадам сайын ачыкка чыга берди. Бул ишти келечекте кенири жолго коюу болжолдонду. Профессионал аялдардын жашырын балдарды жашырын төрөшүн акырындап кенири жайылтуу, иксроддорду интернаттарда ырааттуу тарбиялоо, ошону менен бала төрөө зарылчылыгынан бошотулган калк өздөрүн толугу менен өндүрүмдүү эмгекке, башка актуалдуу милдеттерге, баарыдан мурда, албетте, изден тайбас дүйнөлүк революциянын ишине – коммунисттер бул максатынан баш тартмак эмес – арнагандай болушу болжолдонгон эле... Иксроддор дүйнөлүк тарыхка чекит коёт да, андан ары жылдарды, доорлорду жаңыча эсептөө башталат...

Ал, жанагы менин маектешим, куратор, жаап-жашырбай эле бардыгын ачык айта бер-

ди: «Иксроддор акыркы, эчак зарыл болгон чекитти коюшат. Алиги бүткүл дүйнөдө тынчтык үчүн күрөш деген ызы-чуу жана башка кооз сөздөр – анын баары түккө турбайт. Эгер акыркы сөз атом соккусунда болсо, аны дал ошол иксрод урат. Ал эч нерсе жоготпойт, анын кылчактаар да эч нерсеси жок, ал тексиз, анын Мекени – ага айнек идиштерден жашоо берген Система. Ошондуктан ал кнопканы басарда солк этип койбойт. Кеп ким биринчи болорунда – ким өстүрүп чыгарган иксрод озунуп ядролук сокку урат!».

Мурда профсоюздарга тиешелүү болгон Москванын чет-жакасындагы токой ичиндеги чакан санаторий көп өтпөй илим изилдөө базасы катары бизге берилди. Реконструкциялоого жана кабинеттерди, палаталарды, сакчылар менен башка кызмат көрсөтүүчүлөр үчүн ар кандай жайларды жабдуу үчүн жарым жылдай убакыт кетти.

Мен анча шашылган жокмун. Бирок ишке киришчү мезгил келди. Башынан айта кетейин, мен бул ишке кыйналып-кысталбай эле кириштим жана балким ошондуктанбы, инкубаларга кандидаттардын ким экендигин билүүгө, аларды коштоп жиберилген документтердеги маалыматтан тышкары кадалып кызыкпадым. Аларга официалдуу түрдө олуттуу мамиле жасадым, кыска, салкын сүйлөштүм. Аларды клиникага жалгыздан, ар бирин дайындалган саатта, граждандык кийинтип, жабык машинада алып келишчү, алардын баары – иксэмбриондор имплантация кылынуучу объекттер – мен үчүн бирдей, баары окшош болчу. Мен аларга жалпы ат

менен: аял деп кайрылчумун: «Саламатсызбы, аял. Ал-акыбалыңыз кандай, аял! Абайланыз аял, мен сизди карап көрүшүм керек, кыймылдабай турсаңыз экен». Мына ушундайча гана. Мага карата да тиешелүү кайрылуу белгиленген – профессор. Башка эч нерсе, ашык эч нерсе жок, баардык инкубалар убактылуу пайдаланууга алган жатын катары гана мааниге ээ эле. Алардын эч кимисинин өңү эсимде калган эмес, анткени ишке анын кереги да жок эле.

Алардын ичинен бирөө гана ал эрежеге сыйбады... Эми аны кийинчерээк... Ал жөнүндө кийинчерээк айтсам болор эле... Мына сен өз жээгиңе келдин, ары жагында болсо башка Дарыя...

Сен кыйналып-кысталасың, ал жөнүндөгү ойду, ал жөнүндөгү эскерүүнү эптеп ары жылдыруунун айласын издейсин. Эмне демексиң? Өзүңдөн-өзүң качып кутулуу деген акылсыз, ишке ашпас аракет экенине сен эмгиче ишенбейсиңби? Өлүшүң мүмкүн, бирок өзүңдөн-өзүң качып кутулушуң мүмкүн эмес. Бул жагынан алганда адам, акка мойну сунулуу болгону менен, түбөлүктүү.

О Жараткан, сен эмнеге түшүндүрө албоочу нерсени түшүндүрүүгө далбас урасың, сен эмнеге сөз менен айтып бере алгыс нерсени, өнгөсүн билбейм, сенин сөзүң жеткис нерсени, айтып берем деп кара жаныңды карч урасың?!

Анан калса сен өзүңдү өзгөчө мыкты инсанмын деп эсептечү элең го, анан жогорку максатка кызмат кылуу зарыл болгондо сенин олкусолку болушуң таң калыштуу. Бирок бул жолу сен өзүңдү жене албадың... Бир комета учуп келип, экинчи кометага урунгандай, сен кабыл-

ган нерседен таптакыр капарсыз эмес белең. Баары өз кезеги менен өтүп жатты эле го.

Бул кийинки жылдын жазында болду, зэкинкубалардын биринчи тобуна эмбриондор имплантацияланып, алар тиешелүү медициналык көзөмөл алдында жүрүшкөн.

Бул аялды, башка аялдарды алып келген сыяктуу эле, ошол күнү «фельдшердин» коштоосу менен изилдөөгө жеткирип келишти; биз инкубалардын сакчыларын эскиче эле «фельдшер» деп койчубуз. Ассистент менен медсестраны менин кабинетиме алып келишкенде, мен анын буга чейинки изилденишине көз жүгүртүп чыктым. Баары жайында экен – жалпы саламаттыгы, гинекологиясы; мени кызыктырганы деле ушулар болчу – пациентканын имплантацияланган урукту өстүрүүгө жөндөмдүүлүгү, калгандарынын баары атайын кызматчылардын иши, ошолордун түйшүгү эле. Бул жагынан иш кынтыксыз деп айтарлык мыкты уюштурулган, эч кандай проблема жок болчу. Анткени зоналар менен түрмөлөрдө инкубаларга кандидаттарды квалификациялуу кызматкерлер тандап алышчу, зэк аялдардын максатка жарактуулугу катуу текшерилүүчү; урукту өстүрүп берүүгө макулдук берген зэк аялдар көктөн күткөнү жерден табылган мындай мүмкүнчүлүктү: урукту боюнда өстүрүп, аман-эсен төрөп берип, көп жылдык мөөнөтүнөн кутулууга ак эткенден так этишчү жана анын колдон чыгарбоого болгон мүмкүнчүлүктөрүнүн баарын жумшачу! Мындай нерсе кимдин түшүнө кириптир. Түшүнүктүү да, алар клиникага келгенде каргашалуу тагдырына туш келген үмүттүн ишке ашышын теңирден тилеп, корккондорунан дирилдеп отурушчу.

Клиникалык экспертизанын акыркы этабында: инкубага жарабайт деп жаратпай коюшу толук мүмкүн да. Анан коркпой коюшабы.

Кабинетке узатып келишкен жаңы зэк аялды босогодогу стулга олтургузуп коюшту. Анын «Саламатсызбы» деген сөзүнө кыска жооп берип коюп, мен анын досьесине – камакдардын жеке номерине жана айдалып келген индексине кайрадан көз жибердим, фамилиясын дагы бир жолу карадым, караарым менен эсимден чыгып кетти, Лопатина беле. Фамилиялар демейде эсте калбайт – алар же өтө татаал, же өтө жөнөкөй. Бирок пациенттин ысмы мага кызыктай сезилди – Руна, ушундай да ат болобу, анын руникалык эмнеси бар болду экен, деп ичимен жылмайып, башымды көтөрдүм. Биринчи эле көзүмө урунганы – аял көз айнекчен экен. Демек инкубалардын арасында көз айнекчендери да пайда болгон экен го. Жүзүндө интеллигенттик, оюма кетти: зонада буга кыйын болсо керек, ал жакта белгилүү эмеспи, сөгүнүп-сагынуу, чачташуу, мушташуу дагы ушул сыяктуулар... Өңү-башы жакшынакай, эркиндиктеги чагында мындан сулуу болсо керек. Бирок анын көз карашы башкача, анын абалында минтип карабашы тийиш эле, – тагдырга баш ийгендик, көз карашында жалтактык жок. Көз айнектин ары жагынан кой көздөрү эмне болоор экен дегендей карайт. Эркиндикте ал бою-башын каранганын; кашын терип, кирпичтерин боёгонун, күзгү алдында сулууланганын элестетсе болор эле... Бирок бул сырткы турпатына карап айтылган сөз дечи, анан калса ал кандайдыр бир олуттуу кылмыш жасаган неме, бекеринен он жылга кесилген эмес, бекеринен зэк эмес

да... Эми минтип мөөнөтүн кыскартуу үчүн икс-род төрөгүсү келип турат.

– Эмесе ушундай, аял, – дедим мен. – Контролдук анализдерди дагы бир кайталап жасаш керек болот. Андан ары эмне кылынары ошондо билинет.

Аял унчукпады.

– Айта турган арыз-арманыңыз барбы?

– Эмне айтаарымды айтасыз? – деди ал.

– Саламаттыгыңызды. Башка эч нерсе.

– Жок, азырынча жок.

– Даярдык көрүү мезгилинде айткандардын баардыгын так аткаруу зарыл. Ал жөнүндө сага айтышат. Анан баары жайында болсо имплантацияны кийинки жуманын башында жасашат, шейшембиде же шаршембиде, андан эрте болбойт. Ошондуктан күтүүгө туура келет.

– Мен ансыз деле шашпайм. Мага баары бир.

Анын өктөм жообу мени таң калтырды. Бизде бул болуп көрбөгөн жорук. Көз айнекчен немени кунт коюп карадым да, ордуман туруп, жанына басып бардым. Ал да ордунан турду. Бул жерде мени менен минтип сүйлөшпөй турганын билсин деп мен катуу айттым:

– Эгер шашылбасан, ал гана эмес, сага баары бир болсо, анда кимдин башын оорутуп жүрөсүн? Сен быякка кандай ниет менен жөнөдүң эле, кайда жана эмне үчүн экенин сен билдиң беле?

– Билгем. Албетте билгем.

– Билсең анан эмне? Мен сенден сурап жатам, аял. Быякка эмнеге келдиң анда?

– Эмнеге? Сизди көрөйүн деп келгем, профессор. Сизди көрүп, анан ушунун баары балдардын жомогу эмес экенине ишенейин деп келгем!

– Ошол элеби?

– Ишенип коюңуз – ошол эле. Сизди көрүп, анан болгон чындыкты бетиңизге айтайын дегем.

– Ушундай дечи?! – оозуман эркисизден чыгып кетти. Анан кыска жана катуу айттым. – Сен кат жүзүндө бердиң беле макулдугунду?

– Ооба, бергем.

– Сенин бул жоругун макулдуктан тайгандык катары караларын жана жаны мөөнөткө кетеринди билесиңби?

– Билем.

– Ошого өтө муктажсыңбы?

– Ушул сүйлөшкөнүбүздө өтө муктаждык бар. Бул сизге өтө зарыл.

– Магабы? Биз эмне, экөөбүз кандайдыр бир проблема чечип жатабызбы?

– Чечип жатабыз. Адамдар табият жана Жараткан буюргандай көбөйүшөбү, же азезилдин айтканындай болушу керекпи, бул проблемабы?

Мен капысынан туюкка капталгандай унчукпай калдым. Анан кара жинимди араң тыйып, мындай дедим:

– Ал үчүн менин өз башым бар, мадам. Сени менен кош айтышууга туура келет. Сен мөөнөтүндү кыскартуу ордуна, узартып аларың өкүнүчтүү. Эми аны өзүңдөн көр.

– Мен айтайын дегенимди айттым.

– Өтө эле аша чаап кеткен жоксуңбу? Ээн ооздугундун азабын тартып жүрбө?

– Мен зэк аялмын, Андрей Андреевич, – ал капысынан мени аты-жөнүмөн атады, анан күнүгө жүздөгөн ирет айтыла берген сөз анын оозунан кызыктай угулду. – Мен болгону зэкмин, – деп кайталады ал. – Арты эмне болорун да би-

лем. Максатыма жеттим. Мен муну өзүмдүн милдетим деп эсептегем. Аны колуман келишинче аткардым. Балким бул сүйлөшүү сизге таасир этээр, ойлондураар. Болгону ушул.

– Сен бул жерде акыл айтканыңды кой! – деп жиним шакардай кайнады менин, бирок күтүүсүздөн инкубалар менен иште эртедир-кечтир болбой койбоочу мүргүү болуп өткөнүн жакшы түшүнүп турдум. – Сенин ордуңа каалоочулар ондоп табылат!

– Мына, эң жаманы ошол, – деди ал. – Жана ошонун өзү сиздин иш. Толугу менен сиздин абийириңизде.

– Абийир абийирге жат! – дедим мен кесе.

– Мен мындайды биринчи ирет угушум.

– Философиялык диспутту убактысы кенен кишиге калтыралы. Сени быякка ал үчүн алып келишкен эмес. Кайра жайыңа кет. Менин сени менен сөзүм бүттү.

Мен конгуроону бастым, аны алып кеткени келишти.

– Кошуңуз, – деди ал кетип бара жатып.

Мен жооп катпадым.

Каалга жабылды. Мен жазуу столума кайтып келдим. Башка иштер, башка түйшүк башталды.

Бирок бул өкүнүчтүү окуя башыман чыкпай койду. «Акыйкат издегичти» артына кылчайтпай келген жагына, зонасына, сыягы ал Кострома жактан болсо керек эле, айдоого көрсөтмө берүү керек эле, ошол жакта тилинин азабын тарта берсин. Бирок кийин деп койдум. Ал зек аялды иш арасында, телефондо сүйлөшкөндө, баардык учурда эстей бердим, такыр унута албай койдум, бирок эч кимге, кызматташтарым-

дын бирине да, ал турсун мамилеси жакын дегендерге да менин тынчымды алып, жүрөгүмдү оорута берген бул окуяны айткан жокмун.

Мен кызыктай, абдан кызыктай абалда жүрдүм, өзүмдү өзүм тааный албадым. Эмнегедир анын иши менен дурусураак, толугураак таанышкым келди. Кайдан чыккан неме? Деги ал өзү ким? Эмне кылганы үчүн олтурат? Кайсы статья менен? Психикасы бузулгандарды зонада, менин билишимче, кармабашы керек эле. Бирок бул кайдан чыккан бейжай аял? Аны аргасыздыктын кайсы шамалы айдап келди, ага мүмкүндүк берсе, менин абийириме катуураак доо кетирүүгө, азаптын кандуу изин калтырып, илен-салаң болуп бутумду аран сүйрөп кетүүчү дагы кандай ойлорду жана сөздөрдү айтууга беленденди экен.

Абийири өзүнө башкалардыкынан арбын көрүнгөн адамдарга өзүнүн так кесе көз карашынан башка эч нерсеси болбошу мүмкүн, алардын алдастатуучу күчү да ушунда. Бирок абийир, барыдан мурда ички өз алдынчалыкты талап кылат, ансыз ал базардагы эски-уску буюмдардай соодаланып калат. Анан калса бул абийир деген түшүнүктөн ашкан дүйнөдө тантык эмне бар. Анан жанагы зэк аялдын Американы ачканы келип олтурганын карабайсыңбы! Абийир жөнүндө башкасы айтса да ошол кылмышкер, кесилген неме айтпаса боло?!
317

Бирок ушинтип ойлоорун ойлоп алып, өзүмдү өзүм жек көрө баштадым. Сен эмнеге актанып жатасың, кимдин алдында жана эмне үчүн чабалдык кылдың. Анан эмне эле аны ойлоп туруп алдың?..

Мен анын ишин кайрадан ачтым. Лопатина Руна Федуловна, 158-статья боюнча, антисоветтик материалдарды сактаганы жана таратканы үчүн соттолгон... А, туура, кайсы чымчык экени учканынан көрүнбөй турабы?! Ошо да, ошо да, мындайлар дайыма ушундай, бир нерсеге каршы чыгышып, өздөрүн көрсөтүп турушат, бул жолу да сорок деп көрүнө калчу жерди тапкан тура... Эри жок, ажырашкан. Мындай карабет менен ким жашайт. Таң каларлык эч нерсеси жок.

Анан мен башка иштерге алагды болуп кеттим, кызматтагы сейфтерде гана сакталууга тийиш болгон кагаздарды көтөрүп жүрбөйүн деп мен иштен кармалдым. Руна Лопатинага тийиштүүнүн баарын окуп чыктым. Акырында мен кандай ойго келдим? Дегинкисинде, албетте, ал турмушка өз көз карашы бар, кызык аял; мындай инсандар радикалдык чөйрөлөрдө, руханий, саясий, өкмөттүк оппозицияда бардык мезгилде боло келген. Алардын ичинде ар кандайлар болот. Өздөрүн мессия ойлогондор жана идея үчүн анын артынан ээрчигендердин баарын курмандыкка чалууга даяр тургандар да бар... Бирок Рунанын бул жерде тиешеси канча? Бааыма караганда, ал өзүнчө жүргөн идеалист. Деги ким билет. Мен аны бир жолу көрүп, анан бир нече сөзүн угуп, анан тигиндей-мындай деп кантип айта алам. Ырас ал, албетте тагдыры жеңил адам эмес, мугалимдик кылыптыр, анан кинодокументалисттик менен алек болгон жери бар экен, советтик мектеп жөнүндө документалдуу киносценарий жазыптыр, ал эми мектеп проблемалары бизде дайыма социалдык жактан курч болуп келген.

Ушул жерде менин эсиме маркум Вава, Валерия Валентиновна түшө калды, анын гениалдуу окуучусу азыркы кезде эмне кылып жүргөнүн ал билбейт да! Бирок бул адашкан ойлор эле. Ал эми Руна болсо, сыягы, иниси Лопатин Игорь Федуловичтин айынан кесилип кеткен көрүнөт. Ал чыныгы профессионал киночу экен, айтылуу ВГИКти бүтүргөн, анан, сыягы, ошонун таасири менен Руна мектептик киносюжеттер менен алектенген көрүнөт. Кийинки материалдарда белгиленгендей, мурдагы мугалим Руна Лопатина, Горький атындагы киностудия алдындагы талапкерлердин секциясында жүрүп, киного кызыккандардын арасында идеялык жактан шектүү маанайларды таратууга түрткү болуптур. Рунанын искусстводогу тенденциялуу багытты, советтик адамдарды жана алардын турмушунун терс жактарын чагылдырган документалдык сюжеттерди жактагандыгына күбө өтүшкөн адамдар болуптур. Ал чыныгы айыптоонун башталышы гана экен.

Иш боюнча башкы айыпталуучу анын иниси, Игорь Лопатин болучу. Ага «штаттагы кинооператор болуп туруп, мамлекеттик аппаратураны жана каражаттарды кылмыш жообуна тартылуучу иштерге пайдаланган – советтик чындыкты бурмалаган, советтик коомдук жана мамлекеттик түзүлүштү жамандаган ушакчы документалдык тасмаларды тартып, батыштын коомчулугуна тетири маалымат берүүгө далалат жасаган», – деген күнөө коюлган. Анын үстүнө, «сот жообуна тартылуучу мындай кылмыштуу ишти бекер жасаган эмес, совет мамлекетин жамандаган киноматериалдарды Батышка валютага саткан. Дал ошол жакта, чет өлкөдө, ал

материалдар кинозалдарда жана телевизиондук каналдарда көрсөтүлүп жатканда биздин атайын кызматчыларыбыз ал кинотасмалардын кайдан келгенин аныкташкан», —деп баса көрсөтүлүштүр.

320 Мындай учурда баягы тааныш ариялар, баягы тааныш окуялар деп коюшат эмеспи, анан калса чын эле ушундай болгонбу же жокпу — ким билди, бирок кандай болсо да акырында Руна Лопатина кылмыш иши үчүн айыпталды. Ал инисине түздөн түз жардам көрсөткөндүгү үчүн айыпталды — иниси Рунага «уруксатсыз тартылган» тасмаларды узаткан, ал болсо аларды өзүнүн жакын курбусунукуна каттырып койгон. Бул байланыштардын артынан түшүп калышат. Кимдир бирөө билдирип коёт. Игорь кармалат, Руна эскертип коюу үчүн курбусунун квартирасына чуркайт, ал жерде болсо тиешелүү адамдар күтүп турушкан. Ошентип Руна кылмыш үстүндө кармалат. Андан ары күтүүсүз иштер болуптур — процесстин жүрүшүндө Руна инисинин күнөөсүн женилдетүүгө болгон аракетин жумшайт. Ал негизги күнөөнү өз мойнуна алат: совет адамдарынын турмуш-тиричилигинин көрүнүштөрүн тартуу идеясы аныкы, эмне ни тартуу керек жана кандай тартуу керектигин бир тууганына айтып турган да ал, тартылган пленкаларды валютага чет элдик корреспонденттерге саткан өзү, чынында кичүү иниси анын айтканын гана аткарып турган деп туруп алат.

Тарыхы мына ушундай экен. Дагы бир кызык деталь: сотто Рунага америкалык журналист менен көңүлү жакын деген күнөө коюлду, ал болсо Америкага кайтып барганда «өзүнүн ойношу жөнүндө өтө жакшы пикир билдирген,

ал эми советтик коомго, тескерисинче, таптакыр душмандык мамиле көрсөткөн» статья жазган имиш, бул болсо ал убакта камакка алынган кылмышкер үчүн алган өчү имиш. Руна болсо америкалык журналистке орус тилин үйрөткөм деп, ойноштугун танат... Иши кылып баш катырма. Эмне болгонун ким билсин, бирок эмне болгон күндө да ушунун баары Руна үчүн өтө кайгылуу бүттү...

Ошол күнү мен иштен кеч кеттим. Иш да бар эле, анан Руна Лопатинанын өткөн турмушу менен жакшылап таанышсам деген кызыктай ниет да мени кыйла кармап койду.

Дарбаза оозундагы күзөткө демейкидей башымды ийкеп коюп, күүгүм ченде аллея менен Успенский шоссесине чыктым. Ангыча Москвага ашыгып баратышкан машиналардын агымына кошулдум.

Бул жердин табияты кышында да кооз, токойлор менен майда дөңсөөлөр дүпүйө кар жамынышып, уйкуда жаткансыйт, жайында да гүл аңкыган жашыл ыраң андан кооз болбос чегине жетет, токойдон чыга берген ченде капысынан бир нече секундага ажайып көрүнүш ачылат – жалт-жулт эте ийрилип агып жаткан Москвадарыя көз алдына тартыла түшөт. Суунун, асмандын, токойдун жүрөктү аптыктырган керемет айкалышы; ушул көз ирмемди өткөрүп жибербөөгө дайыма ашыгам, терезеден бир карап алам да, артта калгандарды көз алдымда кармап, андан ары зымырайм.

Буларга мен бекеринен токтолуп олтурганым жок. Мен айтсам санак жетпейт, ушул жерлерди аралай тыякка да, быякка да канча жолу зуулдабадым, бирок менин жашоом жол бойлой

кеткен ушул мейкиндиктер менен байланышып каларын кайдан билиптирмин?.. Анан мен ушул жол менен демейдекидей өтүүгө алсыздык кылып, айланып өтө турган учур келет...

Мен ошондо, Москвага жакындап келатып, жанагы чалпоо Руна Лопатина деген инкубага кандидатты эртеси күнү кайрадан клиникага алып келсин деп көрсөтмө берүүнүн кереги бар беле деп ойлодум. Ооба, мен ошондой көрсөтмө бердим. Эмне үчүн анттим? Мен ага эмне демекчимин? Ал инкуба болууга макулдук бергендеги максаты таптакыр башка экендиги, эмне, көрүнбөй турабы, балким, ал, жанагы Руна деген неме, соо эместир, а балким, ал, адилетчилмин, ашкере абийирдүүмүн, аруумун деп, жана башка бул турмушта жок асыл нерселерди ойлоп таап алган немедир. Аны мынча эркелетип эмне кереги бар?! Андай немени жакын жолотпой кубалоо керек, тиги зонасына барып азабын тартсын. Бирөөнү абийирге чакыргысы бар, а өзү ким экен?! «А өзүнчү? А сенчи?! – дедим мен дароо өзүмө. – Басташчу кишини тапкан экенсин! Соттолгон, укуксуз зэк, анан сен ошону менен найза тирештиргин бар! Баракелде, баракелде!»

Бир-эки жолу бурулуштардан аз жерден тормоздорумду үзө тээп сала жаздадым, дөнгөлөктөрдүн ачуу үнүнөн бараткандар туш-тушка чачырай качышты – рулда ойлонуп кетиптирмин, башыман чыкпай койгон ойлордон кутула албай келаткам. Анан калса мен бул Рунаны бар болгону бир жолу гана көрдүм, эмне мага мынчалык таасир этти? Мен кантип ордуман туруп, анын жанына келгенимди, кантип ал да студан турганын эсиме түшүрдүм. Мына ал менин

алдымда турат – зэк, шаардын сыртындагы клиникага профессорго көрсөтүүгө алып келүү үчүн атайын тигилген кийимчен, үстүндө кайдан тигилгенин шайтандан башка эч ким билбеген боз кофта, кенен, узун юбка, бутунда аял заты кийгенден ардангыдай чолчойгон бирдеме. Кийимтайымдар анын өнү-башына жана табитине кызмат кылып турган качандыр бир кезде, ал сөзсүз жакшынакай болгон. Анын мени кооптоно, чечкиндүү жана кайраттуу караган көздөрү жөнүндө ойлодум. Көз адамдын күзгүсү деп коюшат эмеспи, бирок бул туура эмес, көз адамдын өзү, анын ичин да, тышын да айтып туруучусу. Уландардыкындай сөөгү чыккан, арык ийиндери аргасыз шөлбүрөйт, назик, ичке колдорун бооруна кайчылаштыра кармап турат. Атаганат, ал бою-башын эркин кармап, жылмая багып, топураган көпчүлүк арасында көчөдө баратса. Ал дисиденттик үчүн жаралган эмес, жана дегеле бул доор үчүн жаралган эмес. Ага өткөн кылымдын жасалгасы болсо кана! Кандай гана жарашып калар эле... Ошол эле учурда айткан сөзүн карачы! Илимди абийирдин жардамы менен токтотмокчу?! Анан калса дайыма ушундай да, дайыма адам абийирин ала чуркайт да турат; эмне болбосун, эмне жасабасын ага бир жооп керек – абийирге жатабы же жатпайбы! Анан ар бири ошол абийирин өзү каалагандай койнунда кармайт! Ар бири ошонусуна кекирейет. Ар бири ал жөнүндө Кудайдын атынан сүйлөйт!.. Бирок жалаң абийир менен алыс кете албайсың. Өзүнүн абийири менен Кудайга каршы турууга жөндөмдүү киши аз, Кудай ошол абийирди биздин баарыбызга берген жана ошону менен бизди ооздуктаган, жарыкчылыкка келтирүүгө бийлик-

тин монополиясы сыяктуу, дайыма анын монополиясы болуп келген нерсени өз колуна алууга келгенде Кудайды жолдон мындай түртүп чыгарып жиберүүгө жөндөмдүү пенде жок. Анын ажалга болгон монополиясы эле жетишет, аны андан эч ким тартып ала да албайт! Ал эми жарыкчылыкка келтирүү жагына келгенде, мен аны менен атаандашмын жана абийириң менен менин ишим болбойт... Руна ошону түшүнөт болду бекен, жок, балким ал аны түшүнбөйт. Ошол түшүнбөгөндүгүнөн абийирди ала чуркап кыйкырып, каарман болуп чыга калды... Ал өзү жөнүндө ойлосо болмок...

Ошол түнү, илгери өзүнүн атомдук бомбачылар командасына али Сталин белек кылган, шыбага катары мага да буюруп тийип калган ошол үйлөрдүн биринде, өзүмдүн академиялык чарбегымда, мен жанымды коёрго жай таба албадым. Калың дубалдар, эпсиз чоң терезелер, эбегейсиз бийик шып. Бирок буга менин не тиешем бар? Анан дегеле мага эмне жок, эмнеге жашап жүрөм? Ошол түнү мендеги таштанды бала кайрадан баш көтөрдү. Мен – артык баш, мен өзүм – иксрод, мен – «кара тешик» адамдар арасында. Бул жарыкчылыкта ким менден бактылуу болуп кетти, мени жолуктурган ким, кайсы аял жашоону жаны калбай алкап жибериптир? Артын карабай качып кеткен Евгениябы? Ал, сонун актриса, мени менен жашагандан эмнени көрүп, эмнени билиптир? Карандай акыл, какшыган сезим, таш боорлук, эри өз колу менен жасаган абортторбу? Капысынан тагдыр жолдон кабылтан аялдар деле ошол кыска жолугушуулар жөнүндө бакыттын бир капилет жарк эткен нуру

катары эстешкен эместир. Мени менен байланыштуу нерсенин баары кубанычсыздыгы менен, кунарсыздыгы менен ашкереленип турду...

Ушул жерден менин ой-санаам кайрадан байкоосудан бүгүнкү жанагы зэкке, Рунага, руникалык мезгилден берки ысымды алган аялга ооду. Бирок мен эмне үчүн ал аял жөнүндө ойлойм? Азыр ал кандай абалда? Балким ал азап чегип жаткандыр. Мүмкүн, башына батпай, санаасын санга бөлгөн жаман ойлордон эс алсын деп азыр чачтарын жайып жиберип, тарап салды. Эркиндикте балким башкача тарагандыр, анын чачтары калың жана тармал болчу, анан аны зонада көрсөтүлгөндөй, баарын жыйып келип, желкесине түйчү эместир! Профессордун «көзүн ачам» деп өзүн жаман абалга калтырып алды, турмушун татаалдатты. Ырас эле ал ошого даяр беле? Анан бүгүнкү биздин жолугушуу жөнүндө эмне ойлоп жатат болду экен? Мүмкүн ал айткандын да бир жерде чындыгы бардыр, бирок жалаң абийир менен, жалаң жакшы ниет менен дүйнөнү тойгуза албайсың, ыраазы кыла албайсың, асман алдынан улам кенен орунга көз арткан адамдын жырткыч маңызын өзгөртө албайсың; мындай ачылган алкыбыз менен жакында баарыбызга күн аздык кылып калат, бирок андан да коркунучтуусу, ал, адам өзүнө окшогондорго үстөмдүк кылууга улам барган сайын арбыган ач көздүк менен жутунууда. Ошондуктан керек жаны адамдар – иксроддор... Тигил аял болсо жашоого, бийликке, согушка барчу тигилердин жолун торогусу, баргысбагысы келет. Түшүнсө болот, бирок жеңилбес нерсени жеңүүчү күч жок, жок андай күч...

Кийин мен манызсыз дээрлик суроону өзүмө өтө көп берип жүрдүм: ошол кечте мен эмне үчүн жападан жалгыз калдым? Эмне үчүн башка күндөрдө жанына жай бербеген эч бир жыйналыш, кеңешме, жолугушуулар, жана башка, жана башка саясий жана мамлекеттик опур-топурлар ошо күнү болбоду?..

Ошол түнү мен аябай азап чектим жана таптакыр тынчый албадым. Зэк Руна мени ойлонту да койду, жарга камады – анан калса биздин ишибизде айлана-чөйрөдөгүлөрдүн ичинен эч ким күмөн санаган эмес да, же мага ошондой көрүндүбү?

Анткени менен ал өзүн да аяган жок, өзүн көз көрүнө курман кылды да койду! Ушундай да болобу?! Ал эмне үчүн мени куугунтуктоочунун жана прокурордун карасанатай ролунда болууга мажбурлап жатат?

326

Чынында эле мага айып коюш үчүн өзүн дагы көптөгөн жылдарга эркисиз калтырууга бардыбы?! Бир жагынан аны түшүнүүгө болот – өз позициясын, өз чындыгын айтууну максат кылган соң, анын колунан келген иши жалгыз ушул. Ал муну ачык, эл алдында айтууга – же көчөдө, же чогулушта, же андан бетер чет өлкөлүк корреспонденттерге айтууга анын мүмкүнчүлүгү жок. Ал зонага тыкшырылган... Эми аны жаңы жазалоо күтөт... Дагы жакшы, биздин ортобуздагы болгонду эч ким билбейт, дагы жакшы мен эч кимге эч нерсе деген жокмун, дагы жакшы аны кайрадан чакырууга көрсөтмө бердим. Ооба, эртең күндүзгү саат экиде аны алып келишет. Али баары бүткөн жок, али ишти оңдосо болот. Мүмкүн аны кайрадан соттоодон сактап калууга болор...

Мен ушул ойго улам көбүрөөк муюй бердим, көңүлүмдө аны арачалап калсам, жазалоодон куткарсам деген ниет улам арбый берди, анан өзүмдүн ошол дилгирлигимден менин жандүйнөм алгач ирет таанып жаткан бир нерсе таптым, мен өзүмдү өзүм тааныбай, өзүмдү өзүм ачып жаттым. Мага эмне болуп кетти? Аялды түшүнсөм жана аны коргоп калсам деген ниет менен, мен акырындап, эгер Руна Лопатина өз башын азапка байлап коюп, мени айыптап жатса, анда ушунун өзү жогору жактын буйругу болбоду бекен, ушунун өзү баарын кечирүүчү Жараткан Эгебиздин өзүн коргогондугу болбоду бекен?.. деген жыйынтыкка келдим. Баарын кечирүүчүлүк деген эмне, деги ал кандай болот да, эмнеден көрүнөт, мен муну мурда түшүнө алчу эмесмин, мына эми гана капысынан сезе калдым: эгерде түйүлдүктөрдү манипуляциялаган мен, текеберчиликтин күүсү менен Кудайдын өзүн көкүрөккө түрткөн адамдын өзү болсом, анда зэк Руна анын Айкөлдүгүнүн жана Ырайымдуулугунун элчиси, эскертүүчүсү болбоду бекен?.. Ушунун өзүндө мендеги Жакшылыктын бар же жок экендигин сыноо жок болбоду бекен?!

Мындай ой-санаалардан бирде жаным кейисе, бирде жарпым жазылды. Мени көзүмдү ачууга, көңүлүмдө күдүк туудурууга, өзүмдүн текеберчилигимди жана кесирдүүлүгүмдү сезүүгө мажбурлаган ошол аялга, ошол зекке мээримим төгүлүп, алкышым агылып турганын сездим. Мен анын алдында башка адам болуп тургум келгенин сездим. Ошол саатта Рунага, аны убактылуу кармап турган атайын изоляторго, телефон чалууга мүмкүн эместиги кандай өкүнүч. Мен

ага канча көп нерселерди айткым келди эле, андан канча көп жооп уккум келди эле. Эгер мүмкүн болсо машинага олтуруп, түн жамына ошол изоляторду көздөй зуулдап барып, аны таап алып сүйлөшсөң кана! Бирок бул дагы бар болгону куру кыял эле. Менин колуман жалгыз келгени – эртеңки жолугушууну күтүү; ал жолугушуу кандай болорун мен көз алдыма келтирдим. Рунаны кабинетке узатып келишип, сүйлөшүү үчүн калтырып кеткенден кийин, мен анын жанына басып барам да, колунан кармап учурашам. «Кечирип коюңуз Руна, биз кечээ баштаган сөзүбүзгө кайрылалы. Мен сиздин ойсанааныздын баарын кунт коюп угууга даярмын, сизден да ошону суранам. Менин далилдеримди да угуп койсоңуз экен». – «Жарайт! – дейт ал, анан чын ниети менен минтет: – А мен сизди, профессор, кайрадан эч качан көрбөйм деп ойлогон элем. Эртең менен мени баягы жериме кайра алып барат, зонама кайра айдап барышат да, кайрадан соттошуп, анан андан ары Сибирге, же Алтайга кубалап кетишет деп күткөм, бирок кезектеги көзөмөлчү келип, капасынан мени кайрадан профессор Крыльцов Андрей Андреевичке чакырып жатат, дейт. Анан минтип келип турам...»

«О кудурети күчтүү Кудай! Мени бул эмне кылганың? – деп күбүрөдүм мен аргам түгөнүп. – Бала болуп кеттим го, кой де мени, мен бала болуп баратам!»

Ооба, албетте, күлүстөн болуп туруп күлкүгө айланып калуунун арасы аз эле; мейли, күлкү болсом болоюн, бирок мен баары дал ошол түнкү менин кыялымдагыдай болушуна жан-дилим менен даяр элем. Ошондой болсо мейли эле,

энесеген эсерликти күтүүнүн өзү да кандай бакыт! Анан капыстан менин жан-дүйнөмдү кучагына алган ушул эргүүлөрдүн баарынын далдасынан, горизонттогу кара булуттай болуп мен үчүн оор күмөндөнүү чыга келди – чынында эле инкубалардын курсагында иксроддорду өстүрүүгө менин моралдык укугум бар беле? Менин иш-аракеттеримди кандай бийик максаттар актай алар эле? Калп айтканда эмине, ушуга окшогон күдүк ойлор менде дайыма болор эле, бирок мен да жана менин коллегаларымдын ичинен эч кимиси эч качан аны ачык айтчу эмес. Илимдин жетишкендиктери бизди өз көз алдыбызда эле эмес, коомдун алдында да зоболобузду көтөрдү. Бирок кээде илим менен абийир канчалык шайкеш келбегендигинин, көп учурда илим менен кылмышкердик кандай өз ара байланышта экендигинин мисалын издеп ХХ кылымда алыс баруунун кереги жок.

Анан минтип түрмөнүн туткуну ойготкон менин абийирим тилге кирген учур келди. Жашырын ата-энелүү жашырын балдарды өндүрүүнүн, аларды инкубалардын жардамы менен жарыкка чыгаруунун адамзатка каршы экендигин моюнга алуу – Руна мени мына ушуга ойготту.

Аны мага эмне алып келди, ажал босогосуна чейин бизди эмне байланыштырды, аны тагдыр билсин... Аны мен айта албайм...

Ошол түн бурулуштун түнү болду. Өзүнүн болуп көрбөгөндөй жанкечтилиги менен, акыл жеткис өкүмдүгү менен мени таң калтырган аялдан кечирим суроого мен даяр болчумун. Адамзат тукумуна алып келе жаткан жамандыгымды четке кагыш үчүн мен анын алдында тизе бүгүүгө даяр турдум. Эгер ал менин сүйүүмдү

кабыл алса жана ошого жараша жооп берсе, анда мен анын колун сурамакмын... Ооба, ооба!

Ал кандайча ишке ашарын мен көз алдыма келтире албадым, анткени ал көп жылга кесилген эмеспи, бирок ал «макул» дей турган болсо, анда мен аны менен кайда болсо бирге качууга – токойго, тоого, дениздин ары жагына барууга – иши кылып эле бирге болууга даяр болчумун... Анан, мейли тентисем да, жаңы турмуш баштасам да, ал мен үчүн менин жаман жөрөлгөлүү өткөндөгүлөрүмдүн күнөөсүнөн арылганым болмок...

Ушинтип бир ойлоп алган жаным, эми өзүмдү токтото алмак эмесмин. Менин кыялым чек дегенди билбеди. Мен өзүмдө аёосуз, кылчаюусуз революция жасадым. Өлчөөсүз кыялдандым. Менин жаңы турмушум эртеңки күндөн, Руна-ны мага алып келишкен жана биз экөөбүз өзүбүзчө калган сааттан башталмак. Мен ага менде кандай өзгөрүүлөр болгонун түшүндүрүүгө, башыман кечирген катарсис* жөнүндө айтууга, мен баарына даяр экениме ишендириүүгө аракеттенем. Бир гана ал «макул» десе экен, менден ал сүйүп калуучу адамды көрсө экен. Бир гана ал менин ниетимдин актыгына көзү жетсе экен, бизге бирге болуу зарыл экендигине ишенсе экен...

Мен диванда тынчы жок, сергек уйкуга кеткенде түн эбак жарымынан ооп кеткен. Танга жуук асман жарк-журк этип, чагылган чартылдап, күн күркүрөгөнүн эшиттим. Чатыр дыбыртап, сыртта нөшөрлөгөн жамгыр куюп жатты. Көзүм жумулуу жаткан боюнча мен жаратылышта эмне болуп жатканын көрдүм, жанагы күндүн күркүрөгөнүн мен өзүм жараткансып, асманда

чагылган чартылдап жатканын көрдүм, нөшөр-лөгөн жамгырдан бак-дарактардын бутактары кантип ийилип жатканын көрдүм, мен өздөрүнө баш пааналай турган жай издешип, алаамат түшүп жаткан асманда жан талаша удургуп учуп жүрүшкөн парандалардын калын тобун көрдүм.

Анан мен да ошол чагылганы чартылдаган асман мейкиндигинде учуп жүрдүм. Мен тере-зеден форточка аркылуу учуп чыктым, чатыр-лардын, көчөлөрдүн жана парктын үстүндө са-баладым. Чагылганды жана булуттарды аралап, көзүм көрбөгөнүнө карабай, болжол менен уч-тум, — анткени төмөн жакта кайсы бир жерде түрмө бар болчу, күндүн күркүрөгөнүн ал да, инкуба болуудан баш тарткан аял да укту... «Руна! Руна! — деп кыйкырдым мен. — Бул мен-мин! Сени издеп жүрөм!» Мен ага асмандан кыйкырган ошол күн күркүрөгөн саатта ал эмне жөнүндө ойлоду экен?..

Эртеси күнү биздин клиниканын баардык кызматтары боло жүргөндөгүдөй, так иштеши үчүн мен иштеп жаткандай түр көрсөтүп, өзүмдү колго алуу мага бир топ кыйынчылыкка турду. Баары демейдеги тартиби менен баратты. Ме-нин эми баягы эместигимди коллегаларымдын, кызматчылардын эч кимиси байкабады...

Мен келчү өз саатымды күтүп жаттым. Уба-кыт өтпөй койду зарыктырып.

Мен көпчүлүктүн көз алдындагы адам болчу-мун, мен демейдегидей эле өз милдетимди атка-ра бердим. Бирок бул эми баягы мен эмес болчу-мун...

Убакыт зарыктырып узакка созулду...

Белгиленген саат жакындап келатты.

Мен Рунаны мына келет, ана келет деп күтүп жаттым... Бирок аны дале болсо алып келишпеди.

Дагы чейрек саат өтүп кетти. Бирок – жок. Мен машина качан чыккандыгын телефон чалып билгиле, деп тапшырма бердим... Секретарь чалса, машина белгиленген маалда чыгып кеткендигин айтышыптыр.

Мен тынчсыздана баштадым. Эмне болушу мүмкүн? Кокус жолдо кырсыкка учураштыбы?

Сааттын жебеси үчкө жакындап келатты. Эми качан? Мен өзүм чалдым. Машина бир нерсе болду көрүнөт дешти мага. Ушул учурда секретарша чуркап кирди. Өң-алаты жок.

– Эмне болуп кетти? – деп кыйкырдым мен.

– Пациент аял өлүп калды.

– Өлүп калганы кандай? Кайсы пациент аял?

– Биз күтүп жаткан пациент. Азыр эле жолдон телефон чалышты.

– Авариябы?..

– Жок, авария эмес. Ал качыптыр...

– Качыптыр?.. Анан эмне?

– Өлтүрүп коюшуптур.

– Түшүнбөй турам!..

– Азыр келип, айтып беребиз дешти...

Ооба, камактагы А-6-87 номерлүү Р. Ф. Лопатинаны мурунку мен берген көрсөтмө боюнча, белгиленген убакытта клиникага жеткириш үчүн машина менен алып келе жатышыптыр.

Жолдон, шаардын сыртынан, жол токойду аралап, Москва дарыясына жакын өтүүчү жерге келгенде, зэк жүрөгүм айланып чыкты, чыдай албай баратам, машинаны токтоткула, кусканы жатам деп суранып, анан талап кыла баштаптыр...

Токтоого аргасыз болушуптур. Зэк жолдон ары бир нече кадам жасаптыр да, анан капысынан бадалдарды аралап качып жөнөптүр. Узатып жүргөн сакчы аял артынан түшүптүр. Ал токто деп буюруптур. Бирок тигил кете берет. Сакчы: «Атып салам!» – деп кыйкырат артынан. Эскертүү берип эки жолу асманга атат. Аны тирүү кармап калуу үчүн сакчы кууп жетүүгө аракет кылыптыр. Ангыча алдыдан бурулуп аккан Москва дарыянын жээги туш келиптир да, зэк ошол чуркап бараткан бойдон сууга бой таштаптыр. Сакчынын атуудан башка аргасы калбаптыр. Зэк аял өлүптүр. Сөөгүн суудан сүйрөп чыгарып алышыптыр...

Ал эмнеге ушундай кылды? – деп мен кийин өзүмө мин жолу суроо бердим. Эмне үчүн? Бул эмне? Аргасы түгөнгөндөнбү? Көркөндөнбү? Же бул нааразычылык билдирүүнүн формасы болдубу?

Эч ким жооп бере албайт... Кандай келсе, ошондой кетти... ал биздин эксперименттерибиздин биринчи курмандыгы болду.

Кечке чейин кабинеттен чыккан жокмун. Бекинип алып олтура бердим. Менин эмне болуп жатканымды эч ким биле алмак эмес. Мен өзүм даяр болгон нерсеге ал ушунчалык калыбына келгис жол менен жолто болбогондо эми не, аттиң! Анын өлүп калганы кандай арман, мен ага чындык ал тарапта экендигин, кандай баш айлантар бийиктикке көтөрүлсө да илимдин жетишкендиктери утурумдук, анын прогрессинде чек жок, бирок ал абийирге салыштырганда түккө турбайт. Түбөлүктүүлүктүн маңызын жана өнүгүүсүн өзүнө камтыган Рух эзели тең-

дешсиз... деп айтарымды укпай кете берген-диги кандай арман.

Мен кабинетимде олтуруп алып, буркурап ыйладым. Өмүрүмдө бир гана жолу көргөн аялга буркурап ыйладым... Ал аялсыз менин калган өмүрүм бактысыз өтөрүн түшүнүп турдум...

Кечинде жолго чыктым, бирок ошол кайгылуу окуя болгон жерге, токойдун ары жагындагы Москва дарыянын бурулушуна жакындаганда токтодум да, кайра артыма бурулдум. Бул анын өлгөн жери болучу, ал ушул токойду аралай качып дарыяга бой таштаган. Айланма жолго салып кеттим...

Эгер аргасыздыктын өлчөмү бар болсо, анда мен үйдө олтуруп, анын өлчөмүн толугу менен сездим. Мага ушунун өзү жаза болгон жокпу? Мен түн ичинде жалгыз үйдө олтуруп алып, 334 өкүрүп-бакырдым, буркурап ыйладым... Ал жок. Менин ага айтайын дегенимди, ачайын деген сырымды эми ал эч качан билбейт. Ал өмүрүнүн акыркы учуруна чейин мен жөнүндө өзүнүн илимий ачылыштарын иксроддорду өстүрүп чыгарууга пайдаланган шүмшүк катары ойлоду... Бөтөлкөнүн оозунан шынгыта жутканыма карабай, ичкилик да менин кайгыма аралжы боло албады. Мындайда балким жардам берер деген музыка уккум келди, бирок андай музыка жок эле...

Андай музыканы, мүмкүн, менде дайыма бугуп жаткан музыканы мен күтүүсүздөн жылдар өтө кийин уктым. Пароход менен Жапон денизинде сүзүп бара жаткам. Күүгүм кирип калган маал. Жылдыздуу асман алдында катып калган аралдардын дүпүйгөн караандары дениз-

дин ар кай жеринен Мезгил жана Материянын жуурундусу сыяктуу сырдуу караят. Терребел тымтырс, салкын, көзгө көрүнбөгөн толкундардын угулар-угулбас шарпасы... Биз, бир нече советтик окумуштуу, Нагояга конференцияга келген элек.

Менин коллегаларым жана тилмечтер барда калышкан. Мен сырдуу жана ээн аралдарды кароодон көзүм талбай, палубада аркы-терки басып жүрдүм. Жээктеги оттор өтө алыс, аран байкаларлык болчу. Биз ошол тарапка бараттык. Пароходдо адамды алкынып-жулкунууга, серпилип-секирүүгө чакырган рок-музыка тынымсыз даңгырап, кулак-мээни тундуруп жатты. Капысынан рок тып басылды. Анан мукам ыр угулду. Бул жапон энкасы, лирика эле, ашыгына болгон кусалык, арзуу жана арман, күтүү менен коштошуу эле... Ошондо мен ал ушул эле бир жакын жерде, мүмкүн, тээ-тигил аралда, анан ал ушул ырды угуп жатат жана менин ал жөнүндө ойлоп жатканымды билет, деп ойлодум...

Мен ошондо баарынан, баарынан алыс кетишим керек экенин түшүндүм...

Кайра куруунун жылдарында иксроддорду өстүрүп чыгаруу токтотулду. Горбачевдо болдум. Анан жарым жылдан кийин космоско, орбиталык станцияга жөнөдүм. Ушул жерден мен космостук монах Филофей болуп алдым. Сырттан караганда апендичилик сыяктанып көрүнөт. Бирок мен үчүн таптакыр апендичилик эмес...

Менин өткөндөгүм мага тынчтык бербеди, менин артыман түшүп алды. Эми алкымга тыгылган сөөктөй, алдымда чечилбеген суроо турат – туулууга үлгүрүшкөн, эми болсо өсүп кела-

тышкан иксроддор эмне болот?.. Алардын кайдан чыккандыгы белгисиз кезде, бул жөнүндө эч ким билбейт. Тагыраак айтканда, аз гана адам – менин мурдагы коллегаларым билет. Алар мен жөнүндө: динбузар, космоско чыга качты, кетти... деп жатышкан болуу керек... Бирок алар эмне дешсе ошол дей беришсин, менин тынчымды алган ал эмес. Мен өзүмдү кантип каргаарымды, кантип өзүмдү шүмшүйгөн мозахист, санда жок дөбөт деп сөгөөрүмдү эч ким билбейт! Мен азыр жерге түшүп, анан биздин лабораториянын тажрыйбаларынын натыйжасында туулган бөбөктөрдүн көздөрүн тик карасам болор эле!.. Мен муну эмнеге жазып жатам? Анткени биз жасаган иштер кайра калыбына келгис, ошону үчүн жазып жатам. Туулгандан казыналык болуп калышкан адамдар эмне болушат? Анткени эртең алар ким экендиктери жөнүндө билишет. Алар коомго кандай жакшылык жасашат? Кийин иксроддор адамзаттан өч алгысы, мүлдө жарыкчылыкты астым-үстүм кылгысы келбес бекен?! Эми минтип мен бул жерде, космосто, алар, иксроддор тыякта чоңоюп жатканы – бул бир алаамат! Башка сөз табуу кыйын. Мен эч качан алардын келечеги үчүн жоопкерчилик алган эмесмин, мен бар болгону алардын төрөлүшүнүн илимий проблемаларын гана чеччүмүн дешим мүмкүн эле өзүмө. Бирок ушул актануу боло алабы?! Алар күнөөлүүлөрдү, кылгылыкты кылып коюшуп, анан, баары астым-үстүм болгондо жана башка айлампага түшкөндө качып жоголгон немелерди кайдан издешмек. Жада калса КГБ, бул да жок болду. А мүмкүн жок болгон эместир... А жок болбосо балакет бассын...»

Филофейдин Жансыры ушул жерден үзүлүп калды.

Жансырдын текстин, Филофейден калган бул акыркы кабарды Энтони Юнгер кыштын башында алды.

Эч кимдин башына келбей турган кызыктай окуя деп кейиштүү ойлоду Энтони кыштын ошол танында, рулда олтуруп, сыртта сампарлаган карга көз жиберүү менен. Ал түндө окуп чыккан Филофейдин жазып калтырган Жансырындын таасиринен чыга албай, ойлуу эле.

Таң каларлык, деп ойлоду ал, эч ким минтип өлгөн эмес. Эми Филофей космостук мумия болуп, ааламдын бир жеринде калкып жүрөт, планетадан сыртта өз жанын өзү кыйган жалгыз адам. Анын жаны тунжураган жымжырттыкта жай алды. Эми минтип өзүн кайрадан эске салууда...

Ырас эле, анын тагдыры сабак болуш үчүн анда кандайдыр бир бийик маани бар деп ойлоого болот. Ооба. Бирок куну кандай деңиз?!

Мындай жолдо кун дайыма кымбат. Анан калса баардык мезгил үчүн бир жолу улуу Сабак болду эле го. Куну – Голгофа. Ар нерсенин өз куну бар. Бул болсо өз кунун космосто төлөдү.

Аны балдар үйүнүн крыльцосуна алып келатканда энесинин таман алдындагы кардын кычыраганы ага космосто да угулат болду бекен? Аны көкүрөгүнө кысып алып, акыркы жолу көтөрүп келаткан энесинин жүрөгүнүн дүк-дүк какканы ага космосто да угулат болду бекен?..

МАЗМУНУ

Кассандра тамгасы 3

Адабий-көркөм басылма

ЧЫҢГЫЗ АЙТМАТОВ

8 томдон турган чыгармаларынын жыйнагы

❧
339

VII том

Повесттер, аңгемелер

үчүнчү басылышы

Түзгөн Акматалиев Абдылдажан

Жооптуу редактору *Кадырмамбетова Айнура*
Корректорлору *Касымгелдиева Малина*
Компьютердик калыпка салган *Абдыкалыкова Алтын*

Басууга 14.04.14-ж. кол коюлду.

Форматы 84x108¹/₃₂. Кагазы офсет № 1. Колуму 21,25 басма табак.
Нускасы 1000. Заказ № 04. Келишим баада.

«Улуу Тоолор» басмасы.
Бишкек шаары, Ж. Абдрахманов көчөсү, 170 А.
Тел.: 0312 62 02 11, 0312 62 02 14.

990376